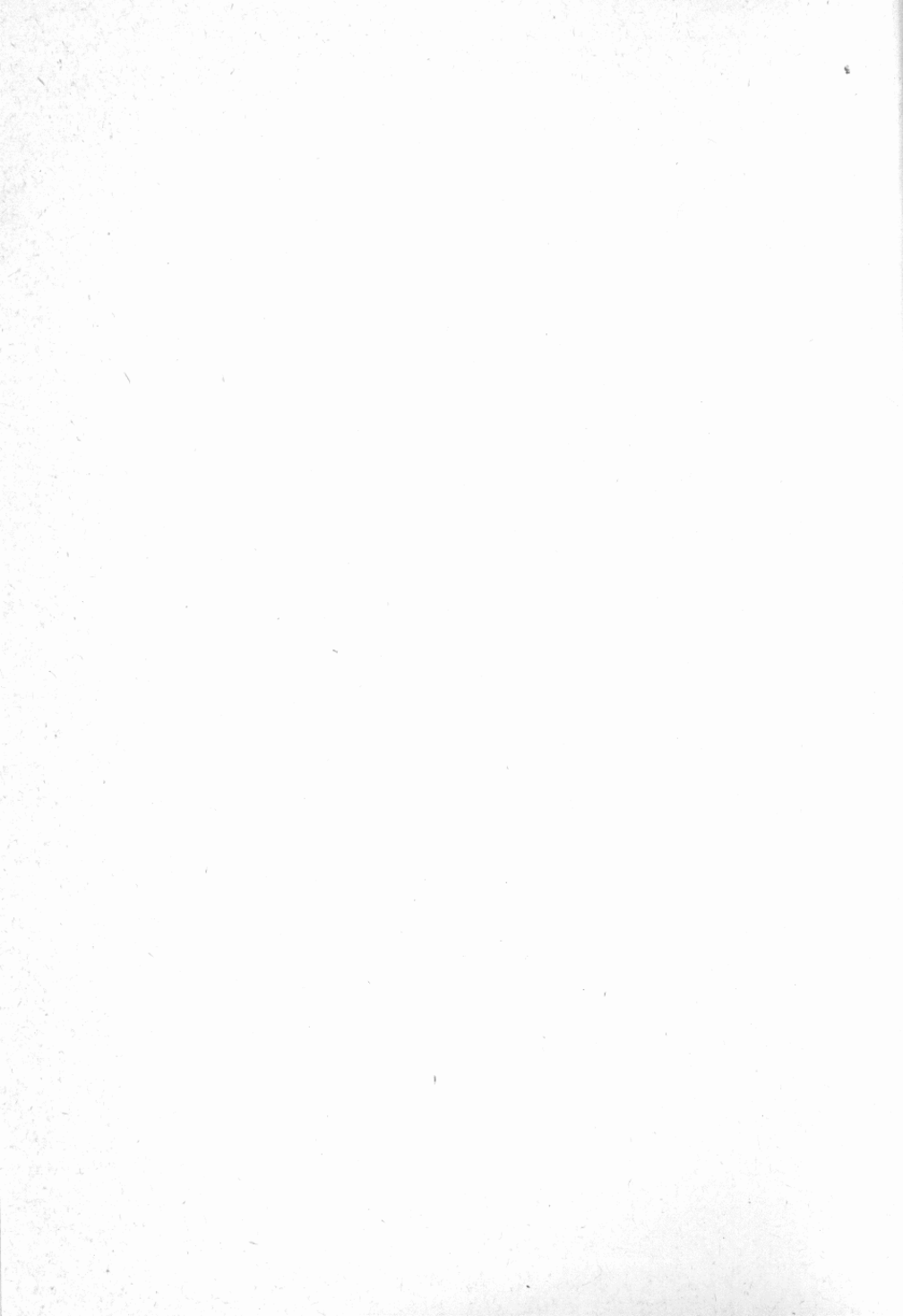

Mikes
Kelemen
összes
művei



MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI V/2.

MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HOPP LAJOS

V/2. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

MIKES KELEMEN

**CATECHISMUS
FORMÁJÁRA VALÓ
KÖZÖNSÉGES
OKTATÁSOK**

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

HOPP LAJOS

MÁSODIK KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

Lektor

† KELEMEN JÓZSEF

ISBN 963 05 0233 X (összkiadás)
ISBN 963 05 3310 3 (V/1–2. kötettség)
ISBN 963 05 3312 X (V/2. kötettség)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1986 · Hopp Lajos

Printed in Hungary

VARIÁNS

CATECHISMUS

Formájára való közönséges.

OKTATÁSOK

A Mellyek rövideden két szakaszban meg magyaráztatnak,
A szent Irásokbol, és a Tráditióbol. a vallásnak
hitt Ágazati, A keresztényi tudományok, A szentségek,
Imádságok, Cérémoniák. Az. Anyaszent egy háznak rend
tartási. es szokási. Mind ezeket szükséges meg.
tudni Minden kereszténynek

Első Szakasz

Rodoszto

1744

[2b: ÜRES] [3a:] ENNEK A KÖNYVNEK TÁBLÁJA.

Első Rész. az Istenről. 1. [12a]

Első articulus, az Istennek létéről. 1. [12a]

2.art. az Istennek mi voltáról. és az ő tekéletességeiről. 4. [13b]

3 art. hogy csak egy Isten legyen. 8. [15b]

4 art. a szentséges háromságról. 9. [16a]

2 rész. az Istennek munkáiról. 13. [18a]

Első articulus. avilag teremptésiről. [18a]

2.art. az angyalokrol. és az ördögökről 15 [19a]

3. art. az embernek teremptésiről. 20 [21b]

4.art aföldi paraditsomrol. és az ártatlanságnak voltáról. 23 [23a]

3.rész. az embernek vétkiről és hogy mik követték

azt a vétket. 27. [25a]

Első art. az első embereknek vétkiről 27 [25a]

2.art. az első ember vétkinek büntetésiről. és az eredendő vétekről.

30. [26b]

3 art. ameg változnak szükséges voltáról., és az iránta valo ígéretről.

34. [28b]

4. rész. az ember esetitől fogva, amessiás el jöveteléig.

avallasnak rövideden valo historiája

* [A fedőlap belsején a bal felső sarokban tollpróba.]

[1a-n, bal felső laprészen Mikes bejegyzése:] Nazianzenus

[1b-n, csaknem lapközéptől kezdve lefelé, a következő szerzői beírások találhatóak egymás alatt, széles margóhoz hasonlóan:] s. aug de utilitate credendi | hier in cap 3 adtitum | ambr. lib 9. in luc. | chrysost homil. in 2. Corinth. | Aug de bono perseverantiae | Cypr serm. de lapsis | tract 2. in joan. | Aug. de catechizand. rudibus | <h>Hier. in c. 16. matth. | st aug tract 3 | in 1 joan. | Aug contre epist fundam. | Aug. de bap. | st. Chrys hom 2. in 1 ad tim | Concil.Toletan. | Aug Con. 2. in ps. 36. serm. | Cyril. hieroso <Cath> Cateches | tertul. de spectaculis -. praescrript | Aug de genes, vel. in genes. 22 [lap alján, a jobb sarokban beírások:] par consequent. következő képen [462] tagadhatatlan

[2a-n, a cím fölött tollpróbák; a címlap szövegében A Mellyek A-ja utólagos beírásnak látszik; Mellyek után törlés: <ben.> A törölt részt kisebb betűvel utólag írta s azután törölte? aTráditibol a-ja utólagos beírásnak látszik, kisebb betűvel.]

- Első art. hogy miért nem¹ küldötte el az Isten a messiást. mindgyárt. avétek után. és hogy mint kellett tselekedni az embereknek hogy magokat meg szentelhessék. el joveteleig. 37. [30a]
- 2 art. hogy ádám, éva, és ezeknek maradéki. miképpen. éltenek az eset után. 40. [31b] [3b:]
- 3 art. az emberi nemzet. meg romlásáról, az özön vizről. 44. [33b]
- 4 art. hogy mitsoda állapotban volt avilág az özön vitzől fogva, mind addig még az Isten ki hívá ábrahámot hazájából. 47. [35a]
- 5 art hogy mitsoda szövetséget tett Isten ábrahámal. és ennek a szent embernek maradékirol 48 [35b]
- 6.art. hogy Isáktol. és jákobtol származának mindnyájan² asidok. 52 [37b]
- 7 art. az izraélitaknak. egyiptumban valo rabságokrol. 56 [39b]
- 8.art Mojses³ hogy szabadította meg az izraélitákat, a husvéti barányrol. és a veres tengeren valo által menetelről. 58. [40b]
- 9 art. az izraéliták.. sinai hegyezhez valo érkezésekről, a keserű vizekről, a mannáról. a kösziklából valo vizről. az ámáliciták. veszedelméről, a jéthro tanácsáról. 64. [43b]
- 10 art. az izraeliták. törvényéről., aszövetségnek vérérol. 67. [45a]
- 11 art. Mojsesnek a sinai hegyen valo létéről, magyarázattya mind annak. valamit az Isten parantsola néki., avallást illető külső dolgokrol. 71. [47a]
- 12 art. Az arany bornyurol., az azért valo büntetésről a mojses ábrázattya. bé fedezéséről. afő paprol áaronrol, és a lévítákrol. 75 [49a] [4a:]
- 13 art. akémekről, az izraéliták pusztában valo zugolodásokrol. büntetésekről. Cáleb, és josué meg jutalmaztatásokrol. 77. [50a]
- 14.art. az ellen mondásnak vizeről, aréz kigyorol. abáálám tanátsáról, phinéről, és a mojses haláláról. 79 [51a]
- 15.art. Josué alat valo el osztásáról. a meg ígért földnek. abirák alat valo létekről az izraélitaknak. 83. [53a]
- 16 art. az izraélitaknak. akirályok alat valo létekről, először saulrol. és dávidrol. 86. [54b]
- 17 art. salamonrol. és a jerusálemi templomrol. 88. [55b]
- 18 art. atiz nemzetiségeknek el szakadásokrol. jéroboam alat. és hogy mitsoda állapotban vala az Isten népe. a sidok, és az izrael királyi alat 90 [56b]
- 19 art. a profétákrol, és ajövendölésekről. 93 [58a]

¹ nem [Beszúrás:] küldötte [első *t-d*-ből javítva.]

² mindnyá [Sorvégi elválasztás után, új sor elején nem folytatta.]

³ Mojses [Mojses-ből javítva.]

- 20 art. atiz nemzettségnek el oszlásáról. ababiloniai fogságról. és a sidoknak. viszá való térésekről 98. **[60b]**
- 21 art. hogy mitsoda rendben valának a sidok. meg szabadulások után. mind addig. még a romaiak. el nem pusztították egészen. 101 **[62a]**
- 22 art. a sidoknak. arabságból való meg szabadulásogtól fogva, a Messiás el jövetelég való szokásokról. és vallásokról. 107⁴ **[65a]**
23. art. hogy mitsoda állapotban valának apogányok. ábrahám hivatásától fogvást. a messiás el jövetelégig. 110 **[66b]**

5.rész. A⁵ kristus Jesusrol.

- Első articulus: A messiás el jöveteléről való bizonyságok. a mellyek már bé tellyesedtenek a profétiák szerént. a kristus Jesus személyében. 114 **[68b]** **[4b:]**
- 2.art. hogy ki légyen akristus 124 **[73b]**
- 3 art a kristus Jésum, meg testesüléséről. 127 **[75a]**
- 4 art. akristus Jesus születéséről, életéről, egyiptumban való meneteléről. 131. **[77a]**
- 5 art akristus egyiptumban való meneteléről. és szent jános életéről. 136. **[79b]**
- 6 art. akristusnak. apusztában való böjtyéről, és predikállásának⁶ első esztendőjéről. 139 **[81a]**
- 7.art. akristus prédikállásának második esztendejéről. 151. **[82b]**
- 8 art. akristus szine változásáról. való időről. 153 **[83b]**
- 9 art. akristus szine változásáról. 154. **[84a]**
- 10 art akristus predikállásának. harmadik esztendejéről. 157 **[85b]**
- 11 art. akristus szenvedésiről. és haláláról való jövendölések rövideden. 162. **[88a]**
- 12 art. hogy mitsoda tsudák történtenek akristus halálakor. 164 **[89a]**
- 13 art a kristus kereszten való haláláról, halálának elég tételéről, és annak hasznairol. 168. **[91a]**
- 14 art a kristus lelkének apoklokra való le szállásáról. és testének el temetéséről. 171. **[92b]**
- 15 art. a kristus menyben való meneteléről. 174 **[94a]**
- 16 art. a kristus jesusnak. az atyához, és ateremtett állapotokhoz való minémüségeinek magyarázattya. 178. **[96a]**
- 17.art akristus jesusnak. az emberekhez való minémüségeinek magyarázattya. 182. **[98a]**
- 18 art ismét a kristus jesusnak az emberekhez való minémüségeinek magyarázattya. 186. **[100a]**

⁴ <107> [?] 107.

⁵ A [a-ból javítva.]

⁶ predikállásának [n – megkezdett hosszú szárú betüből javítva;] 15 art. [a szövegben 16-ra javítva, s így jav. 20-ig.]

- 19 art hogy miben. és mi formában. példánk nekünk e földön akristus. 191 [102b]
 6 rész. A szent lélekről, és akeresztényi val-[5a:]lásnak fel állításáról.
- Első articulus. A szent léleknek le szállásáról. 195. [104b]
- 2.art. az apostoloknak prédikálásokról. sok számú sidoknak meg térésekről, és a többinek büntetésekről. 198. [106a]
- 3 art. akeresztényi vallásnak. az üldöztetésekben való fel állításáról. 202. [108a]
 7 rész. az Anyaszent egy házról.
- Első articulus hogy milégyen akristus anyaszent egy háza, annak láthatóságáról. és hogy mitsoda külömbségel. külömböztetik meg atöbb gyülekezetektől. 207. [110b]
- 2 art. az anyaszent egy háznak egyes voltáról. és annak külömb külömb féle tagjairól. 211 [112b]
- 3 art, hogy mitsoda egyeség vagy az anyaszent egy ház tagjai között, és a szenteknek egyeségéről 213. [113b]
- 4.art. az anyaszent egy háznak szenttséges voltáról. 217 [115b]
- 5 art az anyaszent egy háznak. közönséges voltáról. 226. [120a]
- 6 art. az anyaszent egy háznak. apostoli nevééről. 228. [121a]
- 7 art. hogy egyedül aromai anyaszent egy ház. akristus anyaszent egyháza., amelyen kívül. nincsen üdveség. 233. [123b]
- 8 art. hogy az anyaszent egy háznak viaskodni kell. az ördög, ahitetlenek, és a hereticusok ellen. 243 [128b]
- 9 art. hogy kik voltanak azok az eretnekek; és scysmaticusok. kik az anyaszent egy ház ellen támadtanak. mind ez ideig. mitsoda Conciliumok kárhoztatták azokat, és a szent atyák közül kik irtak ellenek. 247. [130b]
- 10 art. az anyaszent egy háznak. akebelében élő rosz keresztények ellen való viaskodásáról. 259 [136b]
- 11 art. az anyaszent egy háznak hasznairól. 261 [137b]
- 12.art. hogy a bünöknek botsánattya. leg első út: amelyek által. részesülünk. az anyaszent egy ház hasznaiban 263 [138b] [5b:]
- 13.art hogy a hivek közül, mindenikének, min kell által menni; minek előtte az örök életet el érje, és leg előbször a halálról. a mely közönséges minden embereket. 267. [140b]
- 14.art. a különösön való itéletről. 271 [142b]
- 15.art. hogy mitsoda állapotban lesznek a lelkek. akülönösön való itélet után. 273 [144a]
- 16.art a világ végiről, az anti kristusról. Illyés. és énok el jövelekről. a sidok meg térésekről. 275 [145a]
- 17 art a közönségesen való fel támadásról. világ végin. 279 [147a]

- 18 art. a kristusnak utolszori eljövételéről. és a közönséges ítéletről.
282. **[148b]**
- 19 art. az örök életről. 285 **[150a]**
- 20 art. az örökké való halálról. 287 **[151a]**
- 21 art. az apostoli symbolumról. mely magában foglalja mind azt.
valamit eddig mondottunk. 290 **[152b]**
- 22 art. amelyben megmutattatik mi képpen kellesék. élni eföldön. hogy
az örök életet el lehessen érni. 292 **[153b]**

[MÁSODIK KÖNYV]

8 rész. avétekről

- Első art. hogy mi legyen avétek. 295 **[155a]**
2. art. a halálos, és a botsánando vétekről. 297 **[156a]**
- 3 art. afő vétekről. közönségesen. 299 **[157a]**

9 rész. különösön avétekről.

- Első art. a kevélységről. 300. **[157b]**
- 2 art. a fősvénységről 304. **[159b]**
- 3 art. a tisztátalanságról. 307 **[161a]**
- 4 art. a torkoságról. 309 **[162a]**
- 5 art. az irigységről. 310 **[162b]**
- 6 art. aharagrol. 311. **[163a]** **[6a:]**
- 7 art. areszttségről. 312 **[163b]**

10 rész. közönségesen ajó erköltsökről. 314 **[164b]**

11 rész. különösön ajó erköltsökről. először a hitről.

- Első art. hogy mi legyen ahitt. 316. **[165b]**
- 2 art. az anyaszent egy ház hatalmáról. ahitt dolgaiban. 318 **[166b]**
- 3 art. a szent írásról 321 **[168a]**
4. art. a hit dolgaiban való traditióról. 324 **[169b]**
- 5 art. a Conciliumoknak és a szent atyáknak auctoritásáraól. a hit
dolgaiban. 330. **[172b]**
- 6 art. a hitnek szükséges voltárol. 335 **[175a]**
- 7 art. a hit ellen való vétkekről. ahitnek jeleiről. és a kereszt vetésről.
338. **[176b]**

12 rész. A reménségről.

- Első art. hogy mitsoda areménség. 342. **[178b]**
- 2 art. a reménség ellen való vétekről. 344. **[179b]**

13 rész. Az Isteni szeretetről.

- Első art. hogy mi legyen az Isteni szeretet. 345 **[180a]**
- 2 art. a magunkhoz való szeretetről. 350 **182b]**
- 3 art. a felebaráti szeretetről. 353 **[184a]**
- 4 art. az alamisnárol. 355. **[185a]**
- 5 art. a felebaráti intésről. 357 **[186a]**
- 6 art. a megbántásért való botsánatrol. 360 **[187b]**

14 rész. akeresztényi jó erköltsökről, a melyeket
nevezik morálisoknak.

- Első art a négy Cardinalis jó erköltsökről. 362 [188b]
2 art hogy mitsoda jó erköltsök követik. a Cardinalis jó erköltsöket,⁷
és hogy mitsoda vétkek ellenkeznek azokkal. 364. [189b]
[6b:] 15 rész. Az Isten parantsolatirol, közönségesen. 367 [191a]
Első art. hogy mit foglal magában az első parantsolat 372 [193b]
2 art. a vétkekről. melyek ellenkeznek az első parantsolattal. leg
előbször a bálványozásrol. 375 [195a]
3 art a szentek tiszteletéről. és segittségül valo hívásrol. 377 [196a]
4 art a reliquiak tiszteletéről. 381 [198a]
5 art. a kereszt. és a képek tiszteletéről. 382 [198b]
6 art. a szentség töréséről. babonaságról. a melyek ellenkeznek az első
parantsolattal. 388. [201b]
16 rész. a második parantsolatrol.
Első art. hogy közönségesen mit foglal magában ez a parantsolat 389
[202a]
2 art. a fogadásrol. 390 [202b]
3 art. az esküvésről. és a káromkodásrol. [205a]
17 rész. a harmadik parantsolatrol.
Első art. hogy mitsoda napot kell akeresztényeknek meg szentelni.
398. [206b]
2 art. miképpen kellesék szentelni az urnak napját. 400 [207b]
18 rész. a negyedik parantsolatrol.
Első art. az aláb valoknak afellyeb valokhoz valo kötelességekről. 401.
[208a]
2 art. a fellyeb valoknak, az alattokhoz valo kötelességekről. 404 [209b]
[7a:] 19.rész. az ötödik parantsolatrol. 406 [210b]
20 rész. a hatodik parantsolatrol. 408 [211b]
21.rész. a hetedik parantsolatrol.
Első art. hogy hany féle képen lehet a más jóságát el foglalni. 410
[212b]
2 art. az usorárol. 412 [213b]
3 art. amás ember jóságának. igazságtalanul valo meg tartásárol. és
más egyéb károkrol. melyeket másoknak okozhatnak. 413.
[214a]
4 art. a más jóságának viszá adásárol. 414. [214b]
22 rész. anyolczadik parantsolatrol.
Első art. a hamis tanu bizonyásárol. és ahazugságról. 416. [215b]
2 art arágalmazásrol. 418. [216b]
3 art. ahizelkedésről. és a vakmerő itéletről. 420 [217b]

⁷ [Sorvégen:] er- [új sor elején:] erköltsöket,

- 23 rész. akilentzedik parantsolatrol. 421 [218a]
 24 rész. a tizedik parantsolatrol. 422. [218b]
 25 rész. az anyaszent egyháznak parantsolatirol
 közönségesen. 424. [219b]
 26 rész. az anyaszent egy ház első parantsolattyárol.
 Első art. közönségesen az innepekről. 428. [221b]
 2 art különösen az innepekről. leg előbször a szent háromságnak
 innepéről. 432. [223b]
 3 art. akristus jesus fogantatásának. innepéről. melyet gyümölts oltó
 boldog aszszony napjának nevezik. 432 [223b]
 4 art. az adventi napokrol. 434 [224b]
 5 art karátson napjárol. 435 [225a]
 6 art akristus környülméletkedéséről. 438. [226b] [7b:]
 7 art akristus epiphániajárol. melyet viz keresztnek nevezik. 440.
 [227b]
 8 art gyerttya szentelő boldog aszszony napjárol. 443 [229a]
 9 art. a nagy hétről. először virág vasárnapjárol. 446 [230b]
 10 art nagy tsötörtökről. és nagy péntekről. 448. [231b]
 11 art husvét napjárol. 453. [234a]
 12. art akristus menyben meneteléről. 456 [235b]
 13 art a pünkösöd innepéről. 456. [235b]
 14 art ur napjárol. 458 [236b]
 15 art a szentek innepeiről leg előbször. a Boldogságos szüz fogantatá-
 sárol. 459 [237a]
 16 art kis Aszszony napjárol. 461. [238a]
 17 art nagy boldog aszszony napjárol. 463 [239a]
 18 art a szent angyalok innepéről. 464 [239b]
 19 art keresztelő szent jános innepéről. 465. [240a]
 20 art. az apostolok. martyrumok. Confessorok. püspökök. szent szü-
 zek. házask, vagy penitentzia tarto aszszonyok innepeiről 466.
 [240b]
 21 art. minden szentek napjárol. 468. [241b]
 22 art. a halottak napjárol. 469. [242a]
 23 art a templom dédicatiojának⁸ innepéről. 471. [243a]
 27 rész. az anyaszent egyháznak. második parantsolattyá-
 rol. 473 [244a]
 28 rész. az anyaszent egy háznak harmadik parantsolat-
 tyárol. 475 [245a]
 29 rész. az anyaszent egy háznak negyedik parantsolat-
 tyárol. 476 [245b] [8a:]

⁸ dédicatiojának [j-n-ből javítva.]

30.rész. az anyaszent egyháznak ötödik parantsolattyárol.

Első art. közönségesen aböjtröl. 477. [246a]

2 art anagy böjtröl. 480 [247b]

3 art. a kántorok. és avigiliákrol. 482 [248a]

31 rész. az anyaszent egy háznak hatodik parantsolat-
tyárol. 483 [249a]

Ennek az első szakasznak bé fejezése.

A keresztényi életnek tekkéletességéről. és az évangyeliumi jovallá-
sokrol. 484. [249b]

A Tridentinumi Conciliumnak Symbolumja. [252a]

[8b, 9a–b: üres] [10a: öt sornyi beírás idegen kéz által]⁹
[10b, 11a–b: üres]¹⁰ [12a:]

A Kristus. el jöveteliig valo. eredetéről.,
kezdeteről, es előmeneteléről. a
vallasnak.

Első könyv¹¹

Első Rész.
Az Istenről.

Első Articulus
Az Istennek létéről:

Kérdés. Bizonyosok vagyunké¹² mi abban hogy vagyon egy Isten?

Felelet. Ez olyan világos igazság. hogy annak esztelennek kellene lenni aki azt tagadná, vagy. abban kételkednék. A bolond azt mondgya az ő szívében hogy nincsen Isten. ps.al. 13.

Magyarázat.

Ezeket a szokot. a bolond azt mondgya az ő szívében.. fel kel jegyezni, mert ezekből meg láttyuk, hogy mikor ez a nagy bolondság annyira viszi valakit hogy azt mondgya, hogy nincsen Isten., az elmének nincsen egy képpen anyirésze ab-[12b:]ban mint a szívnek, az az. hogy az esztelen azt akarná hogy ne volna Isten. azért hogy magában. meg fojthatná alélek üsméretnek furdalását. és eleget tehetne nagyob szabadsággal rosz kívánságának, azért is viszi aző meg romlot szive arra hogy azt mondgya, Nincsen Isten. de hejában kívánnya magát meg vakítani az előtt az igazság előtt. mert ez olly erősen vagyon az ember elméjében fel jegyezve., hogy lehetetlen azt önnet ki törölni. st. Aug. 15 tract. 106. supr. s. joan. n. 4.

K. Micsoda okoságokkal hitethettyük el mi azt magunkal hogy egy Isten vagyon.?

⁹ [Az idegen beírás szövege a következő: „kegyes és irgalmas Isten halakot adok néked minden jó vultotruul kegyelemért vagy pedik bõltsegrõl vagy jó õrkûltsrûl minden ezekrolkel haladok adgyan szent felségedrõl”]

¹⁰ [A 11b üres lapon, fent középen, idegen kéz beírása: második]

¹¹ Első könyv [Utólagos beírás a lapszélességű aláhúzás fölé.]

¹² vagyunké [é – javítva.]

F. Azokal az okoságokkal. melyek. az érzékenységre, aminden napi próbára. a hitre, és az okoságnak kezdetére vannak építve.

K. Mit értesz azon az okoságon. mely az érzékenységre vagyon építve?

⁵ F. Azon¹³ azt értem. hogy az Isten a szívében oltotta minden embernek aző Istenségét. s. aug. tract. 106. supr. s. joan. n. 4.

Magyarázat

Az Istenségnek bé oltása cselekszi azt. hogy soha¹⁴ olyan nép nem volt, aki nem üsmérte volna. az egy Istenségnek létit. nincsen is olyan ember aki valamely hirtelen valo veszedelemben lévén, hogy mindgyárt¹⁰ az Istent ne hívna segétségül. természet szerént valo érzékenységből., tertullianus, ezt természet szerént valo keresztényi¹⁵ lélek bizonyosságának nevezi tert. apolog. Cap. 17. [13a:]

K. Mit értesz azon az okoságon. mely a minden napi próbára¹⁵ vagyon építve?

F. Értem I. ezen¹⁶ az okoságon hogy minden náp láttyuk az Istennek rajtunk valo gondviselését., hogy minémü kegyeségel halgattya meg imadságinkot., láttyuk mitsoda szemlátomást, bünteti meg némelykor a gonoszokat., sokszor is láttyuk az ő tsudálatos minden²⁰ hatóságát. sok dolgokban. 2. ez a teremtett állatokban¹⁷ is ki tettzik. rom. 1. 20. sap. 13. 5.

Magyarázat.

Nézünk el valamely szép épületet, valamely szép kép irást. abbol meg láttyuk az építő mesternek. és a kép ironak okosságát. esztelenség²⁵ is volna azt mondani., hogy ezek törtenet szerént lettek. sokal szebb, nemeseb. és rendeseb azért avilágnak munkája, mint sem emberi¹⁸ kézi munka., nézük el az emberi testet, hogy annak részei micsoda tsudálatosan vannak egybe foglalva. hogy mondhassa még is azután valaki hogy mind azok történetből lettek. a bizonyára esztelen volna., valaki³⁰ meg nem vallaná. hogy mind ezek atsudálatos dolgok. nem Isten munkáji volnának. ps. 18.

K. Mit értesz azon az okoságon mely ahitre vagyon építve?

¹³ Azon [z-r-ből? javítva.]

¹⁴ soha [Beszúrás sötétebb tintával;] olyan [an – beszúrás sötétebb tintával;] nép nem volt, aki nem üsmérte volna. [volna v betűje n-ből javítva;] <hogy vagyon egy Isten.>az egy Istenségnek létit [a javítás a törlés fölé írva, sötétebb tintával.]

¹⁵ keresztényi [i – utólagos beírás sötétebb tintával.]

¹⁶ ezen [n – megkezdett k-ből javítva.]

¹⁷ állatokban [k-b-ből javítva.]

¹⁸ emberi [Első e-a-ból javítva.]

F Azon azt értem. hogy az Isten meg üsmértette magát az emberekel. bizonyosan. és kétség nélkül valo képpen.

Magyarázat

Mind az, valami meg bizonyította akeresztényi vallásnak igazságát., az, az Istennek valóságát is meg bizonyította., mivel a vallás erre az igazságra építi atöbb¹⁹ igazságokat is; a keresztényi vallásnak²⁰ igazságáról valo bizonyosságok pedig olyan [13b:] világosak, és meg mutathatok. hogy vaknak, és esztelennek kellene lenni, aki azoknak hitelt nem adna. st aug. libr. 22. de civit. dei. C. 7.

K. Mit értesz azon az²¹ okoságon. mely az okoskodásra vagyon építve? 10

F Értem azokat az okoságokat, amelyeket a philosophusok szokták meg mutatni az Istennek valóságát. ezekről nem szollok. mert nem minden foghattya. meg, akik pedig meg foghattyák. olyan könyveket olvashatnak. amelyek ezekről beszélnek. 15

2. Articulus.

Az Istennek mi voltárol, és az ő tökéletességeiről.

K. Kicsoda az Isten?

F Az Isten az, aki azt mondá mojsesnek. Én vagyok az, a ki vagyok. exod. 3. 14.

K. Micsoda értelme vagyon ennek a szonak. Én vagyok az, aki vagyok.? 20

F. Ez az értelme. hogy az Isten olyan valóság. aki senkitől nem függ, aki magában. és magától áll. mivel minden állatok teremttettek. és mástól fügnek, és életet is mástól vesznek.

K. Meg üsmérhetjük tehát²² a menyiben aföldön lehet meg üsmérni az Isten állattját? 25

F Ebből meg üsmérjük hogy az Isten mérték nélkül bir minden ki gondolható tekéleteségeket.

Magyarázat.

Mivel hogy az Isten magától áll. és marad máson kívül abból következik hogy ő vehetetlen. azt hívják pedig véghetetlennek. a mi nincsen meg határozva, ami pedig csak magától áll, és marad., azt senki meg

¹⁹ atöbb [a-e-ből javítva.]

²⁰ vallásnak <pedig> igazságáról valo bizonyosságok pedig

²¹ az <okoskodáson> okoságon. mely az okoskodásra

²² tehát [te – beszúrás sötétebb tintával a szóközbe, kissé feljebb.]

nem határozhatta, nem lévén tehát meg határozva., azért minden ki gondolható tekéleteségeket bir; mert [14a:] ha valamelyik héjával volna, az ő tekéleteségei meg volnának határozva és véghetetlen nem volna., egy szoval véghetetlen lenni, és minden tekéleteségeket egészen
5 birni, mind egy, másol nem függeni. tellyeségel csak magában meg maradni. és véghetetlennek lenni mind egy. ebből következik hogy az Isten, az, aki másol nem függ. és csak magában marad; és hogy ő is birja az egész tekéleteségeket

K. Mellyek az Isten tekéleteségei.?

10 F Az Isten tellyeségel valo tekéleteség., 1. ő egyedül valo valóság. 2. ő tiszta lélek. 3. ő örökké valo. 4. ő véghetetlen., 5. ő el multhatatlan. 6. ő mindent üsmérő, 7. mindent cselekedhető, 8. mindenekben magától függő. hogy ha ezek közül valamelyik héjával volna, nem volna tellyesé-
gel valo tékelletes. nem volna Isten. s. aug. Conf. libr 1. C. 4.

15 K. mit értesz azon. mikor azt monddod hogy az Isten egyedül valo. Deus est Ens simplex.?

F Azt értem hogy az Istennek nincsen része; hogy valamely részekből allana, mint az ember.

K Mit értesz azon mikor azt monddod hogy az Isten lélek?

20 F Azt értem hogy teste nincsen. se formája. se szine. és hogy ötet testi²³ szem, meg nem láthatya

K Hát a²⁴ szent irás miért beszél az Istennek karjáról. kezéről. és lábáról.?

F Azért hogy jobban meg²⁵ értethesse velünk az Istennek munkál-
25 kodsát.

K mit értesz azon mikor azt monddod hogy az Isten örökké való?

F Azt értem hogy az Istennek se kezdete, se vége nincsen. örökké volt. vagyon. és örökké léssen. [14b:]

K. Mit értesz azon mikor azt monddod hogy az Isten véghetetlen.?

30 F Azt értem hogy ő mindenüt vagyon. mindent bé tölt, és hogy semmi hely ötet magában nem foglallya ps. 138. job. 11. isai 66.

K. Mit értesz azon mikor azt monddod hogy az Isten el multhatatlan.?

F Azt értem hogy az Isten soha semmiben meg nem változhatik.

K Miért mondgya tehát az irás hogy az Isten meg haragszik. hogy
35 meg bánta. és meg változtatta a mit cselekedet, mind ezek nem mutat-
tyáké meg, hogy az Istenben változás vagyon?

F Mikor az irás azt mondgya hogy az Isten meg haragudot, ezzel csak azt akarja velünk meg értetni, hogy meg lássuk külső képen az ő igasságának erejét, de azt nem kel gondolni hogy ő benne változás vagy

²³ testi <sem> szem,

²⁴ a [Beszúrás.]

²⁵ meg <t> értethesse

indulat volna., mert ő meg változtathatta az ő munkáját, de meg nem változtathatta az örökké való szándékát. ő mindenkor egy állapotban vagyon, és olyan változást csinál teremtet állati között. amint néki tettik. ha szinte azt a változást az irás bánásnak mondgya is. de azt csak azért mondgya. hogy jobban ami értelmünkhöz alkalmaztassa 5 magát. s. aug. Conf. libr 1. C. 4.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten mindent üsmér?

F. Azt értem hogy nincsen semmi is el titkolva az ő szemei előtt. ő ugy láttya ajövendőt. valamint amostanit. és az el multat. és leg belsőb titkát is láttya szívünknek ps. 138. rom. 11. 33. 10

K mit értesz azon hogy az Isten²⁶ mindent cselekedhetik?

F. Azt értem, hogy nincsen semmi lehetetlen ő nála.

K. Mit értesz azon. mikor azt mondod hogy minden az Istenen áll? [15a:]

F. Azt értem hogy mindeneket ő teremtett, ő is tarttya azokat, őis 15 igazgattya, és ugy bánik vélek. amint néki tettik.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy mindeneket az Isten teremtet.?

F Azt értem hogy mindeneket ő teremtet semmiből. és hogy annak előtte semmi nem volt. 20

K. Mit értesz azon mikor azt mondod, hogy mindeneket az Isten tart meg?

F. Azt értem hogy a teremtet állatok melyek most vannak. meg nem maradhatnának hanem tartaná., és ha el hagyná őket. olly semmivé lennének. valamint teremtések előtt.²⁷ sap 11. 26. ps. 103. 25

K. mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten. vezérel mindeket. és azokal ugy bánik amint néki tettik.?

F. Azt értem. hogy semmi evilágban nem történik az ő rendelésin. vagy engedelmin kívül.

Magyarázat 30

Az. az, hogy az Isten örökös ura léven avilágnak. ő igazgat mindeneket; az ő gondviselése pedig különösön vigyáz mindenik teremtet állatnak állapottyára; mindent ő rendel. és mindent amaga dicsőségire fordít., minden jó, az ő rendeléséből történik,²⁸ minden dolgot ő amaga végire vezet., aroszat meg engedi hogy abbol nagyob jót vegyen ki., 35 gyakorta nagy nyomoruságokat küld ajókra. de soha el nem hadgya őket, agonoszokot pedig sokszor kedvekre bocsáttya, de ökk azzal viszá élvén, az ő hamiságok, az Isten igazságának. vagy irgalmaságának

²⁶ Isten <t> mindent

²⁷ előtt. <sap 2> [Tollhiba a sor végén.] sap 11. 26.

²⁸ történik, [ő-e-ből javítva.]

meg mutatására fognak lenni, egy szóval ő minden-[15b:]kor végben viszi²⁹ aző szándékát. és minden dolog az ő nagyságának és mindenhatóságának fel magasztalására igyekezik.

3. *Articulus.*

Hogy csak egy Isten legyen.

K. Nincsené több egy Istennél?

5 F. Nincsen több egynél. lehetetlen is hogy több legyen.

K. Miért mondod azt hogy lehetetlen hogy több legyen?

F. Mert lehetetlen³⁰ meg fogni. hogy két Istenek tellyeségel valo tekéletesek legyenek.

Magyarázat

10 A tellyeségel valo tekéletesnek. nem kel társának lenni. mivel társ nélkül lenni. az a tekéleteség., és akinek nincsen eza tekéletesége. avalami héjával legyen., amely Isten pedig valamely tekéleteség héjával volna. anem volna Isten

tertull. Contra marci. libr 1. C. 3.

15 K. világos lévén hogy lehetetlen egy Istennél többnek lenni. miért hát az emberek az egész világon, az előtt annyi sok isteneket imádtak?

F. Az. aző elméjeknek vakságától. és az ő sziveknek meg romlásától volt. melyeket avétek okozta nekik.

Magyarázat.

20 A bizonyos hogy régenten minden nemzetek. sok féle isteneket imádtanak, némelyek anapot, aholdat, a tsillagokat; némelyek az élő. vagy holt embereket. az Istenek közzé számlálták. a görögök, és a romaiak. sok féle utalatos dolgokat tartották isteneknek., romában, minden féle nemzeteknek³¹ isteneit imádták. [16a:] ezt pediglen nem

25 csak a tudatlan., és közönséges nép cselekedé, hanem még atudosok. a philosophusok is mind egyaránt., miért szenvedtek akeresztények oly kegyetlen üldöztetések, három száz esztendeig.? nem egyébért, hanem azért. hogy tsak egy Istent vallottak lenni. szent agoston miért írta az ő csudálatos munkáját. de Civitate Dei. hanem azért hogy el ronttssa

30 sokaságát. hamis isteneiknek. ugyan tsudálhattya az ember. mikor ennek akönyvnek első részit olvasa., hogy ez a szent annyit irt apogányok hamis isteneik ellen, de abban az időben a tellyeségel szükséges

²⁹ végben viszi [Az utolsó *i* javítva.]

³⁰ lehetetlen [A harmadik *e-l*-ből javítva.] <hogy> meg fogni.hogy

³¹ nemzetek [Rövidítésjellel; alább és később is gyakran használ rövidítésjelet.]

volt., azt minden tudgya. mitsoda nagy bajjal lelete végben vinni szent Ambrusnak egy keresztény császárnál., hogy romában meg ne engedgye a győzelem oltárának fel állítását., holot a tanács erősen volt azon. hogy ezen hamis istenségnek bálványozásit fel állithassa. st. Ambr. epist 17. 18. ad Imp. valent.

Mind ezekből meg láttyuk micsoda rettentő vakságban vetette vala avétek az embereket, ebből apéldából meg üsmérhettyük azt az igazságot, melyet sz.pál mond. hogy mikor az emberek az Istent el hadgyák. az Isten is el hadgya őket. és akkor nincsen olyan állapot. amelyre nem adgyák magokat. rom. 1. 23.

4. *Articulus.*

A szenttséges Háromságról.

K. Nem ujontában valo meg szaporitásaé az. az isteneknek., valamint akeresztenyek tarttyák, hogy három személy vagyon egy Istenben?

F. Nem, mert ez a három személy csak egy Isten. [16b:]

K El mondhatnié azt okoságal., hogy az Isten három személyében?

F Igen is el mondhatni, hinni is kel. ezt az igazságot, a melyet tagadni¹⁵ bolondság volna.

K. valyon nem okoság ellen vagyoné az ollyat hinni. a mit meg nem lehet fogni.?

F. mikor abban bizonyosok vagyunk, hogy az Isten mondotta valamely dolgot., azt hinni kel. akár lehesen. akár ne lehessen azt meg fogni,²⁰ mert aki mas képen tselekeszik., anem üsméri az Istent. aki is örökké valo igazság.

Magyarázat

A mi elménk. igen meg vagyon határozva. sok száz dolgok vannak olyanok a melyek igazak, és amelyeket mi meg nem foghattuk., azt kel azért meg vizsgálni, hogy ha valamely dolog az Isten szavaé vagy nem, ne hogy magunkot meg tsallyuk., de amidön abban bizonyosok vagyunk, hogy azt az Isten nyilatkoztatta ki., valamint akeresztenyek³² bizonyosok mind azokban a mellyeket aközönséges Romai Anyaszent egyház ád elejékben. ugy mint Istentől ki nyilatkoztatot dolgot, akkor³⁰ hinni kell. mind azokat adolgokat, a melyeket meg nem foghatunk, az Isten szavának hitelt kel adni., mert se magát., se mást meg nem tsalhat; az anyaszent egy ház meg üsmervén aki nyilatkoztatot dolgoknak³³ valóságát., a nekünk elég., mivel tudgyuk hogy az anyaszent egy ház meg tsalhatatlan., mi olyanok is vagyunk eföldön mint a gyermekek.³⁵

³² akeresztenyek <abban> bizonyosok mind azokban

³³ dolgokk

most mindent csak homályosan látunk., mikor pedig azt a boldogságot el érzük. akkor az a homály el vétetődik szemünkéről. és világosan meg fogjuk látni. amit most meg nem foghatunk 1 cor. 13. 12. eph. 4. 13.

[17a:]

K. Bizonyosok vagyunk abban hogy az Isten ki nyilatkoztatta a
5 szent háromságnak titkát.?

F. Igen bizonyosak, mert ez az igazság nyilván ki tettik aszent írásból. atráditóiból, az anyaszent egy ház is így hiszi.

K. Mit hiszen ez iránt az anyaszent egy ház?

F. Azt hiszi, hogy az Isten³⁴ állatnyájában egy, személyiben három.

10 1 joan 5. 7.

K kicsoda az a három személy?

F Első az Atya. második a Fiu, harmadik a szent lélek.

K. Ez a három személy meg különböztetiké maga közöt?

F. Igen is meg., mert az Atya. nem a Fiu, a Fiu nem az Atya. az Atya.

15 és a Fiu. nem a szent Lélek. joan. 8. 16. 15. 26.

K Nem három Isteneké hát ezek?

F. Nem, mert ez a három személy csak egy Isten., mind a háromnak egy természete. és egy Istensége vagyon. 1 joan. 5. 7.

K. Mind ahárom személy Istené.?

20 F Igen is. az Atya Isten. a Fiu Isten. a szent lélek Isten. joan. 1. 1. 2. 25. act. 5. 4.

K. Ez a három személy hasonló egymáshoz?

F Hasonló mindenben. mind régiségben. meltoságban. és tekéltetésben. ahárom személy csak egy Isten.

25 K Miért nevezik az első személyt Atyának?

F. Mert öröktől fogva szülte a Fiat, a ki is véle egy, és hasonló Isten., és akit igének, és az Isten bölcseségének nevezik.

K. Az Atya és a Fiu³⁵ szeretiké egy mást?

30 F Igen is szeretik egy mást öröktől fogvást., és ebből aszeretettből származik öröktől fogvást, a szent háromságnak³⁶ harmadik személye., melyet szent Léleknek nevezik. joan. 14. 17. [17b:]

K Nem egyedül az atyától származiké hát a szent lélek?

F Nem, mert az atyától. es fiutól származik³⁷ a szent Lélek. st aug. libr 4: de trinit. Cap. 20.

35 K Az atya származotté valamelyik személytől.?

F Nem, mert az atya eredete amás két személynek.

³⁴ az Isten <[] állatnyájában egy, személyiben

³⁵ és a Fiu [a – sor alatti beszúrás.]

³⁶ háromságk

³⁷ származik [a–á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

K. Az Atya régibb hát a Fiunál. és a szent Léleknél, mint hogy ő tölle származnak.?

F. Nem régibb a más kettőnél. mert az Atya nem volt soha egy szem pillantásig is a fiu nélkül. és az Atya³⁸ és a Fiu nem voltak egy szem pillantásig is a szent Lélek nélkül. 5

K. Hogy lehet ezt meg fogni?

F. Az Atya nem lehet egy szem pillantásig is hogy magát ne üsmérje. és magát üsmervén. az ő Fiát, az öröktől fogva valo ígét szülte. Az Atya és a Fiu. nem lehet hogy egy mást ne szere. és ebből a szeretetből származik a szent lélek. st aug. serm. 117. de verbis Domini.³⁹ 10

K. Lehetneé ezt az igazságot valamely hasonlatoságal. értelmesebbé tenned?

F. Igen távul valo hasonlatoság vagyon a teremptő. és a teremptet állatok közöt. mind azon által, ez, az elmédet segíheti, A világóság anaptól származik és anap eredete avilágóság.⁴⁰ de mind azon által avilágóság olyan régi. mint a nap. mert a nap nem lehet egy szem pillantásig is fényesség nélkül. aző fényességétől származik avilágóság és ameleg. ez a hasonlatoság meg mutattya hogy vannak a természetben olyan dolgok a mellyek olyan régiek mint az eredet. a melytől származnak de emeg nem mutattya az Isten szemelnye közöt valo több hasonlatóságokot.[18a:] 20

Masodik Rész.

Az Istennek munkáiroi.

Első Articulus.

A világ teremptésiről.

K. Az Isten hogy üsmértette meg magát magán kívül?

F. Az ő munkái által.

K. Mellyek az Isten munkáji.?

F A világ. az az. az ég, és a föld, és mind a valamit az égg és a föld 25 magában foglal.

K. Az Atyaé, a Fiué, vagy a szent lélek teremtteté a világot?

F A szent háromság., az Atya. a Fiu. és a szent lélek, mert valamit az Atya cselekszik., a Fiu, és a szent lélek is cselekszi azt.

K Miért hát avilág teremptésit az Atya Istennek tulajdonityák. 30 valamint a hiszek egy Istenben vagyon. hiszek egy Istenben minden ható Atyában. menynek és földnek teremtojében.?

³⁸ az Atya <nem> és a Fiu nem

³⁹ Dñi.

⁴⁰ avilágóságk.

F. Mert az égnek, és a földnek teremtése, az Isten hatalmának ereje. az Atyának tulajdonosság pedig mind azt. valami a mindenhatóságot illeti.

Magyarázat

- 5 Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni. azt kel meg tudni. hogy noha a szent háromság mind együt munkálodik. de mind azon által vannak olyan dolgok a mellyeket az Atyának tulajdonosság némellyeket a fiunak., másokat a szent léleknek. az Atyának tulajdonosság az Isten mindenhatóságának munkáit. mert ő eredete a más két személynek. 10 vélek is közli mindenhatóságát. és tekéltetéségeit. közölvén vélek. természetit. vagy állattját.⁴¹ **[18b:]** A Fiunak tulajdonosság az bölcseségnek munkáit. mert ő öröktől fogva való bölcsesége az Atyának.

A szent Léleknek tulajdonosság az Isten joságának. és szeretetének munkáit. mert ő az Atyának. és a Fiunak szereteti.

K. Miért teremtette Isten a menyet és a földet?

F. A maga dicsőségéért. hogy meg üsmértesse. szerettesse. imádtassa. szolgáltassa.⁴² dicsőítesse magát. és az ő joságát, igazságát, bölcseségét, és atöbb tekéltetéségeit. prov. 16. 4. rom 1. 20. 21.

- 20 K. Hogy teremtette az Isten az eget és a földet?

F. Mondotta hogy legyen. és lett. parancsolt, az égg, és a föld⁴³ teremtett. ps. 148.

K Micsoda értelme vagon ennek, mondotta hogy legyen. és lett., leheté az Istennek beszélni holot se nyelve. se teste nintsen.

- 25 F. Az irás nem egyébért áll ezel a szoval. hogy az Isten mondotta.. hanem csak ami gyengességünkhöz akarta ezel magát alkalmaztatni, és velünk meg értetni., hogy az Isten mihent akarta az égnek, és a földnek létit, mindgyárt lett, mivel.⁴⁴ az Isten mikor valamit akar. mindgyárt meg lesz.

- 30 K. Menyi ideje annak. hogy az Isten az eget és a földet teremtette.?

F. Mint egy ött ezer hét száz esztendeje.

K mennyi idő alatt teremtette Isten avilágot. és mind azt a mi abban vagon?

- F Az irás azt mondgya hogy hatt nap alatt. és a hetedikén meg 35 nyugodot, az az. meg szünt ujj dolgokat teremteni

K. Mit teremt Isten elsöben? **[19a:]**

F Az eget. és a földet. de a föld még akkor pusztta. volt, setéttség is

⁴¹ állattját. [a-y-ból javítva.]

⁴² szolgáltassa. <és> dicsőítesse magát. és

⁴³ földt [Íráshiba.]

⁴⁴ mivel.<kor> az Isten mikor [Törlés a sor elején; *vel* – utólag írva *mi* mellé a sor végén. Eredetileg *mikor* volt.]

volt. a mélységnek színén. és az urnak lelke, avizeken hordoztatik vala., az után világoságot teremt. és el választá a világoságot a setétségtől.

K Mit teremt Isten. másod napon?

F. A csillagos eget, és el választá a fellyül valo vizeket az alsó vizektől

K Mit teremt Isten a harmadik napon?

5

F. El választá a vizet a földtől. és a⁴⁵ föld minden féle füveket, és fákat hozza.

K Mit teremt Isten a negyedik napon?

F. A napot. holdat, és a Csillagokat.

K Mit teremt Isten az ötödik napon.?

10

F A madarakot és ahalakot.⁴⁶

K mit teremt Isten a hatodik napon?

F. Az oktalan állatokat, csuszo mászo állatokat., és azután a/ embert. és az aszszonyt, hogy uralkodgyanak minden teremtett állatokon.⁴⁷

15

2. Articulus.

Az Angyalokról. és az ördögökről.

K Az Isten teremtetté angyalokat is?

F. Igen is. az irás azt sok helyen mondgya de Mojses arrol világosan nem beszél.

K Micsoda napon teremtette Isten őket?

F Mi nem tudunk arrol semmi bizonyost. az irás arrol [19b:] nem 20 szól világosan. se a szent Atyák ez iránt meg nem egyeznek magok között.

K. kicsodák az Angyalok?

F olyan lelkes és értelmes teremtett állatok, akik nem azért teremtettek. hogy testben élyenek

25

K miért mondod azt. hogy az angyalok lelkes állatok.?

F Mert nekik nincsen se testek. se formájok. se szinek. és a magok természetekben, őket meg nem lehet látni. hebr. 1. 14.

K Miért mondod azt. hogy az angyalok értelmes teremtett állatok'?

F. mert üsméreték. és értelmek vagyon. valamint az embereknek.⁴⁸ 30 de sokal tekélteseb. mint sem az embereké.

K. miért mondod azt. hogy az angyalok.⁴⁹ nem azért teremtettek hogy a testben élyenek?

F. mert azért teremtettek hogy magokban maradgyanak.

⁴⁵ a [Beszúrás.]

⁴⁶ ahalakot. [k-d-ből javítva.]

⁴⁷ állatokon. [Alatta új bekezdésben:] <K>

⁴⁸ az emberek.

⁴⁹ az angyalok. <azert> nem azért

Magyarázat

A mi lelkünk is. okos⁵⁰ értelmes teremtett állat. de ugy teremtett. hogy meg egyesüljön atestel., és aléleknek. atestel valo meg egyesülése által leszen az ember.⁵¹ de az angyalok. nem eszerént vannak., ök ugyan vehetnek fel magokra emberi testet. valamint láttyuk a szent írásban. de ez az ő testel valo meg egyezések. különbözik attol a meg egyezéstől. amelyet tett Isten a lélek és a test közé. a lélek azért teremtett hogy az emberi testel meg egyesüljön. a halál attol el választtya. de az utolso napon ismét meg egyesül atestel.

10 K tudunké mi valami bizonyost az angyaloknak⁵² számokról?

F Egyebet nem tudunk. hanem hogy aző számok igen sok. [20a:]

K mindnyájan egy rendbe vannaké az angyalok.?

F A szent írás emlékezetet tészen. a seráphimokrol. chérubimokrol. a királyi székekről, uraságokrol, birodalmokrol. hatalmaságokrol., menyeyi erőkről. az archangyalokrol. és az angyalokrol. hebr. 9. 5. Col. 1. 16. eph. 1. 21. thes. 4. 15.

Magyarázat

Három féle rendbe oszttyák rend szerént az angyalokat, az első rendben teszik a seraphimokat cherubimokat. és a királyi székeket., a 20 másodikában, az uraságokat, birodalmokat. a harmadikába. a menyeyi erőket. Archangyalokat, es az angyalokat s. Greg. hom. 34. supr evang.

K miért teremtette az Isten az angyalokat?

F Hogy boldoggá tegye őket. ugyan az Isten meg is adot volt nekik. mindent. a mi szükséges volt az örök életnek el nyeresére.

25 K Miben áll az örök élet?

F Abban hogy az Isten meg lehessen üsmerni ugy a mint vagyon. és ötet örökké birni. joan. 17.

K mit adot az Isten az angyaloknak⁵³ hogy ezt a boldogságot el nyerhessék?

30 F. Igen tiszta értelmet ajonak meg üsmerésére. tellyes akaratot, az ötet valo szeretetre. kegyelmet annak el éresére, és az örök életben valo végig meg maradásra.

K Az angyalok mindnyájan el értéké. az örökké valo boldogságot.?

F. Nem, mert közüllök sokan el vesztették magokat; atöbbi pediglen 35 áihatatosan meg maradtak az Isten kegyelmében.

K hogy hiják. azokat az angyalokat., akik áihatatosan [20b:] meg maradtak az Isten kegyelmében?

F. jó angyaloknak. vagy csak angyaloknak.

⁵⁰ lelkünk <is> is. okos [is. <is> fölé, okos <is> alá írva.]

⁵¹ az ember. [Első e-a-ból javítva.]

⁵² az angyalokk

⁵³ az angyalokk <e>hogy ezt

K. Hogy hívják azokat az angyalokat, akik magokat el veszítették?

F. Rosz angyaloknak, ördögöknek, gonosz lelkeknek.

K. A jó angyalok miképpen érték el az⁵⁴ örök boldogságot?

F. Az Istenhez való hívségben mindenkor meg maradtak, alázatosok, és engedelmesek voltak parancsolatihoz., az Isten meg jutalmaztatván hűségetket, meg tartotta kegyelmiben, és az örök életet el érték. 5

K. A rossz angyalok hogy veszítették el magokat?

F. Kevélységek által magokba fel emelkedtek, az Isten hatalma alól magokat meg akarták vonni, és hozzája hasonló akartak lenni, ez okáért a nyomoruságnak mélységiben vettek. 10

K. A rossz angyalokat miért vetette a kevélység a nyomoruságba.?

F. Mert az igen nagy ígasságtalanság, hogy a teremtett állatok, a Teremtőjüktől kívánnyanak el válni, ellenben pedig, az igen igazságos dolog, hogy az Isten, aki ellene áll a kevélyeknek, meg mutassa haragját és hatalmát, ezeknek a kevély teremtett állatoknak, és hogy büntetésül 15 az örökös tűzre vesse őket. 2. petr. 2. 4. s. jud. 3. 6.

K. Az ördögök mindnyájan apokolban vannaké.?

F. Mindnyájan szenvedik az örökké való kint, de sok közülök alevégő égben vannak, valamint sz. pál is őket, a⁵⁵ levegő égben való hatalmasoknak nevezi. eph. 2. 6. matth. 12. 20

K. Az ördögök, miért vannak a levegő égben el széledve,⁵⁶ és meddig léznek ót?

F. Az ítélet napig, az Isten engedelmeből., az ő hamiságok pedig arra viszi őket, hogy az embereket el veszésék, szün-[21a:]telen körülöttek járnak, valamint az ordító oroszlánnyok, hogy őket el nyeljék, azon is 25 vannak hogy meg tsallyák⁵⁷ őket, valamint a kigyok., az Isten ezeket meg engedi azért, hogy az emberek magokra vigyázanak., imádkozanak., magokat meg erősítsék, az Isten beszédivel, és hogy a hittel éllyenek. matth. 8. 2 petr. 2. 4. eph. 6. 13.

K. Az ördögöknek vagyoné nagy hatalmok arra, hogy el veszésék 30 az embereket?

F. A krisztus el jövetele előtt az ő hatalmok igen nagy volt., a világban öök uralkodtak, az egész emberek alájok voltak vettette a véték által, és csak nem mindnyájan őket imádták. 1 petr. 5.8. A krisztus el jöven, el vette hatalmakot halála, és fel támadása által., meg győzte az erős 35 sereget, ki üzte őket az országból, a melyet birtak, és győzedelmet vitt az emberi nemzet ellenségén. Colos. 2.25. az oltától fogvást az ördögnek hatalma meg vagyon kötve, nem is tarttya a keresztyényeket hatalma

⁵⁴ az örök [z-r-ből javítva.]

⁵⁵ a <lev> levegő

⁵⁶ el széledve, <?> és

⁵⁷ meg tsallyák [y-á-ból, á-k-ből javítva.]

alatt. hanem csak azokat akik akarattal adgyák alája magokat. avétek által., de néki ezer mestersége vagyon hogy őket töriben ejtse, luk.11.2. eph.6. világ végén az antichristus el jövetelek az emberek hamissági miat. az ördögnek nagyob hatalma lészen. de az igen keveset fog tartani, mert akristus azt el fogja oltani, az ördögöket. és az Istentelene-
ket apokolba veti. és a szenteket győzedelmesen viszi magával menyek-
ben. hogy benne, és ő vélek⁵⁸ uralkodgyék örökké. apoc.21.2.

K. Az angyalok hol vannak. és micsoda az ő foglatóságok.?

F. Az égben, szüntelen az Isten előtt. ötet láttják, imádgyák, áld-
gyák, és örökül hozája vannak kapcsolva., ökk az Istennek szolgálai.
10 gyák, és örökül hozája vannak kapcsolva., ökk az Istennek szolgálai.
készek mindenkor neki engedelmeskedni. övélek is viteti végben paran-
csolatit. melyek az embereket illetik, tob.12.15. matth.18.10. hebr.1.14.
ps.102.

K. mit cselekesznek. az angyalok. az emberek iránt.? [21b:]

15 F.1.⁵⁹ ökk mutattyák bé. Istennek, az embereknek⁶⁰ imádságokat.
2. Az Isten ő általok nyilatkoztattya ki akarattát az embereknek.⁶¹
vagy ő vélek vitett végben valamely nagy dolgokat. josué.6.3. bírák.
2. 2. tob. 3. 25. luk. 1. 11. act. 1. 12. 27. 3. Az Isten őket az anyaszent
egy házának. és minden hiveknek őrzésekre rendelte, matth. 18. 10. act.
20 12. 15.

K A hitetleneknek vagyoné őrző angyalok?

F Ez iránt a szent Atyák meg nem egyeznek együt. a szent írás is
semmi bizonyost nem mond erről. st hier. supr. s. matth. 18.

3. *Articulus.*

Az Embernek Teremtéséről.

K. Mellyik leg tekélteseb állat az angyalok után?

25 F. Az ember. mert ő okos teremtett állat. az Isten képére. és hasonla-
toságára teremtett.

K Miért⁶² mondod azt hogy az ember okos teremtett állat?

F. mert az ember esmerettséggel, és különböztetéssel munkálodik.
tudgya mit. és miért tselekeszi.

30 K. miért mondod hogy az ember az Isten képére és hasonlatosságára
teremtett.?

F. Mert az ember az Istentől vette a lelket. értelmet. akaratot., és

⁵⁸ vélek <ar> uralkodgyék [Törlés a sor végén.]

⁵⁹ 1. [Beszúrás.]

⁶⁰ az emberek

⁶¹ az emberek.

⁶² Miért [i-e-ből javítva.]

aszabadságot, ezek nem⁶³ illetve a több teremtett állatokat. ki veszem az angyalokat. az Isten mind ezek által. ugy mondván. beléje oltotta az ő képit. és hasonlatosságát., mert mivel az Isten lélek, az ő értelme, akarattya. és⁶⁴ szabadsága; leg nagyob tekkéleteségei az ő Isteni természetének. joan. 4. 24. st aug. libr 1. de Gen.

5

K. miért tekkéleteseb⁶⁵ teremtett állatok az angyalok. az embernél?

F mert az angyalok sokal inkább közelitenek hasonlatosságokban az Istenhez. ők tiszta lelkek., az ember pedig testből, és lélekből álván, csak a lelkiért hasonlít az Istenhez, a mely is néki csak egyik része. [22a:]

K Mikor teremté az Isten az embert?

10

F. A világ teremtésének hatodik napján, amint már meg mondtuk.

K Hogy teremtette az Isten az embert?

F. földből teremtette az ő testét. és meg elevenitette azt a testet., okos lelket adván abban, mivel az emberi test életinek leg főveb. éltetője azokos lélek, st aug. libr 15 de civ dei c. 24.

15

K Micsoda az okos lélek?

F. A meg halhatatlan lélek. az Isten azt ugy teremtette hogy az emberi testel meg egyesüljön.

K. Hogy tudjuk mi azt hogy a mi lelkünk lélek. és meg halhatatlan si anima nostra sit spiritualis.?

20

F Minket arra a hit. és az okoság meg tanit.⁶⁶

Magyarázat

A hitt,⁶⁷ és a vallás minket arra meg tanit a szent írásból. Az okoság pedig⁶⁸ azt tanyitja. hogy ha alélek. lelki⁶⁹ állat, meg is halhatatlan, mivel csak a halando, ami meg rothadhat,⁷⁰ és csak a rothadhat meg.²⁵ a melynek részei el válhatnak egy mástól. a mi pedig lelki,⁷¹ az el

⁶³ nem <ne> illetve

⁶⁴ és [Beszúrás.]

⁶⁵ tekkéleteseb <állatok> teremtett állatok [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁶ F Minket arra <Magyarázat> a hit. és az okoság meg tanit. [Ezt a mondatot utólag írta be, a törlés után; a törlés alá újra leírta ékezethibával:] Magyarázat

⁶⁷ A hitt, <m> és a vallás minket

⁶⁸ pedig <arra> azt

⁶⁹ lelki <állaté.> állat, [A javítás a törlés fölé írva:] <és> meg is halhatatlan, <é.> [meg <és> fölé írva a sor végén; is – sor előtti margóra írva.]

⁷⁰ meg rothadhat, [Első t-d-ből javítva.]

⁷¹ lelki, <állat.> az

oszolhatatlan, és azért el rothadatlan. A⁷² lélek tehát lelki. állat, mivel minden a mi gondolkodik. és a mi amaga gondolatirol⁷³ emlékezik. alelki állat, mivel atestnek nem lehet gondolkodni. se okoskodni, lehetetlen hogy⁷⁴ a gondolat test legyen, se hogy a test gondolat legyen.,
 5 abban pedig nem kételkedhetünk. hogy ne gondolkodnánk., ne üsmernénk., ne akarnánk. ne emlékeznénk, az a kételkedés. azon, hogy ha gondolkodunké vagy sem,⁷⁵ önnön maga a gondolat vagyon tehát mi bennünk olyan lelki⁷⁶ kezdet. amely minket gondolkodtat, és ugyan ez a kezdet az, amelyet okos léleknek nevezik. s. aug. de immort. ani.

10 K. miképpen teremtette Isten, az első ember lelkét?

F. semmiből teremtette, az Isten eképpen is teremt minden lelkeket.

[22b:]

Magyarázat

Szent Agoston nem akara⁷⁷ semmit végezni aléleknek eredeteről való kérdésről, hogy ha azIsten teremtée⁷⁸ mindenik lelket, vagy hogy
 15 minden ember lelke. az ádám lelkétől veszen eredetet., szent hieronimus, szent⁷⁹ ambrus, szent athanásius, és csak nem mindnyájan a szent atyák. azt tanítták., hogy az Isten teremti mindenik lelket., a több theologusok is ezt tanítták, ez is egyezik meg inkább a szent írásal. ps. 32. 15 hebr. 12 9. s. cyrill. alex. libr 1. supr s. joan. c 9. s Athanas. libr. 20 1. Contra pag.

K. Az Isten hasonló képen teremtée az első Aszonyt, valamint az embert?

F mind egyikének. mind a másikanak lelkét hasonló képpen teremté. de az Aszszonynak. testét nem földből teremté mint a férfit. hanem
 25 álmat bocsátván ádámra, egy oldal tsonttyát ki vevé néki. és abból formálá Évát.

⁷² A [a-ból javítva.]

⁷³ gondolatirol <el> emlékezik.

⁷⁴ hogy <a test gondolat> a gondolat test [A javítás a törlés fölé írva:] legyen, se hogy <a>a test [a test <a>föle írva.] gondolat <test> legyen.,

⁷⁵ sem, <az agondolat> önnön maga [A javítás a törlés fölé írva, a sor végén:] <önnön maga.> a gondolat [A javítás a törlés fölé írva, új sor elején.]

⁷⁶ lelki [Beszúrás.]

⁷⁷ nem akara <az origénes kérdésére meg felelni a léleknek eredetiről,> semmit végezni aléleknek eredeteről való kérdésről [A javítás a törlés fölé írva sötétebb tintával, sor végén és új sor elején.]

⁷⁸ teremtée [Szóvégi é – utólagos beírás sötétebb tintával,] mindenik [ik – beszúrás sötétebb tintával.] lel<ke>ket,

⁷⁹ szent [nt-m-ből javítva.]

K. Miért tselekedék az Isten eszerént?

F. Hogy meg mutassa a férfiu. és az aszszony között lévő nagy egyeséget aházaságban., hogy az ember el is mondhasza hogy az aszszony, az ő tsonttyából való tsont. és az ő testéből való test. gen. 2. 21.

K. Jelentéé valamit az az álom. melyet az Isten bocsáta ádámrá? ⁵

F. Ez igen nagy titkot jelente. mert valamint az Isten az aszszonyt formálá a férfiu tsonttyából. álmában, ugy a kristus is az ő szent vérivel és halálával. formálá, és meg válhatatlanul egyesédék meg az anyaszent egy házal. ugyan azért is mondgya szent pál. hogy mi akristus tagjai vagyunk [23a:] és hogy a házaság., a kristus és az Anyaszent egy ház ¹⁰ között való edgyeséget jelenti. eph. 5. 30. 32.

4. *Articulus.*

A Földi paradicsomról, és az artatlanságnak⁸⁰ voltárol.

K. Hová tévé Isten ádamot teremtése után?

F. A földi paradicsomba hogy ót lakják. és azt mivellye.⁸¹

K. mi volt az a földi paradicsom?

F. Az igen kies hely volt a melyben az Isten minden féle fakot tett⁸² ¹⁵ vala. a melyék gyönyörködteté⁸³ a szemet. azok között. vala az életnek fája.⁸⁴ a jó, és a gonosz tudásának fája.

K. micsodás volt az életnek fája?

F. Az olyan fa vala. amelynek gyümöltse szent agoston szerént. meg oltalmazta volna az embert az öregségtől és ahaláltól. s. aug. de civitt. ²⁰ Dei. libr. 14. c. 29.

K. miért neveztetet a jó. és a gonosz meg tudása fájának?

F. Bizonyos tulajdonságira való nézve. a melyeket okozot volna. [23b:]

Magyarázat

Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni, azt meg kel tudni. hogy az ²⁵ Isten meg engedte vala az embernek, hogy ehetik a paradicsomban lévő mindenik fának gyümölcseéből. tsak éppen annak a fának gyümölcseéből nem ehetik. a melyet az irás. jonak s'. gonosznak meg tudása fájának. nevezi., eszerént neveztetett., mert ha az ember az Istennek engedelmeskedet volna és ennek a fának gyümölcseéből⁸⁵ nem ett volna. boldogság- ³⁰

⁸⁰ artatlanságk

⁸¹ mivellye. <?>

⁸² tett vala. [Első t-v-ből javítva.]

⁸³ gyönyörködteté⁸³ [Ékezethiba.]

⁸⁴ fája. <és> a jó, és

⁸⁵ gyümölcseéből [Ékezethiba.]

ban maradt volna. és a jót meg⁸⁶ üsmérte volna, de mint hogy Istennek nem engedelmeskedet, nyomoruságban esett, és a gonoszt meg⁸⁷ üsmérte, s. aug. de civitt. dei. libr. 14. C. 17.

K Ennek a fának gyümöltse rosz volté magában?

- 5 F olyan jó volt valamint a többi, az Isten azért tiltotta vala meg az embernek. hogy meg próbállya. az ő engedelmeségit. s. aug. de civit dei libr 14. C. 12.

K miért teremtette Isten az embert?

- F hogy ötet boldogá tegye, valamint az Angyalokat, és magát⁸⁸ véle
10 közöllye. örökké

K Az angyalok. és az emberek nem lehetneké. más képpen boldogok, hanem ha az Istent bírják?

- F Nem, mert atekélleteségel valo boldogság az. amidön minden meg vagon a mit csak lehet kívánni, ugy an-[24a:]nyira hogy már ne lehesen
15 többet kívánni, se semmitől félni. az az örökös jószág pedig az Isten. akit hogy ha bírják. már többet nem lehet kívánni. se félni. minden más jószág mulando., tsak gyengén. és kevés ideig töltheti bé az elmét. és a szivet. st aug. libr 1. de Conf. Cap 1..⁸⁹

- K. Mit kellett volna Ádámnak, es Évának. cselekedni.? hogy azt a
20 boldogságot el érhatték volna. amelyért teremtettek⁹⁰ volt?

F. Az Istenhez valo egész engedelmeségben kellett volna nékik élni. öhozzája kapcsolni magokat., ötet imádni mint örökös urokat, békeségben és edgyeségben élni magok között, egy szoval az Istent kellett volna szeretniek mindenek felet. és a meg tiltot gyümölcsben nem enni.

- 25 K hogy hogy tudhatták volna ok azt hogy eszerént kellett volna cselekedniek.?

F Az Isten szivekben oltotta volt ezt a nagy köteleséget, és nékik meg parancsolta volt. hogy ne nyulyanak a meg tiltot gyümölcshez.

K. könnyü⁹¹ lett volnaé nékik végben vinni ezeket a köteleségeket.?

- 30 F. Igen is könnyü., mert az Isten őket⁹² teremtven [24b:] meg áldotta volt. mint testi, mind lelki áldásokkal, a mellyek könnyüé tehették azoknak végben vitelét. s. aug. de civit Dei. libr. 14. C. 15.

⁸⁶ meg [Beszúrás.]

⁸⁷ meg [Beszúrás.] üsmérte, <meg.>

⁸⁸ magát <K.> [A törlés kissé lejjebb van, új bekezdésben;] véle<k> közöllye. örökké [örökké – utólagos beírás sötétebb tintával.]

⁸⁹ [A latin utalás utólagos beírás sötétebb tintával.]

⁹⁰ teremtettek <F> volt?

⁹¹ K.önnyü [Íráshiba.]

⁹² őket [e fölött törölt ékezet van;] teremtven [a lap alján fohász-szerű beírás: o mon dieu – Az imaszerű sóhaj francia változatára vö. az 1391. sz. jegyz.]

K mellyek azok a testi áldások. mellyeket vettek volt Istentől?

F. A testnek mindenkori egészségben való léte, a mely semmi betegség. se a halál alá nem vettetett volna, s. aug. de Civit Dei libr. 14. C. 10 et 29.

K Mellyek azok a lelki áldások mellyeket vettek volt?

5

F. Az ő lelkek egyenes. világos, és igásságos állapotban teremtetett volt. Eccles. 7. Ephes 4.

*Magyarázat*⁹³

1. ökk. minden természet béli világosságot vettek volt az Istentől. semmi ártalmas tudatlanság benne nem volt. semmi fogyatkozás az ítéletben és az okosságban meg nem homalyosította az ő elméjének szépségét. 2. Egész szabadságban lévén. azt cselekedhették. amit akartak, és az ő akarattyaok. egyenes és ajora volt hajlando. 3. A testi kívánságoknak ők urai voltak, mindenkor egyaránsu állapotban, mindenkor tsendességben.. 4. Az Isten adot volt nékik. minden segítséget és kegyelmet. [25a:] a mellyekkel el érheték volna, hogy ha akarták volna az örökké való életet. de a mellyek nélkül azt el nem érheték volna 5. mind ezeket az áldásokat., ökk nem tsak magokért bírták., hanem az egész maradékokra terjedet volna s. aug. de civit Dei libr. 14. C. 20. 26. 29.

20

3. Rész.

Az Embernek vétkiről. és hogy mikk követték azt a vétket.

1. *Articulus.*

Az első embereknek vétkiről.

K Az emberek meg tartottáké sokáig az ártatlanságban lévő állapotnak hasznát?

F. Nem. mert azokat csak hamar el veszték. engedetlenségek miatt.

K. miben valának engedetlenek az Istenhez.?

F Abban hogy a meg tiltot gyümölcsben ettenek.

25

K. Hogy vevék magokat arra hogy abból a gyümölcsből egyenek.?

F Éva meg hagyá magát csalatni az ördögtől. és [25b:] minek utánna abból ett volna, ádámnak is ada belőlle., a ki is hasonló képpen evék abból.

K Hogy tsalá meg az ördög Évát.?

30

F kigyó képiben öltözék. és azt mondá évának. hogy ha abból a gyümölcsből ennék, hasonlok lennének az Istenhez. meg nem hálnának, es meg üsmernék a jót. és a gonoszt.

⁹³ *Magyarázat* [Utólag írta be a sorvégi üres helyre.]

K Miért kíváná az ördög meg tsalni az embereket?

F Irigységből, hogy azt a boldogságot a mellyért teremtettek volt., el veszeszthesse vélek. és hogy olyan nyomorultaká tegye őket. valamint maga.

- 5 K. Éva micsoda indulatbol hagyá magát meg tsalatni az ördögtől?
F. A kevélységből. a tudásnak⁹⁴ kívánságából, és a mértékletlenség-
ből.

Magyarázat

A kevélységből, mert az Istenhez hasonló akara lenni. fel is támada
10 teremtője ellen [26a:]

A tudásnak kívánságából, mert meg akará próbálni. hogy ha ugyan
valojában meg tudgyae ajót és agonoszt. ha a gyümölcsből eszik.

- mértékletlenségből. mert mivel a gyümölcs szép vala aszemnek. meg
nem türkötethetvén magát. meg akará azt is próbálni. ha olyan
15 kedves volnaé a száiznek is. s. Chrysost. hom. 16. supr. genes.

K Adámot hasonló indulat vivée arra. hogy az Istent meg bántsa.⁹⁵
valamint Évát?

- F. szent Agoston sok helyt mondgya., hogy az⁹⁶ ádám vétkének. a
leg első kezdete. akevélység vala. az után a tudásnak kívánsága, a
20 mértékletlenség. és a feleségihez valo kedv keresés. a több szent atyák
is hasonlot mondanak erről. s. aug. de civit Dei libr. 14. c. 13. serm.
1. supr. ps. 70.

K Az ádám vétke nagy valaé?

- F. szent agoston. ezt a vétket. ki mondhatatlan nagyságának mond-
25 gya. manual. ad lauren. C. 45. libr. 8.

El ítélhetni ennek avéteknek nagyságát. az Istennek méltóságáról, aki-
nek által hágta parancsolattyát. és hogy mitsoda veszedelmes dolgok⁹⁷
követik ezt a vétket. [26b:]

2 Articulus

Az első Ember vétkének büntetésiről, es az eredendő
vétekről.

K Mit cselekedének az emberek, mindgyárt vétkezések után.?

- 30 F. Magokat meztelen látván. azt szégyenlék, és fige fának levelével
bé fedezék magokat.

K. Miért kezdődék csak avétek után ez a szégyen?

⁹⁴ a tudásnak <v> kívánságából,

⁹⁵ meg bántsa. <valaint.> valamint

⁹⁶ az [Beszúrás.]

⁹⁷ dolgok követik [d-k-ból javítva.]

F. mert csak akkor kezdék érezni. atestnek. a lélek ellen való fel
támadását.. s. aug. de civit Dei. libr. 14. C. 17.

K Az Isten büntetetlen hagyáé. az ádám, és az Éva vétékét?

F. Nem mert meg bünteté őket személyekben. és az ő maradékoknak
személyekben. 5

1. Az ő testek minden féle⁹⁸ nyavalyák és a halál alá vették.

2. Az ő lelkek. a tudatlanságban. és a rossz kívánságokban esék., és
szabadságok meg gyengüle⁹⁹ [27a:]

3. El vesztek azt a hatalmat. a melyet az Isten adott vala nékik az
állatokon., mert mivel hogy fel támadának teremtőjök ellen., azért 10
minden fel támadá ellenek.

4. Az. Isten azt mondá az embernek, hogy a föld nem teremne többé
magától egyebet tövisnél. és hogy orczájának veritékivel enné kenyerét.

Az aszszonynak meg mondá, meg sokasítottam felette igen a te fájdalom-
midot. és ate méhedben való fogadásodnak fájdalmi. fájdalommal szü- 15
löd magzatidot. a te akaratom. férjednek birodalmában léssen. és te. az
ő hatalma alatt léssesz.

5. A paradicsomból szégyen vállalással ki üzetének, a melyben azután
viszá nem térhetének.

6. Az ördög hatalma alá esének.. 20

7. Az. égg. a melyért teremtettek vala. ő előttök bé záraték. és
magoknak örök kárhozatot érdemlének.

K. mit értesz a rossz kívánságon. a melyben mondod hogy az embe-
rek estek bűnök büntetéséért?

F. Értem a rosszra való hajlandóságot., ennek a hajlandóság- 25
[27b:]nak pedig három ága vagyon. ahonnét minden vétkek erednek.
azért is hija ezt a három ágat szent jános. a test kívánságanak., a szem
bujálkodásának., és az élet kevélységének, 1 joan. 2. 16.

K Az ádám vétke miért büntették meg. ezekben a rossz kívánsá-
gokban való essessel? 30

F mert ezen három vétkek által lettek akarattal való engedetlenekké
az Istenhez.

K Az embernek¹⁰⁰ szabadságát miben gyengítette meg az véték?

F. Abban. hogy vétkezése után. nem volt már olyan hajlando ajóra.
mint annak előtte. Conc. trid. sess. 5. 35

K Az ádám. és az Eva. vetkinek. micsoda büntetése volt maradék-
jokba?

⁹⁸ minden féle <nyv> nyavalyák

⁹⁹ és szabadságok meg gyengüle [Utólagos beírás, kissé sötétebb
tintával. A betűk alakja és az írás duktusa más, mint Mikes írásmódja.]

¹⁰⁰ Az embernek <akarattját.> szabadságát [A javítás a törlés fölé
írva.]

F ugyan azon. mely ömagokba volt. mert azért születünk mindnyájan nyomorúságokra, alája vettette lévén ahalálnak, atudatlanságnak. ahárom féle rossz kívánságoknak, rabjai, avéteknek, és az ördögnek, ellenségi pedig az Istennek, a haragnak fiai. és érdemesek a kárhozatra.
5 act. 17. 30. rom. 5. 10. 12. 16. ephes. 2. 3.

K. Igasságosé. hogy az ádám, és az Éva maradéki meg büntetessenek, olyan vétékért melyet ők nem cselekedtenek? [28a:]

F Az Istennek ítélési¹⁰¹ meg foghatatlanok., de véghetetlen igasságok. az emberek mindnyájan vétkesek. a vétékért mindnyájan eredendően bűnben születnek., igassággal viselik tehát a büntetést. rom. 5. 12.
10

K. Hogy hogy lehet a. hogy mi bűnben születessünk olyan vétékért., amelyet még születésünk előtt tselekedtenek.?

F. Mi mindnyájan olly ki mondhatatlan képen voltunk foglalva ami első atyánkba. hogy mindnyájan vétkeztünk mondgya szent pál.¹⁰² ő benne. rom 5. 12.
15

K De a nem meg foghatatlan dologé. hogy mindenik embernek a lelke. a kit is az Isten tisztán és mocsok nélkül teremtett, a atestel való meg edgyesülésiért olyan vetket vegyen magához a melyet annyi száz esztendővel az előtt tselekedtenek. és hogy ahalando testnek. meg romlásában. a lélek is reszesüllyön.?
20

F Azt meg kel vallani, hogy az eredendő bűn. meg foghatatlan titok. de az ember is meg foghatatlan enelkül a véték nélkül, mindent amit látunk. vagy érezünk magunkban. nagyot, vagy alacsont., bizonyosságot tézsen olyan teremtett állat nyomorúságának nagy voltárol, a mely meg romlott. de nem amaga természete által. hanem a véték által. a hivek mindnyájan erősen hiszik az eredendő vétéknek valóságát. érzik is annak nyomorúságát. az Isten ezt világosan ki nyilatkoztatta a szent írásban, az anyaszent egy ház ezt mindenkor így tanította. és ugyan erre a hitre is vagyon fel állitva avallás¹⁰³ ps. 50. 7. rom. 5. 12. 2 Cor. 5.
25
30 14. ephes. 2. 3. [28b:]

¹⁰¹ itelési [Ékezethiba.]

¹⁰² szent pál. <rom.> ő benne. rom 5. 12.

¹⁰³ és ugyan [...] avallás [Kereszttel jelölt beírás a lap alján, sötétebb tintával; utána utólagos beírás:] *it <hej> héja egy kérdésnek fel kel tenni.* [Vö. alább a következő jegyzeteket: 518., 521., 544., 596., 619., 625., 633., 663., 708., 721., 728., 751., 753., 761., 767., 775., 779., 805., 837., 840., 844., 891., 914., 922., 926., 953., 997., 1001., 1002., 1005., 1008., 1015., 1026., 1029., 1048., 1067., 1087., 1088., 1090., 1099., 1118., 1197., 1250., 1353., 1372., 1377., 1403., 1436., 1438., 1503., 1512., 1521., 1525., 1535., 1537., 1650., 1690., 1731., 1740., 1749., 1753. sz. jegyz.]

3. *Articulus.*

A Meg váltonak szükséges voltárol.¹⁰⁴ és az iránta
valo ígéretről.

K. Hová lettek volna az emberek. hogy ha az Isten érdemek szerint
bánt volna vélek.?

F. tellyeségel el hagyatattak volna az Istentől, valamint az ördögök.
és az örök kárhozatra íteltettek volna valamint ökk.

K Nem lehetet volnaé nékik magokban téni. penitentiát tartani, 5
bocsánatot kérni. és nyerni Istentől?

F. A meg romlás, melyben el merült vala az emberi nemzet avétek
által, oly nagy volt. hogy az emberek mindenkor szerették volna avét-
ket. nem hogy még azt siratták volna., meg sem üsmerték¹⁰⁵ volna
foganatosan a magok nyomoruságokat, hogy ha csak az Isten kegyelme 10
meg ne világosította volna szemeket,¹⁰⁶ és meg nem szállotta volna
sziveket; hogy nyomoruságokat meg láthassák., De¹⁰⁷ ámbar meg
üsmerték volna is magoktól anyomoruságot, ámbár az Istenhez kiáltot-
tak volnais. mind ezek haszontalan lettek volna az üdvéségre, mert ökk
soha magoktól eleget nem tehettek volna az Isten ellen tett vétekért. se 15
az ő igazságát. meg nem tsendesithették volna [29a:] a mely, a meg
bántodáshoz. illendő elég tételt kívánt.

K Az emberek nyomorusága meg orvosolhatatlan vala tehát?

F. Igen is. hogy ha az Isten ingyen valo jószágából. irgalmaságát nem
mutatta volna hozájok. 20

K Micsoda irgalmaságát. mutatta Isten az emberekhez?

F. Ez az irgalmaság. ki mondhatatlan nagyságu. és meg foghatat-
lan., mert az Isten oly igen szerette evilágot, hogy az ő edgy fiát adta.
a bünös emberek meg váltására. Az Ige testé lett. a Boldogságos szűznek
méhiben. ő minket meg békeltete Istennel. halála által. amennyeknek 25
kapuját nekünk meg nyittá fel támadása. és menyben menetele által,
bennünket a maga tudományára tanitta, tsuda tételeivel magához téri-
te., a szent lélek által meg ujita. kegyelmével., és a szentségekkel. meg
erősítte. és táplála. az ő áldozattya által, meg szentele, bé mutata. és
érdemeseké téve¹⁰⁸ minket Isten előtt. A kristus Jésus¹⁰⁹ a mi közben 30
járjon, gondviselönk. és fejünk., ő meg győzte érettünk az ördögöt. a

¹⁰⁴ voltárol. <és a> és az

¹⁰⁵ üsmerték [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹⁰⁶ szemeket, [k-t-ből javítva.]

¹⁰⁷ De [D-d-ből javítva.]

¹⁰⁸ téve <Is> minket Isten előtt.

¹⁰⁹ Jésus [é-s-ből javítva.]

keresztfán. erőt is¹¹⁰ veszen rajta mi bennünk. minden nap a kísértetekben, amidőn hiven élünk kegyelmével., amennyekben. uralkodtatni is fog bennünket örökösön, ha álhatatosan végig meg maradunk. [29b:]

5 K Mindgyárt a vétek után. tselekedéé az Isten az emberekelt ezt a nagy irgalmaságot?

F. Nem, hanem az Isten akor erről ígéretet téve. és a vétektől fogvást. leg aláb négy ezer esztendő mulva jött le az Istennek Fia e földre.

10 K Micsoda formába ígéré Isten az embereknek. hogy nékik meg váltot fogg küldeni?

F. Az Isten meg átkozá. a kigyot. amely is eszközül vala az ördögnek. az emberek el vesztésére. meg átkozván a kigyót, mondá. hogy ellenkezést szerzek te közötted, és az emberek közöt. és az Aszszonyi állat meg töri a kigyonak fejét.

15 K. Micsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak.?

F. A. hogy az emberek természet szerént fogják utálni akigyót. a¹¹¹ melyen az ördögöt kel érteni. az ember, és az ördögök közöt valo ellenkezés meg¹¹² békélhetetlen leszen; és hogy egy szüztől. fog születni a¹¹³ világ meg váltoja. a ki is el ronttya az ördög birodalmát.

20 K Micsoda néven hitták az üdvezitöt minek előtte e világra jött volna

F. A prophéták. egy néhány nevet adtak néki. de legg inkább ezen a néven hitták. meg válto. Messiás. kristus.¹¹⁴ [30a:]

¹¹⁰ is [Beszúrás.]

¹¹¹ a <kin> melyen

¹¹² meg <k> békélhetetlen

¹¹³ a <m> világ meg váltoja. [Törlés a sor végén.]

¹¹⁴ [A lap alján őrszavak: 4 dik rész. az ember –] [30a:] <az első tomushoz valo> <A Cathecismusból ki maradot részek, a mely résznek. 4 dikének kelleteret volna lenni.> 4 dik. Rész

4 dik. Rész

Az ember esetitől fogva. a messiás eljöveteleig¹¹⁵
a vallásnak. rövideden való historiája.

1 Articulus

Hogy miért nem küldötte el az Isten a messiást mindgyárt
avétek után, és hogy mint kellett cselekedni az emberek-
nek, hogy magokot meg szentelhessék, eljöveteleig,¹¹⁶

K. Miért nem küldé el az Isten a messiást a földre, mindgyárt. az
ádám, és az eva vétkezések után?

F: Sok nagy okokra való nézve..

1. Azért hogy meg éreztesse az emberek. hoszas proba után, az ő
magok gyenge voltokot, rom. 8. 3. 11. 32. st. aug. supra ps. 102. ⁵
2. Azért hogy az emberek. látván szükségeket, suhajtsák azt a meg
váltot. és aztot¹¹⁷ buzgoságal kérjék, valamint cselekedtek. az ő testa-
mentumban lévő szentek. jákob. genes. 49. 18. moyses. exod. 4. 23.
3. Azért hogy annak a meg váltonak. nagy voltárol. előre való jeleit ¹⁰
adgya, ki hirdetvén a prophéták által. még előre sok idővel. min-
den¹¹⁸ részeit. az ő születésének, életének, halálának, eltemetésének.
és fel támadásának, és hogy micsoda változást¹¹⁹ fog teni e földön. act.
10. 43.
4. végtire. az Isten azt akarta. hogy önnön magok. a világban¹²⁰ történi
dolgok, legyenek¹²¹ ki hirdetői mind annak; aminek kellett meg lenni ¹⁵
a messiás¹²² alatt, úgy hogy, mind azok. kik meg fognak térni, a messiás
predikálására, vagy az ő tanítványiéra,¹²³ meg üsmérhessék az el mult
dolgokból, azoknak figuráit, a melyek történnék idejekben. és ilyen
formában.¹²⁴ minden segítse ő előttök. tiszteletesebbé tenni a valást.
és őket a kristushoz kapcsolni cor. 10. 6. 2. gal. 4. 24. hebr. 8. 5. st. aug. ²⁰
de catechisandis rudibus. Cap. 20¹²⁵ [30b:]

¹¹⁵ eljöveteleig [é-i-ből javítva.]

¹¹⁶ eljöveteleig, [é-i-ből javítva.]

¹¹⁷ aztot <buj> buzgoságal

¹¹⁸ minden [en – sor alatti beszúrás.]

¹¹⁹ változást <tett> fog teni [A javítás a törlés alá írva, sötétebb
tintával.]

¹²⁰ világban [v-f-ből javítva.]

¹²¹ legyenek [ek – utólagos beírás.] ki hirdetői <az> mind annak;

¹²² a messiás <ig> alatt, [alatt, <ig> fölé írva, sötétebb tintával.]

¹²³ tanítványiéra, <hogy> meg üsmérhessék [Törlés a sor végén.]

¹²⁴ formában, <hogy> minden

¹²⁵ Cap. 20 [Utólag írta hozzá a latin utaláshoz, sötétebb tintával.]

K. mivel hogy a messiás négy ezer esztendő mulva jöt ell. a vétek után., mindnyájan az emberek kik azon idő alatt éltenek,¹²⁶ tehát el kárhoztanak? mert akár mint igyekeztenek is. de soha eleget nem tehettek az Isten igasságának.¹²⁷ melyet meg bántotta¹²⁸ volt az ádám⁵ vetke, melyért. mindenek vétkeken születnek.

F. Az Isten ezt a nyomorúságot még előre meg orvosolta, a messiásnak eleget kellették tenni minden emberek vétkiért. mind azokéért kik előtte éltenek, mind pedig kik utánna jöttek.

A messiásnak. ezen elég tételére. és érdemeire való nézve. az emberek¹⁰ rektől lehete, még eljövetele előtt, magokat meg szentelni, és bűnök bocsánatját nyerni. de a menynek kapuját csak a messiásnak lehete fel nyitani, ő néki kellették oda elsőben bé menni, és őket oda vezetni. ugyan azért is mondgya sz. pál, hogy az ó testamentumbéli szentek, csak velünk vehették el a jutalmat hebr. 11. 39. 40.

¹⁵ K. mit kellették cselekedni az embereknek.¹²⁹ a messiás eljövetele előtt, hogy magokat meg szentelhessek?

F. 1. Az egy Istenben kellették hinni, ötet imádni, szolgálni. és szeretni mindenek felet.

2. A meg váltót várni, és abban reménleni.

²⁰ 3. kellették felebarattját szeretni. mint önnön magát, minden igazságtalanságot el kellették kerülni, az igazán való okosságnak, és a lelki üsméretnek törvénye szerint élni,

Közönségesen e vala kötelessége az egész földön lévő nepeknek a messiás előtt., de azon kívül. a sidok. akikről fogunk szolani, tartoztanak¹³⁰ hívségesen meg tartani a mojses törvényit, és hinni mind azt. amit az Isten ki nyilatkoztatot nekik.

E szerint élvén., az embereknek lehete meg szentelni magokat [31a:] a messiás eljövetele előtt., mert másként, magokat el vesztették. és kárhozatra vetették.

³⁰ K. E szerint élteneké az emberek?

F. A számok azoknak, kik magokat meg szentelték volna a messiás eljövetele előtt, igen kevés., még a sidok közül is. annál inkább. atöb nepek közül, mind ezeket különösen meg láttyuk. st. aug. supr. Cap. 3. de epist¹³¹ ad galat. vers. 30..

³⁵ K. Miért engedé meg az Isten hogy annyi sok számu nép. el veszen a messiás eljövetele előtt?

¹²⁶ éltenek, [n – javítva egy megkezdett hosszú szárú betüből.]

¹²⁷ igasságának. [Az első, hosszú f–z–ből javítva.]

¹²⁸ meg bántotta [a – utólagos beírás.]

¹²⁹ az emberek.

¹³⁰ tartoztanak [Második ta–n–ből javítva.]

¹³¹ epit [epist helyett.]

F. 1. Az Isten meg akarta üsmértetni az embereket. az ilyen proba után., az okoságnak magára el hagyatatot meg romlását. és azt is. hogy nem volt tökéletes az a törvény. mely a köre volt írva, szükséges volt a messiásnak kegyelme, hogy azt lehessen mivelni, amit a természet szerént való okoság, és atörvény, nem miveltehettek., rom. 8. 3. 5

2. Az Isten nem volt annak oka., ha ők el veszítették magokat, mivel ők, magok veszítették el magokat szán szándékal, és az Isten.¹³² a maga igasságát tekintvén. az ő meg romlásokban¹³³ hadta őket. és az által nagyob fényeséggel mutatta ki az ő irgalmasságát, azokhoz a kevés számuakhoz, kik magokat meg szentelték., és azokban a kevés számuakban, meg mutatta még előre, hogy mit fog munkálodni a messiás az egész földön. el jövele után., és hogy mi legyen akeresztényi kegyelem., az igasságos is volt, hogy az a kegyelem ne lenne olyan bövséges. a messiás előtt, mint amelynek. kellett lenni eljövele után. rom. 9. 23. st leo. serm. 4. supr nativ. jes Chr. 10
15

3. Azt is el mondhatni, hogy a sidok között is. azok a kevés számuak. kik magokat meg szenteltek. a messiás előtt., azokhoz képest kik magokat el veszítették,¹³⁴ jelentették. azt., a mit maga a messiás mondott. hogy sokan vannak a hivatalosok., de kevesen aválasztottak. [31b:]

2. Articulus

Hogy Ádám, Eva. és ezeknek maradéki. miképpen éltenek.
az eset után.

K. Adam, és eva. mi formában viselék magokat. a midön ki üzeté- 20
nek. a paradicsomból.?

F. Az Isten irgalmasságot tett vélek. és a penitencia tartás által meg szentelték magokat. sap. 10. 1. st Iren. lib. 3. cap. 30. 33. 34.

K. az esetek. előtt. volté gyermekek?

F. csak az esetek után lett gyermekek. ugyan ettől is vagy on hogy 25
az emberek. eredendő vétekben születnek. gen. 4. 2. rom. 5.

K. Az emberek mindnyájan. ádamtól. és évától származnak tehát.?

F. igen is. azért is az írás. Évát, az élők annyának nevezi.

gen. 3. 20.

K. miért akarta az Isten. hogy az emberi¹³⁵ nemzet egy embertől 30
származék?

¹³² az Isten. <aző> a maga [A javítás a törlés fölé írva, a sor végén.]

¹³³ meg romlásokban <d> hadta

¹³⁴ el veszítették, <aztot> jelentették. azt., [azt., – beszúrás.]

¹³⁵ emberi [Második e-i-ből javítva;] nemzet egy embertől <szu>
származék? [törlés a sor végén.]

F. azért, hogy az embereket arra köteleze. hogy egy mást úgy szeres-
sék. mint attyok fiait,: ugyan ezért is mondgya a kristus, hogy minden
emberek. felebarátink. luc. 10. 27. st aug. lib. 1. 12. de civ dei.

K. Ádámnak. és evának, sok számu gyermekei voltak?

5 F. igen sok számuak voltak, mivel tovább éltenek. kilencz száz
esztendőnél, és mivel az Isten azt akarta. hogy ő töllök szaporodgyék
el a világ, nagy szaporaságot is engedet nékik.

K tudgyuké mi a számát, és a neveit az adam fiainak.?

F. az irás nem mondgya azoknak számát, és csak hármat nevez.

10 Caint, abelt, és sethet,

K. miért hogy az irás csak ezt a hármat nevezi?

F. mert az Isten csak annyiban akarta nekünk meg mutatni az
írásban az emberek historiáit, amennyiben a használhat a vallás meg
üsmérésére. a pedig elegendő avallás meg üsméré[32a:]sére. hogy tud-

15 gyuk különösön Cainnak, ábelnek, és sethnek aneveket., és közönsége-
sen azt tudgyuk, hogy ádámnak sok számu fiai voltak ezeken kívül,
kik el terjedének az egész földre., és az után azoknak maradéki. st. aug.
lib. 15. de civ. dei Cap. 15.

K. Mit tanyit az irás kain felöl.

20 F. hogy ő első szülötte volt ádámnak., hogy mezei munkás volt:
hogy ő földi gyümölcsöt ajánlot az Istennek: hogy se maga. se az
ajándéka nem volt kedves Isten előtt., hogy az ötsét ábelt meg ölé,
irigységből., mert az Isten kedvesen¹³⁶ vette az ábel áldozattyát. hogy
az Isten ötet meg átkozta; és vétkinék büntetéséért, mindenkor vándor-
lo, és bujdosó volt a földön., hogy az Isten jelt tett rea, hogy¹³⁷ ötet
25 meg ne öllyek, hogy ő egy várost épite, amely várost nevezé¹³⁸ enoch-
nak. a fia nevére.

K. mit tanyit az irás ábel felöl.?

F. hogy ádámnak második fia volt. hogy juhász volt: hogy az Isten-
30 nek. az elsőket, a leg szebbeket. és a¹³⁹ kövérebbeket: ajánlotta.¹⁴⁰
hogy az Isten kedvesen tekintette., mind magát. mind ajándékját. hogy
ötet Cain a bátya, meg ölé., és hogy az ő vérenek kiáltása fel hata az
Isten széke eleiben, bószu állást kérvén.

K. mit tanyit az irás seth felöl?

35 F hogy ábel halála után jöt evilágra., hogy szentül élt, hogy az ő

¹³⁶ kedvesen <kedvesen> [Törlés a sor elején.] vette az <áldozat-
tyát.> ábel áldozattyát.

¹³⁷ hogy <hogy> ötet [Törlés a sor elején.]

¹³⁸ nevezé <a>enochnak. a fia

¹³⁹ a [Beszúrás a szóközbe, halvány tintával írva.]

¹⁴⁰ ajánlotta. [Halvány tintával írt, kereszttel jelölt beírás a lap
alján.]

maradéki között tovább meg marada a buzgoság., mint sem a Cain maradéki között., és hogy ő tölle származot a kristus familiája.

K. mire tanyit minket a Cain. és az ábel historiájok. avallásra valo nézve.?

F. 1. Ebben akét atyafiban. két féle társaságnak képit lát-¹⁴¹ 5
[32b:]tyuk., akiknek együt kel élni a földön, világ végiig.

2. Ábel. a kristust jelentette. Cain a sidokot.

K. mit értesz azon akét társaságon. akiknek együt kel élni világ végiig.?

F. Értem a jóknak, és a roszaknak társaságokot., akik csak világ ¹⁰
végin lesznek egy mástol el választva, és a kik, mind addig elegyesen
leszen. egyik a másikával. sz.agoston. az Isten városának, vagy mennyei
városnak nevezi a jók társaságát., és földi városnak, a roszak társasá-
gát. lib. 11. 15. de Civ. dei. Cap. 1. in ps. 61.

K. miért nevezi sz.agoston. az Isten városának. a jók társaságát.? ¹⁵

F. mert ez a név. sok helyt emlitetik a sz.írásban; a melyen ezt a sz.
társaságot kel érteni, a ki is idegen e földön, a ki evilági jókhoz nem
ragaszkodik., aki csak Istenért éll, és aki ugy tekintí az eget, mint
házáját. de Civ dei. lib. 14.¹⁴² Cap. 28.

K. miért nevezi földi városnak a gonoszak társaságát? ²⁰

F. mert annak, a ki ehez a társasághoz tartozik, minden hajlandosá-
ga a. hogy a földi dolgokhoz ragaszkodgyék. minden boldogságát
abban tarttssa hogy a földi jokal. gyönyörüségekel. és tiszteletekel.
élhessen, hogy a földön uralkodhassék. mind¹⁴³ cselekedetit arra a
mulando boldogságra fordittsa, söt még avallásbéli cselekedeteit is, és ²⁵
hogy, utállya, üldöze, szomorgassa, mind azokat. kik meg akarnák
valamiben. gátolni. abban aboldogságában. melyet keres eföldön,¹⁴⁴ st
aug. de Civ. dei. lib. 14. Cap. 28.

K Cain miben volt képe. a földi városnak.?

F. 1. abban hogy ő első szülöt volt. mivel elsőben., mindnyájan. a ³⁰
földi városhoz tartoizunk., és csak, az ujjonan valo születés által.
kezdünk, a mennyei városhoz¹⁴⁵ tartozni; sz. pál azt mondgya hogy
először a mi lelkes, és testi. a kezdődik mi bennünk, az után a lelki.¹⁴⁶
1 Cor. 15. 46. [33a:]

2. Cain mindenkor a földhöz ragaszkodot. eki tettzik abbol. hogy ³⁵

¹⁴¹ [A lap alján tollpróbaszerű beírás: *m Jesus fi*]

¹⁴² lib. 14. <p> Cap. 28.

¹⁴³ mind [*minden helyett?*]

¹⁴⁴ eföldön, <de> st aug. de Civ.

¹⁴⁵ városhoz [*r-h-ból javítva.*]

¹⁴⁶ lelki. [*Második l- beszúrás.*]

ő építet leg előbször várost. a földet úgy tekintette. mint lako helyét,¹⁴⁷ és nyugodalmát.

3. Az ő szive meg vala romolva:, és ha külső képen végben vivé is a vallásbéli hivatalt, de aztot nem tartá leg¹⁴⁸ fővebnek., és nem aleg⁵ jobbikot ajánlja vala az Istennek,

4. ő benne. nagy kevélység. és irigység volt.

5. ő utálá. üldözé, és meg ölé az öttset. mert az ő öttse. igazab volt¹⁴⁹ nálánál.

mind ilyenekel vannak meg bélyegezve mind azok, kik a földi¹⁰ városhoz tartoznak.,

K. Ábel. miben volt a menyei városnak képe.?

F abban hogy a földhöz éppen nem ragaszkodot., azon magát úgy tekintette, mint idegent., várost nem építet, csak Istennek élt, leg fővebnek tartotta, a vallás béli hivatallját. és hazájának az eget, ő a halálával, a kristust jelentette. és képe volt mind azoknak az igazaknak., kik¹⁵ ő utánna valo időkben, üldözéseket szenvedének a gonoszoktól.

K. miben¹⁵⁰ jelentette ábel a kristust. és kain a sidokot.?

F. sok dolgokban.

1. Cain születet elsöben. az után ábel. a sidók. meg elözték a kristust.²⁰ az ő időben valo születésiben.

2. Cain mezei munkás lévén. képzette, a ragaszkodást. a melyel lennének a sidok a földhöz.

Ábel¹⁵¹ juhász lévén. képzette a kristust. akit hinak jó pásztornak. a pásztorok fejedelmének.. ézék. 37. 24. joan.¹⁵² 12. 14. 1 petr. 2. 25.

²⁵ 3. Cain csak nyelvel. tiszteli vala az Istent. és külső képen, meg lévén szive romolva. az Isten ezeket is hányna szemekre a sidoknak isa. 29. 13. matth. 15. 8.

Ábel igaz lévén, az ő külső ajándéka. jele volt a belsőnek, a melyel ajánlotta magát az Istennek., valamint sz. pál mondgya hogy a kristus³⁰ az Istennek áldozta magát a sz. lélek által. hebr.¹⁵³ 9. 14. [33b:]

4. az írás azt mondgya. hogy az Isten meg vetette. kaint, és az ő áldozattyát. és hogy ő előtte kedves volt ábel. és az áldozattya.

ugy az Isten¹⁵⁴ az sidokot, és az ő áldozattyokot is meg veté. de a kristus. és aző áldozattya. gyönyörüségesek ő előtte.

¹⁴⁷ helyét⟨ek⟩, és [t-n-ből javítva.]

¹⁴⁸ le fővebnek.,

¹⁴⁹ volt nálánál. [t-n-ből javítva.]

¹⁵⁰ miben ⟨volt.⟩ jelentette [A javítás a törlés fölé írva.]

¹⁵¹ ⟨3.⟩ Ábel

¹⁵² joan. ⟨16.⟩ [?] 12. 14.

¹⁵³ hebr. ⟨10.⟩ 9. 14. [A lap alján külön: *mint ide*]

¹⁵⁴ az Isten ⟨az Isten⟩ az sidokot,

dan. 9. 26. 27. matth. 3. 17. hebr. 8. 8. 9.

5. gyűlölségből. és irigységből. ölé meg kain az ötsét. ugyan gyűlölségből, és irigységből ölék meg a sidok. a kristust az ő attyokfiát, a david maradékját. matth. 27. 12.

6. az ábel vére. boszu állást kért. kain ellen. 5

A kristus vére. kegyelmet kér., és Isteni boszu állás esik az sidokra, és atöb bünösökre, kik aztot haszontalaná, tészik. meg általkodásokal. hebr. 12. 24.

7. kain, vétkiért valo büntetésből; bujdoso, és vándorlo életet élt., és az Isten jelt ád rea. hogy senki meg ne ölyle. 10

A. sidok hamiságokért valo büntetésből.. ki üzetetnek hazájokból., és a világra el szélejednek., a környulmetésnek¹⁵⁵ jelit hordozák. mely öket meg különbözteti másoktól., és mind végig meg maradnak. st aug. lib 12. Contra fausti. Cap. 9.

K Az irás miért szól többet sethről. mint sem a töb fiairól ádámnak. 15

F mert ennek maradéki, inkább meg maradának. az Isteni hűségben. és az ő maradékából¹⁵⁶ valo volt a messiás. luc. 3. 38.

3. Articulus

Az emberi nemzet meg romlásáról. az özön vizről.

K. miképpen éltenek a kain fiai. és atöb fiai ádámnak?

F. Csak nem mindnyájan., tévelygésben, és vétekben éltenek, mentöl többet éltenek, avétket is annál inkább szaporították, es az¹⁵⁷ istentelenség hová tovább jobban el terjede a világon st. aug de civi. dei lib 15 Cap. 20. [34a:] 20

K a seth fiai is hasonló rendeletlen életet élének tehát mint a többi?

F. nem. mert ezek többire az attyokot követék, és ebben a familiában tovább meg marada az Isteni szolgálat. de sok időre., ezek is ollyanoká¹⁵⁸ levének mint a többi, st. aug. de civ dei lib 15 cap 17. 25

K. miképpen romlának ezek is meg.?

F. a gonoszokal valo társalkodásokal, és avélek.¹⁵⁹ szövetségét valo vetésel. st.aug. de civ.dei lib. 15. cap. 12.

K. nem vala tehát senki is. a ki szentül élt volna és igasságban? 30

¹⁵⁵ a környulmetésnek [Ékezethiba; így ritkán fordul elő, talán elírás? Általában *környulmetélés* alakban írja, l. pl. 36. versón többször is.]

¹⁵⁶ maradékából [*b-r-ből?* javítva.]

¹⁵⁷ es az <Is> istentelenség [Törlés a sor elején.]

¹⁵⁸ ollyanoká <lönek> levének

¹⁵⁹ avélek. <valo> szövetségét valo vetésel.

F. annyira el hatot volt. a meg romlás., hogy nem vala majd csak egy is. a földön, aki ártatlan életet élt volna

K az Isten büntetetlen hagyáé az emberek vétkeit?

F. nem,¹⁶⁰ mert eltörlé őket. az özön viz által.

5 K micsodás volt. az az özön viz?

F. az Isten rettenetes. esöt bocsáta a földre; azon kívül. atenger el áradá. ugy annyira. hogy az egész földet el borítá a viz. és az emberek mindnyájan el veszének. az egész élő állatokal.

K. az emberek közül, és az állatok közül, egy sem marada tehát meg?

10 F. noé nyolczad magával meg szabadula, ugy mint az ő felesége, három fiok. és ezeknek a három feleségek., és mindenik féle állatbol egy nehányat meg tartá az Isten vélek.

K kicsoda vala noé.?

F ez igaz, és tökéletes ember vala, seth maradékából.

15 K. miképen tartaték meg noé. Cselédestől együt.

F. abárkában, a mely oly nagy, épület volt. hogy abban. ök mindnyájan. az állatokal. és minden féle eledel el együt. el fértenek.

K az a nagy épület, rövid idő alát készülee el?

F. noé aztot. száz esztendeig épité. az Isten ezt így akará. azért hogy
20 az embereknek¹⁶¹ elegendő időt adna arra hogy ki ki meg tudhassa
az¹⁶² özön viz el jövetelit. és ki ki magában szálván. penitentiát
tarttson¹⁶³ [34b:]

K. az emberek tartánaké penitentiát.?

F. nem. meg veték. a noé intésit, és feddésit. ettenek. ittanak, házasodtanak, és mulatták magokot valamint rend szerént, és az özön viz.
25 el lepte őket, és mindnyájan el veszének, matth 24. 37. hebr. 11. 7. 1
petr. 3. 20. 2 petr. 2. 5.

K. micsoda gondolatokot kel indítani a mi elménkbe. ennek a példának?

30 F. ebből meg kel tanulnunk, hogy kövessük. azokat az intéseket a melyeket adnak nekünk az Isten parancsolattýából, aztot ne várjuk hogy egy szers mind az ő haragja szállyon reánk., mint a villámás, hanem szüntelen vigyázunk magunkra matth. 24. 37.

K. mind azok. kik az özön viz által el veszének, el kárhoztaké?

35 F. aztot el hihetni, hogy azok kik a noé intésit meg fogadák. és igazán meg térének, hogy azok el nem kárhoztanak.

¹⁶⁰ nem, [ne-m-ből javítva.]

¹⁶¹ az emberek

¹⁶² az <ozon> özön [Törlés tollhiba miatt.]

¹⁶³ tarttson <matth. 24. 37. hebr 11. 7. 1 petr. 3. 20.> [A lap alján külön beírások: a Mess bunte b]

K. mit jelentet, a noé bárkája, és azözön viz.?

F. az közönséges anyaszent egy házat, és a kereszttséget. 1 petr. 3. 21.

Magyarázat.

CSak az anyaszent egy házban lehet üdvezülni, azon kívül nincsen ⁵ üdveség, a bárkán kívül, mindenek el¹⁶⁴ veszet, minden bünösök el veszének az özön vízben., minden vétkeink. el vesznek. hogy úgy mond-gyam., és el töröltetek, akerszt vízben. st aug. de civ dei lib. 15. Cap. 26. st. ambr. supr. noe. st grego. hom 16. supr. ezech.

K. mit cselekedék noé. az özön víz után, hogy a¹⁶⁵ bárkából ki ¹⁰ mene?

F. az Istennek¹⁶⁶ hálákat adván. néki áldozatokat ajánla, és az Isten meg áldá noét, és a fiait, és meg ígéré, hogy többé özön víz által el nem vesztené a világot., és azt akará. hogy igeretének jelül lenne. az égen. a szivárvány. [35a:] 15

4 Articulus

Hogy micsoda állapotban volt a világ. az özön víztől fogva. mind addig, még az Isten ki hívá ábrahámot hazájából.

K. miképen szaporodának el az emberek az özön víz¹⁶⁷ után?

F. a noé három fiaitol. sem, kám. és japhetöl.

K. miképen éltenek. anoé maradéki.?

F. az irás nekünk egyebet arrol nem mond, hanem, hogy, noé meg áldá semet, és japhetet. jó erkölcsökért, meg átkozá pedig kámot, és ²⁰ annak fiát, kanaánt, mert illendő tisztelettel nem valának hozája.

hogy az emberek el szaporodván. kevélységtől viseltetvén. hiresé akarák tenni neveket előb. minek előtte el válnának egy mástol.

hogy pedig ezt véghez vihessék egy tornyot kezdenék építeni. és azt akarák. hogy az a torony. el érje a fellegeket 25

hogy azt a tornyot bábel tornyának nevezék., az az. össze zavarodás-nak.. mert az Isten hogy meg büntesse őket. az ő nyelveket fel zavará. ugy hogy, egy mást¹⁶⁸ nem értheték., és így félben kellett hadni munkájukat, és el szélyedni egy mástol. ki egy felé. ki más felé

¹⁶⁴ el <v> veszet, <ek.> [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával; t-n-ből javítva. Először el veszének, volt.]

¹⁶⁵ a bárkából [a – megkezdet b-ből? javítva.]

¹⁶⁶ az Istennek <k> hálákat

¹⁶⁷ özön víz <al> után?

¹⁶⁸ egy más [Nyilván íráshiba egy mást helyett.] nem értheték., [első t-h-ből javítva.]

hogyan ezen az oszlás után kezdének el terjedni az egész földre.
st. aug. de civ. dei. Cap. 2. 4. lib. 12.

K. az igaz Istenben való hit, és a néki való szolgálat. tartáé sokáig az emberek között?

5 F. az emberek. mentől többet élének, és többre szaporodának., annál¹⁶⁹ gonoszabbaká lének., lassanként, az igaz Isteni üsmerettség. a népeknek elméjéből. el törölteték, és bálványozókká¹⁷⁰ lettenek., az az, a teremtet állatoknak adák azt a tiszteletet. a melyet csak az Istennek kellett volna adni.

10 semnek, némely maradéki között, tovább meg marada az Isteni szolgálat, de végtére, a meg romlás közönségesé let, és csak egy sem találta¹⁷¹ [35b:]ték aföldön, aki az Istenhez, illendő szolgálattal lett volna. st. aug. de Civ. dei. lib. 16. Cap. 11. 12. 13.

K. miképpen bánék. Isten. akoron az¹⁷² emberekkel.?

15 F. Az egész földnek népit az ő meg romlására. és vakságára el hagyá. sziveknek kiváságit követvén, akarattyok szerént. el merülének. minden féle rut vétkekben. az Isten, a más életre hagyván bünökért való büntetésit., választá magának egy olyan embert., aki atya lenne sok számú népnek, a mely nép, az ő szolgálattára szenteltetnék.

20 K. ki vala az az ember. kit az Isten magának választá.?

F az ábrahám volt. a tharé fia, a sem familiájából. a ki is céldéában lakot., asia tartományában.

K. az Isten miért választá. inkább ábrahámot, mint sem. más.?

F. ötet, csak az ő irgalmasságából és jovoltából választá.

25 K. miképpen választá ötet?

F. meg parancsolá néki. hogy hadná el. hazáját. nemzettségit, nemzetit., és meg igéré neki, hogy atyává téski. egy olyan nagy népnek, a kihez sok kegyelmit fogja mutatni,

K. miért kíváná az Isten. hogy ábrahám, el hadná, hazáját.

30 F. 1.¹⁷³ azért hogy meg válnék aroszak társaságától, nehogy ő is meg romollyék. reájok való nézve.

2. azért hogy a földet úgy tekintse, mint bujdosásnak. és szarándok-ságnak helyét. és az eget úgy, mint hazáját,

3. azért hogy atya lenne olyan népnek, a¹⁷⁴ kinek különös szokása, 35 vallása, és hajlandosága lenne. a töb népektől.

¹⁶⁹ annál annál [Sor végén és új sor elején.]

¹⁷⁰ bálványozókká <lének,> lettenek., [é-o-ból javítva.]

¹⁷¹ [A lap alján külön: Mert]

¹⁷² Isten. akoron az <I> emberekkel.?

¹⁷³ 1. [Beszúrás.]

¹⁷⁴ a <kit> kinek

K. mit cselekedék ábrahám?

F hitt, és engedelmeskedék az Istennek., a ki meg jutalmaztatá. engedelmeségit. gen. 12.

5. Articulus

Hogy micsoda szövetséget tett Isten ábrahámal., és ennek a szent embernek maradékirol.

K. miképen jutalmaztatá meg Isten az ábrahám hitét, el [36a:] hagyván hazáját, hozája valo engedelmeségből.? 5

F. meg jutalmaztatá az ő hitét, az erős szövetség által, melyet tett véle.

K. miben áll, az a szövetség?

F. az erős ígéretekben. melyeket tett Isten ábrahámnak, a mely ígéretek. az Isten részéről, ingyen, és irgalmaságból valok valának. 10

K. mit ígért Isten ábrahámnak.?

F. hogy ötet, és maradékait. gondviselése alá veszi, hogy sok népnek attyává tészí, hogy a bö, és gazdag kanaán földit neki, és az ő maradékának adgya. és hogy aző maradékából származik a messiás.¹⁷⁵

K. nem valaé valamely külső jel. mely mint egy zálogul, és bizonyosságul let volna ennek a szövetségnek. 15

F. igen is, az Isten. hogy meg bizonyítsa ígérítit, magára meg esküvék, és ugyan akoron hagyá a¹⁷⁶ környül metélkedést, mint olyan jelt, mely meg különböztetné ábrahámot. és az ő maradékait a több népektől., akikkel is az Isten nem tett volt ilyen szövetséget. gen. 17. 14. hebr. 6. 13. 16. 17. 20

K. kik valának az ábrahám fiai.?

F. sok ideig nem vala gyermeke sárától., aki is kilenczven esztendőskoráig magtalan marada.

Erre valo nézve akará sára. hogy venné magának a szolgálóját ágárt, 25 a kitől let egy fia, ismael.

Eztet nem kel csudálni. abban az időben, a melyben az Isten meg engedte. az egynehány feleséget. st aug. lib 22. Contr. faust. cap. 47.

K. Ismaelben. és aző maradékiban tellyesedéneké bé az Isten ígérítit. melyeket tet volt¹⁷⁷ ábrahámnak? 30

F. ábrahám., ezt gondolá. mivel látá feleségének magtalanóságát. és idősségit,

De az Isten előre meg mondá. hogy sárának fia lenne; hogy abban. és annak maradékiban tellyesednének bé ígérítit. gen. 17. 19.

¹⁷⁵ a messiás. <gen. 17. 14. hebr. 6. 13.>

¹⁷⁶ a [Beszúrás halvány tintával.] környül metélkedést,

¹⁷⁷ volt [Beszúrás világosabb tintával.]

[36b:] Abrahám pedig hitt az Isten szavának, ha szinte nem látta is. miképpen lehesen a meg, és az Isten meg jutalmaztatá az ő hitit. mivel¹⁷⁸ esztendőre sárának fia lett. kit nevezte isáknak.

K. ágár. és ismael, miképpen éltenek sárával, és isákal?

5 F. ágár. meg veté sárát. magtalanságáért. meg is büntetteték., ismael pedig veszekedik isákal, erre valo nézve, mind ő, mind az annya. az Isten parancsolattýából. az ábrahám házától el üzetének, galat 4. 2. 9. 30.

K. ábrahámnak. valánaké meg más fiai ismaelen., és isákon kívül.?

10 F. Sára meg halván, abrahám el vevé cethurát. akitől. hat gyermekei lettek

K. ezek a hat gyermekek osztozánaké isákal¹⁷⁹ az ábrahám jóságában?

F. nem, mert egyedül isák volt az ábrahám örököse, aki is ajándéko-
15 kot ada atöb fiainak., és azt sem akará. hogy a többi isákal laknának.

K. mit jelente a szövetség, melyet tett Isten ábrahámával?

F. jelenté azt a szövetséget. melyet tett sok idővel az után örökösön. akristus. a keresztényekkel., melynek zaloga a kereszttség. és a melyet jelentete¹⁸⁰ a környül metélkedés.

20 K. miben jelentete a környül metélkedés. a kereszttséget?

F két dologban. 1. abban hogy a kereszttség által¹⁸¹ részesülnek abban a szövetségben., melyet tett Isten a keresztényekkel. a kristus által., valamint a környülmételkedés jele volt hogy részesülnek.¹⁸² az ábrahámval tett szövetségben.¹⁸³ st. aug. de civ. dei. lib. 16. cap. 26.

25 2. abban. hogy a kereszttségkor. vallást tesznek, a sziv béli környül metélkedésről.¹⁸⁴ tudni illik, avilági kívánságok ellene mondásáról, melyet jelentete¹⁸⁵ a testi környülmételkedés. rom. 2. 28. 29.

K. mit jelente az ábrahámnak és az ő maradékinak [37a:] valo, meg ígért föld?

30 F. a mennyet. mely meg ígértetet minden keresztényeknek., akiknek is ábrahám a lelki attyok. hebr. 11. 14. 15. 16.

K. ágár, és sára. mit jelentettek?

¹⁷⁸ mivel <más> esztendőre

¹⁷⁹ isákal <?>

¹⁸⁰ jelentete [Szóvégi e – utólagos beírás.]

¹⁸¹ által <lehet> [Törlés a sor végén;] részesülnek [utólagos javítás részesül niből; szóvégi e-i-ből javítva.]

¹⁸² hogy részesülnek. [Csillaggal jelölt beírás a lap alján.]

¹⁸³ szövetség<nek.>ben [ben <nek.> fölé írva.]

¹⁸⁴ környül metéskedésről. [Íráshiba.]

¹⁸⁵ jelentete [Szóvégi e – utólagos beírás.] a testi környülmételkedés. <rom.> rom.

F. ágár a¹⁸⁶ szolgáló jelentette a synagógát. az az, a sido vallást, sára. szabad lévén, az anyaszent egy házat jelentette.¹⁸⁷

galat. 4. 22. st aug. lib 15. de civ dei. Cap. 2. 3.

K. ismael és isák. mit jelentettek?

F. ismael jelentette a sido népet,¹⁸⁸ isák. a keresztényeket..

5

Magyarázat.

Csak a keresztény, a ki a¹⁸⁹ kegyelemből. ujjonnan születik lelki képpen. a kereszttségben. az örökké való szövetségnek. és életnek ígéreti a keresztényeknek tétettek. az Isten a keresztényeket úgy tekinti mint fiait. és nem úgy mint rabjait. a szeretetnek törvénye vagyon a¹⁰ keresztényeknél. akristus őket fel szabadította a mojsés törvényének szolgálatya alól., amely törvény rabságban tartotta azokat kik aztot követték, az anyaszent egy ház, minek¹⁹⁰ utánna magtalan let volna sok ideig, termékeny lett, a sidok ellenségi lévén a keresztényeknek., a mikor lehete, mindenkor üldözik őket. valamint ismael üldözé isákot, de az Isten meg vetette őket, és az ő synagógájokat, mind ezeket igen¹⁹¹ könnyű, ismaelre, és isákra, ágárra, és sárara szabni.

K. a Cethurától let fiai ábrahámnak. mit jelentének?

F. a keresztényeket., kik nem a hitből élnek, hanem test szerént, az ilyen keresztények. vehetnek Istentől. világi jókót, de az örökös örök-²⁰ ségben nem lesz részek, és az Isten azt akarja, hogy az olyanok kik a hitből élnek, el távozanak a mennyiben töllök lehet, az olyan keresztényektől. kik test szerént élnek. 1 Cor. 5. 11. st aug. de Civ dei libr 16. Cap. 34.

A ki azt akarja meg tudni. hogy micsoda., a test szerént élni. halgas-²⁵ sa¹⁹² [37b:] mit mond sz. pál. a tészt szerént való élet, ezen apostol szerént. az, amidön valakiben uralkodik, a testi, és a földi kívánság. a illyen¹⁹³ a meg romlot test szerént viseli magát. tudni¹⁹⁴ illik, követi annak kívánsagit., és a magához való szeretetet., rom. 8. galat. 5. 16.

¹⁸⁶ a [Beszúrás.] szolgáló <lévén,> jelentette

¹⁸⁷ jelentette. <galat> [Törlés a sor végén; új bekezdésben:] galat.

¹⁸⁸ népet, <a> isák. a keresztényeket..

¹⁸⁹ a [Beszúrás.]

¹⁹⁰ minek <előtte.> utánna [A javítás a törlés fölé írva.]

¹⁹¹ igen [e-o-ból javítva.]

¹⁹² [A lap alján tollpróbaszerűen: *Cheturat Ceturat*]

¹⁹³ a illyen [illyen – utólagos beírás a sorvégi margóra;] a meg romlot [a – későbbi beírás a sor eleji margóra.]

¹⁹⁴ tudni illik, [t-a-ból javítva.]

6 Artículus

Hogy Isáktól. és jákobtól, származának mindnyájan
a sidok.

K. miért nevezi az irás ábrahámot,¹⁹⁵ a hívök. attyának?

F. mert ő a keresztények attya, valamint a sidoké.

ő attya a¹⁹⁶ sidoknak. mert ő tölle származának mindnyájan. Isák:
az ő fia által.

5 Attya a keresztényeknek. kik aző maradékától. a kristustól származának a hit. által, és akit jelente isák. rom. 4.

K. isák, miben volt a kristus képe.

F 1,¹⁹⁷ az ő ártatlan, és szent élete, képe volt. a kristus. szent, és ártatlan életének.

10 2. az isák áldozattya. nyilván jelenté. a kristus halálát, és fel támadását.

3. isák. az áldozat után, attya lön az egész sidoknak. valamint a kristus. fel támadása után. attya lett a keresztényeknek.¹⁹⁸

K. mivolt az isák áldozattya?

15 F. az Isten akarván próbálni az ábrahám hitét, parancsolá. hogy néki áldozná fel a fiát isákot. aki is mint egy harmincz hét¹⁹⁹ esztendőös vala.

Ábrahám ezen meg nem ütközék, noha a fiát igen szerette. ha ámbár csudálatoson let is néki öregsegiben az a fia, az ő magtalan feleségitől.

20 ha szinte az Isten meg ígérte volt is néki, hogy aza fia lesz örököse, és hogy nagy számu népnek lenne attya, de mind ezek a gondolatok és okok. meg nem tartoztaták, minden remén[38a:]ség ellen remélle, el hitetvén magával. hogy az Isten a ki olly csudálatoson adta néki a fiát, fel tamaszthattya a halattaiból is. és a fel áldozásához foga a hegyen,

25 a mely hegyet. sz. hieronimus. moria hegyének nevezi. a kálvariahoz közel., isákban is attyához hasonló hit vala, és az Isten akarattya alá adá magát. ő maga vivé az áldozattya való fát, és meg hagyá magát kötöztetni az attyától, a ki is már késit ki vonta hogy fel áldozza.

De az Isten meg elégedvén, az attyának. és a fiunak., engedelmeségek. és hitekel, meg tartoztatá²⁰⁰ az ő karját, és viszá adá fiát, ugy mondván, a halottak közül. ugy hogy, a kristusnak szenvedesiben., és

¹⁹⁵ ábrahámot, <minden> a hívök. [a – a törlés fölé írva.]

¹⁹⁶ a [Beszúrás halvány tintával.]

¹⁹⁷ 1, [Utólagos beírás.]

¹⁹⁸ a keresztényekk.

¹⁹⁹ hét [Beszúrás.]

²⁰⁰ meg tartoztatá (Az utolsó előtti szótagbeli *ta* – beszúrás.)

keresztben való halálában. képe lévén, legyen az ő fel támadásában is képe. hebr. 11. 17. st chrys. hom. 57. supr gen.

Az Isten úgy adá. hogy abban az órában, ábrahám hátra tekintvén. látá hogy egy kos. aszárvánál meg akadt volna a bokorban. aztot fogá. és fel áldozá.²⁰¹ a fia helyet., könnyü meg látni. hogy miben jelenté ez a kristust. aki is fel áldozá magát az attyának az emberek helyet, nevezvén ötet az irás. az Isten bárányának, magára vévén a világ²⁰² bűneit. hogy el töröllye azokat, másut ezekről bővebben szolunk.

K. kik valának az isák fiai? 10

F Esau, és jákób. ezek ikrek valának. egy hasal szülvén őket rebeka, esau jöt elsőben evilágra. az Isten meg veté ötet. még születése előt. azután jákób születék, az Isten ötet szereté, noha még akkor azt nem érdemlé. rom. 9. 13.

K. miben veté meg Isten esaut? 15

F. abban. hogy az Isten nem választá ötet, hogy attya lenne népének, hogy ő birná az ábrahámnak ígért földet, és hogy az ő maradékátol származnék a messiás, az Isten mind ezeket., aző ingyen való kegyelméből. jákóbnak engedé meg.

K. Esau és jákób, mit jelentének,? 20

F. esau jelenté a sidokot, és a meg vetetteket,²⁰³ jákób, jelenté, [38b:]²⁰⁴ akeresztényeket és a választattakot. rom. 9. st aug. de civ dei. libr 16. cap. 35.. 37.

K. jákóbnak. hany fiai valának.?

F. tizen két fiai, és egy leánya, ezek négy aszszonytol lettenek., ezeket 25 nevezik tizen két pátriárkáknak., és ezektől szarmazék. az egész sido nemzet.

K. minek nevezik a jákób feleségeit.?

F. jákób, csak rakhel akará elvenni, de meg csalák, és előbször.²⁰⁵ liát vétették el véle, a rakhel nényit, liának hát fia lett, rakhel pedig, 30 sok ideig magtalan maradván. végtire²⁰⁶ két fiat szüle, jákób még ezeken kívül, két feleséget vett, bálát, a rakhel szolgálóját, és zelhát, a lia szolgálóját.

K. minek hiják a jákób fiait?

²⁰¹ áldozá. [l-d-ből javítva.] a fia helyet., könnyü <ebből> meg látni.

²⁰² a világ bűneit. [A v helyén felhúzott szárú betűt (b-t?) kezdett.]

²⁰³ meg vetetteket, [ket-tek-ből javítva.]

²⁰⁴ a [38b:] a <kristust.,> akeresztényeket [A javítás a törlés alá írva.]

²⁰⁵ előbször. [b-sz-ből javítva.]

²⁰⁶ végtire [Utólagos beírás a sorközbe a sor elején, részben a margin.]

F. ruben, simeon, levi, juda, issachar, zabulon, dán, neptháli, gád, aszer, joseph. és benjamen, és egy leányát. dina.²⁰⁷

K. miért nevezik ezeket patriárkáknak.?

5 F. mert ezek. fejei a tizen. két sido nemzettségnek, a²⁰⁸ kiktől származot az egész sido nemzet. ez a szó patriárka, görög szó. a mely²⁰⁹ annyit téssen, mint atya,²¹⁰ vagy egy familiának feje.

K. minek nevezik rend szerént ezt atizen két familiát.?

F. tizen két sido nemzettségnek, de arra kel vigyázni, hogy a joseph. familiájából. két nemzettség lett, mert az ő két fiát ephraimot, és
10 manassest, jákob fiaivá fogadá, és mindenik feje lön egy nemzettségnek. kik nevekről neveztetnek. ez így lévén. úgy tettik mint ha tizen három nemzettséget kellene számlálni a sidok között. de csak tizen kettőt számlálnak, mert a levi nemzettsége.,²¹¹ az Isteni szolgálatra léven szenteltetve. nem osztozék a többivel. a meg ígért földben, és abban részt
15 [39a:] nem vett. mint a többi,²¹² de az Isten azt akará. hogy el lennének széllyedve, a töb nemzettségek között; kétség nélkül azért. hogy példájok. és oktatásokal. az Isteni szolgálatra vezessék. az attyok fiait.

K. mellyik leg nevezeteseb. a tizen két nemzettség között?

F. a juda nemzettsége, mert az Isten ezt kedvellette leg inkább. minden
20 időben, a messiás ebből származot, és végtire., az egész sido népet, erre a névre. nevezék.

Azt mondám végtire, mert ezt a nevet judeus, közönségesen akor adák, az egész nemzetre., a midön viszá tere. a babilonai fogságból. annak előtte²¹³ csak azokat nevezik vala sidoknak. a kik juda országában laktanak.,²¹⁴ és azután hogy az egész szent föld két felé oszlot volna, amint tovább meg mondgyuk. a jákob maradékít,²¹⁵ izraélitáknak., vagy hebreusoknak nevezték.

K. miért nevezték a jákob maradékít. iraelitáknak,²¹⁶ vagy hebreusoknak?

30 F. az ő attyokrol jákobrol, a ki nevezteték izraelnek, gen. 32. 28.

²⁰⁷ dina. [i-a-ból javítva.]

²⁰⁸ a <kitől származtak> kiktől származot [Törlés a sor elején.]

²⁰⁹ a mely <et> annyit

²¹⁰ mit [mint]

²¹¹ nemzettsége., <csak> az Isteni szolgálatra <vala> léven [léven <vala> fölé írva:] szenteltetve. <es> nem [törlés a sor elején.]

²¹² a többi, <mert> de [de <mert> fölé írva.]

²¹³ annak előtte [e-a-ból javítva.]

²¹⁴ laktanak., <minek előtte> [fölszintén törölve:] <és annak hogy> és azután hogy [:(minek előtte) alá írva.]

²¹⁵ maradékít, <izral> izraélitáknak.,

²¹⁶ izraélitákk, vagy hebreusokk?

A hébréus nevek eredeti. nem olyan bizonyos, némellyek azt tartják, hogy a jákob nagy attyát. ábrahámot, hébréusnak nevezték. heberöl, a pháleg attyáról, akinek idejében lett a nyelv meg oszlása, úgy hogy. a mely nyelven beszéle heber. a meg marada. és nevezék, hebraica nyelvnek. mások pedig más eredetet adnak ennek a névnek, mert a hebreica nyelv szerént, hebreus azt teszi, tul valo. mert ábrahám az euphrátesen tul valo volt. és ezen utolso magyarázat szerént, ábrahámot. Ebreusnak nevezték. a kanaán földin, hogy meg tudgyák eredetit, mint ha azt mondották volna, hogy az euphrátes vizén tul valo ember. st. aug. de civ dei lib. 16. Cap 1. [39b:]

K. mit jelente a sido nemzet. aki is mind egészen., egy embertől származék

F. a keresztény népet, a ki a kristus által formáltaték.

K. mit jelentének a tizen két patriárkák, akikől eredének mindnyájan a sidok?

F. a tizen két apostolokot; akik lelki atyai a keresztényeknek.²¹⁷ azért mondgya. sz. pál. hogy az apostolok fundamentumira vagyunk építve. eph. 2. 20.

K. mit jelentének. lia. és rákhel.?

F. a sz. atyák, úgy tekintették liát. az ő termékenységiért, mint a munkálodo életnek képit., és rákheld. az ő szépségiért, és magtalanságáért. mint olyan életnek képit. a ki inkább foglalatoskodik az igasság keresésében, mint a külső munkában. az egyik, ideigvalo, és munkás, a másik. örökös, és bóldóg. st. aug. lib. 22. Contr. faust. Cap. 52

7 Articulus

Az izraelitáknak. egyiptumban valo rabságokról.

K. az izraéliták. birtaké mindenkor. az ábrahámnak meg ígért földet?

F. Ábrahám, Isák. és jákob. őt úgy maradának. mint jövevények. és ezeknek maradéki. az ígélet után. négy száz esztendővel. birák a földet. hebr. 11. 9.

K. miért halada annyi sok időre, és miért nem birák hamaréb azt a földet?

F. mert sok ideig valának. az egyiptusok rabságában, és az²¹⁸ ábrahám hazájából valo ki menetele után. negy száz esztendővel szabadulának meg arabságból. és kezdék. birni a földet,

²¹⁷ a keresztényekk.

²¹⁸ az [Beszúrás.]

K. az izraéliták, micsoda ókból²¹⁹ ésének az egyiptusok rabságában? [40a:]

F. a nagy éhség miatt. jákób kényszeríték. egyiptusban menni minden cselédevel., a mely hetven személyből állot. az ő maradéki őt igen⁵ el szaporodának, végtire üldöztetének, és rabság alá veté őket, pharao. az egyiptumi király.

K. miért mene jákób egyiptumban. az éhség előtt?

F. mert meg tudá azt. hogy az éhségnek, hét esztendeig kellene tartani. azt is meg hallá., hogy az ő fia joseph. igen hatalmas volna¹⁰ abban az országban., és hogy őt szükségben nem lenne.

K. miért ment vala joseph egyiptumban?

F. jákób őtet, inkább szerette mint a több fiait. ezek azt meg irigylvén meg akarák ölni josephet; de ruben, a leg nagyobbik, köztök, meg nem engedé, és juda. azt tanácsolá. hogy adnák el akereskedőknek, akik is¹⁵ el adák egyiptumban. putifárnak, az Isten. ezt a nagy vétket, a joseph. fel emeltetésére fordítá. és gondviselőjévé tette őtet a familiájának.

K. mit cselekedék joseph egyiptumban?

F. mint rab, ugy szolgálá sokáig putifárt., az ő jó erkölcsért, tömlöczben téteték, az aszszonya hamisan való bé vádolására, és az Isten²⁰ ugy adá, hogy az ő fogsága, nagy méltóságára válék.

K. miképen válék, fogsága. méltóságára?

F. pharao álmat látván. azon meg ijede, de senki nem tudván aztot meg fejteni. mondák néki, hogy volna a tömlöczben. egy joseph nevű. a ki jövendő, ²²⁰azonal eleiben viteté josephet a király. a ki is meg²⁵ fejtvé álmat. leg első ministerré tévé az országban²²¹

K. mi képen tudá meg jákób, hogy joseph²²² uralkodnék egyiptumban?

F. az éhség, melyről ide fellyeb emlékeztünk. kényszerité jákóbót, egyiptumban küldeni fiait buzáért. kik joseph eleiben vitetvé meg³⁰ üsméré őket, és magát is meg üsmérteté vélek., meg bocsátá nékik vétkeket, és arra kényszerité őket. hogy egyiptumban vinnék jákóbót [40b:] minden cselédestől. jákób arra reá álla örömet.

K. hól holt meg jákób.?

F. egyiptumban, minek utánna, meg jövendőlte volna a messiásnak³⁵ ideit, és ugyan akoron fogadá fiainak a joseph két fiait, ephraimot, és manassest, kik a több patriárkák közti számláltatának, a testét, ²²³joseph

²¹⁹ ókból <esel> ésének

²²⁰ jövendő, <arra> azonal [A javítás a törlés fölé írva.]

²²¹ az országban [o-a-ból? javítva.]

²²² joseph <az> uralkodnék

²²³ testét, [Szóvégi t-s-ből javítva.]

a kanaán földére vivé, és őt el temeté az ábrahám. és isák temető helyében

K. joseph hól holt meg.?

F. egyiptumban. ahol mind holtig nagy méltóságában marada. halálakor meg hagyá, hogy az ő csonttyait a kanaán²²⁴ földere vinnék. és az atyai mellé temetnék.

K. az egyiptusok. miken bának az izraeliták.

F. addig mind jól bának vélek. még joseph élt., de holta után. más olyan király következén,²²⁵ a ki el felejtén, josephnak a országnak tett szolgáltyát., üldözni kezdé az izraelitákat. és rabság alá veté. 10

K. mit jelentet, a joseph el adatatása?

F. jelenté a judás vétkit. a ki el árulá. és el adá. a kristust. és a papi fejdelmeket: kik a romaiak keziben adák ötet. st aug. supr. ps. 80. n. 8.

K. mit jelenté. a joseph. fogsága, és fel emeltetése.?

F. jelenté a kristus szenvedésit. és fel támadását. a ki is üdvességet 15 szerze. a sidoknak, kik ötet el adák. és a pogányoknak,²²⁶ a kiket jelentének. az egyiptusok. tertul. Contr. marci. lib. 3. Cap 18. st. hier. Contr. jovi. lib. 1.

8. Articulus

Mojse szabadittya meg az izraelitákat. a husvéti bárányrol. és az²²⁷ veres tengeren valo által menetelról.

K. mennyi ideig maradának az izraeliták egyiptumban?

F. mint egy két száz esztendeig. az után támasztá az Is-**[41a:]**ten. 20 mojest. hogy fel szabaditaná nepit, a rabság alol.

K. ki volt moyses?

F. lévinek. a jákob fiának. maradéki közül valo volt., születese²²⁸ után három holnap mulva, az annya., a nilus folyo vizire tévé, és őt az Isteni gondviselés alá hagyá, mert pharao parancsolatot adot vala ki. 25 hogy meg ölnék a sido férfiu gyermekeket., a pharao leánya feredvén a folyo vizben., a gyermekre találá. és meg szaná. fel nevelé. és minden féle tudományokra tanyitá, és fiának fogadá, de moyses inkább szereté.

²²⁴ kánaán [*á-n-ből?* javítva.]

²²⁵ következén, [Szévégi *v* – megkezdett hosszú szárú betűből javítva;] a ki el felejtén, <a> josephnek [*nek* – utólag írta a sorvégi margóra;] a országnak [*a* – későbbi beírás a sor eleji margóra.]

²²⁶ a pogányokk;

²²⁷ és az [*az* – *es*-ből javítva.]

²²⁸ [Sor végén:] <hogy szü> születese [a javítás a törlés fölé írva, új sor elején.] <leték> után [*után* <leték> fölé írva; *hogy születék* helyett: *születése után* lett.]

az Isten népével szenvedni, mint sem nagy uraságban lenni, negyven esztendő korában, az atyafainak látogatásokra mene., őt keveset marada.²²⁹ mert egy egyiptiust meg ölvén, ki kellett menni egyiptumból, hogy a király meg ne ölesse, onnét a mádiániták tartományára ment lakni, a hol is meg házasodék.,²³⁰ jéthronak az ipájának. juhait őrizvén, az Isten meg²³¹ jelenék néki, és parancsolá. hogy szabaditaná fel népit az iga alol., akoron. mojses. nyolczvan esztendő való.

K. mi képen szabaditá fel mojses az izraelitákat. a pharao. rabságából.

10 F. annyi sok csudákat tett, annyi sok csapásokal. veré meg egyiptumot, hogy pharao kételen vala. az országából ki bocsátani a népet.

K.²³² mivel ostorozá²³³ meg egyiptumot.?

F. az irás tiz félét teszen fel., a víznek²³⁴ vére változását, a békákót, a tetveket, bogarakot. a barmoknak. dög halálát, a fekélyt, a kö esöt, a setéttséget, sáskát, és minden első szülötnek halálát.

15 K. melyik ostorozás. kénszerité pharaot.²³⁵ hogy el bocsása a népet.?

F a minden első szülötnek halála.

K. mi formában történék emeg? [41b:]

20 F. mojses, az Isten parancsolattyából., meg hagyá az izraélitáknak., hogy minden cselédes gazda egy bárányt ölne meg. aztot meg sütné. és meg enné. a báránynak vérivel meg kenné a kapuját. egy angyal éttzaka, minden első szülöttet meg ölé az országban., csak egyedül. az izraéliták házaiban, nem mene bé;

25 K. mond meg egy kevesé bővebben, hogy mit parancsola mojses²³⁶ az izraélitáknak. akoron.?

F. I.²³⁷ az Isten parancsolattyából. azt hagyá nékik, hogy mindenik kérjen a szomszédgyátol., ezüst, arany portékát, azt meg cselekedék, az egyiptusok pedig mindent adának nékik. valamit kérenek az Isten arra hajtván sziveket.

30 2. mojses azt parancsolá nékik. hogy az első holnapnak tizen negyedik napján, estve, bárányt öllyenek. aztot sütvé egyék meg, fejestöl,

²²⁹ marada. <marada.;> mert

²³⁰ meg házasodék., <az> jéthronak

²³¹ meg <jene> jelenék néki,

²³² K, [F.ből javítva.]

²³³ ostorozá [t-z-ből javítva.]

²³⁴ a víznek [nek – későbbi beszúrás:] vére válto<zék>zását, [későbbi javítás, melyet a törlés fölé írt.]

²³⁵ pharaot. <h><h> hogy

²³⁶ mojses </> az

²³⁷ I. [Beszúrás.]

lábastol, és a belső részével, és aztot kovásztalan kenyérel, és keserű fűvel egyék. az étel sietve legyen., fent álva, utozó köntösben. és bot a kezekben, semmi idegennek nem volt szabad vélek enni, a bárány csontyait nem volt szabad meg törni, se el tenni a maradékot, hanem, hogy meg égensék., a mit meg nem ehetnek. 5

3. azt parancsolá nékik, hogy minden esztendőben,²³⁸ hasonló napon. hasonló Ceremoniával, ennének bárányt. annak a csudának emlékezetére. a melyet fog Isten tenni érettek., hogy másod napon. nagy innepet illenének, meg szabadulásoknak emlékezetire, hogy azt a bárányt, husveti báránynak neveznék. és az innepet paschalisnak. az az., 10 által menetelnek.

K. miért hagyá mojses. hogy ilyen Ceremoniakal ennek meg a husvéti bárányt.? [42a:]

F mert egy részint, kételenek valának az izraéliták e szerént. cselekedni., nagy sietségel kellették utra indulniok, és enniek. hogy erőt 15 vegyenek magoknak. és mint hogy sietének, idejek nem volt se a kenyér sütésre, se a főzésre.

Az Isten azt akará. hogy minden esztendőben, ennek az első husvétnek emlékezetire., husvéti bárányt egyenek

mind ezekel. a Cérémoniakal.. az Isten nagy titkokot akart ki jelen- 20 teni.

K. az Isten parancsolá még valamely más²³⁹ különös dolgot is²⁴⁰ az izraélitáknak. mojses által, hogy kényszeritessenek örökösön meg emlékezni, azégyiptusok első szülöttöknek halálokrol.?

F. igen is, mert az Isten azt akará, hogy az izraélitáknál, minden első 25 szülöt. az emberek közül, és az állatok²⁴¹ közül, néki szenteltessék, örökösön. exod. 13. 2.

K. miért akará az Isten, hogy az izraéliták. annyi gazdagságot vegyenek el, az²⁴² égyiptusoktól?

F. hogy meg büntesse azt²⁴³ a hitetlen nemzetet, mind azért a mit 30 szenvedtetet az ő népével. és mint egy, meg jutalmaztassa ezeket. a munkáért, melyet miveltek az országnak. st. irene. lib 4. cap. 49. st. aug. Contr. faust. lib 21. Cap.²⁴⁴ 71. 72.

K. mit cselekedének. az égyiptusok., midön látták volna. minden 35 első szülöttöknek. halálokat?

²³⁸ esztendőben, <azon> hasonló [Törlés a sor végén.]

²³⁹ más [Beszúrás.]

²⁴⁰ is [Beszúrás a szóközbe.]

²⁴¹ az állatok<ſ> közül,

²⁴² az <izraélitáktol.> égyiptusoktól?

²⁴³ azt [a-e-ből javítva.]

²⁴⁴ Cap. <2> 71. 72.

F. ők magok sietteték az izraélitákat, hogy mennének ki az országból: de azután csak hamar meg bánák. hogy el bocsátották. és utánnok is menének hogy viszá hoznák, és akkor történék, a veres tengeren való által menetelnek, nevezetes csudája.

5 K. miből állot az a csuda?

F. abbol. hogy moyses, meg ütven a veszövel. a tengert, két²⁴⁵ [42b:] felé válék. és utat ada. az izraélitaknak., az meg általkodot egyiptusok. utánnok menének. azon a csudálatos uton., de a midőn az izraéliták által mentenek volna, a vizek esze menének, és az egyiptusok mindnyájan el boritatának, eszerént szabadulának meg az izraéliták. rabságokból.

K. mennyiből állot akoron, az izrael népe.

F. mint egy, hat száz ezer emberből. ki vevén. az²⁴⁶ aszszonyokot, és agyermekeket, kik el nem érték volt a husz esztendő.

15 K. hogy szaporodhaték annyira el az a nép, mivel annak előtte. két száz esztendővel, jákob, csak hetvenedmagával²⁴⁷ ment volt egyiptumban., és azon. kívül, micsoda üldözésekben valának az egyiptusoktól.?

F. ez. a nép, az üldözésekben az Isten gondviselése által szaporodék annyira. aki is meg ígerte vala ábrahannak., az ő²⁴⁸ maradékinak, oly

20 rend kívül való el szaporodását,

K. mit jelente. ez a rend kívül való meg szaporodások, az izraélitáknak.?

F. a keresztényeket, a kiknek az üldöztetésekben., kellett meg szaporodni,²⁴⁹ és el terjedni

25 K. mit jelente a moyses által való meg szabadulások. az izraélitáknak?

F. jelenté, a keresztényeknek., a kristus által való meg szabadításokot, st aug. supr. ps. 7. 2. n. 5.

K. mit jelente. a husvétii bárány?

30 F. a kristust jelenté. a ki is az Istennek báránnya. a kinek halála, meg ment minket, az örökké való haláltól, az ő kereszttyének bélyegét homlokunkon viselvén. ő aza. kezdet,²⁵⁰ ki az menyegben viszen minket e földről. st. aug. Contr. faust. lib. 12 cap. 30.

²⁴⁵ [A lap alján tollpróba: S M A]

²⁴⁶ az <férfiakot.> aszszonyokot, [Törlés a sor végén; az z-jét utólag írta hozzá.]

²⁴⁷ hetvenedmagával [ed – utólag írta be a sorközbe.]

²⁴⁸ az ő </> maradékinak,

²⁴⁹ meg szaporodni, [Második o-d-ből javítva;] és el terjedni <a társaságokk és gyülekezetekk [a – beszúrás.]

²⁵⁰ kezdet, <mely> ki az <boldogságban> menyegben [menyegben <boldogságban> alá írva, a sor elején.]

K. mit jelent az a tilalom. a melyet tet moyses. hogy meg ne törjék az husvétii báránynak csonttyait? [43a:]

F. jelenté azt, a mi történék. akristus halála után, mivel az ő szárait meg nem törék, mint a két latornak, kik véle együt, fel feszitettek vala.

K. mit jelent az a husvétii báránynak étele? 5

F. jelenté a szent Eucharistiát, amelyben, valóságosan eszük a kristus testét., aki minket meg váltott vérevel., valamint a sidokot meg mente a báránynak vére ahaláltól²⁵¹

K. mit jelentének azok a céréoniák. amelyekkel kelleték enni ahusvétii bárányt? 10

F. jelenték azokat a készületeket. a melyekkel kel Communicálni.

1. aki ahusvétii bárányból akart enni, annak születet sidonak, vagy azon valláson lévőnek kelleték lenni, 2. szükséges volt uti köntösben²⁵² lenni, és páltzának akezében, 3. sietve kelleték enni. 4 kovásztalan kenyérel, 5. es vad salátával. 15

ez a magyarázattya

1. aki Communicálni akar. annak kereszténynek kel lenni, 2. uti készületben kel lenni. az az. semmi ragaszkodással ne legyen a földi dolgokhoz, melyek meg akadályoztathatnak. a mennyei hazában valo menetelit. 3. nagy hitel, és buzgoság. kel meg egyesülnünk a kristusal. 20
4. meg kel sanyargatni apenitencia által. a véteknek testét. 5. együgyü. és egyenes szívűek legyünk, a hamiságnak, és kétszinűségnek. abban kovásza ne legyen.

K. mit jelent az a veres tengeren valo által menetel?

F. jelenté akereszttséget., mert szükséges az a keresztényeknek²⁵³ hogy 25
a kereszttség vizén, által mennyenek., hogy lelki hazájokban mehessenek., valamint szükséges vala.²⁵⁴ által menni az izraelitáknak a veres tengeren., hogy a meg ígért földben mehessenek st aug supr ps. 72. n. 5.

K. mit jelentének az egyiptusok kik a tengerben merülének?

F jelenték a mi bűneinket, kik el töröltetnek a kereszttségben 30

²⁵¹ valamint [...] ahaláltól [Későbbi beírás sötétebb tintával; a *sido-*
kot – első *o*-ja fölött törölt ékezet.]

²⁵² köntösben [Második *ö*-e-ből javítva.]

²⁵³ a keresztények^{ek}

²⁵⁴ vola. [Ritka, elírásos alak *vala* helyett.]

[43b:] 9 *Articulus*

Az izraéliták. sinai hegyéhez való érkezésekről, a keserű vizekről. a mannáról, a kősziklából való vízről, az amáléciták veszedelméről, a jéthro tanácsáról.

K. A²⁵⁵ midön az izraéliták. averes tengeren által menének., hová vezeté őket mojses.?

F. nagy pusztaságokon vezeté őket által. a sinai hegyéig. a hová, meg indulásoknak. negyven hetedik napjára érkezének.

5 K. mojses tudtaé arra az utat?

F. nem vala szükséges az utat tudni. mivel az Isten maga vala kalauzok; napal., a²⁵⁶ felleg volt előljárojok: és éttzaka, a tűz oszlop: amidön a felleg, vagy a tűz oszlop meg indult. ők is meg indultanak. és a midön meg állpodot, ők is meg állpodtanak.

10 K. mivel táplálák magokat az izraéliták. a pusztában?

F. az Isten küldé nekik az égből olyan eledelt, melyet mannának nevezék.,

K. a még az izraéliták. a sinai hegyéhez érkezének, történéké addig valamely nevezetes dolog közöttök,?

15 F. három nevezetes dolog történék addig. 1. az izraéliták. panasza,²⁵⁷ 2. a gyözedelem, melyet vettek az amálécitákon. 3. jéthronak. a mojses táborára való érkezése.

K. mi ókbol panaszkodának. az izraéliták?

F. háromszor panaszkodának.. mojses ellen. egy szer azért. mert 20 keserű vizre találtak., másodsor. mert kenyerek nem vala. harmad-szor. mert vizek nem vala.

K. mit csinála olyankor mojses?

F. könyörge, és mindenkor bocsánatot nyere a népnek.

először, az Isten parancsolattyából. egy darab fát vete a²⁵⁸ vízben.

25 és a keserű viz. édesé lett. exod. 15. 25 [44a:] másodsor. az Isten sok számu. fűrjet. bocsáta. a tábora. hogy a nép eleget egyék, és az égből. manna esék. a mely minden nap esék jó regel. szombatokon kívül, mind addig, még a pusztában maradának., és ez a manna, lön az ő eledelek. negyven esztendeig.

30 exod. 16. 13.

Harmadsor. mojses meg üte a kősziklát az Isten parancsolattyából.²⁵⁹ a pálczájával, és abbol sok viz folya

²⁵⁵ A midön [A-a-ból javítva.]

²⁵⁶ a [Beszúrás.]

²⁵⁷ panasza, <k> [Szóvégi a-o-ból javítva.]

²⁵⁸ a [?] vízben.

²⁵⁹ parancsolattyából. <har> a pálczájával,

K. micsoda alkalmatossággal győzék meg az izraeliták. az ámálecítákot, és mire kel leg inkább vigyázni abban a győzedelemben.?

F.²⁶⁰ az ámálecíták. meg akarák állani az ő uttyokot. mojses el küldé jосуét egy seregel. válogatot emberekel. az ámálecíták ellen. maga pedig egy hegyre fel mene: és imádkozék. a még a harcz tarta., 5
a midön mojses fel emelve tarttya vala kezeit, az izraeliták, győzedelme-
sek valának. a midön pedig fáradcságbol. le bocsáttya vala kezeit,
akoron, az amálecíták. diadalmasok valának, erre valo nézve, két felöl
tartatá kezeit mind estig. és az izraéliták. egész győzedelmet vettek.
exod. 17. 10

K. mire kel vigyázni. jéthronak., a mojseshez valo menetelében?

F. jéthró. mojses látogatására menvén. a leányát. és annak gyerme-
keit, viszá vivé mojsesnek. mivel mojses haza küldötte volt a feleségit,
még egyiptumbol valo ki indulása előtt. ugyan a jéthro tanácsából.,
osztá el sullyos²⁶¹ terhét. atöb alatta valo bírakra. a kiket rende. az 15
igasság ki szolgáltatására. választá azért az ipja tanácsából. hatalmas
férfiakot. Isten félöket, bátrakot, a kik, az igasságot szerették. és a
fösvénységet gyűlöltek., ilyeneknek, kellene lenni, minden bírának,

K. mit jelenté. a pusztában valo lakások. az izraelitáknak, azután,
hogy a veres tengeren. által menének? [44b:] 20

F. jelenté. a keresztényeknek. kereszttségek után valo maradásokat..
e földön, minek előtte, az örökös hazában mehessenek,
st. aug. supr. ps. 72. n. 5.

K. mit jelentének, a felleg. és atüz oszlop. melyek vezetik vala, az
izraélitakot? 25

F. akristust, jelentették.²⁶² aki is azt mondgya. hogy ugy mehetünk
mennyekben. ha ötet követtyük. st. greg. hom. 21. supr. evan.

K. mit jelentének, azok a bajok. fáradcságok. unadalmak. a melyek
ket szenvedének az Izraéliták apusztában?

F. jelenték, ez életben valo nyomoruságokat., a melyeknek suhajtatni 30
kel velünk, a mennyei hazát. st. aug. supr. ps. 72. n. 5.

K. mit jelenté. a fa, mely a keserü vizet. édesé tévé.?

F. jelenté. a kristus keresztyét. mely meg édesíti nyomoruságinkot,
és azt a lelki vizet; melyet kel innunk, a boldogságra. tudni illik, az Isten
parancsolattyának. és akarattyának. követésit. 35

st²⁶³ aug. supr. ps. 60

K. mit jelenté a manna?

F. a kristust. a ki az égből le szállot élő kenyér. a mi táplálásunkra.

²⁶⁰ F. <am> az ámálecíták.

²⁶¹ sullyos [o-e-ből javítva.]

²⁶² jelentették. [le - nt-ből javítva?]

²⁶³ st<au>aug. [Tollhiba.]

ez életnek pusztájában. a ki²⁶⁴ nem csak kegyelmével. de maga testével. és vérével táplál. joan. 6. 31.

K. mit jelent a kösziklából folyó víz?

F. a kristust. akitől ered minden kegyelem, és akit az irás lelki
5 kösziklának nevez., a kiből foly, az az élő víz, mely örök életet ad. joan.
1. 15. 1. Cor. 10. 4.

K. mit jelentének az amalecíták, kik apusztában,²⁶⁵ azizraélitak ellen hartzolának?

F jelenték az ördögököt, és mind azokat, kiket eszközül véssen;
10 hogy meg gátolják a keresztényeket; hogy az élők földében ne²⁶⁶
meheessenek. st. aug. lib 4. de trini cap 15. [45a:]

K. mit jelenté jосуé. és²⁶⁷ az ő hada. kik az ámálécíták ellen hartzolának?

F. jelenté. azt a viaskodást, a melyel kel a keresztényeknek viaskod-
15 ni, hogy meg győzhessék, üdvességek ellenségit. az anyaszent egy ház.
pásztori alat. origen hom. 11. supr. exod.

K. mit jelenté mojses a hegyen., imádkozván. fel emelt kézel.?

F. jelenté a kristust. kí, ki terjesztvén kezeit a keresztben. meg győzte
az ördögöt, st iren. lib 4. Cap. 41. tertul lib 3. Contr. marci.

20 K. miért hogy az ámálécíták. győzedelmek valának. mihent mojses
le ereszti vala kezeit., mikor pedig fel emelve tartya vala kezeit, akkor
meg győztetének.?

F. 1. azért, hogy nteg lássuk, hogy tsak a kristus kereszttyének ereje
által, és az álhatatoság által. győzhettyük meg, az üdvesség ellenségit.

25 2. hogy nem elég viaskodni, hanem még imádkozni is kel. és hogy
ha az imádságot, nem teszük. az vigyázás. és aviaskodás mellé. minden
bizonyal²⁶⁸ meg győz az ördög.

3. hogy azok, kik a²⁶⁹ rejtékben. fel emelik kezeket az ég felé. és
buzgóságal könyörögnek, az kristus nevében, a pástorokért. és az
30 anyaszent egy házért., azokat nagy tiszteletel kel tekinteni, mivel részek
vagon. az anyaszent egy háztól vett győzedelemben

s. Chrys. hom 1. supr. mojs. matth. 26. 41.

²⁶⁴ a ki [Beszúrás.]

²⁶⁵ apusztában, [b-k-ból? javítva.]

²⁶⁶ ne [Beszúrás.]

²⁶⁷ és az [és hosszú f betűje z-ből javítva.]

²⁶⁸ bizonyal [a-o-ból, l-n-ből javítva.]

²⁶⁹ a [Beszúrás.]

10 Articulus

Az izraélitáknak törvényéről. a szövetségnek vévéről.

K. mit cselekedének az izraéliták. a midőn. a sinai hegyhez érkezé-
nek?

F. meg parancsola²⁷⁰ mojses a népnek hogy két nap alatt. meg
szentelje magát. hogy vehesse a harmadikán, az Isten törvényit, határt
vete a hegy körül. és meg parancsolá hogy senki azon által ne menne., 5
mert életét el vesztené.²⁷¹ [45b:]

A harmadik napon. mely ötvenedik napja²⁷² vala, egyiptumból való
ki jöveleteknek., a hegyet a tűz el fogá. és rettenetes trombita szó
hallaték, és az Isten beszéle mojsesel, a menydörgés. és villámlás között.
exod. 19.. 10

K. miért adá az Isten. aző törvényit az izraélitáknak olyan rettentő
modon.

F. mert az a nép. igen kemény szívü vala, az Isten. abüntetésnek.
félelme alatt. akará őket tartani: a szeretet törvényének ideje, nem jöt
vala még el. 15

K. mit monda az Isten az izraélitáknak, a midőn szozatot bocsátta
a hegyen?

F a tiz parancsolatot ki hirdeté nékik,
Én vagyok ate urad Istened. ki, kihoztalak. téged. az égyptum földé-
ről., másut erről beszéllünk.²⁷³ 20

K. ezekben a parancsolatokban. valánaké valamely oly dolgok.
melyek ujjak lehetek volna. a sidok előtt,

F. nem valának., mivel azok. a természet törvényét foglallyák vala
magokban. tudni illik. azon törvényt, a melyet óltót volt Isten minden
embereknek szivekben. teremtésekkor; az²⁷⁴ írásból ki is tettzik. 25
hogy az emberek, minden időben, köteleseknek tartották. magokat;
ezen tiz parancsolatoknak. meg tartására, még mojses előtt is. nézd meg,
mit mondottunk erről, a tiz parancsolatban.

K mint hogy az emberek üsmerték atiz parancsolatot miért adá az
Isten az izraélitáknak, ujointában.? 30

F mert senki nem vala a földön. aki aztot meg tartotta volna, és

²⁷⁰ meg parancsola <az Isten> mojses [<az Isten> mojses – beszúrás-
sok.]

²⁷¹ [A lap alján tollpróbák: Mit jelen A ke A]

²⁷² napja [ja – beszúrás.]

²⁷³ beszéllünk. [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

²⁷⁴ az <ki> írásból ki

avetek el törölte volt az emberek sziveiben, a melyekben óltotta²⁷⁵ vala az Isten. st aug. supr ps. 57. n. 1.

K. az Isten adaé az izraélitáknak, meg más törvényt is a tiz parancsolaton²⁷⁶ kívül? [46a:]

5 F igen is ada az Isten. meg más parancsolatokat is, moyses által, melyek az igasság ki szolgáltatását tekinték., és avallásnak. külső Ceremoniáit.

K. azokat²⁷⁷ a parancsolatokat akeresztények., olyan kötelesség alat tartoznaké meg tartani, mint a tiz parancsolatot.?

10 F. amojes parancsolati között, két dolgot kel meg különböztetni. némelyek szükség képen követik atiz parancsolatot., ilyen a bírának tett parancsolat., hogy igasságot szolgáltatassanak., nem tekintvén senkinek. se szegénységit. se gazdagságát., az ilyen parancsolatok minden időben valok. és minden népeket illetnek. mert a természet szerent valo

15 törvényre vannak fundalva

A töb törvények, szabad akarat alat vannak, ilyen vala a törvény. mely azt hagyá. hogy minden hetedik esztendőben., miveletlen kel hadni a földet, az ötvenedik esztendőben., minden adoságot el engedni, ilyenek valának a parancsolatok melyek. a vallásnak külső ceremoniáit

20 tekinték., és a meg tisztulás., az ilyen parancsolatok. csak a sidokat kötelezték., és az ilyen törvénybéli cselekedetekről mondgya sz. pál. hogy meg mentet minket a kristus az iga, és a szolgálat alol. rom. 7. 6. galat. 4. 31. st. aug. lib. 10.

Contr. faust. Cap 2.

25 K. miért akará az Isten, az izraélitákat. annyi sok féle tartásokal. és szokásokal. terhelni, mivel azok el kelletének töröltetni a kristus által.?

F.²⁷⁸ szükséges vala, iga alá vetni azt a népet, mivel az a nép, igen földi, és kemény nép vala és kevés értelmü. exod. 33. 3.

K. az izraéliták, alázatoságal vénéké, ezeket a parancsolatokat?

30 F. meg igérék közönségesen., azoknak meg tartását. [46b:]

Az Isten²⁷⁹ meg igéré nékik, olyan formában, hogy ha azokat hűségesen meg tarttyák., hogy őket ugy fogja tekinteni, mint a maga népit. mint olyan népet. a ki szent, hogy közikben helyezteti országát, és papságát, hogy őket ellenségektől. meg oltalmazza. és bé tölti őket

35 áldásával. exod. 19. 5. 6. deute. 28.

K. mit cselekedék moyses. ezen kötés után.?

F. könyvben írá. az urnak minden parancsolatit, oltárt csinála, és

²⁷⁵ óltotta [o – javítva.]

²⁷⁶ parancsolaton [A negyedik szótagbeli a–o-ból javítva.]

²⁷⁷ azokat [ot – beszúrás.]

²⁷⁸ F. <1> szükséges

²⁷⁹ Isten [I–i-ből javítva.]

azon barmokot áldozta fel az urnak., azoknak vérekből az oltára hinté., és atöbbit. el tevé, azután a tett szövetségét. a könyvből el olvasá. az egész nép előtt. a ki ujontában. igeré. az urnak valo engedelmességét., azután az eltett. vérel. meg hinté a könyvet. és az egész népet. mondván. ez a szövetségnek vére. melyet szerzet az. ur veletek., hogy mind ezeket 5 bé töltstétek. exod. 24. hebr. 9. 20.

Azután mojses fel mene a hegyre az urhoz, hogy a két kö táblát elvinné. a melyeken vala irva. atiz parancsolat., és hogy ki tanulhassa az urtól, mind azokat., a melyeket kellett meg tartani a sidoknak a vallás dolgaiban. exod. 24. 10

K. mit jelenté. a sidoknak, egyiptumból való ki jöveleteknek ötven nap mulva ki adatot törvényt?

F. jelenté azt. a mit cselekedék. a szent lélek az apostolokkal. és atöb esze gyült hivekel jerusálemben. pünkösöd napján. ötven nap mulva. azután hogy a kristus, fel támadása²⁸⁰ által., meg szabadított²⁸¹ volna 15 minket. az ördög rabságából.

A szent lélek, nagy zugásal szálla le reájok., hogy az Isten törvényit, ne a köre, hanem szivekben írja.

K. mit jelenté a kö, a melyre vala irva a törvény?

F. jelenté a sidoknak, kemény sziveket., akiket az irás kö [47a:] 20 szívüeknek nevezi., adok néktek uj szivet, mondgya az ur a propheta által, és el veszem a kö szivet a ti testetekből, és adok néktek hus szivet; az en lelkemet adom belétek., és azt cselekszem. hogy az én parancsolatimban járjatok. ezek 36. 26.

K. mit jelenté a barmok vére,²⁸² a melyet, hinte mojses az oltárra. 25 és a népre.²⁸³ hogy petséttye légyen a szövetségnek.?

F. jelenté a kristus vérit., mely meg tisztit minket büneinkből. és a mely petséttye az uj szövetségnek melyet tett Isten velünk, és a melynek örökké meg kel maradni heb. 9.

K. mit jelentének. a sidoknak tett igéreti Istennek., hogy ha meg 30 tarttyák a törvényt.?

F. jelenték, akeresztenyeknek. tett, lelki igéreteket, I petr. 2:9:

²⁸⁰ fel támadása [sa – utólagos beírás, *fel támadá* mellé.]

²⁸¹ szabadított [ot – beszúrás sötétebb tintával.]

²⁸² vére⟨k⟩,

²⁸³ a népre. ⟨?⟩ hogy

11 Articulus

Mojzesnek a sinai hegyen való létéről. magyarázattya mind annak, valamit az Isten parancsola néki. a vallást illető külső dolgokról.

K. mit cselekedék moyses. a sinai hegyén?

F. az Isten meg mutató néki mi formában csináltassa. 1. a hajlékot, 2.²⁸⁴ a szövetségnek ládáját, 3.²⁸⁵ a kegyelemnek tábláját. 4. az²⁸⁶ asztalt. 5. a gyertyya tartot., 6. az illatok oltárát, 7. az aldozatok oltárát, 8. a réz kádat., 9. a papi öltözeteket, meg parancsolá néki, hogy mind ezeket olyan formán. csináltassa, a mint meg mutatta néki, végtire. oda adá néki a két kő táblát. melyeken a tiz parancsolat vala írva.

K. mi volt az a forma. a mely szerént parancsolá Isten moysesnek hogy mind ezeket meg csináltassa?

10 F. a szent lélek azt akará velünk meg értetni az által, a mint sz.pál mondgya. hogy a hajlék. a láda, a tábla, és mind a többi, csak árnyéki, és figurái valának mind annak. a minek kellették bé tellyesedni, az új törvényben hebr.8 5. [47b:]

k. mi vala a hajlék?

15 F az olyan templom volt. a melyet hordozhattak, és amelynek. addig vevék hasznát a sidok. valamég a jerusalemi templomot fel nem építhették.

20 Ez a templom két részből állot, mely két részt, egy nagy lepedő rekesztette el, egyik a másikatól.²⁸⁷ az első rekesztést nevezték szentnek, a másikat.²⁸⁸ a szentek szenttyének. hebr. 9. 2. 3.

K. mit jelente a hajlék?

F. a második része a hajléknak, melyet a szentek szenttyének neveztek az eget jelenté., az első jelenté a kristust, az ő halando testében., és az anyaszent egy házat aföldön, a ki is ugy áll itt, mint számki vetésben. 25 és bujdosásban hebr. 8. 11.

K. mi vala. a szövetségnek. ládája?

F. a meg rohdhatatlan fábol való láda volt. a mely. mind belől, mind kívül. tiszta arany pléhekel volt bé boritva, ez a láda. arra való volt, hogy abban állyon. atörvénynek két táblája, erről is nevezék szövetség 30 ládájának., mert az Istennel tett szövetség abban állot., és ennek a

²⁸⁴ 2. [Beszúrás a szóközbe.]

²⁸⁵ 3. [Beszúrás.]

²⁸⁶ az [Beszúrás.]

²⁸⁷ a másikat. ol. [ol – beszúrás.]

²⁸⁸ a mási<kát.>kát. [Törlés elválasztás után, új sor elején; <á> – javítva.]

ládának, mindenkor. a szentek szenttyében kelletet maradni, exod. 25. hebr. 9. 4.

K. mit jelenté a szövetség ládája?

F. jelenté a kristus emberségít. st. cyrill.²⁸⁹ alex. lib 4. supr. joan. Cap. 28.

K. mi vala a kegyelemnek. táblaja?

F. e szerént nevezték a szövetség ládájának. fedelét. ennek tiszta aranybol kelletet lenni, a két végin. két chérubim volt aranybol ki csinálva, akik szárnyokat ki terjesztvén. a láda fedelét bé fedték, az Isten mindenkor onnét szollot. és erről is mondgya sok helyt az irás.,¹⁰ hogy az Isten a chérubimokon üll, azért is nevezik propitiatoriumnak, az az, olyan helynek., a honnét az Isten kegyelmit mutatta az emberekhez. exod. 25. 17. **[48a:]**

K. mit jelenté. akegyelemnek. táblája?

F. a kristusnak. Istenségét., a mely bé fedezi az ő emberségít. mert¹⁵ ő benne lakik az Istenségnek minden tellyes volta szerént. és ő a mi bűneinkért engesztelő, és csak ő általla nyerünk irgalmasságot. colos. 2. 9. 1. joan. 2. 2. rom. 5. 2. hebr. 4. 16.

K. mi volt az asztal?

F. az az asztal, meg roddhatatlan fábol volt csinálva., és arany pléhe-²⁰ kel volt bé boritva., a csak arra valo²⁹⁰ volt. hogy kenyereket tettek reá.

K. mik valának azok a²⁹¹ ki tett kenyerek?

F. eszerént nevezék a tizenkét kenyeret, a melyeket az asztalra tettek, a papok hatot hatot raknak vala egymásra., és minden héten meg ujitották

K. mit jelenté az asztal. és akenyerek?

F. az eucharistiának oltárát jelenté., amelyen szüntelen ajánlya a kristus magát az atya Istennek, ami bűneinkért., az ujtörvénybéli papok által. akenyérnek, és abornak. szinek alat. st joan damas. libr 4. cap. 14.³⁰

K. mit jelentének. a tizen két számu kenyerek. melyek az asztalon állottak?

F. azért tettek tizenkettőt., mert izraelnek tizen két nemzettségít jelentették,²⁹² a tizen két nemzettség, jelenté az egész kereszténységet., aki magát ajánlya. az Istennek. a kristus által, akristusban. és a²⁹³³⁵

²⁸⁹ cyrill. <d> alex.

²⁹⁰ valo [o-a-ból javítva.]

²⁹¹ a [Beszúrás.]

²⁹² jelentették, k, [é-e-ből javítva, k – későbbi beírás világosabb tintával.]

²⁹³ a kristusal., [a névelő helyén először felfelé húzott szárú betűt, nyilván k-t kezdett.]

kristusal., a szent áldozatban, mondgya sz. agoston civ dei lib²⁹⁴ 10. Cap 20.

K. mi vala a gyerttya tarto?

F tisztá aranybol. volt csinálva, hét águra. és mindenik ágnak.
5 avégin. egy lámpás vala., mind ezt. nagy mesterségel kelleték meg csinálni.

Ezeknek a lámpásoknak. az illatok oltárja előt kelleték égni.

K. mit jelente. ez a hét águ. gyerttya tartó.?

F a kristust. és apásztorokot jelenté. [48b:]

10 K. mi vala. az illatok oltára?

F a rohdadatlan fábol²⁹⁵ csinált. kis oltárocska vala., és a egészen bé vala boritva. arany pléhekel., ennek az oltárnak. a szent helyen kelletet állani, ecsak arra volt rendeltetve., hogy az illatokot, amelyeket minden nap. estve és regel ajánlottak apapok. arra rakták. és meg
15 égették az ur előtt.

K. mit jelente. az oltár. és az illatok?

F az oltár jelenté akristust. és az illatok, képzélék, az imádságot. akristus szüntelen könyörög érettünk., és²⁹⁶ a papoknak minden nap kel ajánlani az Istennek, akristus által., mind magokért, mind anépért,
20 a könyörgéseknek illattyát, mint kedves illatu temjént. st. aug. lib 10. de civ. dei cap. 4.

K. mi vala az áldozatoknak. oltára.?

F ez az oltár. meg rohdadatlan fábol volt csinálva., és bé volt rézel boritva., ezen az oltáron. áldozták. az Istennek az áldozatokat.

25 K. mit jelente. ez az oltárt.?

F. jelenté a keresztet.. a melyen fel áldozá magát a kristus. akit is jelentették, a régi áldozatok. ugyan azért is tették ezt az oltárt. a²⁹⁷ hajlék. kerületin kívül, mert akristus jerusalemen kívül feszítették meg, hebr. 13. 12.

30 K. mi volt. a réz kád.?

F az olyan nagy réz edény volt. a melyet meg töltöttek vizek. és a hajlékon kívül tartották., azért hogy apapok abból meg mossák lábokat. és kezeket, a midön a hajlékban kelletet szolgálniok,

K. mit jelente ez?

35 F jelenté a lélek üsméretnek. nagy tisztaságát. a melyel kel az anyaszent egy házban végben vinni a szent hivatalokot., erre valo nézve tesznek, a templomok ajtaja mellé. szentelt vizet
st greg. hom. 17. supr. evang. [49a:]

²⁹⁴ lib <10> 10.

²⁹⁵ fábol <vala> csinált. kis oltárocska vala.,

²⁹⁶ és <p> a papoknak

²⁹⁷ a <k> hajlék. kerületin kívül, <meg> mert

K. melyek valának, a fő pap köntösei.?

F. mely elő. és válra valo. köntös, a szoros gyolcs ruha a süveg, és az öv. exod. 28.

K melyek valának köntösi a töb papoknak.

F a gyolcs ruha. az öv, és a süveg.

K. mit jelentének, mind ezek a köntösök.

F jelenték azokat a jó erkölcsöket,. a melyekben²⁹⁸ kel öltözni az ur szolgainak. st. aug. quest supr. exod. st hier. epist. ad fabio.

12. Articulus

Az arany²⁹⁹ bornyurol. azért valo büntetésről., az mojses ábrázattya. bé fedezéséről. a fő paprol aaronrol, és alevitákról.

K. miben foglalatoskodnak vala az Izraéliták. a sinai hegyénél a még mojses negyven napig, a hegyen vala.,?

F. azt gondolák hogy mojses meg holt volna, mivel olyan sokáig marada a hegyen., és arra³⁰⁰ kényszerítették aaront. hogy nekik bálványt csinálna. akit imádnának. aaron gyengeségből. anép kivánságára álla, és arany bornyut öntete, akit anép imádá.

K. mit cselekedék. mojses. midön le jöt volna ahegyről.?

F látván azt a fertelmes cselekedetét anépnek., el töré a két táblát melyet viszen vala anépnek. azután, porrá tévé az arany bornyut, a port a vízben veté. és meg itatá az izraelitákat., áront erősen meg feddé. és a lévi nemzetsége eleiben menván. parancsolá nekik, hogy minden kegyelem nélkül. ölnék meg atáboron. akit elől utol találának., aztot végben vivek. és azon anapon. huszon három ezer embert ölének meg, és aleviták, ezen³⁰¹ cselekedetekért. az Istennek szenteltetének, a vulgáta. ennyi számut. teszen fel., mivel a több féle versiok tsak. 3 ezeret mondanak³⁰²

K. mit cselekedék mojses azután.

F. eleiben adá a népnek rut cselekedeteket, és imádságával. meg engesztelvén az ur haragját., ismét fel mene a hegyre., ahol negyven napig³⁰³ [49b:] marada. étel, és ital nélkül. azután. viszá jöt. és a két

²⁹⁸ a melyek<el,>ben

²⁹⁹ Az arany <bárányrol.> bornyurol. [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁰⁰ arra <keszr> kényszerítették

³⁰¹ ezen [Második e-o-ból javítva.]

³⁰² mivel [...] mondanak [Későbbi beírás sötétebb tintával.]

³⁰³ [A lap alján tollpróbák.]

uj kö táblát hozza. a³⁰⁴ melyekre az Isten írta vala törvényit., és meg csináltatá mind azokat. amiket az Isten parancsolt volt néki. a hajlék iránt., az Isten csudálatosan meg mutatta vala akor. Mojseshez valo kegyelmességit, mivel, amidön le jöt a hegyről., az ő ábrázattya igen fényes vala. úgy hogy, az izraéliták. nem nézhetnek vala reája., és kényszeríték bé fedezni magát. a midön vélek beszélt.

K. mit jelent az a fedél. a melyel a mojses orczája vala bé fedve.

F. jelenté a sidok vakságát, és azt a fedelet., a mely nem engedé nékik. hogy meg láthassák. akristus dicsőségit. és a prophetiákat me-
10 lyek.³⁰⁵ ő rolla szollanak.

K. kit választának. a fő papságra, és a töb papi hivatalokra?

F az Isten parancsolattyaából. mojses fő papnak szentelé áaront. és ennek fiai is fel szentelgetnének a papságra., és alévi nemzetsége ege-
15 sen fel szentelgeték., a hajlékban valo szolgálatra.

15 Nem emberi hajlandóságból választá mojses áaront, és ennek fia-
it³⁰⁶ apapságra., és alévítákat a hajlék szolgálattyaára,³⁰⁷ mivel. ha a természet indulattyaát akarta volna követni, inkább választotta volna. a maga fiait. a papságra.

Mojses nem cselekedék tehát mind ezekben egyebet, hanem az Is-
20 ten³⁰⁸ rendelésit követé, amelyet az Isten, két nevezetes dologal.³⁰⁹ meg bizonyítá az izraélitáknak, Exod 28.³¹⁰

Coré. dáthán, és abiron. két száz ötvened magokal. mojses, és áaron ellen fel támadának, mondván hogy nékik. annyi közök volna a papi hivatalhoz. valamint áaronnak, a föld meg nyilék, és el nyelé ezt a
25 hármat, az egből eset tűz, el törölé a többit.

Az Isten parancsolá azután mojsesnek. hogy tenne tizen két veszöt a hajlékban. a melyeken legyen atizen két nemzetségnek nevek., különösön tett pedig egy veszöt. az áaron nemzetségiért, és meg mást. a lévi nemzetségiért., csak egyedül az áron [50a:] veszeje, hozza egy éttzaka
30 alat. virágot és gyümölcsöt. és ezen csuda tétel által. az Isten világoson meg üsmérteté az sidokal., hogy áaront. és az ő maradékít választotta. a papi hivatalra.

K. mit jelenté a. hogy az Isten az áaron maradékít választá. apapság-

³⁰⁴ a <melyre> melyekre

³⁰⁵ melyek <öket> ő rolla

³⁰⁶ fiait [Második *i-t*-ből javítva.]

³⁰⁷ a hajlék szolgálattyaára., <ha> mivel.

³⁰⁸ az Isten [Beszúrás.]

³⁰⁹ dologal. [*a-o*-ból javítva;] meg <mutatá> bizonyítá [a javítás a törles fölé írva, sötétebb tintával;] az izraélitákk,

³¹⁰ Exod 28. [Későbbi beírás sötétebb tintával.]

ra. és meg bünteté azokat., kik azt erőszakoson akarák magoknak tulajdonítani?

F Az Isten meg mutatá az által.³¹¹ nem kel. hogy a papságot. mi magunk tulajdonítsuk magunknak. az új törvény béli papságot, hanem várni kel. hogy az Isten arra híjon mint aáront, mert más képen, olyan rettentő büntetést várhatunk magunkra, valamely³¹² vala korén, dáthanon. és abironon.

K. mit³¹³ jelentének. Coré. dáthán, és abiron?

F jelenték mind azokat, kik hivatás nélkül veszik fel a papi hivatalt. de főképen azokat, kik az egyeséget el rontván. szakadást csinálnak az 10 anyaszent egy házban. st aug. epist. 93. ad vincen.

13. Articulus

A kémekről. az izraéliták, pusztában való zugolódásokrol. büntetésekről. a Caleb. és josué. meg jutalmaztatásokról.

K. mit cselekéd³¹⁴ mojses. azután. amidőn rendelést tett volna mind arról. a mi az Isteni szolgálatot illeti?

F. tizen két kémet küldé a kanaán földére, mindenik nemzetségből egyet; hogy onnét gyümölcsöt hoznának 15

K. mit mondanak a kémek. arról a földről?

F. azt mondák. hogy az igen jó³¹⁵ föld volna., és bizonyására. olyan mód nélkül való nagy szőlő ágat hoztanak onnét gereszdestől. hogy egy rudon. két embernek kellették vinni, de tiz a kémek közül, a népet zugolódásra indittá, mondván. hogy olly hatalmas nemzet birja 20 azt a földet, akit lehetetlen volna meg győzni,

Az izraéliták ezeket halván. zugolodni kezdének, és mojses ellen támadának, azt kívának hogy inkább apusztában halnának meg, olyan fejet akarának magoknak választani. a ki viszá vigye őket égyptumban., de ez a két kém, Cáleb, es josué. igen kezdék báto-**[50b:]**ritani. és csendesíteni a népet. mondván. hogy az Isten hatalma. erősebb annál a népnél.

A Caleb, és a josué. intési, és beszédi. semmit nem használnak a nép előtt, sőt még annál inkább fel gerjeszték, mert amás tiz kémek. egészen

³¹¹ az által. <hogy> nem kel. hogy a papságot. [*a papságot.* – beszúrás.]

³¹² vala<mint>mely [A javítás a törlés fölé írva.]

³¹³ mit [*t-n-ből* javítva.]

³¹⁴ cselekéd [Elírás *cselekedék* helyett? Ez utóbbi előfordulására vö. itt előbb.]

³¹⁵ igen jó <vol> föld volna.,

fel indították. és meg ijesztették vala.,³¹⁶ és ezt a két szent embert már meg kövezték volna. azért hogy az Isten hatalma mellet szollottak. hogy ha abban a szem pillantásban, az ur dicsősége nagy fényeséggel lenem szállot volna a hajlekre num 13. 32

5 K. eza fel támadas, büntetetlen maradaé.?

F. nem, mert az Isten. hirtelen valo halálal, el törle a tiz kémet. a kik inditói valának, és meg mondá. hogy mind azok. kik zugolodtanak. be nem mennek a meg ígért földre, hogy negyven esztendeig apusztában maradnának., hogy mind azok kik a husz esztendőt meg³¹⁷ haladták. 10 ót halnának meg, kivánságok szerént, hogy egyedül. Caleb, és josué mennének a kanaán földére, és az Isten egészen el törölte volna a népet, hogy ha mojses, meg nem csendesítette volna haragját. az urnak. könyörgésivel.

K. mit jelentének a tizen két kémek

15 F. jelenték³¹⁸ az anyaszent egy ház pásztorit. akiket az irás. az izrael háza kémjeinek. és vigyázoinak nevezi. isai. 56. 10.

K. mit jelente a szöllő, a melyet ket ember vit³¹⁹ avállán. fel függesztve arudon.

F. jelenté a kristust. a kereszt fán függesztve: st aug supr ps. 8. n. 20 2. st bern. serm 44. supr. Can.

K. mit jelente. a sidok fel támadások., kétségben esvén., hogy bé mehessenek a meg ígért földre. látván a nagy akadályokat a melyektől tartának?

F. jelenté³²⁰ azolylan keresztényeket; kik kétségben esvén meg 25 gyözhessék. üdvösségek ellenségit. és hogy el érhessek az üdvességet. a kristus ellen támadnak. és roz. [51a:] kivánságoknak adgyák magokat. ephes. 4. 19.

K. Cáleb, és josué. kiknek valának képei?

F. a hü pásztoroknak. kik az Istenben valo bizodalomra indittyák 30 anépet. és arra hogy reméllyék akristus segittségit. a ki velünk meg gyözeteti, minden akadályit. üdveségünknek.

K. mit jelente. az üldözés, melyet szenvedének, josué és caleb. a más tiz kémeknek ingerlésekre?

F. jelenté azokat a jo pásztorokat, kik Isten szerént vivén végben 35 hivatalyokat, és minden emberi tekintet nélkül, szenvednek, az ollyan roz, és magok hasznát kereső pasztoroktól. és kik nem a hit szerént viselik magokat. illyen példák, minden időben voltanak., el kezdvén.

³¹⁶ vala., [volt,ból javítva.]

³¹⁷ meg <l> haladták. <m> ót halnának meg,

³¹⁸ jelenték [k – utólagos beírás.]

³¹⁹ vit a <hatán> avállán. [A fölösleges a névelőt nem törölte.]

³²⁰ jelenté [A té szótágot újra leírta tintafojt miatt a folt fölé.]

a kristus. és az apostoloktól fogvást, nézd meg hogy mit szenvedet a kristus. az irás tudoktól. és a phariseusoktól, sz. pál. a hamis apostoloktól. 2 epist. ad corin. st³²¹ joan 3 epist v:9. olvasd meg. a sz. athanásius, sz.Chrysostomus. életeket.

K. mit jelent a büntetés, melyel bünteté Isten a tiz kémekeket, és a népet? 5

F. képzelé azt a büntetést, amellyel némelykor. látható képen. de mindenkor láthatatlanul, meg bünteti azokat, kik üldözéseket támasztanak a jó pásztorok ellen., és azokat, kik részesek az üldöztetésben., nézd meg az árius halálát, sz.athanásius életében. 10

K. azt mondá, hogy hat száz ezer ember közül, kik egyiptumból ki jövének, csak Cáleb. és josué menének bé a meg ígért földre. és a többi mind el veszének a pusztában. mit jelent a?

F. jelenté azokat a kevés számu. keresztényeket, kik az üdvességnek földére érkeznek, mondám kevés számu, hogy ha azokhoz hasonlítottam számokat. akik el kárhoznak., erettentő igazság. és nehéz volna el hinni, hogy ha sz.pal. ezt világosan előnkben nem adná. 1 Cor. 10. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. a tizen kettőig. 15

14. Articulus

Az ellen mondásnak vízeről. aréz kigyóról, a báláam tanáttsárol. phinéről. és a mojses halálárol. [51b:]

K. mit mivelének az izraéliták. a pusztában negyven esztendeig?

F. az Isten, hol egy felé, hol más felé utoztatta őket, de a szüntelen valo csuda volt, hogy azon idő alatt, se sarujok. se köntösök el nem szakadot; és minden nap manna hullot le nekik az égből. szombatokon kívül. deut 8. 2. 20

K. hivebbek, és engedelmesebbek valának akoron az urhoz., mint sem annak előtte? 25

F. nem. mert mindenkor. kemények. és durvák valának, meg unván. a sok utozást, gyakorta zugolodának. az Isten és mojses ellen, egy szer azért támadának fel. hogy vizek nem vala másodsor. azon³²² panaszkodának, hogy a mannát. meg unták volna., egy szoval. mindenkor az ur ellen panaszkodtanak. 30

K. miképen csendesüle meg a nép. a víz nem létiért?

F. mojses. a páltzájával. meg üté kétszer a kö sziklát, a honnét nagy bövségel. víz folya. ugyan it is történék a, hogy mojsesnek. nem vala az az egész bizodalma az Istenhez. mint a melyel. volt rend szerént hozája. és az irás mint egy értésünkre adgya. hogy kételkedet a csuda 35

³²¹ st joan 3 [s-3-ból javítva.]

³²² azon <pasz> panaszkodának,

tételiben. de akár mi némű legyen az a fogyatkozás, amelyben eset akkor mojses, elég ahogy, azt a vizet, ellen mondás vizének nevezék, azért hogy a nép zugalodék. num. 20. 11. 12.

K. az Isten nem büntetéé meg. mojsesnek ezt a fogyatkozását?

5 F. meg, büntetésül pedig. az Isten azt mondá néki. hogy meg³²³ látná a meg ígért földet. de oda bé nem menne. és hogy más vinné oda a népet.

K. miért engedé meg Isten hogy mojses abban a fogyatkozásban³²⁴ essék?

10 F. azért hogy ötet meg aláza. és hogy meg mutassa anépnek. hogy öis olyan ember. mint atöbbi. és hogy azon büntetés által nekünk nagy titkot nyilatkoztasson ki. amelyről fogunk szollani. theodoretus qu. 37. supr. num. [52a:]

K. miért bünteté meg Isten mojsesnek ezt a fogyatkozását oly ha-
15 marságal.

F. azért hogy az ideig valo büntetéssel el kerültesse véle. amás életben valo büntetést, mivel az Isten meg bünteti azokat a kit szeret. és az olyan ideig valo büntetések, az ő atyai irgalmasságának jelei hebr. 12. 56. prov. 3. 11. 12.

20 K. az Isten meg büntetéé anépet azért. hogy a mannáat meg utalá, és az ö³²⁵ utolsó zugalodását?

F. igen is meg. mert az ur, sok számu kígyokat küldé közikben., akiknek marások olyan vala mint atüz, sok³²⁶ embert vesztenék el. czekek a kígyok.³²⁷ num 21. 6

25 K. miképen let vége ennek a büntetésnek?

F. mojses réz kígyot csináltata az Isten parancsolattyaából. és aztot magosan fel emelteté. és a kik arra néztek. meg gyogyultak akigyo marástol.

K. mit jelente aréz kígyó?

30 F az a méreg nélkül valo réz kígyó, jelenté a kristust, a ki a fára fel emeltetet, és aki meg szabadit minket az kígyotol, az az az ördögtöl, csak reá nézünk. akristus maga tanyit minket. erre az igasságra. joan. 3. 14. 15.

K. a nép nem indittáé fel az Isten haragját. azután. a mojses ha-
35 láláig?

F fel inditták még egy szer. a vétekel. melyet cselekedének., a madianita béli aszszonyokal.

³²³ meg <nem> látná [<nem> – beszúrás.]

³²⁴ fogyatkozásban [Első a–á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

³²⁵ ő [Beszúrás sötét tintával.]

³²⁶ sok <an> embert

³²⁷ kígyok. <mu> num 21. 6

Magyarázat.

bálée. a moábiták királya. magához hivatá báláámot, azért hogy a népre átkot mondgyon., de az Isten ugy vezérelé ennek a prophétának nyelvét. hogy nem átkot. hanem áldást monda a népre, és meg jövendölé, amessiás el jövetelét., de ez a prophéta tartván attol. hogy elne veszesse a jutalmat, melyet a király ígért [52b:] vala néki, arra valo nézve. fertelmes rut tanacsot ada akirálynak., azt³²⁸ tanácsolá tehát akirálynak, hogy küldene aszszonyokot az izraéliták táborára, a kikel valo³²⁹ vétkekért, az Isten haragja reájok fog³³⁰ szállani. és azután. a király, könnyen meg győzheti azt a népet, a tanács tették. és meg fogadák, és a nép, a tisztátalanságban, és a balványozásban esék. 10

K. az Isten meg büntetéé ezeket a vétkeket?

F. igen is meg, mert mojses az Isten parancsolattýából. meg ölete mind³³¹ az elsőköt a nép közül., és a kik vétkesek valának., azután. parancsolá. hogy le vágnák., mind azokat, kik a tisztátalanságban. és abálványozásban estenek., huszon négy ezer embert vágnak le. azon anapon., azon alkalmasógal mutatá meg phiné nagy buzgoságát. mivel látván egy izraélitát más idegen aszszonyal együt. mind akettöt meg ölé egy szers mind. és ezen cselekedete által. az Isten haragja meg csendesedék 20

K. az Isten. nem büntetéé meg, a³³² mádiánitákat és moabitákat is.?

F. igen is³³³ meg, az Isten phinét. két ezer emberel ellenek küldé. bálée. és báláám el veszének, és a mádiánitákat mind le vágák, csak éppen. a szüzeket hagyatá meg mojses. num. 31.

K. mit cselekedék mojses ezen győzedelem után.?

F. Isten parancsolattýából. josuéra adá anépre valo egész gond viselést, hogy ő³³⁴ vinné bé anépet. a meg ígért földre, azután az egész nép előt. ujontában. ki hirdeté. mind azokat., amiket az Isten parancsolt volt néki, meg jövendölé nékik. hogy a sidok el vettetnek. és apogányok vétetnek fel helyetek, azután áldást ada mindenik nemzetségre, és fel ira mindeneket egy könyvben. a mely könyvet, a frigy ládájában téteté. azután fel mene egy magos hegyre. a honnét az Isten meg mutatá néki a meg ígért földet.³³⁵ és ugyan ót meg hala. 25

³²⁸ azt <a> tanácsolá

³²⁹ valo <tet> vétkekért,

³³⁰ fogna [na – utólag beszúrva.]

³³¹ mind <azokat> az elsőköt

³³² a <má dini> mádiánitákat

³³³ is [Beszúrás.]

³³⁴ ő <is> vinné bé

³³⁵ földet. <es> és [Tollhiba.]

izraéliták. azt soha meg nem tudhaták.³³⁶ hol légyen az ő temető helye vagy az ő teste [53a:]

K. azt mondád. hogy mojses nem vivé bé anépet a meg ígért földre., meg büntettetvén az által. kételkedésért. és hogy josué adá és osztá el
5 nékik azt a földet³³⁷ hogy birják, mit jelente a?

F. a nagy titkot jelente. melynek. ez a magyarázattya. Az emberek avétek által, az ördög rabságában valának., melyet jelente az egyiptumban valo rabságok az izraélitáknak: az Isten meg akarván őket szabadi-tani, az irot törvényt adá nékik, mojses által, ez a törvény meg üsmérté-
10 té vélek. meg romlásokat. és rabságokat. azt is meg mutatá nékik. hogy miképpen lehesen nékik meg szabadulniok. és elejekben adá. ajót. a melyre igyekezzenek. de annak a törvénynek, nem vala annyi ereje hogy meg gyógyithassa az emberi szívnek³³⁸ meg romlását. se annyi hogy minket egyedül az örök boldogságban vihessen. az a nagy csudá-
15 latos dolog. a kristust illette, mind egyedül valo meg váltot, a kinek josué viselte anevét. csak egyedül akristus az ő kegyelme által. mely kegyelem hatalmasab a mojses törvényénél, tisztit. és tart minket. és vezet minket. az örök életnek birtokában, akit jelentet a meg ígért föld. galat 3. 11. hebr. 7. 19.

15 Articulus

Josué alat valo el osztásáról. ameg ígért földnek.
a birák alat valo létekről. az izraélitáknak.

- 20 K. mit cselekedének. az izraéliták. amojses halála után?
F azt fogadák. hogy josuénak engedelmeskedni fognak mindenek-
ben., és josué birodalmok alá adá ameg ígért földet
K. könnyen jutának ahoz aföldhöz, és valaé valamely akadály?
F igen sok vala de ök azt mind meg győzék. josué vezérlése alat. és
25 mind meg ölék. anépeket., kik azt a földet birák.³³⁹ [53b:]
K. el törölteténeké ugy mind azok anépek, kik birják vala azt a³⁴⁰
földet, hogy egy sem maradt volna?
F. az Isten ugy adá. hogy csak lassanként irták ki őket, és csak akkor amikor az izraéliták. annyira el szaporodának. hogy csak ök magok

³³⁶ meg nem tudhaták. <hogy> hol [hol <hogy> fölé írva.]

³³⁷ a földet hogy [f-h-ból javítva.]

³³⁸ szívnek [k - javítva.]

³³⁹ [A lap alján tollpróbák és tollvonások: 16 B betűt írt le; a betűk alatt nagyon halvány tintával írott, nehezen kiolvasható, valószínűleg nem Mikes kezétől származó szövegrész is látható: *szalamna korogon kigyelme kereny* (?)]

³⁴⁰ a [Beszúrás.]

birhatták a földet. és azért is hogy legyen³⁴¹ mindenkor valamely tartások, és vigyázásban legyenek

K. miképen oszták el az izraéliták. ameg ígért földet?

F. josué sorsot vettete reája. és mindenik nemzettség azt a részt vevé el., a melyet az Isten rendelése ada neki. 5

K. mit jelentének azok az akadályok, melyeket találának az izraéliták josué alatt. ameg ígért földön, és azok az ellenségek akiket kellett harcolniok, és akiket csak lassanként fogyatának el?

F. azok az akadályok. és ellenségek. jelenték, a belső, és külső ellenségeket, akiket meg kel győzni az anyaszent egy háznak. és különösen mindenik hívnek, eföldön, hogy birhassa a mennyet., melyet nevezik, az élők földének. 10

A keresztények csak lassanként győzik meg, azokat az ellenségeket. és az Isten hágy nekik mindenkor valamely ellenséget. azért hogy gyakorolják a jó erkölcsöt, hogy félelemben legyenek, és hogy el ne vesszessék magokat. a kevélységgel, és a resttséggel. 15

st hier, ad paul. epist.103.

K. miért akará az Isten hogy az izraeliták. között, sors által osztassék el. ameg ígért föld?

F. 1. hogy veszekedés. és zugalodás³⁴² ne lenne közöttök. 20

2. hogy aztot meg lássák, hogy nem az emberek., hanem az Isten adná mindenik nemzettségnek azt a tartományt, amely az osztásban eset neki.

3. hogy azt észre vegyék. hogy ha szinte azután birják is a földet. minek utánna erőszakal meg vették volna. mind azon által. aztot csak 25 egyedül az Istennek ingyen valo irgalmasságából. birják.³⁴³ [54a:]

4. hogy azt észre vegyék., ugy a keresztényekis. hogy ámbár a mennyekben bé mennyenek³⁴⁴ is. hogy ót vegyék el a fáradságokért valo jutalmat, az igaz birotol., mind azon által az örök elet oly kegyelem, a melyre hivatattak., mint egy sorsra., mondgya sz. pál. tudni illik. 30 az Istennek. ingyen valo kegyelméből. rom. 6. 23. eph. 1. 2.

K. miképpen viselék magokat az izraeliták., azután hogy birni kezdék a földet?

F. az urat szolgálák. mind addig még josué. és a régiek életben maradának., akik látták. vala azokat a csudákat. melyeket tett vala 35 Isten vélek., de a³⁴⁵ josué. és ezeknek halálok után., a nép gyakorta. a bálványozásban esik vala.

³⁴¹ legyen mindenkor [l-n-ből vagy megkezdett m-ből javítva.]

³⁴² zugalodás <le> ne lenne

³⁴³ [A lap alján órszavak: 4. hogy azt észre vegyék.]

³⁴⁴ bé mennyenek [nek - n betűje k-ból javítva.] is. hogy ót vegyék el a <jutalmat> fáradságokért valo jutalmat.

³⁴⁵ a [Beszúrás.]

K. mi okozá az ilyen rendeletlenségeket?

F. a szövetség., amelyet teszen vala anép. az Isten parancsolattya ellen, a hitetlenekel., akik még meg maradtak vala az országban

K. az Isten büntetetlen hagyáé. az ő vétkeket.?

5 F. nem, mert az Isten az izrael népit. az ellenségi kezében adá az urnak karja, meg sullyosodék rajtok, és igen nagy nyomoruságban esének. valamint mojses, és josué azt nékik meg jövendölték vala.

K. sokáig tartae³⁴⁶ az a nyomoruság?

F. mind addig tarta, valamég. vétkekben maradának. amidön ma-
10 gokban térének. és az urhoz kiáltának. akoron az ur támaszt vala olyan bírákot. kik a nyomoruságból ki vevék őket, de rend szerént. ez a háládatlan nep. a bírák halálok után. ismét arendeletlenségben esik vala, és olyankor. ujontában. az ő ellenségek hatalmában esnek vala.

15 Ez így lévén, ez a nép, szüntelen valo változásban forgót. hol, a joban. hol a gonoszban., a hoz képest, valamint ők is. hol el távoznak vala az Istentől. vétkek által. hol pedig Isten irgalmasságát mutatván hozájok., meg hadgya vala magát engesztelni. köny hullatásokra. és penitencia tartásokra³⁴⁷ [54b:]

20 K. miért nevezék azokat a szabaditokot, kiket az Isten támaszt vala, bírának.?

F mert igasságot tesznek vala anépnek. és az Isten nevében igazgattyák vala anépet.

K. mint hogy ők igazgattyák vala anépet. miért nem vevének királyi nevet magokra vagy más illyen nevet?

25 F. mert nem annyira ugy azok a bírák igazgattyák vala a népet, mint az Isten önnön maga., valamint azt meg is mondatá az izraélitáknak, a midön királyt kérenek magoknak, azok a bírák. mint egy szoszoloi valának Istennek, aki ugy tekinti vala anépet. mint különösön valo maga népit., az ábrahám, és mojses alat tett szövetségért.

30 K. az izraélitáknak. valaé meg más bírások, azokon kívül, a kiket az Isten rend kívül támaszt vala nekik?

F. az olyan bírának³⁴⁸ halálok után., akiket³⁴⁹ az Isten küld vala nekik. ők magok is választanak vala némelykor olyanokot kik őket igazgatták. és bírának nevezék., és így a bírák közül némelyeket az
35 Isten rend kívül tamaszta, illyenek valának. othoniel. eleg első vala. aod. és samgár, débora.³⁵⁰ ez aszszony vala, Gedeon. sámson.. a többit

³⁴⁶ tartae [Szóvégi *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával; *é* – utólagos beírás.] <völté> az

³⁴⁷ [A lap alján tollpróbaszerűen: *Jos*]

³⁴⁸ bírák [A második *k* betűt utólag írta be.]

³⁴⁹ akiket az [Első *k-z*-ből javítva.]

³⁵⁰ débora. [*d* – egy megkezdett másik betűből javítva.]

anép választá, illyenek valának. thola., jáir, jephté. abésan., ahialon. abdon. héli. és samuel. vannak mind azon által, ezek között olyanok., akiket nem tudják ha az Isten. vagy anép választásából, letteké bírák.

16. Articulus

Az izraélitáknak. a királyok alat valo létekről.
először saulról. és dávidról.

K. ki vala a leg utolsó bíró.?

F. samuel. ez igen nagy szent. és nagy próféta vala? 5

K. miért nem vala. több bíró samuel után.

F. mert az izraéliták. az Isten rendelése ellen, azt kívánák hogy királyok legyen.

K. ki vala a leg első sidok királya.?

F. saul. a benjamen nemzetségből. [55a:] 10

K. miképen választaték királynak?

F. az Isten választá., de elsőben meg mondatá az izraélitáknak hogy nem az ő akarattából. tesznek királyt magoknak,³⁵¹ samuel. olajat hinte rája az Isten parancsolattából. és azután sorsot vetvén. anép meg tudá az Isten akarattát. hogy kit válaszon. mivel samuel sorsot¹⁵ vetvén mindenik nemzetségre., a sors a benjamen nemzetségre esék., és ebből anemzetségből az abiel fiára. saulra,

K. a királyságnak. fiúrol. fiúra kelletéké szállani.?

F. igen is. de asaul engedetlensége okozá. hogy az Isten elvevé tőlle az orszagot, és más nemzetségekben valonak adá. 20

K. ki³⁵² következék. saul után?

F. dávid, a jessé fia. ajuda nemzetségből., ez ajuhokot örzi vala. a midön az Isten, akirályságra választá. és felkeneté samuelel.

K. miképen élt dávid.?

F. ő az Istennek kedve szerént valo volt. nagy próféta. és nagy²⁵ király volt, eztet saul eleinte igen üldözvén, és nagy veszedelmekben forogván,³⁵³ nagy jeleit adá. bátorságának, és jó erkölcsének. amidön csendes birodalomban lett volna., okoron.³⁵⁴ két nagy vétékben esék. házasság törésben. és gyilkosságban. de az Isten egy próphétát küldvén hozzája., magában tére, meg üsmeré vétkeit. meg alázá magát, és peni-³⁰ tentziát tarta., az Isten meg irgalmazá néki, de ugy mind azon által,

³⁵¹ magoknak, <samuel.> samuel. [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

³⁵² ki [Beszúrás.]

³⁵³ forogván, [v-l-ből? javítva.]

³⁵⁴ okoron. [Elírás? akoron a. m. akkoron.]

hogy meg bocsátván bűneit, meg bünteté. ideig valo kemény büntetésel., david hiven meg marada holtig az Isten szolgálattában., és meg halván.³⁵⁵ a fiát salamont, királyi székében. hagyá maga után,

K. mellyek azok a kegyelmeségek. a mellyeket dávid vett az Istentől:

- 5 F. 1. az Isten néki, egyenes és igaz szivet ada.³⁵⁶ 2. királyá választá ötet, noha leg kisebbik volt a familiája között. 3. minden fé-[55b:]le veszedelmekben meg oltalmazá ötet. 4. mindenkor győzedelmes volt ellenségein. 5. vétke után. meg kegyelmeze néki, és meg tisztittá ideig tarto büntetésekkel. 6. meg ígéré néki. hogy a messiás az ő nemzetségből származnék, 7. a királyságot meg tartá az ő familiájában, 8. a jövendőlélsnek ajándékját meg adá néki, és azokat az Isteni eneket sugarlá néki, amelyek. mind végig. oktatására. és vigasztalására, léznek az anyaszent egy háznak.

K. miképen éltenek az izraéliták saul. és david alat?

- 15 F a királylok példait követték, a szerént amint ezek viselék magokat, hol jól, hol rosszul., de a nem láttzik, hogy a nép, bálványozásban eset volna, ezen két királylok alat.,

17 Articulus

Salamonrol. és ajerusálemi templomról..

K. miképpen éle salamon.?

- F. Eleinte mindgyárt. leg bölcsebb, leg tudosabb vala az emberek között, leg gazdagabb, leg hatalmasabb, és leg hiresebb vala akirálylok között. de nagy boldogságában fel fuvalkodék,³⁵⁷ a nagy csendeségben valo létele. az aszszonyok szeretetire vezeté, és azok az aszszonyok a bálványozásban ejték.

K. meg téréé halála előtt?

- 25 F. aztot nem tudgyuk. valóságosan. kik azt tarttyák hogy meg. kik azt hogy nem.

K. mit cselekedék salamon leg nevezetesebb dolgot?

- F. azt hogy ajerusálemi templomot épité, annál szebb épületet még addig nem láttak volt. azt is el mondhatni. hogy a volt leg első templom
30 melyet az Isten tisztességire építettek volna

Salamon azt akará. hogy annak az épületnek. minden köveit a városon kívül faragnák meg. úgy hogy semmi zörgés ne hallatnék a

³⁵⁵ meg halván. <az ő> fiát salamont, <hagyá.> királyi székében.
hagyá

³⁵⁶ ada. <?> 2.

³⁵⁷ fel fuvalkodék, <és> a nagy

városon, amég az építés tartana., avároson kívül meg faragták [56a:]
aköveket, és azután mindenikét készen tették helyekre.

A midön atemplom el készülé. salamon aztot. nagy Ceremoniával
meg szentelé.

K. mit jelente. a salamon temploma?

5

F. jelentet azt a lelki épületet; melyet a kristus jött³⁵⁸ fel építeni a
boldogságra.

Magyarázat.

Ezt a lelki templomot Csak a³⁵⁹ mennyei jerusalemben fogja egészen
el végezni a kristus. ez a valóságos salamon. és békeséges király., mink¹⁰
vagyunk. azok a lelki kövek, melyekből fog állani az az épület. hogy
pediglen oda helyeztetthessünk, szükséges. hogy elsöben, ami vétke-
ink, és fogyatkozásink miat., anagy ács mesternek parancsolattýából,
meg.³⁶⁰ faragatassunk. és simitassunk, mint a kövek., mert semmi ami
nem tisztá, és nem tekélletes,³⁶¹ a mennyekben bé nem megyen, a lelki¹⁵
épülettől mesze. és ezen a földön. kel meg vágni a lelki köveket. csak egy
kalapács zörgésit sem hallották. jerusalemben,³⁶² atemplom építése-
kor; nem hallatik az égben. mondgya sz. jános. apoc. 21. 4. se sirás, se
jajgatás., e földön³⁶³ faragatnak meg tehát a lelki kövek. a szenttségek,
a keserüségék, sanyargatások, és más ilyenek által. a mint már tettzik²⁰
a kristusnak. a lelki épület ács mesterének.³⁶⁴ bánni mindenik kövel,
hogy helyire tétethessék., valamely kö vágatlan marad e földön, aztot
el vetik, és nem számláltatik³⁶⁵ az örökös ács mestertől, aválasztot
kövek közü, hogy helye legyen atöbbivel. abban a lelki templomban
vagyon az Isten sanctuariumja. melyet jelente a szekrény, ót vagyon²⁵
a suporlát., mely a salamon templomában. el rekeszté. a sanctuariumot.
a szent helytől. mely jelenté. sz. pál szerént., hogy az ég zárva vala az
emberek előtt mind addig, még a kristus nekik meg nem nyitá halála,
fel. támadása. és menyben menetele által., ugyan akor. szakada két felé
a³⁶⁶ suporlát, az arany oltár, melyen az illatokot ajánlották., jelenté a³⁰

³⁵⁸ jött <meg> fel építeni

³⁵⁹ a [Beszúrás.]

³⁶⁰ meg. <vágatassunk> faragatassunk. [A javítás a törlés fölé írva,
a sor elején.]

³⁶¹ tekélletes, [Első e-ö-ből javítva az ékezet meghagyásával; vö. a
481. sz. jegyz. is.] <az> [?] a mennyekben

³⁶² jerusalemben, [é-a-ból javítva.]

³⁶³ e földön <vágatattatnak> faragatnak [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁶⁴ ács mesterének. <kel> bánni [<kel> (?): törölt beszúrás a sor
elején.]

³⁶⁵ számlálta<tnak.>tik [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁶⁶ a [Beszúrás.]

kristust [56b:] a ki által., ajánlyák szüntelen a szentek. a dicseretnek áldoztattyát. ot vagyon. a faragatlan kőből való oltár, amelyen ajánlották akerítésen kívül., az áldozatokat., ezis jelenté akristust, az ő halando testében. a ki is fel áldozá magát az attyának. a kálvarián, mint hogy
5 benne véték nem vala., nem volt szükséges. hogy meg faragtassék. ez így lévén. akristus egy szers mind. Isten. ács mester, oltár áldozat, és³⁶⁷ leg főveb kő. abban atemplomban., amelynek örökösnek kel lenni. és hogy jelentse azt azörökös voltát. annak a³⁶⁸ lelki templomnak., a melyet meg fog szentelni a kristus világ végén., amidőn mind az egész
10 kövek helyekre tétetnek,³⁶⁹ a jérusálemi templom négy szegeletre vala építve.,

K. CSak egy templom vala tehát judeában.?

F csak a salamon templomában. akará Isten hogy imádgják. és abban a templomban, oltár is csak egy vala., amelyen áldozták az
15 áldozatokat

K. mit jelente. az az egyesége a templomnak. és az oltárnak?

F. az anyaszent egy háznak., a papságnak, és³⁷⁰ az uj törvény béli áldozatnak egy voltát, az Isteni szolgálatnak egy féle voltát., a mely törvénytelen. az közönséges anyaszent egyházon kívül.

18. Articulus

A tiz nemzettségeknék el szakadásokrol jéroboám alatt és hogy micsoda állapotban vala az Isten népe. a sidok. és az izrael. királyi alatt.

20 K. ki vala az izraéliták királya salamon után.?

F. az ő fia roboám.

K. micsoda nevezetes dolog történék idejében.

F az izraéliták országa meg oszlék. a melyet meg engedé az Isten a salamon vétkiért. amint³⁷¹ meg mondatta vala néki még él-[57a:]tében.
25 3. reg. 11. 43.

K. miképen lett. ez az eloslás.?

F. roboam nem hogy magához edesitette volna anépet.³⁷² amikor uralkodni kezdé., de magától el idegenité, esztelenül, az Isten azt meg engedé igasságából, tiz nemzettség ellene. támada, és jeroboámot vá-

³⁶⁷ és <a> leg főveb kő.

³⁶⁸ a <te> lelki templomnak.,

³⁶⁹ tétetnek, <hogy> a

³⁷⁰ és <az> az

³⁷¹ amint [t-d-ből javítva.]

³⁷² anépet. [e-ít.ből javítva; a javítás után újra leírta a t. betűt.]

lasztá királynak, csak éppen. ajuda, és benjamin nemzetsége marada meg a roboám hűségiben. ilyen formában. az ország. két³⁷³ felé oszlék. 3 reg. 12 st aug. libr. de gracia. et de lib. arb. c. 21.

K roboám nem³⁷⁴ állaé ellene az országá ennek az meg oszlásának?³⁷⁵ 5

F. igyekezék ellene allani, és száz nyolczvan ezer. embert³⁷⁶ állitta fel., de az Isten meg izené néki apophéta által., hogy hadgya³⁷⁷ jero-boámot csendeségel uralkodni. atiz nemzetségen. erre valo nézve három. esztendeig békeségben maradának, de az után. ez a két király mind végig hadakozának egy más ellen. 3 reg. 12. 21. 10

K. miképen nevezék ezt a két országot?

F a roboam országát. nevezék juda országának. ajero-boámét az izrael országának. 3 reg. 15. 17.

K mellyek valának a fő városi ennek a két országnak?

F. jerusálem vala fő városa a juda országának. az izrael országának pedig. sámária. 15

K. a sido nemzet miképen éle. roboám alatt?

F. az első három esztendőben. ez a király hűségel volt az Istenhez.,³⁷⁸ és anép is ötet követé, de három esztendő mulva. roboám a népel. az Istentől el távozék, és az Isten ötet, egy ideig az egyiptiusok alá veté 3. reg. 14. 22. 20

K. miképpen éle jero-boám?³⁷⁹

F. ez igen gonosz. és hamis vala. e tartván attol hogy a népe lassanként roboám hűségé alá viszá ne térjen., hogy ha a szokás [57b:] szerént. ajerusálemi templomban fog jární, hogy aztot meg gátollya. két arany bornyut csináltata, és a népével imádtatá., azért hogy az ő népe, mind vallásában. mind szokásában meg különböztetnék. atöb sidoktol, és hogy meg ne egyezék atöbbivel. 3. reg. 12. 26. 25

K. a tiz nemzetségből. álló izraeliták mindnyáján abálványozásban eséneké.? 30

F csak nem mindnyáján követék királyoknak. istentelen példáját.

³⁷³ két <k> felé [Törlés a sor elején.]

³⁷⁴ nem [m – utólagos beírás.]

³⁷⁵ roboám nem állaé ellene az országá<ban.> meg ennek az oszlás<nak>ának? [A mondat így pongyola, nehézkes; meg – beszúrás, de rossz helyre. A beszúrás alapján ennek az fölösleges, de nincs törölve; ának <nak> fölé írva a sor végén.]

³⁷⁶ embert <állá> állitta fel., [Törlés a sor végén.]

³⁷⁷ hadgya <cs> jero-boámot csendeségel

³⁷⁸ Istenhez., <de ha> és anép is ötet követé, de három

³⁷⁹ jero-boám? [jé – beszúrás.]

akik az Isten szolgálattyaiban meg maradának, azoknak számok. igen kevés vala.

K. mit jelente, ez a vallás béli meg oszlás?

F. jelenté azokat a szakadásokat, és eretnekségeket.³⁸⁰ melyek minden időkben, el választának sokakat a közönséges anyaszent egy háztol. amelyen kívül nincsen üdvesség.

K. ez a vallás béli meg oszlás tartaaé sokáig?

F. a samariták. és a sidok³⁸¹ között valo gyűlölség. tart vala még a kristus idejében is. joan. 4.

10 K. miképen éltenek a juda királyi?

F. ézékiás, és josiás, szent királyok valának., buzgok. és igazságosok., josaphát, és meg mások., Istenesek valának., de csak nem mindnyájokban., nagy fogyatkozások valának., fő képen a hogy meg hadgyák vala. a bálványozásra valo oltárokat, mellyeket magos helyeknek neveznek vala., egy szoval sokan közüllök, híreseké tették magokat az Istentelenségekért. ilyenek valának., roboam, abiás. jorám, ochosiás, athália: joás. avége felé., amaziás, ákás, manasses, aki azö gonoszságáért. fogva vitették babiloniában. a hol meg tére., és királyi székbiben viszá tere. és Istenesen hala meg., ámon, joachás. joachim, és sédéciás. ezek mind gonoszul éltek, ennek az utolsonak idejében. vivék az egész népet fogságra.,³⁸² babiloniában.. ugyan ez volt³⁸³ leg utolso király. [58a:]

K. miképen éltek az izraéliták királyi?

F. mindnyájan az Istentelenségben éltek, mindnyájan követék jéroboamot. és imádák az arany bornyut valamint ő,

25 K. mi képen éltek asidok, abban az időben.

F. a királyokkot követék, de az Isten.³⁸⁴ tartta minden időben magának keves számu híveket. a két országban, akik mindenkor meg maradának atörvény követésiben.

30 K. miképen élhetének asidok az igaz vallásban. annyi sok rosz példa között?

F. a juda országában valának mindenkoron papok., a kik meg tartották a tudományt, és a törvényt, és azon kívül. az Isten gyakorta küld vala hozzáok próphétákat,³⁸⁵ a kik meg teritik, és atörvényre vezetik vala őket.

35 Az Isten el³⁸⁶ nem hagyá tellyeségel az izrael országában valo népe-

³⁸⁰ eretnekségeket. [A második k-g-ből javítva.]

³⁸¹ sidök között [Ékezethiba.]

³⁸² fogságra., [s-y-ből javítva.]

³⁸³ volt [A v helyén magasan felhúzott szárú betűt kezdett.]

³⁸⁴ de az Isten. <de az Isten> tartta

³⁸⁵ próphétákat, [k-t-ből javítva; ot – beszúrás.]

³⁸⁶ el nem hagyá <el> [el – sor fölötti, nem – sor alatti beszúrás.]

ket is. nekik is vala prophétájok., a kik igazgaták az igaz vallásban azokat, kik nem imadgyák vala az arany bornyut, Illyés, és Elizeus, ezen ket nagy prophéta, akik által az Isten annyi csudákat tett. az Izrael országában éltenek.

19. Articulus

A prophétákról. és a jövendölésekről.

K. kik valának. a prophéták? 5

F. azok oly szent emberek valának., akiket az Isten renden kívül tamaszt vala fel., az népnek hasznára.,³⁸⁷ és akik az ur sugarlásából bátran beszélnek vala, a titkos dolgokat üsmerik vala., a jövendőt meg mondották., és gyakorta. nagy csudákat tesznek vala.

K.. kik valának a leg nevezeteseb prophéták, akirályok alatt? 10

F. Illyés; elizeus. és isaiás, akét első semmit nem irtak. [58b:]

K. Illyés. micsoda leg nevezeteseb dolgokat cselekedék?

F. három³⁸⁸ esztendeig az esőt meg tartoztatá., azután eseni hagyá. nagy fényes csudát. nyere az Istentől imádsága által. hogy meg szegye-
nittle azokat a kik a báált imádnak. azután³⁸⁹ negy száz ötven bálványo-
zo papokat ölete meg, sokáig. egy hólló³⁹⁰ viszen vit neki eni, egy
özvegy aszszonynak a fiát fel támasztá., egy angyal³⁹¹ táplálá, a midőn
jezabel királyné előtt kellették el szaladni., két szer égi tüzel, meg emész-
tete száz embert, a palásttyával ket felé választá a jurdán vizit. és
szárazon mene által rajta., az égben el ragadtaték. tüzes szekéren., világ
végén viszá jó aföldre, hogy meg térítte a sidokot 15

K. élizeus micsoda leg nevezeteseb dolgokat cselekedék?

F. száraz labal ment ő is által ajurdán vizén. valamint Illyés., a jeriko
vizeit jökká tévé, a mely gyermekek. ötet csufságul illeték, azokat meg
átkozá., és a medvék negyven kettőt meg ölének benne. meg jövendölé 25
a³⁹² moábitákon valo gyözedelmet a juda., és az izrael. királyinak, meg
szaporitá egy özvegy aszszonynak az olajját, egy sunam béli gazdag
aszszonynak fiat igére, és meg is nyeré imádsági által., ugyan ez a

³⁸⁷ haszná⟨k⟩ra.,

³⁸⁸ három ⟨nap⟩ esztendeig [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁸⁹ azután ⟨ne⟩ negy [Tollhiba.]

³⁹⁰ hólló ⟨táplálá⟩ viszen [A javítás a törlés fölé írva, a sor végén;]
⟨ötet,⟩ vit neki eni, [a javítás a törlés fölé írva, a sor elején; a sorvégi
viszen-t elfelejtette törölni.]

³⁹¹ angyal ⟨ada néki enni,⟩ táplálá [Törlések a sor végén és új sor
elején; *táp* ⟨ada néki⟩ fölé írva, a sor végén; *lálá* ⟨enni⟩ fölé írva, a sor
elején.]

³⁹² a ⟨gy⟩ moábitákon valo gyözedelmet

gyermek meg halván. fel támasztá, náámánt a bélpokloságából meggyogítá, giésit a szolgáját. magát el üzé, és³⁹³ bél pokloságal meg bünteté., egy fészit a víz színén uszkáltatot, tudtára. adá, az izrael királyának, a syriai király titkát, meg is jövendölé. az izraélitáknak ezen a királyon valo gyözedelmeket, végtire, az ő holt teste., más holt testhez érvén, fel támasztá. [59a:]

K. Isaiás mit cselekedék. valamely nevezetes dolgot?

F. egy³⁹⁴ könyvet ira., amelyben a kristusrol, és az anyaszent egy házrol. olly világos jövendölések vannak, hogy³⁹⁵ inkább lehetne ötöt nevezni evangyelistának mint sem prophétának, st. hier. epist 117. ad st paulam. st. aug. de civ dei. lib 18. Cap. 29.

K. micsoda életet éltenek a prophéták?

F. igen szent életet, és rend szerént. rejtékben, keményen, és szegényül éltenek, csak akor mentenek ki rejték helyekből, a midőn valahová küldi vala őket az Isten.

K.³⁹⁶ A proféták mi képen viselik vala magokat³⁹⁷ akirályokhoz

F. semmi hizelkedő kedvezéssel nem valának hozzájuk., nagy bátorságal. elejekben tészik vala vétkeket. nem³⁹⁸ félnek vala nékik meg mondani a szomorúságokra valo igasságokat, nem³⁹⁹ hajtván. se meg vetésekre. se bec sületekre., egyedül csak azt keresték. hogy az Istennek engedelmeskedgyenek., és az igazságát ki hirdessék.

K. a királyok miképen bánának a prophétákal.?

F. a jo királyok, őket tisztelék. és szereték. mint Isten embereit a hamis királyok, rend szerént őket gyűlölék, üldözték, és némelykor meg is ölették,⁴⁰⁰ tekintvén őket ugy mint olyanokat; akiket nem lehet el szenvedni, a kik mindenkor csak rossz hírel mentek elejekben., a kik a népet fel lázasztották.⁴⁰¹ keserüségre. és szomorúságra indították.

K.⁴⁰² Mint hogy a juda, és az izrael királyi tudták. hogy ok az Isten emberei⁴⁰³ volnának, miért üldözik őket?

³⁹³ és <p> bél pokloságal

³⁹⁴ egy <ollyan> könyvet

³⁹⁵ hogy <méltában> inkább [Először a *méltábant méltánra* javította a *ban* törlésével és egy *n* betű beszúrásával, majd az egészet törölte és beszúrta az *inkábot*.]

³⁹⁶ K. <mi képen> A proféták mi képen [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁹⁷ magokat <a prophéták.> akirályokhoz

³⁹⁸ nem <tartanak> félnek [A javítás félíg a törlés fölé írva.]

³⁹⁹ nem <gondo> hajtván.

⁴⁰⁰ meg is ölették, <mint olyanokat.> tekintvén őket ugy mint olyanokat;

⁴⁰¹ fel lázasztották [Valószínűleg íráshiba *lázasztották* helyett.]

⁴⁰² K. <mivel> Mint [A javítás a törlés fölé írva.]

⁴⁰³ emberei <valának>, volnának [A javítás a törlés fölé írva.]

F mert a prophéták. ellenkezöt tartottak az ő rosz kívánságokal., és szent szabadságjal beszéllettek nékik. ugyan azon időben sok hamis prophéták valának, akik ketsegetetik a sidokot. rendeletlenségekben, hamis jövendöléseket tesznek vala nékik, azon valának. hogy le nyomásák,⁴⁰⁴ és gyanóságban vétessék a királyokal.⁴⁰⁵ [59b:] és anépel.⁴⁰⁶ az ur prophétáit. a királyok, szívek meg romlása miat, a hazugságot kedvellék. az igazságot gyűlölék, és üldözék az olyanokot., akik nékik nem akarának hizelkedni. hanem⁴⁰⁷ üdvezíteni akarák őket.

hasonlot látunk az anyaszent egy ház. historiájában. hogy bántak az olyan pásztorokal, kik Istenesen akarták végben vinni hivatalokot: 10
K mit jövendölnek vala a prophéták?

F. meg jövendölték mind azt, ami illeté az Isten népit. és azon nép iránt. a töb népeket, de leg gyakrabban a messiásrol jövendölének. akit várnak vala a sidok. és aki által egyedül. lehete üdvezülni a népeknek.

K. mit jövendölének a sidok iránt.

F. meg jövendölték mind azt. valami rajtok történt, de nem csak azon időbéli dolgokot., hanem még a jövendöbélieket is.

Magyarázat.

A prophéták. a sidoknak. nem csak a hadakozásokat, és győzedelmeket jövendölék meg, hanem még közönségesen azt is meg jövendölék. hogy az izrael országa. egészen el pusztulna., hogy jerusálem városa. és a templom el rontatnék. és fel építetnék. egy időre., hogy a sidok a babilonai fogságra vitetnének, és onnét viszá térnek, hogy a messiást meg vetnék, és meg ölnék, hogy az Isten őket el hadgya. és el terjeszti. az egész világra, hogy az Isten olyan népel tenne örökös szövetségét., 25
a mely nép ötet addig nem üsmérte, és hogy a sidok világ végin meg fognak térti [60a:]

K. mit jövendöltek a töb népek iránt.

F. meg jövendölték. mind azt valami illeté. és történt azokal a népekel., a kiknek dolgok volt az ő népével, világoson meg mondották 30
az egész földön lévő nemzeteknek. meg téréseket, aztot ki hirdették., hogy az Istent. kit csak a sido nemzet üsmért, és imádot, annak idejében, az egész népek, fogják meg üsmérni, imádni, és szolgálni.

K. mit mondottak a messiás felöl?

F meg jövendölték az ő eljövételének bizonyos idejét. az ő predikálását. halálát, az ő életének,⁴⁰⁸ szenvedésének. fel támadásának minden

⁴⁰⁴ le nyo(mják.,)masák, [A javítás a törlés alá írva, a lap alján.]

⁴⁰⁵ [A lap alján tollvonások.]

⁴⁰⁶ anépel. <au> az ur

⁴⁰⁷ hanem [e-o-ból javítva.]

⁴⁰⁸ életének, <minden részeit,> szenvedésének [...] minden reszeit.

reszeit. és mind azt. valami a messiás,⁴⁰⁹ iránt fog történni evilágon. végtire. meg jövendöülték, a közönséges ítéletet, és az örökké való el választást. melyet fog tenni. az⁴¹⁰ az igaz bíró a jók, és a gonoszok között.

- 5 K. miért akará az Isten hogy a prophéták szollyanak, nem csak az olyan jövendő dolgokrol. melyek avallást tekintették, hanem még az olyanokról is. melyek. a sidok hadakozásit, és a szomszedságokban lévő népeket illeték?

F. azért. hogy ezek a prophétiák, melyeknek⁴¹¹ a sidok. és más
10 nemzetek. minden nap látták bé tellyesedéseket., meg bizonyítsák a valóságát, azoknak a nagyob dolgokra czélozó jövendöléseknek a kiknek bé kellették tellyesedni annak idejében.

Ugyan ezen okból láttuk. hogy valamit akristus, a prophéták, és az apostolok. meg jövendöltek. a pogányok meg térésekről a jerusálemi
15 templom el pusztulásáról, a sidok el oszlásokról, mind ezek nekünk. akik láttuk bé tellyesedéseket, meg bizonyították valóságát. hogy a töb jövendölt dolgok., ugy mint, a sidok meg térések, az antekristus⁴¹² el jövetele, a fel támadás, az utolsó ítélet, hogy mind ezek bé tellyesednek annak idejében. [60b:]

20 Articulus

A tiz nemzetségnek el oszlásáról, a babilonai fogságról,
és a sidoknak viszá való térésekről.

- 20 K. mennyi ideig tartá judeában. a királyok alatt való uralkodás.
F. saul. dávid. és salamon, egymás után. száz esztendeig uralkodának.

Az izrael királyi uralkodának egy más után, két száz, ötven ött
esztendeig, és a juda királyi uralkodának három száz. nyolczvan hét
25 esztendeig. mindenestől fogva a királyok. négy száz nyolczvan hét
esztendeig uralkodának

K. miért hogy az izrael királyi.⁴¹³ száz esztendővel, kevesebet uralkodának mint sem ajuda királyi?

F. ennek a népnek. keménységiért. és bálványozásáért.: az Isten,

⁴⁰⁹ a messiás, <t illető dolgok> iránt [iránt <illető> fölé írva.] fog <nak> történni

⁴¹⁰ az [Beszúrás a szóközbe.]

⁴¹¹ melyek<et>nek

⁴¹² antekristus [e-vel; a 65 versón is így.]

⁴¹³ királyi. <több> száz esztendővel, [v-n-ből javítva.] <hogy> kevesebet

minek utána. sok idővel⁴¹⁴ intette volna a próféták által. az izrael királyit, és anépet, a penitencia tartásra. rájuk bocsátá haragját, úgy hogy, ajándékok szerént, azaz ország. egészen el pusztula., az assyriabéliek, atiz nemzetséget fogságra vevék, a honnét, el oszlának, asiának, egyik részire, és ahonnét. soha sokan⁴¹⁵ viszá nem tértenek, de a 5 juda országa, ezeknek el vitelek után, még⁴¹⁶ száz esztendeig fent marada.

K. miképen lett vége. a juda országának?

F. a sidók, vétkekkel meg tetézvén a mérteket. az Isten ellenek támasztá a babilonai királyt. aki ajándékok szerént. meg vevé az 10 országot; jerusálemet fel égeté, annak kö falait le rontá,⁴¹⁷ atemplomot fundamentumostol le rontá, és a népet jékoniás királyával fogságban vivé babiloniában.

K mennyi ideig tarta ez a fogság? [61a:]

F.⁴¹⁸ hétven esztendeig, valamint az Isten meg mondatta volt jere- 15 miás által. 25. 12. 29. 10.

K. miképen éltenek babiloniában a sidok?

F. magokban szállának, és hiven⁴¹⁹ szolgálák az Istent, a prófétáknak. lelki gondviselések alatt. akiket az Isten gondviselésekre küldé. fogságokban 20

K. kik valának azok a próféták,?

F leg nevezetesebek, ézékiel, daniel, habakuk, sophonius. aggeus, zacharias, és malachiás,

K. kicsoda ada szabadságot asidoknak?

F. Cyrus. a persiai király, aki is el foglalván. anap keleti országokat, 25 szabadságot ada a sidoknak⁴²⁰ hogy hazájokban viszá mehethének., jerusálemet, és a templomot meg épithethének, a szent edényeket⁴²¹ viszá adatá. és nagy ajándékot ada nékik.

K. miért bánék Cyrus ilyen formában. asidokkal.?

F mert meg mutaták néki, hogy isaiás. aki két száz esztendővel élt 30 ő előtte, név szerént nevezvén őtet, meg jövendölte, hogy ő uralkodni fog, a nap keleti országokon, és hogy ő fogja meg építeni jerusálemet, és a templomot isai. 44. 28.

⁴¹⁴ sok idővel <meg> intette volna

⁴¹⁵ sokan [Beszúrás:] viszá nem tértenek <felesen.> <sokan> de [<sokan> – beszúrás.]

⁴¹⁶ még <szan> száz esztendeig

⁴¹⁷ le rontá, [t-d-ből javítva.]

⁴¹⁸ <K.> F.

⁴¹⁹ hiven [n – megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

⁴²⁰ a sidók [A második k utólag beszúrva a sorközbe.]

⁴²¹ edényeket <nekik> viszá adatá.

K. kik vivék viszá a sidokot, és mennyi számuan térének viszá judeában?

F. mind eszse valának negyven. két ezer, három száz hatvanon. ezeknek fejek⁴²² vala., jésus. a fő papnak josedeknek fia. és zorobábel, 5 a sálathiel fia. I esdr: 2.

K. csak. a juda. és a benjamen nemzetségéből téréneké viszá judéában?

F. ezel a két nemzetségel. a töb⁴²³ nemzetségekből is le[61b:]het hogy viszá térének., de azután nem vala semmi különböztetés közöttök, és a juda nemzetségéről neveztetének mindnyájan., és a kiket azólta nevezik sidoknak., esdr. 4.

K. hamar meg építették avárost, és a templomot?

F a templom fel álitását, nagyon meg akadályozák. a samaritánusok, akik is irigységből. oly édictumot nyerének ki csalárdságal, Cambyes királytól. a Cyrus fiától., a mely parancsolá a sidoknak. hogy félben hadnák a munkát., a mely hatvan esztendeig úgy marada, és csak⁴²⁴ a hoszu kezű artaxerxes király uralkodásának. huszadik esztendejében.⁴²⁵ adaték szabadság a sidoknak hogy a jerusalem kö falait fel álihtassák,⁴²⁶ a Cyrus első édictuma után. hetven esztendővel, nékémias vala akor fejek a sidoknak., de olyan nagy bajal építették vala azokat a falakat, hogy egyik kezeke dolgoztanak, a másikában, a fegyvert tartották.

K. ez⁴²⁷ a második templom., valaé olyan gazdagon építve. mint az első.?

F sokal alá valo volt ha akülső ékességeket tekinttyük.; de ennek dicsősége. sokal fellyeb haladá. a salamon templomának dicsőségét, mert e meg szentelteték a kristus jelen valo létével,

K. mit jelentének. azok az akadályok. amelyeket találának a sidok. a templom, és a város építésében?

F. jelenté azokat az üldözéseket, amelyeket támaszt az ördög. a kristus tanítványai ellen, fő képen amelyeket fog támasztani. az utolsó időkben, hogy bé ne mehessenek a mennyei jérusálemben [62a:]

K. mit jelenté ez a második templom, amelyet a fogságból valo viszá térés után. építének?

F. jelenté. a keresztényi anyaszent egy házat. és az uj testámentumot., a melynek dicsősége. fő képen belső lévén. felyül haladgya a

⁴²² fejek [j helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

⁴²³ a töb <zé> nemzetségéből

⁴²⁴ csak <az artaxerxes> a hoszu kezű artaxerxes

⁴²⁵ eszten<den>dejében.

⁴²⁶ fel álihtassák, [Második á-é-ből javítva.]

⁴²⁷ ez a <z el> második

synagóának dicsőségét, amely csak külső képen való volt. st aug. de civ dei. lib 18. Cap. 48.

K. mit jelenté. a. hogy a sidok. egyik kézel. építették a templomot. a másikával.⁴²⁸ oltalmazták magokat?

F. jelenté azt. amit kel cselekedni akersztényeknek., nem dolgozhatnak amennei épületen. a melynek fundamentuma akristus, hogy ha egy szers mind nem hartzolnak. az ördög ellen. a ki is mint az ordito oroslány, szüntelen⁴²⁹ körülötök forgolodik. hogy őket el nyelye, és ne engedgye nékik, amennei épületen dolgozni.

21 Articulus

Hogy micsoda rendben valának a sidok meg szabadulások után. mind addig még a romaiak. el nem pusztították egészen.

K. amidőn a sidok viszá térének a fogságbol. akirályok igazgatáké¹⁰ őket. mint az előtt?

F nem, hanem apersák alat. valának. azután nagy sándor alat, aki is a nap keleti országokat el foglalván, dáriust, apersák utolsó királyát meg győzé. országát is el foglalá., anagy sándor halála után., a kapitányi. fel oszták magok között a birodalmat, ptolomeus, egyiptumban királyá let. seleucus. babiloniában, és syriában uralkodék. ptoloméus. judeát. meg vevé, és nagy számu sidokot vive fogságra egyiptumban, ennek helyében következék. ptolomeus philadelphus. ez jól bánék asidokal. és szabadságot ada.⁴³⁰ [62b:] azoknak a kik akarnának. hogy viszá mehetnek judéában., közönségesen azt tarttyák. hogy ennek idejében fordították a szent könyveket görög nyelvre; a hetven. magyarázok, ezeknek fordítások nagy tiszteletben. vagon az anyaszent egy házban.,⁴³¹ philadelphus után következének. ptolomeus evergetus. ptolomeus epiphanus. ezek igen üldözék a sidokot.

Abban. az időben él vala anagy antiochus. a syriai király. a ki szövetséget vete. philipusal. a macédoniai királyal. hogy meg foszthassa. ptolomeus epiphanust, az egyiptumi királyt. az országából., ezek a fejedelmek. igen nagy pusztításokat tesznek vala akoron judéában.

Antiochus után következék. seleucus philapator, emeg kedvelvén. oniást. a fő papot. jó erkölcsiért, bővön adata néki, mindent a mi kívántaték az áldozatokhoz³⁰

seleucus után következék. antiochus epiphanus. ez el hiresíté magát.

⁴²⁸ másikával. [v-l-ből javítva.]

⁴²⁹ szüntelen [Első n-t-ből javítva.]

⁴³⁰ [A lap alján tollvonások.]

⁴³¹ egy házban., <pto> philadelphus [Törlés a sor végén.]

Istentelenségéért. oniást, ezt a szent fő papot le tévé, és ezt a szent hivatalt. hol egynek. hol másnak adgya vala., a jerusálemi templomot fel dúlá. a sidokal meg akará változtatni vallásokot., azt a szent embert élézárt erre valo nézve meg öleté, és kinos halálal öleté meg. ahét egy 5 testvér atya fiakot. együt az anyokal., és egy szombaton. meg öleté mind azokat. kik az áldozatra esze gyültek vala., végtire magais nyomorult halálal halameg., az Isten meg büntetvén ötet.

Ezekben az üldözésekben., matathiás, tized magával. a pusztában el bujdosék. ahol⁴³² inkább szereté füvel élni, mint sem meg tiltot hust 10 enni,

Azután fegyvert foga, és ő utánna. az ő fia. ahires ju[63a:]das machabéus., a vallás meg oltalmazására.

Ha szinte a sidok. matathiásig. a fellyeb emlitet királyok alattalnak is. mind azon által, a nemzet res publica formában vala és aztot 15 a fő pap igazgattya vala. és a fő tanácsot.⁴³³ nevezték. sanedrinusnak., a nemzet pedig csak adoval tartozik vala a királyoknak:

K. szabad valaé matathiásnak. és az ő fiának judásnak hogy antiochus ellen tamadgyanak. abbol az okbol, hogy boszut állyanak rajta. a vallásért.

20 F. I. soha nem szabad. atörvényes hatalmok ellen támadni királyoknak., olyan szín alatt; hogy a vallást üldözi., akristus nem akará. hogy szent péter. kardgyával oltalmazná ötet., az első keresztények. a pogány császárok ellen nem oltalmazák vala magokot. noha igen üldözék öket., a töllök gyakorta meg lehetet volna könnyen, de még is soha 25 más fegyverrel ellene nem állának az üldözéseknek, hanem az imádság, és a békeséges türesem., és meg különbözteté magokot. a töbitöl, a fejdelmekhez valo hűségek által. matth. 26. 52. tert. apolog. cap. 18. et 48.

A sidok hasonlot tartottak., az Isten azt parancsolta vala nekik. 30 hogy békeséggel⁴³⁴ szenvedgyék. ababiloniaknak.⁴³⁵ rabságát., hogy engedelmesek legyenek fejdelmekhez. és imádkozanak érettek.

jerem. 29. 7. baruch. 1. 11.⁴³⁶

A midön tehát. matathias, és az ő fia judás. fegyvert fogának. antiochus ellen, hogy magokot oltalmazák. és anyomoruság alol ki 35 vegyék., ök aztot, természet felet, valo⁴³⁷ és nyilván meg üsmért. Isteni sugarlásbol cselekedék., és olyan buzgoságbol, a mely annak előtte fel

⁴³² ahol [a-o-ból javítva.]

⁴³³ tanácsot [melyet] nevezték. [ot – utólagos beírás.]

⁴³⁴ békeséggel [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴³⁵ ababiloni[aiak]aknak.

⁴³⁶ 11. [Első 1-es 2-ből javítva.]

⁴³⁷ valo [Beszúrás.]

indította vala. phinét, az Istent. meg bántók ellen, az írás eztet adgya
előnkben., azt is fel teszi, hogy az Isten. a makabéusokhoz⁴³⁸ [63b:]
valo⁴³⁹ kedvezésit. sok csudák által, mutatá meg. és mint örökös ur.
meg parancsolá a makabeusoknak⁴⁴⁰ hogy fegyvert fognának I ma-
kab. 2. 26. 27. 2. makab. 10. 29.

5

Azt is ezekhez tehetni, hogy antiochus nem vala örökös ura a
sidoknak, csak erőszakoson birta őket, sőt még a maga országa is. a
seleucus fiáé volt, demetriusé.

Az Isten népének vala tehát nagy igassága ahoz. hogy magát az iga
alol fel szabadította, mihent arra alkalmatosság adatot, valamint annak
előtte cselekesznek vala az izraélitak., gedeon. sámson., és más bírák
alat., akiket az Isten támaszt vala, hogy őket ki vegyék. az madianiták.
amoniták. és philistéusok igájok alol.

K. micsoda nemzettségből vala matathiás?

F a lévi nemzettségéből. és az ááron maradékjából. mivel aztot
látjuk hogy judás makabéus. az⁴⁴¹ ő fia, a papi hivatalt viszi vala
végben a templomban., és hogy más egyik fiát, janathást, fő papnak
tévék. a mely csak az ááron maradékít illeté.

K. melyek. valának. a judás makabéus leg nevezeteseb cselekedeti?

F sok számu győzedelmet vet antiochuson. és az utánna valo királyo-
kon. és más egyéb népeken., jerusálemet meg vevé.⁴⁴² a templomot meg
tisztítá. és meg szentelé, és ennek a meg szentelésnek. emlékezetére.
innepet rendelete, a melyet a kristus is meg tarta, az ő nagy vitezése.,
és sok győzedelme. az egész földön. el hiresíté az őnevét, végtiré el vesze,
egy [64a:] olyan hartzon. a melyen nyolcz század magával, sok számu
nép ellen kellették hartzolni., a mely hartzon nagy jelít mutatá hitének
és vitezésigének. machab.

25

K. ki következék, judás makabéus után. ki vezérelte a hadat, és ki
igazgató a népet.?

F. leg első vala jonathás. aki azután. meg egyezteté a maga személye-
ben, a világi⁴⁴³ hatalmat. a fő papi hivatalnak hatalmával. ez⁴⁴⁴ után.
következék. simon. az őttse, ez igen nevezetes vala. bátorságáért, és jó
erkölcsiért, és aki leg első vala., a nemzetin valo csendes uralkodásban,
a babiloniai fogsag után., eztet meg ölék áruulásal egy vendégségben, és

30

⁴³⁸ [A lap alján tollvonások.]

⁴³⁹ valo [v – megkezdett k-ból javítva.] kedvezésit. <fogy> sok

⁴⁴⁰ a makabeusokk

⁴⁴¹ áz [a – és-ből javítva az ékezet meghagyásával.]

⁴⁴² meg vevé. [Első v – megkezdett m-ből javítva.]

⁴⁴³ a világi <ham> hatalmat.

⁴⁴⁴ ez <u> után. [Tollhiba.]

hagyá maga után. a fő papságban. és a fejdelemségben. a fiát jánost. a kit nevezék. hircanusnak.,

Ez után következék. judás. akit nevezék. aristobolusnak. evely leg előbször⁴⁴⁵ a királyi nevet magára, ababiloniai fogságok után. a sidoknak, ezután uralkodék, alexander jánnaeus, ennek két fia vala. alexandrától, a feleségitől, az egyik⁴⁴⁶ hircanus, a másika. áristobolus., alexandra királyné. uralkodék. a sidokon az ura halála után, ez hircanus fejére tévé akoronát. és fő papnak tévé. de ez a királyné meg halván., aristobolus meg fosztá, a batyát mind a koronától, mind a fő papságtól.

10 Aristobolus idejében, a nagy pompéjus,⁴⁴⁷ a sidokot a romaiak adozása alá veté

pompéjus. a hircanus segittségire menvén. viszá helyezteté széki-ben, de meg nem engedé néki. hogy a királyi nevet viselley és⁴⁴⁸ vivé áristobolust., magával, hogy nagyobb dicsőségel mehessen bé romában⁴⁴⁹ [64b:]

Azután pachorus. a parthusok királya. judéában mene, hircanust le tévé, és ántigonust, az aristobolus fiát. helyezteté helyében.

De csak hamar. akit azután nagy hérodesnek nevezének. és aki nem volt születet sidó, hanem iduméus, szabadságot nyere a romaiaktól.,
20 hogy viselhesse a királyi nevet, és azután judéában mene., hadakozni antigonus ellen., a kit meg győzék, és a győzelem után. csendeségben uralkodék., az ő uralkodásának pedig vége felé., jöve evilágra. akristus, az emberek meg váltoja.

A hérodes halála után, az országát, a gyermekei között fel osztá
25 augustus császár, felét archelausnak adá, és atöbbit fel osztá herodes antipás, és philippus között,

Augustus⁴⁵⁰ letévé archélaust kilencz esztendő mulva, és szám ki vetésre küldé. galliában bécsben. a hol meg hala., és az archélaus részt, romai tartományok közü⁴⁵¹ számlálá.

30 Aztot láttyuk az évangyéliumbol. hogy a midön akristus el kezdé tanyítását. a romaiak birták. jerusálemet, és az egész judeát. a melynek pilátus vala gubernátora., azt is el mondhatni, hogy csak nem mind az

⁴⁴⁵ előbször [b-sz-ből javítva.]

⁴⁴⁶ az egyik <hir> hircanus, [Tollhiba.]

⁴⁴⁷ pompéjus, <aromaiak̄k valo> [<v> a-ból javítva;] <adozás alá veté.> a sidokot a romaiak adozása alá veté [a javítás utólag történt és ekkor írta be a törlés után: a romaiak adozása alá veté szöveget.]

⁴⁴⁸ és <romában> el vivé [el igekötőt utólag írta be a törlés és vivé közé.]

⁴⁴⁹ [A lap alján tollvonások.]

⁴⁵⁰ Augustus [tus – beszúrás.]

⁴⁵¹ közü <tévé.> számlálá.

egész szent földet ők birták.,⁴⁵² mivel herodes antipásal, és philipusal. ugy bántanak. valamint jobágyokal. noha ezek a fejdelmek. királyi nevet viselnek vala. valamint a szent írásban lattjuk. marc. 6. 14.

Végítire, akristus halála után, a sidok. fel akarván magokot szabadi-tani a romaiak alol., judéából ki üzettenének, a templom, és jerusálem. ⁵ egészen el rontaték., és ők, az egész földre el oszlának., meg mondgyuk. ezután, az okát. ennek a pusztulásnak. [65a:]

22. Articulus

A sidoknak. arabságbol valo meg szabadulásogtol fogva. a⁴⁵³ messiás el jövetelég valo szokásokrol. és vallásokrol.

K. arabságbol valo meg szabadulás után,⁴⁵⁴ asidoknak valaé pro-phétájok, mint az előtt

F. malachiás, a ki aggéeus, és zakariás idejekben prophétizál vala. leg ¹⁰ utolso vala a prophéták között, nem is vala más utánna. keresztelő szent jánosig. st aug. de civ dei libr. 18. Cap. 35.

K. malachiástol fogvást.⁴⁵⁵ keresztelő sz. jánosig mennyi idő telék el.?

F. mint egy negy száz. ötven esztendő: nézd. meg a Chronologistá- ¹⁵ kot.

K. azon idő alat. Istenesen éléneké a sidók?

F. CSak nem olyan hamisak valának mint az előtt, ekitettzik a machabéusok könyveiből,⁴⁵⁶ és ajoseph. historiájából., mind azon által. valának szent emberek is közöttök. st aug. de civ dei lib 18. Cap. ²⁰ 45. ez az atya mondgya. hogy akoron a sidok sokal hamisabak valának. mint sem a prophéták idejében.

K. kik valának⁴⁵⁷ azok. kik a szent életel meg különböztetétek mago-
kot atöbbitől.?

F. oniás a fő pap. és ennek fiai, simon, és éléázár. és ezeken kívül. ²⁵ a hét machabéus mártýrumok., az anyokal együt. azután⁴⁵⁸ matathiás. és más egyebek, a kiknek meg lehet látni neveket. a machabéusok könyveiben.

⁴⁵² ők birták., <és> mivel

⁴⁵³ a a messiás [A névelő kétszer írva, sor végén és új sor elején.]

⁴⁵⁴ után, <sz> asidoknak [s-d-ből javítva.]

⁴⁵⁵ fogvást. <f> keresztelő sz. jánosig

⁴⁵⁶ könyveiből, [v-v-ből javítva.]

⁴⁵⁷ valának <akor.> azok [azok <akor.> fölé írva,] kik <szentségel>
a szent életel [a javítás a törlés fölé írva.]

⁴⁵⁸ azután <mathatiás.> matathiás. [Törlés a sor elején.]

K. a fogság után. a sidok bálványozánaké mint annak előtte?

F a mely üldözéseket szenvedének, az egyiptumi. király, ptolomeus és a syriai király, antiochus alatt. azok sokakat abálványozásban ejtének., de arabságból való viszá térések után, nem láttuk., hogy olyan
5 hajlandósággal lettek volna. a bálványozáshoz, mint an-⁴⁵⁹[65b:]nak előtte,

K. mit jelent a üldözés, melyet szenvedének a sidok. antiochus alatt.?

F. jelent azokat az üldözéseket, melyeket fognak szenvedni a kereszt-
10 tények világ vége felé. az antechristustól. st. hier. supr. cap. 7. 8. 11. 12. dan.

K. abban arendeletlen. és homályos időben, amelyben semmi világosítást nem ad vala. Isten asidoknak. a prophéták által. micsoda rendben vala anép között avallás?

15 K. a machabéusok haláluk után, sokféle vallás kezdődék. és a phariséusok.,⁴⁶⁰ sokféle magyarázatot adának az Isten törvényéhez amelyek vagy emberi, vagy babonások, vagy tellyeséggel ellenkezők valának⁴⁶¹ a szent törvényel.

K. melyek valának. azok avallások.?

20 F. leg nevezetesebbek, a phariséusok. saduceusok, és essenianusok. K. kik valának a phariséusok?

F azok olyan sidok valának. kik külső képen. mértékletes életet éltenek, de belső képen, meg valának romolva. ezek sokakban. meg változtaták a törvényt. a kristus sokdolgokat⁴⁶² hányta ezeknek szemek-
25 re. joseph hist. lib. 13. Cap. 9.

K. kik valának a saducéusok?

F. ezek. Istentelenek. és szabados életűek valának: alélek meg halhatatlanságát. nem hitték. se a testnek fel támadását, se az örök büntetést, a sidok⁴⁶³ között, anagy urak. és a gazdagabbak., ezen a valláson
30 valának joseph. hist lib 13. Cap 18.

K. kik valának, az essenianusok?

F azok olyan sidok. valának. kik Istenesen éltenek,⁴⁶⁴ akiknek tiszta vallások. és szokások vala, némelyek közülök meg [66a:] nem házasodának soha. akik pedig meg házasodtanak, azok igen vigyáztak
35 a törvényre. ezek igen mértékletes életet éltenek.

⁴⁵⁹ [A lap alján tollvonások és tollpróba: *Az Is.*]

⁴⁶⁰ a phariséusok., [s^e-es-ből? javítva.]

⁴⁶¹ valának [Szóvégi a-o-ból javítva.]

⁴⁶² sokdolgokat [d-l-ből, vagy megkezdett k-ból javítva.]

⁴⁶³ sidok [i-o-ból javítva.]

⁴⁶⁴ eltének, [Ékezethiba.]

vannak olyan auctorok. akik azt tarttyák. hogy a mit joseph. et⁴⁶⁵ philo. irnak. az esseniánusok felöl, azokat a sidokot kel rajtok érteni, a kiket meg térítének az apostolok. aszent lélek le szállása után, act. apost. cap. 2.

K. mellyek valának. atöb vallások?

5

F. illyenek⁴⁶⁶ valának. a samaritánusok. a hemero baptisták. a herodiánusok.

K. kik valának. a samaritánusok.?

F. valóságos sismaticus sidok valának, mivel nekik különös⁴⁶⁷ templomok, oltárok, és papjok vala, akik nem fügöttek a fő paptol. 10

Magyarázat

Ez a szakadás. jeroboám alat kezdödék., és tarta mind addig. még a tiz nemzetség el nem oszlék.

Az el oszlás után, babiloniából. egy papot küldének samariában.. hogy az igaz Isteni szolgálatot fel állítsa a nép közöt, a tartományban 15 lévő sok bálványozok miat. a samaritánusok., igen sok babonás⁴⁶⁸ dolgokot elegyitettek vala. a sidok Ceremoniái közü., sanaballátus: egy samaritanus fejdelem engedelmet nyere nagy sandortol., hogy templomot épithetne a garisim hegyén, hasonlot, ajerusálemi templomhoz. sido papokot vitete., kik a templomában. szolgáljanak., sanaballatus., 20 ezeknek a vallástol el szakadot papoknak., fő papjokká tévé manasest., a fő pap. jeddus attyafiát., az oltától fogvást, mindenkor nagy vetekedés volt a sidok, és a samaritánusok közöt, a mely még akristus idejében is tarta., hogy hol kellet-⁴⁶⁹[66b:]nék. imádni az Istent, és ez a két nép. soha meg nem egyezheték egymásal. 25

A samaritánusok. nem vettek bé többet a szent írásbol, csak az ött könyvit mojsnesnek, aztot tagadták. hogy az Isten csak jérusálemben akarja. hogy imádgják, és szolgálják., a⁴⁷⁰ többiben. mind inkább meg egyeznek vala a sidokal.

K. kik valának a hemero baptisták.?

30

F. ezeket a sidokot így nevezik vala⁴⁷¹ görögnyelven. a tészen, minden napí mosodást., mivel minden szentségeket abban. tartották. hogy minden nap meg mosták magokot. ezek nem hitték a fel támadást.

⁴⁶⁵ et [és]

⁴⁶⁶ illyenek [illenekből javítva az y utólagos beírásával.]

⁴⁶⁷ különös [s-k-ból javítva.]

⁴⁶⁸ babonás [A bo szótag javítva.]

⁴⁶⁹ [A lap alján tollvonások.]

⁴⁷⁰ a <tobbine> többiben.

⁴⁷¹ nevezik vala <si> görögnyelven.

K kik valának. a⁴⁷² herodiánusok?

F. e szerént nevezék az olyan sidokot, akik azt tarttyák vala., hogy a nagy hérodes messiás⁴⁷³ volt, némellyek pedig azt tarttyák., hogy a herodianusokon. azokat a tiszteket kel érteni, akik adot szednek⁴⁷⁴ 5 vala., a romaiak számára.

K. mi okozhatá a herodiánusok sectáját.?

F.⁴⁷⁵ a hogy a sidok mindnyájan abban ahítelben valának., hogy az idő el jöt volt. amelyben a messiásnak. el kellett jöni.

mind ezekből ki tettik valamit mondottunk. hogy a sidok nagy 10 romlásban valának. amidön a kristus. a földre jöt. rom. 3. 10.

23 Articulus

Hogy micsoda állapotban valának, a pogányok ábrahám hivatásától fogva. a messiás el jöveteléig.

K a midön a sidók ilyen meg romlásban. valának. [67a:] mi képen élnek vala atöb nemzettségek?

F. aztot már láttuk,⁴⁷⁶ hogy az Isten el hadta vala őket vétkekben. amidön ábrahámot választá., hogy attya lenne a sidó nemzetnek., az 15 oltától fogvást apogányok., a bálványozásban. és a meg romlásban éltenek., és amint szent pál le írja az ő rendeletlenségeket, az irtoztato. rom. 1. 18.

K. a töb nemzetek. annyira el hagyattattak valaé Istentől, ábrahám hivatásától fogvást. hogy nem lett volna. egy is közöttök. aki üsmérte, 20 és szolgálta volna az⁴⁷⁷ igaz Istent?

F egyedül csak a sidó népet lehete az óltától fogvást nevezni az Isten népnek., mondgya sz ágoston., de azt sem tagadhatni mondgya ez a sz atya. hogy ne let volna valaki a töb nemzetek között is, a ki a szentek társaságához, ne tartozot volna., st. aug. de civ dei, libr. 18. Cap. 47.

25 K. mit kellették cselekedni apogányoknak a messiás el jövele előtt., hogy magokot meg szentellessék?

F az Istenben kellett hinni, ötet imádni, néki engedelmeskedni, a lélek üsméret. és az egyenes okoságnak törvénye szerént élni., hinni, és remélni. a meg váltóban.

⁴⁷² a <her> herodiánusok? [Tollhiba.]

⁴⁷³ messiás <t> volt,

⁴⁷⁴ szednek [a-n-ből javítva.]

⁴⁷⁵ F. <mert> a hogy [A javítás a törlés fölé írva.]

⁴⁷⁶ láttuk, <h> hogy [Tollhiba.]

⁴⁷⁷ az <I> igaz Istent?

K. üsmérünké valakit apogányok között. akik eszerént éltenek volna.?

F. a többi között. az irás kettőről szol., akik igen bö-⁴⁷⁸[67b:]csek. és Istenesek valának. ugy mint, jób, és melchisedek, mindenike figurája
5
vala akristusnak

A pogányok közül. másokat is nevez a sz. irás. ilyenek valának⁴⁷⁹
aninivébéliek., kik penitentziát tártának. a jonás predikálására., aztot
el lehet hinni, hogy a sidok. el széledvén, a nemzetek, akik közü vivék
a szent könyveket. meg tanulhaták azokból a messiás el jövetelét.

K. ki vala jób.?

10

F. ez a husz.⁴⁸⁰ földin lévő. nap keleti fejdelem vala., igen egyenes.
és Isten félő volt., e minden féle képen meg próbáltaték e földön, mind
ezekben a próbákban, formája vala., a legg tekélteseb.⁴⁸¹ békeséges
tűrésnek., az Isten meg koronáza az ő békeséges tűrésit. e földön, viszá
adván néki. duplán. amit el vesztes volt, és job meg hala., az Isten
áldásában. 15

K. miben jelenté jób, akristust?

F. 1. az ő ártatlanságában., 2. kiseretiben. és szenvedésiben. 3.
békeséges tűrésiben, 4 az ő dicsőségiben. mely meg koronáza. békeséges
tűrésit, és a mely képzelé, a kristus fel támadását. és menyben menete-
lét.⁴⁸² st grego. supr. job [68a:]

K. kicsoda vala melchisedek.?

F. ennek se születésit, se nemzetségit, se halálát nem tudgyuk,
hanem csak azt tudgyuk. hogy papja volt amagosság bélinek. és sálemi
király volt. hogy ez ábrahám eleiben mene, a midön amaz⁴⁸³ meg veré 25
az öt királyokot., hogy kenyeret. és bort áldozza. az Istennek, a gyözede-
lemért valo háláadásul. hogy ábrahámot meg áldá., és ábrahám: a
nyereségből, neki meg adá a tizedet.

K. miben jelenté melchisedek. a kristust?

F. valamit a szent irás mond, erről a szent emberől a mind a kristust 30
jelenti, és az ő papságát., valamint ezt sz. pál. szépen fel teszi, a sidok-
hoz irt levelének hetedik résziben. ezért is nevezi az irás a kristust.,
melchisedek rendi szerént valo⁴⁸⁴ örökös papnak. hebr. 7. ps. CIX

⁴⁷⁸ [A lap alján tollvonások és tollpróba: *Mons*]

⁴⁷⁹ valának <aninivíták>., aninivébéliek [A javítás a törlés fölé írva.]

⁴⁸⁰ husz [Hosszú *f* betűje rövid *s*-ből javítva.]

⁴⁸¹ tekélteseb. [Első *e-ö*-ből javítva; vö. 361. sz. jegyz. is.]

⁴⁸² menetelét. <ps. CIX. CIX.> st grego. supr. job

⁴⁸³ amaz [amázból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁸⁴ valo <örökös atyának.> örökös papnak. [A javítás a törlés fölé írva.]

K. miért engedé meg az Isten ezt a közönségesen való meg romlását. a sidoknak. és a töb népeknek, el jövele elöt?

F. azért hogy meg mutassa irgalmaságát. mind az⁴⁸⁵ egyikén, mind a másíán, hogy meg szégyenítse. az emberek kevéségít., meg üsmértetvén vélek, tehetetlenségít. a magára le hagyatatot emberi okoság-
5 nak., és hogy suhajtsák⁴⁸⁶ a [68b:] meg szabadítot., a messiást. és hogy észre vegyék. annyi⁴⁸⁷ meg orvosolhatatlan nyomoruság után., a meg szabaditonak szükségés voltát. rom. 3. 9.

5. Rész

A Kristus. Jésusról.

Első Articulus.

A Messiás el jöveteléről való bizonyságok, a mellyek már bé tellyesedtenek a profétiák szerént. a kristus Jésus személyében:

K. Tudgyuké mi azt bizonyoson. hogy a Messiás a ki meg ígértetet
10 volt az embereknek. már el jött, és hogy csak hejában várják most a sidok?

F. Igen is tudgyuk. mert a profétiákban nevezet idő. a Messiás el jövetelére. már régen el mult. és ezek a profétiák mind bé tellyesedtenek a kristus jésusban.

15 K Mellyek azok a profétiák. amelyek a Messiás eljövetelinek idejét meg mondották?

F. Jácób, Daniel, Aggéus. ezeknek profetiai. ez iránt leg világosab-
bak

K. Miesoda a jákób profetiája ez iránt? [69a:]

20 F. Jákob már halálán lévén. meg jövendöle sok féle dolgokot, mellyek az ő gyermekeit. és azoknak maradékit illeték. Judának pedig mondá. hogy nem vétetik el tölle a birodalom és a törvény tévő az ő maradékjától. mig el nem jö a Messiás. és sok népek gyűlnek öhozzája Gen. 49. 10.

25 K Miben bizonyittya emeg, hogy el jöt a Messiás?

F. Abban. hogy közel vagon tizen hétszáz esztendeje hogy asidok-
nak nincsen királyok. se valamely más elöttök való a magok nemzeti-

⁴⁸⁵ mind az egyikén [az – ez-ből javítva.]

⁴⁸⁶ suhajtsák [k–g-ből javítva; a lap alján tollvonások.] a [68b:] a meg szabadítot.,

⁴⁸⁷ annyi <sok> meg orvosolhatatlan sok

ből. vagyon is már. tizenhatszáz esztendeje hogy az országokból ki üzettek. és az olta. viszá nem mehettenek.

K A messiás valójában el jötté mindgyárt. hogy a sidoknak. magok nemzettségéből valo királylok. vagy más előttök valojok nem vala?

F Igenis. mert amidon akristus Jesus. a Messiás. a földre jöve. 5
hérodes nem vala sido nemzettségéből valo., hanem Idumeus, de sidok királyának hitták ötet., a Romaiak uralkodnak vala ezen a nemzettség-
gen, ugy annyira hogy romai gubernátor. parancsolt az országban, és a sidoknak, akristus idejében., nem Vala szabad halálra itélni valakit.
A sidok magok meg vallák azt, hogy nem volna királyok hanem csá- 10
szárjok. joan. 19. 15. A pedig bizonyos hogy viszá nem vették magok-
nak a hatalmat az olta, minek előtte⁴⁸⁸ [69b:] pedig a Romaiak birodal-
ma alá nem estenek volna. ez a hatalmok meg vala., vagy ha némelykor
ezt el vették is töllök. az igen kevés ideig tarta, a leg hoszszab fogságok
ababiloniai fogságok volt., amely is hetven esztendeig tarta., de még 15
akkor is volt hatalmok halálra itélni. amint ki tettik a susánna histo-
riájából., az utánnis noha adot fizetének a Médusuknak. a persáknak,
a Görögöknek. a syriabélieknek, az Egyiptumi királynak, de mind azon
által a fő papok igazgatták az országot tellyes hatalommal. akik is végtire
királyi titulust vevének⁴⁸⁹ magokra. és ezeknek az utolso sido királyok- 20
nak hatalmok. éppen akristus el jöveteléig tarta. hogy a jákób profetiá-
ja bé tellyesednék. hogy addig tart az ő birodalmok. míg nem eljö a
Messiás.

K A Daniel profetiája mit mond a Messiás el jöveteléről.?

F. Midön a sidok babiloniában lettek volna fogságban. az Isten 25
Gabriel Angyalt küldé Danielhez. hogy meg mondaná néki. hogy a
népnek meg szabadulása, és Jérusálemnek meg építettése fölöl valo
parancsolatnak. ki adásától fogvást. a Messiás el jöveteléig. hetven
hetek, léznek, hogy a hetven⁴⁹⁰ hetedik hét között. a Messiás halálra
tétetik. hogy a maga népe ötet el hadgya. ez okáért, ő is el fogja hadni 30
a maga népét. hogy a város, és a templom egészen el pusztittatik. hogy
a templom el rontása⁴⁹¹ előtt. utála-[70a:]toságokat tselekesznek. a
szent helyben. és hogy az után a nép egészen valo pusztulásra jutt.,
a mely az időknék végüig fog tartani. dan. 9.

K. Ez a profétia meg bizonyityaé. hogy a Messiás már el jött? 35

F. Igen is meg. mert ha a daniel heteit. nap számra veszük. tsak négy
száz kilenczven napot téssen. és hogy ha a heteket esztendőkre szám-

⁴⁸⁸ [A lap alján tollvonások.]

⁴⁸⁹ vevének [vévénekből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁹⁰ a hetven <hetek> hetedik hét között. [hetedik hét <hetek> fölél
írva.]

⁴⁹¹ el rontása [Hosszú f betűje t-ből javítva.]

lálljuk. valamint, a szent írásban szokot lenni. tehát ugy negy⁴⁹² száz kilenczven esztendő tészen, levit. 23. 16..

Annak pedig vagon már. tizenhatszáz esztendeje. hogy a jerusálemi templom egészen el rontatot és hogy a sidó nép. az egész világra el
5 széledet, hordozván magokal. a profetiának láthato képpen valo bé tellyesedésinek jelit. osé. 3. 4.

Sok ideje vagon tehát annak hogy a messiás el jött.

E ki is tettzik a régi dolgokbol. mert a midön pompéus meg vette volna jerusálemet., a sidok mindnyájan azt tartották hogy a Messiás
10 felöl valo profétia⁴⁹³ bé tölt volna, annak nagy hire is vala mindenüt.. hogy nap keletről egy olyan támadna, a ki az egész világot maga alá hodoltatná. joseph. lib. 6. Cap. 31.

K Ez a profétia meg bizonyitytaé. hogy a kristus jésus a Messiás?⁴⁹⁴
[70b:]

F Igen is meg. mert valamit meg jövendöltek a Messiás felöl. a mind
15 bé tellyesedet a kristusban.

Magyarázat.

A kristus jesus a hetvenedik hétnek közepiben öletett meg. attol aparancsolattal fogva számlálván. amellyet hoszu kezü Ártáxerses adot
20 vala ki. birodalmának huszadik esztendejében. hogy fel építsék Jerusálem városát. akor a sidok el hagyák. és meg tagadák akristust., azért ök is meg vettettetének.⁴⁹⁵ erre valo nézve. a romaiak ellenek menének. avárost, és a templomot semmivé tevék. meg is lehet látni a josef historiájában.⁴⁹⁶ hogy micsoda utálatosságokat cselekedtenek akor atemplomban a sidok., és a csudálkozásra méltó hogy az olta az egész
25 világra el vannak szélyedve. és hogy mennyit íykeztek már azon hogy vizsá mehessenek. a várost és a templomot meg építhessék. sőt még apogány császárok is voltanak azon hogy nekik meg építhessék, a keresztény valláshoz valo gyűlölségből. de még is azt soha véghez nem vihették.

30 K. vagoné meg más profetiája danielnek a Messiás el jöveteléről?

F. vagon., mivel ez aproféta le írta. hogy az Isten miképpen mutatta meg neki. a birodalmaknak. egy más [71a:] után valo következéseket, Nabugodonozortol⁴⁹⁷ fogvást, aMessiás el jövetelég.⁴⁹⁸ amelyek

⁴⁹² negy száz [A g helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

⁴⁹³ prefétia [Íráshiba *profétia* helyett.]

⁴⁹⁴ [E lap alján tollvonások és tollpróbák: *Mert M Mert El pus ha*]

⁴⁹⁵ meg vettettetének. [Utolsó *t-n*-ből javítva.]

⁴⁹⁶ historiájában. [*já* – sor alatti beszúrás.]

⁴⁹⁷ Nabugodonozortol [*z-r*-ből javítva.]

⁴⁹⁸ el jövetelég. [*öv* – *et*-ből javítva.]

ezek., a babiloniai,⁴⁹⁹ a persiai, a görög, és a⁵⁰⁰ romai birodalmak, A romai birodalom, avashoz hasonlítatik, a mely mindent meg győz és el ront, ez ugy is volt. mert ők az egész világnak parancsoltanak., a proféta az után mondgya, hogy ezeknek abirodalmaknak idejében. az Isten más birodalmat fog támasztani, a mely hasonló leszén. az égből le eset kis köhöz, ez a birodalom maga alá veti erőszak nélkül a több birodalmakat, és az a kis kö, olly nagy hegyé leszén. a mely bé tölti az egész földet. Az az, hogy ez az ujj birodalom, eleinte igen kicsid leszén, de idővel⁵⁰¹ az egész földre fog terjedni. es örökké fog tartani. Dan. 2. 37. 10

K Micsoda értelme vagyon ennek aprofetiának.?

F Az. az értelme, hogy az Isten el fogja küldeni a Messiást evilágra, aki a szent írásban sok helylen a köhöz hasonlítottatik., a ki is fel fogja állítani az ő lelki birodalmát. az Anyaszent egy házat; a romai birodalomnak el romlására, az Anyaszent⁵⁰² egy ház birodalmának kitsinynek 15 kellették lenni eleinte, a mint hogy az Évangéliumban is amustár maghoz⁵⁰³ hasonlítottatik. a mely igen kitsiny mag, de palestinaban nagy fák lesznek belölle.

K. Ez a profétia bé tölté?⁵⁰⁴ [71b:]

F. tellyeségel bé tölt, A kristus Jesus. Augustus császár idejében jött 20 el, a ki⁵⁰⁵ is első romai császár vala, a kristus birodalma igen kicsid volt eleinte. de azután lassan lassan meg nőtt minden emberi segítség nélkül., birodalma alá is veté a pogány CSászárokat Constantinustol fogvást. a ki ura vala aromai birodalomnak, és már annak igen sok ideje vagyon. hogy a kristus lelki birodalma az egész világra el terjedett. 25

K Micsoda az Aggeus profetiája. a Messias el jövetelének idejéről.?

F A babiloniaiak el rontván atemplomot. Zorobabel fel építeté, de mint hogy a sidok. nagy külömbséget látának az első, és a masodsor fel építetet templomnak szépsége közöt, azért ökk nagy szomorúságban valának. hogy pedig meg vigasztaltassanak., az Isten ezeket mondatá 30 nékik az aggeus profétával. *Ezt mondgya a seregeknek ura, még egy kevés idő vagyon. és en meg inditom az eeket. a földet, és a tengert. és az egész világot; és meg indittok minden népeket. és eljő az egész pogány népeknek kívánsága. és bé töltöm. etemplomot. dicsőségel. nagyob leszén*

⁴⁹⁹ a babiloniai, <birodalom.> a persiai, [Törlés a sor végén és sor elején.]

⁵⁰⁰ a [Beszúrás.]

⁵⁰¹ idővel [v-j-ből javítva.]

⁵⁰² Anyaszent [y-a-ból? javítva.]

⁵⁰³ meghoz [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁰⁴ [A lap alján tollpróba. *Min*]

⁵⁰⁵ a ki [a – utólagos beírás a szóközbe.]

ennek aháznak dicsősége hogy nem az első háznak dicsősége. azt mond-gya a seregeknek ura, és ezen ahellyen adok békességet Aggeus. 2. 7. 8.

K Miben bizonyította meg eza profétia. hogy a Messiás el jött? [72a:]

5 F. Abban, hogy ez a profétia azt mond-gya hogy a Messiás. kevés idő alatt el fog jöni. és meg dicsőítte, ezt a másodsor építetet templomot. a maga jelen való létével. a mely dicsősége⁵⁰⁶ nem lehet a salamon templomának. ha szinte nagyobb gazdagsággal vala is építve. vagyon pedig már annak tizen hat⁵⁰⁷ száz esztendeje hogy ez a templom elrontatott., tehát még annak előtte el jött a Messiás.

10 K. Ez a profétia meg bizonyítottaé. hogy a⁵⁰⁸ krisztus Jézus a Messiás? F Igen is meg, mert csak egyedül akristust tekintik ezek a profétiák..

Magyarázat.

A krisztus Jézus, mint egy ött száz esztendővel jött el, ezután a profétia után, a mely is nem sok idő. az előtteni időkhöz képest, ő a minden népeknek kívánsága, mert ő általa hivatattak minden népek az igaz Istennek üsméretire. a mint ezt meg is mondották sokan aproféták. és a szükségét. a mely vala nekik el jövetelére. azt nevezik kívánságnak, valamint azt szokták mondani. hogy a száraz föld, kívánnya. és várja az esőt. A krisztus Jézus. meg indította az egész földet, az ő el jövetelével. mert ő mindeneket meg újított mond-gya szent pál. mind az égben, mind aföldön. ő töltötte bé sokal nagyobb dicsőséggel a második templomot az elsőnél, amaga jelen való létével. az Isten békességet adott [72b:] ezen ahelyen, mivel a krisztus ebben atemplomban ment imádni az ő Attyát. és tanítani az embereket az üdvességnek uttyára. a midőn az Istennel meg békélteté az embereket., és meg nyitná a Meny országnak kapuját.,

25 avalóságos sanctuáriumot. ez a profétia nem szól hát másról. hanem akristus Jézusról. st hiero. st cyril. alex. supr. agge,

K. Hát a több proféták mit mondottak valami olly nevezetes dolgot a Messiásról.?

30 F Az ő születésinek. életinek. és halálának. leg kisebbik része is meg volt jövendölve. és még holta után is hogy mi fog következni. a mint ezt meg fogjuk mutatni az o életének rovideden való historiájában⁵⁰⁹

K Bizonyosé a. hogy ezeket a profétiákat nem a keresztények csinálták. a meg lött dolog után?

35 F. Ezek a profétiák oly világosak. hogy még apogányok is valának ilyen gondolatban felöllök. de aző igazságok olly bizonyos. hogy egy

⁵⁰⁶ dicsősége [f-g-ből javítva.]

⁵⁰⁷ hat [hét-ből javítva.]

⁵⁰⁸ a [Beszúrás.]

⁵⁰⁹ a mint ezt meg <foguk> fogjuk mutatni [...] historiájában [Ezt a szöveget utólag írta be sötétebb tintával.]

okos ember azokban nem kételkedhetik. ugyan erre is mondgya szent péter, hogy vagyon igen erős bizonyságunk a profétáknak beszédekbe. 2. petr. 1. 19.

K. Honnét mutatták meg a profétiáknak. bizonyos, és valóságos voltát? 5

F. A sidok igen nagy ellenségi lévén akeresztényeknek, minden időkben meg tartották ezeket aprofétiákat, ugyan ő töllök is vették akeresztények, és noha tele legyenek is a sidok ellen valo fenyegetéssel, mind azon által ök azokat nagy tisztelettel meg tartották. azokat görög nyelvre fordították⁵¹⁰ volt még kristus elöt, és az egész világra el valának [73a:] terjedve; azért ha a keresztények leg kisebb változást tettenek volna is azokban. nem csak a sidok, de még apogányok is meg üsmerték volna. hogy lehetet volna a sidoknak az ő profétiájokból hamis versekel bizonyítani, hogy ök azok ellen fel nem kiáltottanak volna? és meg nem üsmerték volna a hamiságot., etelyes lehetetlen volt, 15 valamint szent agoston is mondgya., hogy az egész földön lévő pogányok bizonyságok voltak a sidok ellen. és a sidok. apogányok ellen. serm. 374. de diversis

K. Mint hogy ezek aprofétiák olly világosok, mitől vagyon hogy a sidok kik olly értelmesek. valamint a több emberek. még is ezeket által 20 nem láttyák

F. Az Istennek igasságos itéletiből vagyon az, aki abünért büntetésül. el hadgya asetettsége az embert, nagy bölcsességéből is cselekszi. azért.. hogy az irások nagyob bizonyságban maradjanak, amellyeket a sidok nagy tiszteletben tarttyák. a keresztények pedig a sidoktól vévén: mindenkor éltenek vélek. de még is soha öket azzal nem vádolták. hogy azokat meg változtatták volna, de söt még a sidoknak meg átalkodások. bizonyittya meg aprofétiáknak igaz voltokat mert a meg volt mondva hogy a sidok vakságban. és meg átalkodásban maradnak világ végéig, hogy szemekel nem látnának. és fülökel nem hallanának, hogy 30 a szent könyvek, és a profétiák. elöttök bé lennének zárva amel-[73b:]lyekből semmit nem értenének. és hogy a leg világosabb igasságok is semmit nem fognak tenni elméjekben.

2. Articulus.

Hogy ki légyen a kristus Jesus.

K. kicsoda a Messiás akit az Isten az embereknek küldöt? 35

F. Nem más. hanem a kristus Jésum, amint már mondottuk.

K. kicsoda hát a kristus Jesus?

⁵¹⁰ fordították <még> volt még <a>kristus elöt,

F. ő Az Istennek Fia. az örökké való meg testesült ige. aki emberré lett. hogy az embereket meg szabadítsa bünökből., és az ördög hatalmából, hogy az Istennel meg békéltesse őket, részt is adgyon nekik az örök életbe., boldogokká tegye őket. egy szoval hogy az a meg váltójk
5 legyen nekik., aki sok ideig vala ígéletben és várapozásban.⁵¹¹

K. A krisztus jésus Isten. s'ember is tehát egy szers mind?

F. Igen is. mert a proféták is ezt mondoták. amessiárol. mert ötet. az Isteni természetieért Istennek. vagy Isten_ Fiának⁵¹² nevezik., az emberi természetieért pedig. David fiának. Emmánuelnek (azaz. Isten mi velünk.). akét természetnek, egy személyben való meg egyesüléséért. paralip 18. ps. 2. 7. Isa 9. 6.

K. Mit értesz azon. mikor azt mondotd. hogy a krisztus.⁵¹³ [74a:] Isten. és ember egy szers mind?

F. Azt értem hogy a krisztusban két természet vagyon., Isteni, és
15 emberi természet, a mi az Isteni természetet illeti. ő egy Isten az Atya. és a szent lélek Istenel. ami az emberi természetet illeti. hasonló teste és lelke vagyon mint nekünk és ő öröktől fogván való Ige. atestet fel vévén. minden nyomoruságinkot magára vette. üdveségünkért.⁵¹⁴ avétken, és a tudatlanságon kívül. phip. 2. hebr. 4. 15.

20 K. Mit értesz azon., hogy akrisztusban. mind az Isteni mind emberi természet meg edgyezet?

F. Azt értem hogy a krisztusban meg edgyezet mind az Isteni mind az emberi természet. esze való elegyedés nélkül. példának okáért atest, és alélek meg egyezvén egy másal, csak egy ember léssen meg egyezésekből; akét természetnek külömbségékért. azt kel némelykor mondani.
25 a⁵¹⁵ krisztus hasonló az Istenhez. némelykor meg. hogy aláb való. valamint magais mondgya. hogy az atya és én, egyek⁵¹⁶ vagyunk, ez ugy vagyon. a mi az Isteni természetet illeti, Az Atya nagyobb én nálam, ez is nincsen külömben. ami az⁵¹⁷ emberi természetet illeti. joan. 14.

30 Ebből az is következik. hogy az Istennek lehet tulajdonítani a krisztusban., a mi az embert illeti. és az embernek, a mi az Istent illeti, mivel ugyan az az edgy személy. Isten. és [74b:] ember egy szers mind., ez így lévén. el lehet mondani. hogy az Isten szenvedet. meg holt. és fel támadot.,

⁵¹¹ várapozásban. <alat> [ban. – utólag szúrta be, a törlés után.]

⁵¹² Fiának [i-a-ból javítva.]

⁵¹³ [A lap alján őrszók: Isten és ember. egyszers.-]

⁵¹⁴ üdveségünkért. [Beszúrás.]

⁵¹⁵ a [Beszúrás:] krisztus hason<Is>lo az Istenhez. [törlés elválasztás után, a sor elején.]

⁵¹⁶ egyek [ek – beszúrás.]

⁵¹⁷ az <Iste> emberi

K. El leheté mondani hogy az Atya, és a szent lélek testett vettek magokra. hogy szenvedtek. és meg holtak, mivel természetben egyik a fiuval, aki fölül el lehet mondani hogy testet vett magára. szenvedet. és meg holt?

F⁵¹⁸ Nem lehet. mivel csak egyedül. a Fiurot lehet azt mondani. mivel csak egyedül az Isten Fia lett emberré. és nem az Atya. senem a szent lélek. 5

K. Hogy lehesen a, hogy a kristus egy természet lévén az Atyával. és a szent lélekel, emberré lett, ő benne pedig mind az Isteni, mind az emberi természet meg edgyezet., még is azt ne lehesen mondani hogy az Atya, és a szent Lélek emberi testet⁵¹⁹ vettek fel magokra? 10

F Mind ezek igen felyül haladgyák ami értelmünket., de azt erősen kel hinnünk, mert az Isten így nyilatkoztatta ki nekünk, és az Anyaszent egy ház eretnekeknek tartotta mind azokat. valakik így nem hitték. 15

K Mint hogy a kristusban két féle természet vagon vagyóné két féle akarat is benne?

F vagon. mivel az akarat szükséges az értelmes természethez. de akristusban akét akarat. egyik amásik alá volt mindenkor vettette, az az, hogy az emberi akarat tellyeségel az⁵²⁰ Isteni akarattól fügöt.⁵²¹ [75a:] 20

3. Articulus.

A kristus Jesusnak meg testesüléséről.

K Az Isten Fia hogy vette magára az emberi testet?

F. Az Isten Gabriel Angyalt Názáret városában küldé edgy szüzhöz, akit neveztek Máriának, a ki is férjnél vala⁵²² a Dávid nemzetségéből valo josef nevü embernél. Az Angyal bé menván azért. házában mondá. 25
Údvez légy Mária. malasztal vagy tellyes., az ur vagon te veled. meg háborodván ezen a köszöntésen. az angyal mondá néki. ne fély Mária. imé mehedben fogadsz. és szülsz fiat. és nevezed az ő nevét Jésusnak, ez nagy lészen. és a magosságban lako⁵²³ fiának hivattatik. és az ur Isten néki adgya a Dávidnak.⁵²⁴ az ő Attyának székit. uralkodik a 30

⁵¹⁸ [A *Felelet* elé beírta, hogy *héja van*]

⁵¹⁹ testet [Szóvégi *t-k*-ból javítva sötétebb tintával.]

⁵²⁰ az emberi akarat tellyeségel az <emberi> Isteni [*Isteni* <emberi> fölé írva sötétebb tintával.]

⁵²¹ [*heja vagon*. Későbbi bejegyzés.]

⁵²² férjnél vala <edgy> a Dávid [Törlés a sor elején.]

⁵²³ lako<nak>zo fiának [Törlés a sor végén.]

⁵²⁴ a Dávid-<n>nak. [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

jákóbnak házán, mind örökké. és az ő országának vége nem leszen
Mondá pedig Mária az Angyalnak, mimodon leszen a, mivel én férfiat
nem üsmérek. mondá néki az Angyal. a szent Lélek száll te reád. es a
magosságban lakozo Istennek ereje árnyékoz meg tégedet. annak oká-
5 ért. az is aki te tölled születik. Isten fiának hivatatik. mondá ismét az
Angyal., imé a te rokonod is Ersébet. az ő vénségeben fiat fogadot., és
immár hatod holnap vihelős. mert az Istennél nincsen semmi lehetet-
len., A Boldogságos szüz ezeket halván. mondá [75b:] az Angyalnak,
Imhol vagyon⁵²⁵ az urnak szolgáló leánya, légyen nékem ate beszéded
10 szerént., és abban a szem pillantásba bé tellyesedék az Isten fia meg
testesülésének titka. a szent lélek munkája által. luk. 1. joan. 1.

K. Micsoda nemzettségéből való volt a Boldogságos szüz.?

F. A Dávid nemzettségéből, josef hasonló képpen.

K. A Boldogságos szüz. valóságosan⁵²⁶ férjnél volté. josefnél. vagy
15 csak jegyben voltak?

F. szent ágoston. és sokan a szent Atyák közül azt tartották. hogy
házások voltak. de vannak meg sokan a kik azt tarttyák hogy csak
jegyben voltanak. s. hier.⁵²⁷ cap. 1. supr. s. matth.

K. Hogy ha a Boldogságos szüz. férjnél volt sz. josefnél, mitől
20 vagyon hogy meg háborodot mikor az Angyal mondá néki, hogy fia
lészen?

F. Mert holtig való szüzeségben akara élni,⁵²⁸

K. Miért ment hát férjhez. ha fogadást tett volt?

F. Az Istennek csudálatosan való rendeléséből. aki azt akará.

25 1. Azért, hogy a meg testesülésnek titka. jobban titokba maradha-
son. st. hier. Cap. 1. supr. matth.. st. ambr. sup. cap 1. st. luc

2. Azért, hogy a Boldogságos szüznek becsülete meg maradhas-
son.⁵²⁹ és semmit asidok. ellene ne mondhassanak. s.ambr. supr.cap.1.
s.luc. [76a:]

30 3. Azért hogy a Boldogságos szüznek illendő segítségé légyen. mind
azokban a szenvedésiben. melyeket az Isten bocsátot reája. meg szen-
tetetésére.

4. Azért mondgya szent ignátz martyr. hogy az ördög meg csalatkoz-
ván abban a házáságban., tsak ugy tekintse a kristust mint más embert.

⁵²⁵ vagyon [v – megkezdett hosszú szárú betűből, f-ből? javítva.]

⁵²⁶ valóságosan <fej> férjnél

⁵²⁷ s. hier. <supr.> cap. 1. supr. [Törlés a sor végén.]

⁵²⁸ élni, <?>

⁵²⁹ meg maradhasson. <a sidok előtt.> és semmit asidok. ellene ne
mondhassanak. [asidok. – későbbi beírás a lap alján *semmit ellene* alatt.]

és az Istennek szándéka. az üdvezítőnek halálán. végben mennyen.
st igna. epist. ad ephe. pag. 8.⁵³⁰

K. Mit értesz azon mikor azt mondod hogy a kristus a szent léleknek munkája által fogantatott?

F Azt értem hogy a kristusnak. mint⁵³¹ embernek apja nem volt; hanem az ő teste csudálatosan fogantatott a szent szűznek méhében. a szent lélek által. st aug. manu. ad lauren. Cap. 38.

K Nem de nem az Atyának. és a Fiunak munkája által letté meg ez a csuda?

F Igen is. a szent háromságnak munkája által. de csak különösen¹⁰ a szent léleknek tulajdonittatik. mivel Istennek az emberekhez való szeretete cselekedte azt., hogy az Istennek fia emberi testet vett fel magára.

A szent léleknek tulajdonították tehát. az Isten szeretetének erejét. a ki is az Atya, és a Fiu véghetetlen szeretetéből származik. valamint¹⁵ hogy az Atyának. tulajdonították a mindenhatóságot. és a Fiunak a bölcseséget.

K A Boldogságos szűz meg tartotta tehát szűzeségét⁵³² [76b:] mind mikor akristust méhében fogadta. mind mikor e világra hozta?

F. Igen is meg tartotta egész életében. mind szülése előtt. szülésekor.²⁰ és szülése után.,⁵³³ ezt is tartották az Anyaszent egy házban mindenkor.

Magyarázat

Isaiás proféta meg jövendölte. hogy a Messiás egy szüztől születnék. egy szűz, mondgya ez a proféta. méhében⁵³⁴ fogad, és fiat szül, és az²⁵ Emmánuelnek nevezetik. azaz, Isten velünk., ember s'Isten,⁵³⁵ az Anya szent egy ház mindenkor eretnekeknek tartotta azokat akik⁵³⁶ a Boldogságos szűznek szüntelen való szűzeségét nem vallották isa. 7. 14. s. hier. Contre. jovini.

K A Boldogságos szűz valóság az Isten Anyja volté? ³⁰

F. Igen is. mivel olyan fiat szült. a ki Isten. és az Isten. s'embernek teste, az ő testéből formáltatott. a mint sz.pál mondgya. Gal. 4. 4. Concil. ephes. Contr. nestor.

⁵³⁰ pag. 8. [Későbbi beírás a két sor közötti hézagba.]

⁵³¹ mint <más> embernek

⁵³² [A lap alján tollvonások.]

⁵³³ mind szülése előtt. szülésekor, és szülése után., [Utólagos beírás a sor fölött.]

⁵³⁴ méhében [ben – utólagos beírás a sor előtti margóra, elválasztás után.]

⁵³⁵ s'Isten [s' – beszúrás.]

⁵³⁶ akik <a kik> a

K. micsoda hivatalba volt sz.josef a Boldogságos szűznek férje?

F. ő noha királyi nemzettségből való volt is de szegény volt. ugy annyira hogy kézi munkájával kellett életét keresni. Az irás azt mond-gya hogy mester ember volt., de fel nem teszi micsoda mesterséget üzöt.
5 sokan az atyák közül azt tarttyák, hogy áts mester volt. némellyek. hogy lakatos volt.

[77a:] 4 Articulus

A Kristus Jésus születéséről, életeről, és égyptumban
való meneteléről.

K Mikor jött a kristus evilágra. és micsoda esztendőben?

F. Éppen abban az esztendőben jött el. amelyben a proféták. meg
jövendölték volt. hogy a Messiás születnék. mint egy négy ezer eszten-
10 dövel avilág teremése után.

K. Hol születet akristus?

F Bethlehem városában. a proféták meg mondották volt, hogy a
Messiásnak ótt kellettik születni, a sidok magok is ezt mondák. a
mágusoknak. hérodes előtt. miche. 5. 2. matth. 2. 5.

15 K. Mint hogy a Boldogságos szűz. Názáretbéli volt. a mely város.
volt galiléában. hogy történt hát.⁵³⁷ hogy akristus bethlehemben szüle-
tet?

F. Augustus Császár abban az időben parancsolatot ada ki hogy az
egész birodalmában való népet. számba vennék. erre a parancsolatra
20 való nézve. a sidok tartozának el menni, és⁵³⁸ őt fel iratni magokot. ki
ki a honnét való volt. a Boldogságos szűz is szent josefel bethlehembe
menének, mivel Dávid onnét való volt., olyankor érkezének pedig oda.
amidön a Boldogságos szűz szülésinek. ideje volt, az Isten ugy rendelé.
25 hogy a vendég fogadokban. se más házakban magoknak szállást nem
találának. a sokaság miat. hanem kénszeritetének valamely
ven⁵³⁹[77b:]dég fogado mellet lévő kis istáloban vonni magokot; ugyan
abban a nyomorult helyben is jött evilágra. a világ meg váltoja. és ura.

K. Miért kíváná tudni Augustus Császár. népének számát.?

30 F Akoron az egész birodalma⁵⁴⁰ nagy békeségben lévén. a biroda-
lomnak hasznáért, vagy a maga hitségiért. kíváná tudni az egész biro-
dalmában lévő népeknek számát., de leg inkább az Isten engedelméből

⁵³⁷ hát. <a,> hogy akristus

⁵³⁸ és őt [s (hosszú f) t-ből javítva.]

⁵³⁹ [A lap alján tollvonás.]

⁵⁴⁰ birodalma <i> [Szóvégi a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával;]
nagy békeségben lévén [lévén - tévéből javítva;] <és> a [törlés a sor
elején.]

cselekedé ő azt, az Isten meg akará mutatni bizonyosan. a pogányok. és a sidok előtt. a proféták mondásinak bé tellyesedésit. a kik is meg mondották. hogy a messiás Dávid familiájából lészen. és bethlehembe fog születni. azt a laistromot pedig a melyben a népeknek szama fel volt írva. romában kellett vinni. és a Császár archiumjában tenni. a mely ót is volt. még tertullianus idejében. s. Chrysos. hom. 33. sup. s. matth. tert. lib. 4. Contr. mascion. cap. 7.

K. A proféták meg mondották volté azt, hogy az egész világ békeségben lészen. a midön a Messiás el fog jöni.?

F. Igen is. Isaiás ezt elég világosan meg jövendölte. mondván. hogy akoron. a szabjából, szánto vasakat. és a dárdából sarlokot csinálnak, nem emel egy nemzet. más nemzet ellen kardot. és nem tanitatnak többé hadakozásra. Isa. 2. 4.

K A kristus miért akara. egy istáloban születni.? [78a:]

F. A kristus azért jött e világra. hogy meg gyógyítsa az emberi szívnek meg romlását. meg is akará⁵⁴¹ mutatni hogy miben állyon avóságos boldogság. és hogy mellyek az igazán valo jók.

Az emberek meg valának annyiban romolva. hogy a testnek kíván-sága. a szemeknek bujálkodasa, és az életnek kevelysége alá valának vettelve. akristus még születésekor akara nékik példát adni arra hogy meg vessék ezt a három dolgot; nagyob példát arra nem adhata. mint a hogy olyan anyát válaszon magának. aki noha királyi nemzettségből valo volt is. de alacson rendben. és szegénységben volt. szent josefel együt. ugy annyira hogy csak egy istáloba kénszeritetének magokat bé vonni.

K. A proféták meg jövendölték valaé. hogy a messiás. alacson rendben. és szegénységben fog el jöni.?

F. igen is meg, isaiás, és zakariás világosan meg mondották. ilyen formában. *igen vigadgy sionnak leánya. imé ate királyod el jö néked. igaz, ő az üdvezítő, ő szegény.* zaka. 9. 9.

K A kristus micsoda napon. és mely órában jött evilágra?

F. Éjfélt tájban, huszon ötödik decembris. arégi tráditio szerint. [78b:]

K. A proféták. meg jövendölték volté a Messiás születésének óráját?

F. A bölcs az angyalnak egyiptumban valo meneteléről szolván. hogy az izraélitákat. meg szabadítsa. és meg öllye az egyiptumban lévő első szülöteket. olyan formában teszi ki. hogy azt az anyaszent egy ház. a kristus születésének órájára magyaráza, ekképen szól. *mikor a csendes halgatás mindeneket el foglalt volna, és az éj az ő járásában fél utban volna, ate mindenható beszéded menyből jöt a királyi székekből.* sap. 18. 14 15.

⁵⁴¹ meg is akará <nekik.> mutatni

K. A kristus meg jelenteték mindgyárt az embereknek születését?

F Igen is meg, az Angyalok meg jelenték. a pásztoroknak. a tsillag pedig fel tetzven nap kelet felé. a mágusok. mindgyart meg indulának. hogy az üdvezitöt mennének imádni.

5 K A kristust környül metélték nyolczad nap mulva. mint a több sidokot?

F Igen is. mert a törvény alá akarta magát vetni, hogy meg szabadditsa azokat akik a törvény alatt voltanak mondgya szent pál. phil. 2. 10.

10 K A kristus sokáig maradaé bethlehemben születése után.?

F Negyven napig marada ótt. elegendő időt akar-[79a:]ván⁵⁴² adni a sidoknak arra, hogy meg. tudhassák születésit. S. Chrisos. hom. 7. sup. s. matth.

Negyven⁵⁴³ nap mulva a templomba vivé a Boldogságos szüz, és ótt bé mutatá az Istennek mint első fiát. végben vivén egyszers mind a törvény szerént valo meg tisztulásának köteleségit. noha az a törvény nem illeté ötet.

K. A mágusok mikor érkezének bethlehemben. a meg tisztulás előtté. vagy utanna?

20 F Közönségesen azt tarttyák hogy a kristus születése után. tizen három napal., a mely napon viz kereszt napját ülli az anyaszent egy ház.⁵⁴⁴

K A Boldogságos szüz. és szent josef. viszszá téréneké názáretben. azután. hogy bé mutaták a kristust?

25 F Nem. mert egyiptumban kellették menniek. hogy el kerülhessék. a hérodes üldözésit. a ki is meg akará öletni a kis Jésust.⁵⁴⁵

K Miért akará meg öletni hérodes a kristust?

F. Mert a mágusok hozzája menvén. tudakozák tölle hogy hol születet volna a sidok királlya., hérodes meg ijede azon. hogy ne talám tán még az a gyermek le vesse ötet kiralyságából, azért el végezé⁵⁴⁶ magában. hogy ötet meg ölesse., de nem tudván. hol létit., azért parancsolá. hogy bethlehemben, és a körül valo helyyeken. a két esztendős gyermekektől fogvast. minden gyermekeket meg öllyenek. a kik el nem érték a két esztendöt. el hitetvén magával. hogy⁵⁴⁷ a kristus azok közöt fog találkozni. de az ő ideje nem jött volt még el. amint el is kerülé a halált. egyiptumban valo menetelével.⁵⁴⁸ [79b:]

⁵⁴² akarván [Második a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁴³ Negyven [Íráshiba.]

⁵⁴⁴ [Utána beírás: *héja vagon.*]

⁵⁴⁵ Jésut [Jésust]

⁵⁴⁶ el végezé <h> magában. hogy

⁵⁴⁷ hogy a kristus [h-a-ból javítva.]

⁵⁴⁸ [A lap alján tollpróba: *k k*]

5. Articulus.

A kristus Egyiptumban valo meneteléről. és szent
jános életéről.

K. A⁵⁴⁹ Proféták meg jövendölték valaé. a kristus egyiptumban valo
menetelét.?

F. Ezt példázá a jákób familiájának egyiptumban valo menetele. de
ezen kívül. Isaiás is meg jövendölte volt⁵⁵⁰ imé az ur fel jö a könyű
felhőben. és egyiptusban megyen, és le esnek az egyiptus bálványi az
ö szine előtt. Isa. 19. 1. 5

K. Mikor a kristus egyiptumban érkezék. valóság le esteké a
bálványok?

F. Ha szinte valóság le nem estek is. akor,⁵⁵¹ de a proféta mondása
bé tellyesedet. mivel az Anyaszent egy ház. nagy fényességében volt 10
sokáig egyiptumban, sokan írják hogy valóság le is estenek és a földre
estenek akristus előtt.⁵⁵²

K. Mennyi ideig marada akristus egyiptumba?

F. Azt bizonyoson nem tudhattyák, de avalo. hogy őtt sok ideig nem
volt, mivel mindgyárt viszá jött hérodes halála után. 15

K. A kristus egyiptumbol valo viszá jövele után. hová mene lakni?

F. Názáretben, amely város szent joseph lako helye volt a kristus
születése előtt.

K. Mennyi ideig marada a kristus Názáretben? [80a:]

F. Mint egy harmintz esztendős koráig. 20

K. Mit tudunk a kristus gyermekségéről.?

F. Egyebet nem tudhatunk. hanem hogy tizen két esztendős korában.
Mária. és josef a templomban vivék ötet. a kristus a templomba mara-
da, az annya azt észre nem vette. hanem minek utánna harmad napig
keresték volna. ugyan a templomba találták meg. az irás tudo doktorok 25
közöt. a kik csudálkoztanak beszédin.

K. Mit cselekedék azután a kristus?

F. Egyebet erről nem tudhatunk. hanem hogy mindenkor a szent
joseph házánál marada. és hogy mind hozzája. mind a Boldogságos
szűzhöz. nagy engedelmeséggel volt. példát adván a gyermekeknek hogy 30
micsoda engedelmeséggel tartoznak szüléjekhez, azt is el lehet hinni hogy
szent josefel együt dolgozott.

⁵⁴⁹ A [Beszúrás.]

⁵⁵⁰ meg jövendölte volt. <Isa. 29. 1.> imé az ur [...] Isa. 29. 1.
[Utólag írta be a törlés utáni üres helyre és a sorközbe.]

⁵⁵¹ akor, [Beszúrás.]

⁵⁵² sokan írják [...] akristus előtt. [Utólag írta be a sor végére és a
sorközbe.]

Mint egy harmintz esztendős korában⁵⁵³ akristus. keresztelő szent jánoshoz mene a pusztában. a jordán vize mellé. ahol meg keresztelé ötet. ez a szent ember.

K kicsoda vala. szent jános. és micsoda életet élt?

- 5 F keresztelő szent jános az Istentől küldetet volt, hogy a Messiásnak utat készítsen. és néki elől jároja légyen. Isa 40. 3.⁵⁵⁴ malachias 3. 1. [80b:]

Gábiel angyal meg mondá zakariásnak hogy az ő felesége fiat fog szülni öregségében. szent János még igen iffiu korában mene lakni a 10 pusztában. őt sáskával. és mézzel élt. harmincz esztendős korában a jordán vize mellé mene. a kristus is oda ment hogy fel vegye tölle akereszttséget ő őtt oktatta. és meg keresztelte a sidokot., az ő hire mindenüt nagy volt, hérodes antipás a galileai tetrarka. nagy becsülettel volt hozzája, de szent jános szent bátorságal meg fedvén ötet. olyan 15 vétekről. amely nyilvánóságos vala, azért ez a fejdelem atömlöczbe téteté. és fejit véteté

K A kristus miért vevé fel a kereszttséget szent jánostól?

F Azt nem szükségből cselekedé., mivel ő maga volt az ártatlanság. és a tisztaság.

- 20 1. Azért. hogy azzal másoknak példát adgyon.
2. hogy meg szentellye a kereszttségnek vizeit. és azoknak kegyelmét adgya.
3. hogy meg⁵⁵⁵ mutassa a népnek kik szent jánoshoz jöttek vala. az ő küldetésit. és Istenségit. a bizonyság tétellel. melyet tett felölle⁵⁵⁶ az 25 ő attya. akoron.

K micsoda. bizonyóságot tett az Isten rolla azon alkalmaságal.?

F A midön a kristus meg kereszteltették. imádkozék. és a szent lélek. galamb képében⁵⁵⁷ reája szálla, és [81a:] szozat hallaték az égből., mondván. Ez az én szerelmes fiam.

- 30 K Mi végre tévé Isten ezt a csudát?
F Hogy bizonyóságot tenne a kristus küldetéséről. aki akoron kezdé el tanítását. és hogy meg⁵⁵⁸ mutassa a sidoknak. akik jelen valának, hogy övolna a Messiás, a kit szent jános hirdet nékik.
K keresztelő szent János tetté nagy csudákat?
35 F. semmi tsudákat nem tett. valamint az évangélium mondgya. joan. 10. 41.

⁵⁵³ korában <pedig> akristus.

⁵⁵⁴ Isa 40. 3. <malal> malachias 3. 1.

⁵⁵⁵ meg [Beszúrás.]

⁵⁵⁶ felölle [Első e-o-ból javítva.]

⁵⁵⁷ képében <le>reája szálla, és [81a:] <sz> szozat [Tollhiba.]

⁵⁵⁸ meg [Beszúrás.]

Az Isten meg akará az által mutatni a sidoknak. akik csudálkozásal tekintették. rend kívül valo életét. az elől járonak., hogy nem ő volna a Messiás. mivel a proféták szerént. a Messiásnak. sok számú csudákat kellett tenni.

6. Articulus.

A kristusnak apusztában valo meneteléről. böjtyéről.
és predikálásának első esztendejéről.⁵⁵⁹

K. Mit cselekedet a kristus keresztsége után? 5

F. Az Istennek lelke apusztában vivé ötet. ahol negyven napig marada étel nélkül, töltvén azt az időt tsak az imádságban,

K. Miért mene akristus apusztában mindgyárt keresztsége után? [81b:]

F. Meg akará nekünk mutatni. 1. hogy a magános étettel, böjtöl, és az imádsággal kel készülni. az egy házi rendhez. és az évangélium predikálásához. 2. hogy annak aki ujonnan születet a keresztség által. szeretni kel a magános életet. a böjttöt, az imádságot. és a szent írásrol valo elmékedést., és hogy az, aki ezeknélkül a fegyverek nélkül. magát. a világban lévő veszedelmekre. és kísértetekre adgya. félhet, hogy meg ne győzetessék a kísértőtől. a kristus böjtinék. példájára rendelék az apostolok anegyven napi böjttöt. a szent Atyák tartása szerént. 10
15

A negyven napi böjttölés után. a kristus. meg éhezék. azt meg is engedé hogy az ördög meg kísértse ötet. de az Isten igéjével győzé meg a kísértetet. a kísértő nagy gyalázatosan el hagyá. és angyalok. szolgálának néki. 20

K. Miért engedé meg a kristus hogy az ördög meg kísérttse ötet?

F azért. 1. hogy meg mutassa azzal. hogy valóságosan⁵⁶⁰ ember volna., és hogy magára vette ami nyomoruságinkot. a vétken kívül. hebr. 4. 15. 25

2. meg akará mutatni hogy a böjtt. az imádság. és az Isten szava. nélkül. nem lehet meg győzni az ördögöt. [82a:]

3. hogy győzedelme által. meg érdemellye nekünk. a kegyelmet és az erőtt. hogy mi is⁵⁶¹ meg győzhesük az ördögöt. hebr. 2. 18.

K. Mít cselekedék a kristus hogy a pusztából ki mene? 30

F Az Evángyélium prédikálásához kezdé. melyre valo nézve. ismét viszá tére. ajordán vize mellé. és a⁵⁶² midön meg látá ötet. keresztelő szent jános. mondá azoknak akik jelen valának. Imé az Istennek bá-

⁵⁵⁹ esztentendejéről. [Elírás; a második *ten - n* betűje *d*-ből javítva.]

⁵⁶⁰ valóságosan [*v-a*-ból javítva.]

⁵⁶¹ mi is <gy> meg győzhesük

⁵⁶² a midön [*a* - beszúrás.]

ránnya. evészi el a világnak bűneit. akarván ez által meg bizonyítani hogy ő volna a Messiás, ugyan ezért is hagyá el szent Jánost. András. az ő tanítványa., a kristus mellé álla. és másnap. a kristushoz vivé⁵⁶³ az ő bátyját. simont. a kit akristus. péternek nevezé.

5 K Mennyi ideig predikállá a kristus az évangéliumot.?

F Mint egy három esztendeig és három holnapig a közönséges tanítás szerént.

K Az első esztendőben mitsoda⁵⁶⁴ nevezetes dolgot cselekedet a kristus?

10 F Galileába menvén. maga mellé véné philepet a ki is a kristushoz vivé nathánaélt., a Cána városában. a szenttséges Annya kérésére a vizet borrá változta[82b:]tá, a melyről emlékezetet téssen az anyaszent egy ház. viz kereszt napján. azutan Cafarnaumba tölte egy kevés időt. a honnét. az Innepekre jerusálembé mene, és őt sok csudákat tett,

15 azután judeának tartományit fel járta. akik hozzája meg tértenek. azokat tanítványival meg kereszteltette. Ebben az időben téteté herodes keresztelő szent jánost⁵⁶⁵ a fogságban. a kristus azt meg tudván. judeát el hagyá. és galliléában mene, samária tartományán menvén által a samaritána Aszszonyt meg téríté. és őt marada két napig. tanítván a

20 népet. azután galliléában hogy érkezék. Cána varosában egy tisztnek a fiát meg gyógyittá. kevés idő mulva. maga mellé véné másodsor. vagy harmadikszor. szent pëtert. szent Andrást. és a Zebedéus két fiát. akik mindeneket el hadgyván. ötöt követék. matth. 4. 13. mark. 1. 14. luk. 5. 1.

7 Articulus

A kristus prédikálásának második esztendejéről.

25 K. Micsoda nevezetes dolgot cselekedék a kristus predikálásának második esztendejében.?

F kafarnaumba marada egy darab ideig, a mely város galliléában vagyon, őt meg gyógyittá a szent [83a:] pëter⁵⁶⁶ napját., ugyan őt sok csudákat téve. mind azon által a lakosok a magok hitlenségekben meg 30 maradának. ugyan ezert is rettentő átkot monda reájok a kristus. a genesáreth tengerin lévén. a szélvézt meg csendesité. egy szovával. az után a gergésénusok tartományában érkezvén. őt akét ördöngösököt meg gyógyittá, kafarnaumban viszá térvén. sok csudákat téve. és szent mátét maga mellé véné, az után jerusálemben mene a husvéti innepek-

⁵⁶³ vivé <vivé> az ő bátyját, <p> simont. [Törlés a sor elején.]

⁵⁶⁴ mitsoda [soda – beszúrás.]

⁵⁶⁵ jános [Íráshiba jánost helyett.]

⁵⁶⁶ pëter <mostoha annyát.,> napját [napját <mostoha> fölé írva.]

re., ót is sok csudákat téve. de a sidok üldözni kezdvén a Galliléa⁵⁶⁷ tengere mellé mene. a hová sok nép kíséré. ugyan ebben az időben választá. a tizen két tanítványokat. a kiket apostoloknak nevezé. az az követeknek., de minek előtte őket választaná. az éttzakát imádságban tölté. hogy meg mutassa azzal. miképpen kellesék. választani azo- 5
kot,⁵⁶⁸ akik az apostolok helyekben következnek,

Az apostolok ezek valának. elsőben. szent péter. Andras. jakab. és jános a zebedeus két fia. philep. Bertalan mathé tamás. jakab. az alphéus fia. judas. simon. és judás iskariotes. a ki el árula akristust.

Míndnyájan ezek az apostolok igen tudatlanok valának. írást nem 10
tudtak, akristus azért választá illyene-⁵⁶⁹[83b:]ket. hogy tsudalatosabban ki tessék az ő hatalma. és hogy ne ő nékik tulajdonitassék. az évangéliumnak gyarapodása. ebben az időben öleté meg hérodes keresztelő szent jánost, ugyan⁵⁷⁰ ebben is tére meg a bünös aszszony. a ki felöl azt tarttyák hogy mária magdolna lett volna. némellyek pedig 15
hogy nem a, ezt meg lehet látni az olyan auctorokban akik erről írtak.

Az után Názáretben mene. de mint hogy ót nevelkedet volt. és hogy harmintz esztendőös koráig. előttök csak ugy volt mint más közönséges ember. azért alakosok benne nem hittének. erre is mondá, hogy senki nem prophéta a maga hazájában. nem is marada sokáig közöttök. 20

8. Articulus

A kristus színe változásáig⁵⁷¹ valo időről.

K A kristus micsoda nevezetes dolgot cselekedék predikálásának harmadik esztendejében?

F. Az apostolokat el küldé ketten ketten. hogy judéában mindenüt predikálanák apenitentziát. és az Istennek országát. erre valo nézve. fel járá maga is Gallileának minden varossát. A kristus nem mene [84a:] 25
jérusalemben a husvéti Innepekre ebben az esztendőben. időt akarván adni tanítványinak. hogy sok fáradságok után meg nyugodnának. hérodesnek sem akará magát meg mutatni aki is igen kívánta volna ötét látni. azután. tirus. és sidonia tartományában menvén. a kanaanébéli aszszonynak hitiért, és alázatoságáért. a leányát meg gyógyittá. és meg 30
tanitta benünket. hogy mi formában kelletnék imádkoznunk., onnét a

⁵⁶⁷ Galliléa [A szövégi / betűt utólag írta be az *é* elé.]

⁵⁶⁸ azokat, [a-o-ból javítva.]

⁵⁶⁹ [A lap alján tollvonás.]

⁵⁷⁰ ugyan [an – beszúrás.]

⁵⁷¹ változásárig<v>valo [ig<v>- fölé írva; az *r* betűt nem törölte, bár fölösleges;] időről. [szövégi *ö-ü*-ből javítva.]

galiléa tengernek⁵⁷² parttyára viszá érkezvén. sok féle betegeket meggyogyita. és a hét kenyeret. s'az egy néhány halat csudalatosan meg szaporitván, az aszszonyokon. és a gyermekeken kívül. négy ezer embert meg elégitte vélek. kevés idő mulva. a kristus vevé pétért. jakabot.,⁵ és jánost azö öttset. és fel vivé őket egy magos hegyre., a mely hegyet szent hiéronimus thábor hegyének nevezi. őt előttök színét el változtatá.

9. Articulus.

A kristus szine változásáról

K. Mit értesz ezen a szón.. hogy a kristus színét el. változtattá? [84b:]

F Azt értem. hogy a kristusnak orczája fényesé lett. mint anap. és az ö köntöse fejjére mint ahó. ez csak kevés képzése vala azö dicsőségének, mind azon által az apostolok ö reája nem nézhetének. nagy csudálkozásban. és félelemben is esének

K A kristus szine változását. nagy csudának kellett tartani?

F Nem volt ugy mondván. annyira csuda. mint a csudának el titkolása. mondgya egy nagy szent, mivel az Isteni természetnek, az emberi természetel valo meg edgyezésének. természet szerént kellett hinteni azt a fényeséget. és dicsőséget a kristus testére. hogy pedig a kristus. éltében az emberek előtt el fedezte dicsőségének fényességét, azért volt. hogy az Istennek öröktől fogva valo rendélését⁵⁷³ bé töltse.²⁰ és az embereket meg válttsa a⁵⁷⁴ tsufságos kereszten valo halála által. a mely véghez nem mehetet volna, hogy ha tsak a kristus magát meg nem alázván. gyengességünket magára nem vette volna. s. thom. 3 part quest 45. arti. 1

K. Micsoda csudálatos dolog történék még a kristus szine változása-
25 kor?

F Mojses és Illyés jelen valának., beszélgetvén a kristusall az ö jérusálemben valo haláláról. [85a:] a midön pedig. ezek el mentenek volna. szózat hallaték az égből, mondván. *Ez az én. szerelmes Fiam. ötet halgassátok.* az apostolok ezeket halván. meg rémulének. és a földre esének. a kristus meg illetvén őket. fel költé. és le mene vélek a hegyről. meg tiltván nékik, hogy arról ne beszélnének, valamég halottaiból fel nem támadna. matth. 17.

K Mí okra valo nézve. akará a kristus színét el változtatni⁵⁷⁵ az apostolok előtt?

⁵⁷² tergernek [Íráshiba.]

⁵⁷³ rendélését [l-s-ből javítva.]

⁵⁷⁴ a <f> tsufságos

⁵⁷⁵ el változtatni [Utolsó t – beszúrás.]

F Azért hogy meg bizonyította⁵⁷⁶ az igazságot melyet mondott volt nékik. annak előtte egy kevés idővel. és hogy meg erősítse őket, az Istensége iránt való hitben. és meg ne ütközenek szenvedésin.

K Miért csak három apostol előtt akará akristus színét el változtatni. és miért⁵⁷⁷ nem atöbbsi és a nép előtt is? 5

F Azért hogy a nagyobb titokban maradhason, a kristus minden bizonyal olyan fényességben. mutathatta volna meg magát judéában, és olyan erőtt adhatot volna csuda tétéleinek., hogy a leg hihetlenebb⁵⁷⁸ is kényszerítet volna ötet messiásnak üsmérni, de alázatoságban akart élni. és meg halni. és az által meg válto-⁵⁷⁹[85b:]ni az embereket, 10 a kiket is a kevélység vesztette va el.

K Miért akarta a kristus. hogy Mojses,⁵⁸⁰ és Illyés jelen legyenek a hegyen és szenvedése felől vélek beszélgessen?

F Mert meg akará mutatni az apostoloknak, és utánnok mi nekünk. 1.⁵⁸¹ hogy sokal nagyobb volna Mojsesnél., és Illyésnél, mivel ezek őt 15 úgy valának jelen. mint szolgálak. 2. hogy a törvény mojses képében, és a proféták. Illyés képében., bizonyosságot tennének. a kristusrol., a kik előre meg mondták volt. az ő szenvedésit. 3. meg akará azt is mutatni, hogy hamisan vádolnák ötet asidok. hogy meg szegi az Isten törvényét. mivel mojses aki atörvént ki adta, és Illyés a ki leg erősebb oltalmazója 20 volt a törvénynek. jelen létekel bizonyosságot téznek a kristusrol.

10. Articulus

A kristus. predikálásának harmadik esztendejéről.

K. Mit cselekedék akristus színe változása után?

F. Galliléát fel járván sok csudákat tett, és a [86a:] népet tanította, a kivel sok féle jót tett. sok beteget meg gyógyított,

K Mit cselekedék. a kristus predikálásának harmadik esztendeje 25 után.?

F. A husvéti Innepek közelgetvén. ugyan arra az időreis rendelte volt el halálát., jerusálem felé indula, és előre meg monda a tanítványinak, hogy azért⁵⁸² mégyn oda hogy bé tellyesítse. a proféták mondásit.,

⁵⁷⁶ meg bizonyította <nékik.> az igazságot

⁵⁷⁷ miért <a> nem atöbbsi

⁵⁷⁸ hihetlenebb [Második *h* – más betűből javítva:] is kényszerítet volna [tet <tt> fölé írva.]

⁵⁷⁹ meg válto- [85b:] tani [A lap alján tollvonások.]

⁵⁸⁰ Mojses, [f-e-ből javítva.]

⁵⁸¹ 1. [beszúrás.]

⁵⁸² azért <azért> mégyn

azután kezdé nekik beszélni szenvedésiről, haláláról. és fel támadásáról. jéríkóban érkezvén. Zakeushoz szálla. és meg térítte Azután nagy gyözedelmesen mene bé jérusalemben, samáron ülvén. a melyet is eszerént jövendölte vala meg zakariás proféta. 9. 9. Az egész nép pedig⁵ eleiben mene örvendező fel szokál fogadá. némellyek ruhájokat teríték az utra. némellyek zöld ágakat hintének eleiben, némellyek pedig kezekben ágakat tartván. előtte mennek vala. és mindnyájan⁵⁸³ kiálták. Aldot legyen a ki jött az Urnak nevében. hosánna. a Dávid fiának. hosanna a magosságban⁵⁸⁴ lévő Istennek. Ez a szó hosánna., azt tészí¹⁰ némellyek szerént. szabadíts meg minket. és némellyek szerént. áldás. és dicsőség. A kristus halála előtt valo napon. csütörtökön. el küldé kettőt atanitványok közül. hogy a husvéti bárányt el készitenék. valamely háznál. amellyet meg nevezé nekik. azután maga is oda mene⁵⁸⁵ [86b:] a több tanitványival, és elejében adá. hogy micsoda nagy kívánságal várta. hogy még halála előtt vélek edgyüt ehessék husvéti bárányt, a vacsora után. meg mosá. az Apostoloknak lábokat. és ismét le ülvén asztalhoz. a szent áldozatot., és a testének. és vérének szentségét rendelé. a kenyérnek, és a bornak színek alat. erről másut bővebben beszélünk.

²⁰ K. Mit cselekedék akristus azután. hogy a szent Eucharistiát rendelé.

F Előre meg mondá hogy egy az apostolok közül el fogja árulni., tudtokrais adá hogy a judás volna. időt akarván adni annak a nyomorultnak. amagában valo térésre. de meg nem üsmeré magát, sőt még²⁵ kimene aházból. hogy véghez vinné gonosz árulását. azután dicséreteket énekelvén az apostolokal. sok szép tanításokat ada nekik, és előre meg mondá péternek. hogy három szor meg tagadná, de azt is mondá. hogy penitentiát fog tartani., de midőn látá hogy az apostolok szomorodnának szenvedésin. és halálán. nagy kegyeséggel és szeretettel meg³⁰ vigasztalá őket.

K. A kristus hogy el végezé atanítását. és imádságát hová mene?

F. Az olaj fák hegyére., amely közel vagon jéru-[87a:]sálemhez. és a getsemáne kertbe mene. tudván azt, hogy judás oda menne utánna.

K A kristus miért akara oly nagy szomorúságban lenni halála közelgetésekor, holot ő azt sokszor előre meg mondotta volt., ő azt buzgóságal is várta. és ő Isteni erővel birt?

F. Mí érettünk cselekedte azt mondgya szent ágoston: mert magára vévén bűneinket. viselni is akarta az aláztatóságot. és a büntetést, vigasztalni is akará gyenge tagjait, meg mutatván nekik. a maga szabad

⁵⁸³ mindnyájan [j-n-ből javítva.]

⁵⁸⁴ a magosság <béli>ban lévő [Törlés a sor elején.]

⁵⁸⁵ [A lap alján tollpróbaszerű vonások.]

akarattýából valo szomorúságával., hogy az ő kétélen valo szomorúságok. és félelmek. mellyeket éreznek⁵⁸⁶ halálokhoz valo közelgetések. nem vétek, csak hogy ők is. ugy valamint. ő. az Isten akarattya alá. vessék magokat. 2 meg akará az által. mutatni azt is akristus., hogy valóságos halando testet vett volna magára. a mely a vétken kívül 5
agyengeség alá volt vettetve. ugyan ezt az igazságot is tagadák. a manicheusok. és az apollinaristák s.⁵⁸⁷ Ambr. supr Cap. 22 s. luk s aug in ps 87. 93 n. 19⁵⁸⁸

K Mit cselekedék akristus a kertben imádsága után?

F Fel költé tanítványit. akiket is a szomorúság, és az álom. el 10
nyomta vala, és vélek együt judás eleibe mene., a kinek melléje vitézeket adtak vala a fő papok. hogy meg fogatná Jésust. az árulo pedig hogy meg látá a kristust, hozzája mene. és nagy álnokság. ötlet meg tsokolá., akristus tudván, hogy a volna jele meg fogattatásának., még is kegyesé-
gel akara hozzája szollani, azért hogy magában szállyon. mondá neki, 15
barátom miért⁵⁸⁹ [87b:] jöttél. csokkal árulodé el az ember fiát.? kérde-
zé azután a sidokot hogy kit keresnének., ezek felelék. hogy a Názáret-
béli Jésust, En vagyok a. mondá nekik Jésum, és azonnal a földre esének.
meg akarván nékik mutatni hogy szabad akarattýából menne a szenvedésre.,⁵⁹⁰ kezekben adván magát. meg hagyá magát kötöztetni., 20

K Hát az apostoloknak miképpen lett dolgok?

F Nagyon meg ijedvén el szaladának., hanem szent péter bátrab
lévén. ki voná. a kardgyát. és el vágá a málkus⁵⁹¹ fület, akit is a kristus
mindgyárt meg gyógyított. és jóvá nem hagyá a szent péter cselekedetit.

K. Hány orakor. fogák meg akristust? 25

F Az oráját nem lehet tudnunk. hanem csak azt tudgyuk. hogy
csötörtökön későn estve volt. azért mondgya a szent irás. hogy a sidok
lámpásokal. és fáklyákal mentenek keresni hogy meg fogják

K. A proféták meg jövendölték volté ajudas árulását.?

F. E nyilván ki tettzik a szent Dávid soltaribol. 54. 108. Zakariás 30
meg mondotta hogy akristust harmintz ezüst pénzen adgyák el. és hogy
azt a pénzt. atemplomban fogják tenni. 11. 12.

K. A proféták meg mondották volté. a kristus meg fogatását?

F Jérémiás előre meg mondotta volt, lament. 4. 20. de ő maga is

⁵⁸⁶ éreznek <a> halálokhoz

⁵⁸⁷ s. <Abr> Ambr.

⁵⁸⁸ s aug in ps 87. 93 n. 19 [Utólagos beírás, a szokásosnál kisebb betűkkel írva.]

⁵⁸⁹ [A lap alján tollpróbászertű vonások.]

⁵⁹⁰ szenvedésre., [Középső e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁹¹ málkus [kus – utólag írta sötétebb tintával a sor eleji margóra, elválasztás után.]

sokakban jelentette a krisztust, mert azö⁵⁹² [88a:] szent szabadsággal való beszédiért, a fő papok. rája meg haraguvának, meg fogaták, és a tömlötben tétetik., és más egyebeket szenvedet, a mellyek sokakban jelentették a krisztus szenvedésit. Josephnek, bátyyaitól való el adattatása. meg fogattatása. a krisztust jelentette.

K Meg volté a mondva, hogy az apostolok el szaladnak akrisztus meg fogattatásakor?

F Zakariás azt megmondotta volt. hogy meg verem a pásztort. és el széllyednek a juhok. 13. 7.

10 A krisztus szenvedésit. halálát. az Évangéliumban meg lehet látni.⁵⁹³

11. *Articulus.*

A krisztus szenvedésiről. és haláláról való jövendölések.
rövideden

K. Micsoda jövendölések vannak a soltárookban a krisztus szenvedésiről?

F Igen sok soltárt kellene le írni hogy ha⁵⁹⁴ meg akarnok mindenikéből mutatni, mi légyen meg írva a krisztus szenvedésiről de a többi között. a huszon edgyedikből. és hatvan nyolczadikból, világosan ki tétzik.

K Isaiás mit mondot a krisztus szenvedésiről?

F Ennek a profétának. könyvében. egy rész nincsen. a mely ne szollana a krisztusról és az anyaszent egyházzal. de a többi között. az öttven harmadik részben. azt meg lehet⁵⁹⁵ látni világosan. és ezt a részt. el lehetne nevezni a krisztus, Isaiás szerént való passiojának.⁵⁹⁶ [88b:]

K Daniel mit mond a krisztus szenvedésiről?

F. Ezeket mondgya. *hetven hetek végezettek, ate néped. felől, és ate városod felől. hogy vége szakadgyon a gonoszságnak. és bé petséltessék a bün. és hogy ki tisztitassék a hamiság.. és az örök igazság meg hozatassék, és bé petséltessék. a látás, és aprofétia. és fel kenetessék. a szenteknek. szente., tudgyátok azért. hogy hatvan két hétt után halálra tétetik akrisztus. és a nép mely ötet meg tagadgya nem lészen az ő népe. aváros és a szent templom el pusztitatik dan. 9.*

⁵⁹² azö [az – javítva.]

⁵⁹³ A krisztus [...] látni. [Ezt a mondatot utólag írta be a szerző; szenvedésit – sor alatti beszúrás.]

⁵⁹⁴ ha [h – valószínűleg megkezdett m-ből javítva.]

⁵⁹⁵ meg lehet <ne> látni

⁵⁹⁶ [Utána beírás: *héja van.*; a lap alján beírások: *szozat hallattot és tollpróbászertü vonások vannak.*]

K. Zakariás mit mondot akristus szenvedéséről?

F *Ki öntöm Dávidnak házára. és jérusálemnek lakosira a kegyelemnek és a könyörületeségnek lelkét. és én reám tekintenek. kit boszúság illetenek. és sirattják ötet. mint az ember szokta siratni edgyetlen egy magzattyát.* 12. 10. 5

Akkoron azt kérdik tölle micsoda sebek ezek a kezeden. az is feleli nékik, az én barátim házában sebesitettek meg engemet. oh! fegyver serkeny fel azén pásztorom ellen, és a férfiu ellen ki nékem társam, azt mondgya a seregeknek⁵⁹⁷ ura. verd meg a pásztor. és el oszlanak ajuhok. és ki nyujtom azén kezemet az én kitsinyimre. Zak 13. 7. 10

K A bölcsesség könyvében mi vagyon meg irva. [89a:] akristus szenvedéséről?

F⁵⁹⁸ Azt mondák magokban az Istentelen gondolatu emberek. hatalommal nyomjuk el az igaz szegényt, leselkedgyünk pedig az igaz után. mert ellenkező ami tselekedetünkkel, szemünkre hányván nékünk. a 15 törvény ellen valo bünöket, mondgya magát Isten üsmerőnek., és az urnak fiának mondgya magát , lött minékünk. ami gondolatinknak meg feddöje; csak tekinteti is nehéz nékünk., mert különböz az ő élete egyebekétől. és masuvá néznek az ő ösvényi. Meg⁵⁹⁹ vetteknek itéletünk ötölle. és meg tartoztattya magát ami utainkto; mint valami 20 tisztátalan dologtol. az Istent attyának mondgya., lássuk meg ha az ő beszédei igazak., és lássuk meg micsodák következnek öreája, mert ha az igaz Isten Fia. gondgyát viseli néki. és meg szabadittya ötet. az ő ellenséginek kezekből. boszonttsuk és gyötörjük ötet., hogy tudgyuk meg az ő álhatatoságát. és tegyünk itéletet az ő türése felöl. gyalázatos 25 halálra kárhoztassuk ötet. mert az Isten az ő beszéde szerént. visel ö reája gondot; efféle dolgokrol. gondolkodtak mert az ő gonoszságok meg vakította öket. Sap. 2.

12. Articulus

Hogy micsoda csudák történtenek akristus halálakor.

K. A profétiákbol már láttuk a kristusnak valo-⁶⁰⁰[89b:]ságosan Istenségét. hanem azt mutasd meg már nékünk. hogy micsoda. erejét. 30 és hatalmát mutatá halála orájakor.?

F Azt már. láttuk., hogy akik meg akarák fogni azok a földre esének előtte. hogy csudálatosan meg gyógyittá a málkus fülét., és hogy mihent

⁵⁹⁷ a seregeknek <Istene.> ura.

⁵⁹⁸ [Ennek a *Feleletnek* elején két macskakörömszerű vonás van, a végén pedig három.]

⁵⁹⁹ Meg [*M-m*-ből javítva.]

⁶⁰⁰ [A lap alján beírás: *A szentek* és tollpróbászertü tollvonások.]

a keresztre tették. a nap meg homályosodék. természet ellen. három óráig. de ezeken a csudakon kívül is. még többek is lettek halála után

K. Minek előtte a töb csudákról beszély. magyarázd meg nekünk, hogy miért természet ellen homályosodék meg a nap.?

5 F mert a kristus hold töltekor holt meg, mivel a sidok husvéttyok napján holt meg., ezt az innepet pedig mindenkor. az első holnapnak hold tölttyekor⁶⁰¹ üllötték. azt pedig minden tudhattya hogy a természetnek rende szerént., soha egyébkor a napban fogyatkozás nem lehet., hanem ujságkor.

10 K vagyone valamely pogány auctor olyan. a ki erről a csudálatosan valo nap béli fogyatkozásról irt volna.?

F ha szinte nem volna egy is. akiközüllök⁶⁰² arról irt volna., de azt kételkedésben nem lehetne venni. az évangyélistáknak hinni kel., mivel ők ezt olyan időben tették fel. amelyben. több volt egy millium bizony-

15 ságnál., akor jelen. mikor etörtént. de tertullianus. [90a:] akeresztényi vallásról valo apologiájában, meg bizonyította⁶⁰³ a császárok előtt. a második saeculumban., hogy erről a csudálatos nap béli fogyatkozásról valo irás. fél találatik. a romai árchiumban. apolog Cap. 21.

K. mond meg már mostanában, hogy⁶⁰⁴ micsoda csudák történtek. 20 a kristus halála után?

F 1. A templom superláltya. a mely el rekesztette a sanctuáriumot. a szent helytől. ketté szakada., hogy ebből a csudából meg lássuk, hogy a menynek kapuja meg nyitatot az embereknek, hogy a kristus halála által, bé ment a valóságos sánctuáriumban,⁶⁰⁵ hogy a törvénynek 25 árnyéka el mulnék, és hogy, mind a templom, mind a sidó nép el hagyatnék. hebr. 9. s. ambr.⁶⁰⁶ Cap. 23. supr. s. luc.

2. föld indulás volt. a kö sziklák meg hasadozának., a koporsok meg nyilának. és sok szentek testei fel támadának., és meg mutaták magokat avároson.

30 K. A kristus⁶⁰⁷ fel támadása előtté. vagy utánna. támadánaké fel azok a halottak?

F A szent irás magyarázok. ezen meg nem egyeznek egymásal., mind azon által ugy tettik hogy szent máthé a kérdésre meg felel., mivel azt

⁶⁰¹ hold tölttyekor <el> üllötték.

⁶⁰² akiközüllök [aközüllökből javítva ki beszúrásával.]

⁶⁰³ bizonyította [Második i-o-ból javítva.]

⁶⁰⁴ hogy <h> micsoda

⁶⁰⁵ sánctuáriumban, [A második á ékezete, talán tollelcúsászból hullámvonalszerű: ~]

⁶⁰⁶ s. ambr. <22> Cap. 23.

⁶⁰⁷ A kristus <halal> fel támadása

mondgya hogy a kristus fel támadása után. támadának⁶⁰⁸ fel azok a halottak, matth. 28. [90b:]

K A mely szentek akoron fel támadának., testestöl. és lelkestöl. menteneké fel⁶⁰⁹ azután a kristusal menyekben. vagy ismét⁶¹⁰ meg holtanak.?

F. szent Ágoston azt tartotta hogy ismét meg holtanak, és hogy aző fel támadások, csak ideig valo volt. A szent atyák. közül némelyek másképpen⁶¹¹ tarttyák. emind bizonytalan. s. aug. epist. 164. ad evod.

K Ezek a csudák. nem tetteké valamely változást. azokban. kik ezeket látták?

F A százados. a ki jelen volt a romai seregével. látván ezeket a csudákat. meg tére. s. Chrysost. hom. 89. supr. s. matth.

A. vitézek is bizonytságot tettek az igazságról. és meg vallák. hogy a kristus. az Isten fia volt, de találkozának közöttök olyanok., akik pénzt vévén fel a sidoktól. el árulák az igazságot, sokan valának olyanok. kik a csudákat látván. viszá tértének s' a. melyeket verték. de nagyob része a sidoknak fő képen a papoknak, meg maradának. vakságokban.. és meg átalkodásokban, a kik is a kö szikláknál keményebbek valának., mivel ezek meg hasadozának mondgya szent leo pápa. serm 17. supr. pass. [91a:]

13. Articulus.

A kristus, keresztben valo halálárol. Miért és kiért, holt meg a kristus a keresztben aző⁶¹² halálának elég tételéről. és annak hasznárol.

K. A kristus miért akart olyan tsufságos⁶¹³ halálal meg halni a keresztben.?

F. Azért választá azt a halált. 1. hogy jobban meg üsmértesse velünk a vétekek nagyságát. 2. hogy meg orvosollya a kevésységet; a testnek, és a szemnek kivánságít., tudni illik. ezen három mérgetit avétekeknek.

K. Micsoda vétekekért holt meg akristus?

F. Az Ádám, és az Eva vétkiért. és aző maradékjoknak vétekekért.

⁶⁰⁸ támadának <eze> fel azok

⁶⁰⁹ fel [f-v-ből javítva.]

⁶¹⁰ ismét [t-s-ből javítva.]

⁶¹¹ másképpen [k-p-ből? javítva.]

⁶¹² Miért és kiért, holt meg a kristus a keresztben aző [Kereszttel jelölt utólagos beírás a lap felső szélén; a sorközben törlés:] <ki Miért., és>

⁶¹³ tsufságos [tsufosból javítva.]

holt meg., ő eleget tett a vétkekért. a mellyeket tettek az emberek., és tenni fognak világ végiig. 2. Cor. 5. 14. 1 tim. 2. 4.

K. Hogy ha akristus eleget tett az emberek vétkiért., nem következik abból., hogy a bünösököt nem kellene azután az örök kárhozatra 5 itélni semmi némü vétkekért?

F Abbol nem következik. mert noha a kristus mindenekért meg holt is. de mind azon által. mindenek nem veszik halálának gyümölcsét., mondgya a tridentinumi Concilium., hanem csak azok kik részesítetnek a kristus-⁶¹⁴[91b:] szenvedésének érdemiben.

10 A természet felet valo kegyelmek. a kristus szenvedésének és halálának érdemiből származnak, de mint hogy azok a kegyelmek nem egy aránsuak, a kristus halálának gyümölcsseis. nem egy aránsu képpen adattatik az embereknek,

A szenttségeknék ereje által osztogattatik a halálnak gyümölcse., 15 mivel a szenttségekből ered. a bünösnek ujonnan valo születése., meg igazulása, és meg térése, a szenttségeket pedig⁶¹⁵ nem mindnyájan veszik.

Erre valo nézve, akristus ambar nagy irgalmaságából meg holt is minden emberekért, de mind azon által az emberek közül sokan vesznek el vétkekben. Először. az olyanok, akik meg nem kereszteltettek. 20 másodsor; a kik a keresztségben vett kegyelmet el vesztvén. meghalnak. minek előtte a penitentzia tartásal azt helyre⁶¹⁶ hozhatták volna.

K. Tellyeségel szükségés volté a hogy a kristus eleget tégyen éret- 25 tünk?

F. Igen is. mert ha⁶¹⁷ Isten s' ember eleget nem tett volna érettünk. soha ami bününk elnem töröltettek volna. s. aug. serm. 1. supr ps. 48. st leo. epist 24 ad flavi⁶¹⁸

K⁶¹⁹ Az Isten nem engedhetet volnaé úgy meg az embereknek, hogy 30 ne kívánt volna. se töllök., se éret-[92a:]tek. semmi elég tételt?

F. Azt el hihettyük hogy az Isten meg cselekedhetet volna ha akarta volna., mert ő mindenható., de néki jobbnak tettzet azt az utat választani. amelyet azö bölcsesége illendöbnek ítélte, hogy eleget tegyen igasságnak, ennek az igasságnak pedig rendi. azt hozza magával. hogy a vétek 35 meg büntetessék. hogy ha pedig az Isten. azt meg bocsátotta volna elég

⁶¹⁴ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonás van.] a kristus- [91b:] <nak> szenvedésének

⁶¹⁵ pedig <m> nem mindnyájan

⁶¹⁶ hely<he>re hozhatták

⁶¹⁷ ha <az> Isten

⁶¹⁸ st leo. epist 24 ad flavi [Utólagos beírás sötétebb tintával.]

⁶¹⁹ [A Kérdés előtt beírás van: *hejavan*]

tétel nélkül, az ő irgalmasága nagy fényeséggel ki tettet volna. de az igasság, a mely akegyelemtől el válhatatlan., meg nem elégedet volna. a kristus Jésusnak véghetetlen elégtétele., mely minden vétkekre. és időkre ki terjed. meg mutattya egyszersmind, mind az irgalmaságot a mikor nekünk meg bocsát, mind pedig az igasságot., a melynek eleget 5 tett az igaz, az ő drágalátos halálával, a melyet szenvedet a bünösökért., az a halál. bővön elegendő az egész világ bünének bocsánattárára.. hebr. 10 1 joan. 2. 2.

K. A kristus mi képpen tett eleget a mi bününkért.

F. kinokot. és halált szenvedte mint ember bününkért. és úgy mint 10 Isten véghetetlen jutalmat ada szenvedésinek.⁶²⁰ [92b:]

K A kristus micsoda jó teteményt szerzet nekünk halálával?

F 1. meg mosogatot bününköl. rom. 3. 25.

2. meg szabadita az ördögnek rabságából. a melyben voltunk., és a kárhózzattól. a melyet érdemlettünk. joan. 12. 31. 15

3. meg nyitotta nekünk a menynek kapuját. a mely előttünk bé volt zárva. a vétektől fogvást. hebr. 5. 9. 10. 19.

4. példát adot nekünk. a jó erkölcsökre. a melyeket ha követtyük. az üdvéséget el nyerjük. s. aug. de⁶²¹ vera religio. Cap. 16.

5. meg érdemlette nekünk mind azokat a kegyelmeket, a melyek 20 szükségesek a jó erkölcsöknek végben vitelére. mivel mi a kristus nélkül semmi⁶²² jót nem cselekedhetünk, és minden kegyelmek az ő halálának érdeméből származnak. joan. 15. 4.

14. Articulus.

A kristus lelkének. a poklokra való le szállásáról. és testének el temetéséről.

K. Mit értesz azon., mikor azt mondod hogy a kristus meg 25 holt?[93a:]

F. Azt értem hogy olyan formában holt. meg. valamint atöb embe-
rek. az ő lelke. meg válván testétől

K. Az ő Istensége el váléké testétől. vagy lelkétől halála után?

F. Nem., mert az Isteni természet. oly edgyes vala mindenikével. hogy azt ahalál edgyikétől sem választhatá el. s. aug. tract. 47. supr. s. 30
joan. s. leo. epist.⁶²³ 134 ad Imp. leo.

⁶²⁰ [A lap alján beírás: *Az Isten*]

⁶²¹ de <veritab> vera [A javítás a törlés fölé írva.]

⁶²² semmi<k vagyunk. és mind> jót cselekedhetünk,

⁶²³ epist. <ad> 134 ad [A törlésben a <d> betűnek a szárát már nem írta le.]

K. Hová mene a kristus lelke, a midön meg válék. testétöl?

F. A poklokra szálla, az, az. amint szent pál mondgya. a földnek also részére eph. 4. 9.

K. Mit értesz a poklokon. vagy is azokon az also helyyeken, ahová
5 akristus lelke le szálla.?

F. Egy néhány féle képen lehet azt érteni. 1. a poklon, közönségesen. a szent irás szerént azt a helyet értik. a hol akárhozot lelkek szenvednek. luk. 16. 22.

2. Némelykor ezen a szón. azt a helyet is lehet érteni a melyet
10 purgátoriumnak hívunk.

3. A limbust. azt az alá valo helyet, a hol nyugosznak vala a szentek lelkei a kristus el jöveteléig. ugyan erre a helyre is szálla le akristus.⁶²⁴ [93b:]

K. A kristus miért szálla le arra a helyre?

15 F. Hogy onnét ki vinné az igaz lelkeket. és nagy dicsőségel vinné magával. a menyekbe. mivel addig bé volt zárva a menyei kapu. eph. 4. 8. 9. Colos. 2. 15. st aug epist 164. ad Evod

K. Mit értesz azokon a boldog lelkeken?

F. Értem azokat. akiknek az Isten még előre meg irgalmazot, a
20 kristus érdemiért., akik mind addig el nem érthették a boldogságot. vala- még akristus el nem jött, és szenttséges vérit kinem ontotta az embere- kért. s. aug. de civit. Dei. libr. 20. Cap. 15.

K. Csak egyedül a boldog lelkeket vitteé ki poklokból?

F. Igen is csak azokat. mivel azok. akik az örök kárhozatra valának
25 itéltetve., onnét meg nem szabadulhattanak.⁶²⁵

K. A kristus testét hová tévék halála után?

F. Arimathiai jusef nevü gazdag ember. aki is mind addig nem meré magát a kristus tanítványának mondani. pilátushoz mene. és el kéré a kristus testét., hogy el temese. azt meg nyervén. Nicodemus nevü tanít-
30 ványal. a keresztről le vévé. drága keneteket meg kené. ruhakba takará. és oly kösziklában vágot helyre tevé. a hova még halotat nem tettek volt. és egy nagy kövel. az ajtaját bé zárá. azután pilatus meg engedé a sidok-⁶²⁶[94a:]nak, hogy örizöket. tennének. a koporsóhoz, azIsten azt ugy rendelé, hogy annál nagyob bizonyással, tessék ki az ő Fiának
35 fel támadása.

⁶²⁴ [A lap alján tollpróbaszerü tollvonások.]

⁶²⁵ [Utána későbbi beírás: *héja van*]

⁶²⁶ [A lap alján örszök: *nak, hogy örizöket*]

K. A kristus menyi ideig marada eföldön. fel támadása után?

F. Negyven napig.

K. Miért marada negyven napig?

F. Hogy meg bizonyítsa⁶²⁸ az embereknek fel támadását., hogy apostolit meg erősítse. és meg vigasztallja, és nékik oktatást adgyon. 5
hogy az emberek meg téréseken munkálodgyanak

K. Mit cselekedék a negyvenedik napon?

F. Az apostolok mindnyájan Jerúsálemben lévén. a kristus meg jelenék nékik. és monda hogy egész hatalmat vett az égben. és aföldön, azt is parancsolja nékik hogy mennének el az egész világra. predikállani, és meg keresztelni az embereket. az Atyának. a Fiunak. és a szent Léleknek nevében. Azután. azt ígéré nékik, hogy velek lenne világ vezetig. az Isten az⁶²⁹ apostolok képiben. az anyaszent egy házának tette ezt az ígéretet. hogy soha el nem hadgya., meg hagyá nékik hogy Jerúsálemben maradnának., mivel kevés idő mulva. le küldené nékik. 10
[94b:] a szent Lelket; Azután bethániában vivé a tanítványit. csak közel Jerúsálemhez. és onnét az olaj fák hegyére. és a midőn oda érkezék. áldást ada reájok. és azonnal fel emelteték az égben. és csak hamar a felhők el rejték szemek elől., 15

K. A kristus nincsen hát már eföldön? 20

F. Nincsen látható képen. de láthatatlan képpen, két féle modon vagyon. 1. jelen vagyon valóságai testi képpen az oltári szentségben. 2. jelen vagyon lelki képpen. az anyaszent egyházra. és a hivekre valo kegyelme. és gondviselése által. matth. 28. 20.

K. Míképpen vagyon akristus az égben? 25

F. Az atya Istennek jobján ül.

K. Az Istennek vagyóné jobb keze?

F. Nincsen. mivel az Isten nem testből áll. hanem aszent lélek azt akarja nékünk azáltal jelenteni, hogy az égben. az Atya Istennel egyenlő hatalommal vagyon a kristus. úgy mint Isten. úgy pedig mint ember., 30
az ő dicsőségivel, és hatalmával. őtt fellyebb emeltetett minden teremtet állatoknál.

K. Miért mondgyák azt. hogy a kristus ül az égben?

⁶²⁷ 16 <15> Articulus [Fölötte a következő beírás van: *A kristus fel támadásáról valo articulust le kel irni.* – Sorrendben a 15. Articulus következne, de Mikes átszámozta és így a 14. után a 16. következik ebben a kéziratban.]

⁶²⁸ meg bizo<nitt>nyittsa

⁶²⁹ az [Beszúrás.]

F. Az által az irás azt akarja velünk meg értetni, hogy annyi sok szenvedése. és faradsága után., őt örök nyugalomba vagyón. mint királyi székiiben. [95a:]

K. A kristus menyben valo menetele hasznos volté az embereknek.?

5 F Azt ugy kel tekénteni 1. mint az emberi természet győzedelmének napját. 2. mint reménségünknek erős fundamentumát.

K. Miért mondog azt. hogy a kristus menyben valo⁶³⁰ menetelének. napja. az emberi természet győzedelmének napja volt.?

10 F Mert az⁶³¹ mi természetünk. a melyet magára vette⁶³² volt akristus. azon a napon kezdé birni az örök dicsőséget a melyért. teremtetet volt. a kristus a menyekbe menvén, fel vivé magával azokat a szenteket, a kiket meg szabadita a poklokból. és. a kik hihető hogy mindenkor véle valának fel támadásától fogvást. eph. 4. 8. s. leo. serm 1 de ascen. Cap. 4.

15 K. Miért mondog. hogy a kristus menybe valo menetele. a mi reménségünknek. erős fundamentuma?

F. Mert a kristus menyekbe fel menvén, a mi elől járonká lett. amint szent pál mondogya. és őt szüntelen ajánlly. vérét az ő Attyának. a melyet ki ontot érettünk. hebr. 6. 20. 9. 24.⁶³³

20 K. Mi formában kel nekünk. tekinteni a kristust menyekben?

F. Három féle képpen. 1. hogy ő kicsoda az Atya [95b:] Istenhez képest, 2. kicsoda a teremtett állatokhoz közönségesen. 3. és kicsoda az emberekhez különösön.

K. Hogy kel tekénteni a kristust az Atya Istenhez képest?

25 F. Ugy mint az Attyának képét. dicsőségének fényességét., mint öröktől fogva valo. igéjét., erejét, és bölcsességét az Istennek.

K kicsoda ő a teremtett állatokhoz képest?

F. Ő minden teremtett állatok előtt valo születetnek neveztetik. ő általa. és ő érette teremtettek mindenek, mindenek ő benne élnek, az ő mindenható szava tart meg mindeneket, ő ujjitot meg minden teremtett állatokot. és az Isten, minden teremtett állatokot az ő hatalma alá vetett.

K. kicsoda a kristus az emberekhez képest?

35 F ő ami meg valtonk, közbe járonk, szó szöllónk, fő papunk. áldozatunk. templomunk, oltárunk, fejünk, atyánk fia, világóságunk, mesterünk, apostolunk, az ujj testámentumnak Angyala., ő az útt a melyen kel járnunk, ő akapu a melyen kel bé mennünk, ő a kö. és a fundamen-

⁶³⁰ valo [o-a-ból javítva.]

⁶³¹ az <emberi> mi [mi <emberi> fölé írva:] természet.ünk [ünk - beszúrás.]

⁶³² vette [v-a-ból javítva.] volt akristus.

⁶³³ (Utána későbbi beírás: héja)

tum. a melyre vagyunk építve, ő a fa, amelynek mi vagyunk az ágai, ő az igazság. a melyet kel követnünk, ő a mi életünk, kenyerünk, [96a:] pásztorunk, férjünk, orvosunk, királyunk, bíránk, ő a mi hitünknek kezdője, és tekéletesége. egy szoval ő lészen az égben. a mi dicsőségünk, és boldogságunk, de hogy el érhessük azt a boldogságot. a kristus Jesust ⁵ kel követnünk. mint példankot.

K. szükséges és hasznosé. meg tudnunk., mind ezeket a minémüségeit a kristusnak?

F. Ennél. se nagyob.⁶³⁴ se hasznosab, se szükségeseb dolgot nem tanulhatunk. szent pál azt mondgya hogy a töb tudományokot meg kel ¹⁰ vetnünk, de ezt mindenek felet kel tudnunk. philip. 2. 8.

17⁶³⁵ *Articulus.*

A kristus Jébusnak⁶³⁶ az Attyához. és a teremtet állatokhoz valo *tulajdonságinak*⁶³⁷ minémüségeinek. magyarázattya.

K. Miért mondod azt, hogy a kristus képe. az atya Istennek?

F Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni hogy a kristus.,⁶³⁸ ugy mint Isten., tekéleteséssel valo hasonlatosága vagon az Istenel. az ő attyával. mivel ő az Istennek fia, s'. Isten. valamint az ő ¹⁵ Attya. 2 Cor. 4. 4. Coloss. 1. 15.

K. Miért mondod azt., hogy a kristus. az ő Attya dicsőségének fenyesege?

F Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni [96b:] hogy a kristus. ugy mint Istennek igéje, az ő Attyának fenyességétől. és ²⁰ dicsőségétől, származik, valamint a világóság származik a naptól,⁶³⁹ ez így lévén, az fiu Istennek dicsősége, és fenyesege. tellyeséssel ki mutattya, az Atya Istennek dicsőségét. és fenyességét. mert a természet, a kitől ered⁶⁴⁰ ez a dicsőség, és ez a fenyesség. és a mellyeket. közli az attya. a fiával. edgy, mind egyik. mind a másik személyben. hebr. 1. 3. s. aug. ²⁵ libr 4. de trinit. cap. 2.

K. Miért mondod hogy a kristus. öröktől fogva⁶⁴¹ valo igéje. az Atya Istennek.?

⁶³⁴ se nagyob. <ha> se hasznosab,

⁶³⁵ 17 <16> *Articulus.*

⁶³⁶ Jesusk

⁶³⁷ *tulajdonságinak* [Utólagos beszúrás; vö. 653. jegyz. is.]

⁶³⁸ kristus., [kris-kist-ből javítva.]

⁶³⁹ a naptól, <ugy> ez így

⁶⁴⁰ ered<nek> ez a dicsőség,

⁶⁴¹ fogva valo [f-v-ből javítva.]

F. Ezt, szent jános. és szent pál. mondgyák. Isaiás után. meg akarják velünk értetni. hogy az Isten fia. belső képpen való szava. az Atya Isten gondolatnyának. és üsmerettségének. a mi külső képpen való szónk. nem más, hanem. külső képpen való ki mondása a mi gondolatinknak. 5 és üsmerettséginknek. és ugyan azon gondolatokat. belső képpen való szonak nevezik. amidön. azokat ki nem mondgyák. joan. 1. 1. hebr. 2. 3. Isa. 40. 5.

K. Miért mondod hogy a kristus. az Istennek⁶⁴² ereje. és bölcsesége?

F. Azt szent pál mondgya. hogy velünk meg értesse. hogy a kristus 10 nem csak úgy. mint Istennek igéje, minden kori bölcsesége. és ereje az Istennek, hanem ugyan még, a kristus által is nyilatkoztatot ki leg inkább a teremtett állatoknak., az. Isten bölcsesége. és mindenhatósága. 1 Cor. 1. 24. [97a:]

K. Miért mondod hogy a kristus. minden teremtett állatok előtt való 15 első⁶⁴³ szülött?

F. Azt szent pál mondgya meg akarván velünk értetni, hogy az Isten fia. minden teremtett állatok előtt volt, a mint is hogy öröktől fogva szülte. az atya az igét a ki is születet. és nem teremtetett. mivel ő öröktől fogva való., valamint az atya Isten Colos. 1. 15.

20 K. Miért mondod azt, hogy mindenek a kristus által. és ő érette teremtettek?

F. Azt szent pál mondgya. szent jánosal együt. meg akarván velünk értetni. hogy a kristus. egy⁶⁴⁴ Isten az ő atyával, és Isten. valamint az atya., és úgy mint Isten. ő teremtette a világot, és azt amaga dicsőségire 25 teremtette. mert az Isten. mindent a magadicsőségért cselekeszik. joan. 1. Coloss. 1. 16.

K. Miért mondod. hogy a kristus⁶⁴⁵ az ő mindenható szava által tart meg mindeneket?

F. Azt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni. hogy az Isten 30 fiának mindenhatósága által. tartatnak meg a teremtett állatok. mert ugyan. az ő hatalma által is teremtettek. az ő szava vette ki őket. a semmiségből. ugyan⁶⁴⁶ az is nem engedi hogy semmivé legyenek. mind ezek a szavai szent pálnak. csak arra tzeloznak. hogy meg bizonyithassa tellyeségel a kristusnak Istenségét., de a csudálatra⁶⁴⁷ méltó dolog.

⁶⁴² Istennek [t-n-ből javítva.]

⁶⁴³ első [t-s-ből javítva.]

⁶⁴⁴ egy [g-s-ből, és-ből javítva.]

⁶⁴⁵ a kristus <mindeneket> az ő mindenható szava által tart meg mindeneket?

⁶⁴⁶ ugyan <is> az is

⁶⁴⁷ csudálatra [d-t-ből javítva.]

hogy még is ezután., valának,⁶⁴⁸ és vannak ol-[97b:]lyan keresztények., a kik tarttyák a szent irásokot, és a kik mind azon által. olyan vakme-
rök., hogy tagadgyák. ezt a fundámentumi igazságát. vallásunknak.
tellyeséget, meg is homályosodot. és meg romlot egy olyan keresztény-
nek a szive. a kit meg nem hatt. az ilyen tiszta, és vigasztaló világóság. 5

K Miért mondod hogy a kristus ujjitot meg mindeneket?⁶⁴⁹

F. Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni, hogy a
kristus. minden teremtet állatot, a maga természet szerént valo rendi-
ben. tette., vagy is fogja tenni., és meg békéltetvén. az embert az Istenel,
azt cselekedte. hogy az ördögnek. nincsen már most annyi hatalma 10
ateremtett állatokon., a teremtet állatok meg ujjitása. el kezdődöt. de
csak világ végén. szabaditatnak⁶⁵⁰ ki tellyeséget. a kristus által. a szol-
gálat alol., amely⁶⁵¹ alat még most, suhajtoznak. rom. 8. 20. ephes. 1.
10.

K. Miért mondod azt. hogy az Isten minden teremtet állatot akris- 15
tus hatalma alá vetett?

F. Azt szent pál. és szent jános mondgyák.. szent Dávid után. meg
akarván velünk értetni. hogy a kristus. ugy mint ember, minden terem-
tet állatoknak urává tétetett., hogy ő birja az atya Istennek minden
javait. és hogy mindenekre tellyes hatalmat vett. mint olyan örökségre. 20
amely az ő Isten fiaságát illeti. hebr. 1. 2. joan. 13. 3. ps. 2. 7. 8. [98a:]

18⁶⁵² Articulus.

A kristus Jésusnak. az emberekhez valo tulajdonságinak⁶⁵³
minémüségének Magyarázattya

K. Miért mondod hogy a kristus ami közben járonk?

F. Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni. hogy a kristus
minket meg békéltetet az Istenel. azért is ötet szent pál. ami békesé- 25
günknek nevezi., és azt mondgya. hogy el rontotta halálával. az ellenke-
déseket,⁶⁵⁴ meg is változtatta a halálra valo ítéletet, melyet mondottak
volt az emberekre., vére által pedig. mindent békeségbe tett. 1 tim. 2.
5. rom. 5. 10.

⁶⁴⁸ volának, [Íráshiba az általánosan használt *valának* helyett.]

⁶⁴⁹ minde-⟨d⟩neket? [Törlés elválasztás után a sor elején.]

⁶⁵⁰ szabaditatnak [Íráshiba.]

⁶⁵¹ amely⟨et⟩ alat

⁶⁵² 18 ⟨17.⟩ Articulus.

⁶⁵³ *tulajdonságának* [Utólagos beszúrás; vö. a 637. jegyz.]

⁶⁵⁴ az ellen⟨séges⟩kedéseket,

K. Miért mondd hogy a krisztus a mi meg váltonk? üdveztönk⁶⁵⁵

F szent pál. és a több. apostolok. e szerént nevezik. meg akarván velünk értetni., hogy halálával.,⁶⁵⁶ meg váltot minket. a bűnnek rabságából., az ördögnek kegyetlensége alol. és a pokolnak kinnyától. I joan 4. 2. act. 5. 31. rom. 5. ephes. 5. 23.

K Miért mondd hogy akristus ami szó szöllónk.?

F szent jános nevezi eszerént. meg akarván velünk értetni, hogy a krisztus mindenkor esedezik érettünk, hogy nekünk irgalmaságot nyerjen. szent pál is ezt mondgya. hebr. 7. 25. I joan 2. 1.

10 K Miért mondd hogy a krisztus a mi fő papunk?

F. Azt szent pál mondgya szent Dávid után. mert a krisztus olyan áldozatot ajánlot az ő Attyának, a mely bé tellyesedése., vagy is inkább valósága volt, az ő törvény.⁶⁵⁷[98b:] béli áldozatoknak, és⁶⁵⁸ amely engesztelheté meg csak egyedül. az Isten haragját. és ugyan az, békéltethete meg ő vele: hebr. 2. 17. hebr. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

K. Miért mondd. hogy a krisztus. a mi áldozatunk. templomunk. és oltárunk?

F mind ezekre szent pál tanyit.. előnkbe adván. hogy a krisztus magát fel áldozta az ő Attyának vétkeinkért. hogy ő bé töltötte a régi áldozatokat. a melyek meg nem engesztelhatték az Istent. és hogy, a templom. és az oltár,⁶⁵⁹ ahol azokat az áldozatokat ajánlották, a krisztust jelentették., a ki magát ajánlotta az Istennek, az ő halandó testében. hebr. 9. és 10:

K. Miért mondd hogy a krisztus a mi Atyánk?

25 F Mert ő tölle veszük alelki életet. azért is nevezi ötet. isaiás. a saeculumok attyának. pater saeculorum. mivel ennek a lelki életnek., csak a jövendő időkben lészen bé tellyesedése. isa. 9. 6.⁶⁶⁰ rom. 4. 17.

K. Miért mondd hogy a krisztus a mi fejünk?

F Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni. hogy az anyaszent egy ház. egy test akristusal., és a kinek feje akristus.⁶⁶¹ a hivek pedig az ő tagjai. mind ezekről bővebben szolunk. a midőn az anyaszent egy házrol fogunk beszélteni. Coloss. 1. 18. ephes. 1. 22.

K. Miért. mondd hogy a krisztus a mi atyánk fia.?

F. A krisztus maga. méltoztatik így nevezni bennün-[99a:]ket, és szent pál azt mondgya, hogy a krisztus első szülött. sok atyafiak között. meg

⁶⁵⁵ üdveztönk [Utólag írta be a kérdőjel után.]

⁶⁵⁶ halálával., [Első *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁵⁷ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁶⁵⁸ és <csak> amely engesztelheté meg csak [*csak*-beszúrás.]

⁶⁵⁹ az oltár, <a> [?] ahol azokat [*ezeke*től javítva.]

⁶⁶⁰ isa. 9. 6. <hebr.> rom. 4. 17.

⁶⁶¹ akristus. <és> a hivek

akarván velünk értetni, hogy⁶⁶² a kristus anyira szeretet, hogy az Istennek fiaivá tett minket, és maga örökös társaivá.⁶⁶³ joan. 20 17. hebr. 2. rom 8. 17.⁶⁶⁴

K Miért monddod hogy a kristus ami világosságunk?

F A próféták. nevezték annak., némelyek közüllök, ötet. a jákób 5 csillagának neveztek., némelyek nap keletnek, a szent öreg ember simeon. meg jövendölte. felöle. hogy a népek világossága léssen. az evangyelium azt mondgya. hogy a kristus az emberek világosítója. hogy ő avilág világossága. és hogy a kik ötet követik., nem járnak a setéttségben., ő előtte. az egész népek asetéttségben jártanak.. és a halálnak 10 árnyékában ültenek.

K Miért monddod. hogy a kristus a mi profétánk?

F Mojses adgya néki azt a⁶⁶⁵ nevet. mondván a sidoknak az Isten néktek egy profétát fog közöttetek támasztani, azért azt halgasátok. és néki engedelmelkedgetek deut 18. 15. 15

Mojses azon aprofétán. a Messiást érti. szent péter, és szent István szerént. act. cap. 3. 22. Cap. 7. 37.

Ugyan a kristus is a fő proféta. és a fő Mestere az embereknek., ő általa jövendölte a próféták, ő magais jövendölt. a mely jövendölésinek. bé tellyesedésit mi magunk láttyuk, és abbol bizonyoson el hihet- 20 tyük⁶⁶⁶ [99b:] hogy a mely jövendöléseket tett az utolsó idökre, hogy azok is bé tellyesednek.

K Miért monddod hogy a kristus^a mi apostolunk.?

F szent pál nevezi ötet annak. az az, követnek. mivel a kristus az emberekhez való követte az Istennek. hebr. 3. 1. 25

K Miért monddod hogy a kristus az új testámentumnak Angyala.?

F. Malakiás prófeta nevezi ötet annak. és utánna az evangyelisták., meg akarván velünk értetni. hogy az Isten azért küldötte volt el a kristus., hogy új szövetséget csinállyon az emberekkel. malak 3. 1. 30 matth. 11. 10.

K Miért monddod hogy a kristus a mi utunk?

F A kristus azt maga. mondgya., meg akarván velünk értetni, hogy mi nem mehetünk az ő Attyához, hanem csak ő általa. és hogy csak úgy erhetünk a menyekben., ha az ő nyomdokit követyük.

K Miért monddod hogy a kristus a kapu? 35

F Ö azt maga mondgya, *Én vagyok a kapu.* meg akarván velünk

⁶⁶² hogy <az Isten> [Törlés a sor végén.] a kristus anyira szeretet <minket>, hogy az Istennek fiaivá tett minket,

⁶⁶³ társaivá. [Alatta utólagos beírás: *heja vagyon*]

⁶⁶⁴ [Az utalás későbbi beírás.]

⁶⁶⁵ a [Beszúrás.]

⁶⁶⁶ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

értetni., hogy csak ő általa lehet az üdveségnek uttyában menni, hogy ha valaki, nem a kristus által mégyen valamely hivatalban., vagy rendben., az olyan az üdveség uttyán kívül vagyon. joan 10. 1.⁶⁶⁷ [100a:]

K. Miért monddod. hogy a kristus a szegelet kö. és a fundámentum.
5 a melyre építettünk.,?

F A kristus azt maga mondgya. és ő utánna szent pál. meg akarván velünk értetni., hogy minek utánna meg vetették volna. a kristust a sidok., az ő fejeké lett. és meg egyesítette őket. a több nemzetségekel., úgy hogy, akár a nemzetségek. akár a sidok, de csak a kristusra kel⁶⁶⁸
10 építeni. üdveségeknak. lelki épülettyét., az embereknek, úgy is kel tekinteni akristust., mint reménségeknak kezdetét. és fundámentumát.. luk 20. 17. act. 4. 11.⁶⁶⁹

Magyarázat

Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni; meg kel néznünk hogy mit
15 mond ez iránt a száz tizen⁶⁷⁰ hetedik soltár., *A kö mellyet meg vetettek az építők, a lett a szegelet fejevé. az urtol lött ez, és csudálatos ami szemünk előtt.*

A bizonyos hogy a kristus magát olyan köhöz hasonlittya a melyet az építő mesterek meg vetettek., és a mely követ azután. az épületnek
20 leg fővöb helyére tették., a ki erre a köre esik. el romol. és a kire esik. el ronttya azt. matth. 21. 43. szent péter meg mondá a sidoknak., hogy a kristus az a kö. a melyet el vetettek., de azt a szegelet fejevé. tették.

19.⁶⁷¹ Articulus.

Ismét. A kristus Jesusnak⁶⁷² az emberekhez valo *tulajdonságának*⁶⁷³ minémüségének magyarázattya.

K Miért monddod⁶⁷⁴ hogy a kristus a fa. a melynek mi vagyunk az ágai?⁶⁷⁵ [100b:]

25 F A kristus maga tanittya nekünk ezt a vigasztalo igazságot, mond-

⁶⁶⁷ joan 10. 1 [Utólag írta be, sötétebb tintával.]

⁶⁶⁸ kel <nékik> építeni.

⁶⁶⁹ [A bibliai utalás utólagos beírás.]

⁶⁷⁰ száz tizen <nyolczadik> hetedik [hetedik <nyolczadik> fölé írva.]

⁶⁷¹ 19. [9-8-ból javítva.]

⁶⁷² Jesusk

⁶⁷³ *tulajdonságának* [Utólagos beszúrás; vö. a 637., 653. jegyz.]

⁶⁷⁴ monddod [Szóvégi *d-k*-ből javítva.]

⁶⁷⁵ [A lap alján fohásztöredék beírása: *En Istenem mind* és tollpróbaszerű tollvonások. Az imaszerű lapalji beírás változataira vö. a 92., 910., 1085., 1340., 1391., 1474., 1484. sz. jegyz.]

ván *En vagyok az igaz szőlő tö. és az én Atyám a szőlő mives, minden szőlő vesszőt, a mely én bennem gyümölcsöt nem hoz. el metzti. és mindent a mely gyümölcsöt hoz, meg tisztítja. hogy több gyümölcsöt hozzon. maragdyatok én bennem., és én ti bennetek., miképpen a szőlő vessző nem hozhat gyümölcsöt ö magától. ha meg nem marad a szőlő töben, e képpen tistem, ha én bennem nem maradtok., Én vagyok a szőlő tö. ti a szőlő vesszők; a ki én bennem marad, és én ő benne. a sok gyümölcsöt hoz. mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek, ha ki én bennem nem marad, ki vettetik mint a szőlő vessző. és meg szárad, azt össze szedik., a tűzben vetik, és el ég.* joan 15. 1. 10

K Miért mondod hogy akristus az igazság. a melyet követnünk kel.?

F. Ezt maga mondgya. Én vagyok az igazság. magát az igazságot követik tehát.. a midőn a kristust követik.,

K Miért mondod hogy a kristus a mi életünk?

F Ezt maga mondgya akristus., Én vagyok az élet. szent pál is azt mondgya, hogy a kristus a mi életünk., mikor a kristus meg jelenik. ati életetek: akkor ti is meg jelentek⁶⁷⁶ ő véle adicsőségben. Colos. 3. 4. 15

Hogy meg lehessen ezt a mondását érteni szent pálnak. azt meg kel tudni, hogy egy keresztényben. két féle **[101a:]** élet vagyon. a természet szerént való élet. amelynek kezdete az okos lélek, és a lelki élet, amelynek kezdete. akristus lelke. aki bennünk lakozik, ugyan ez a lélek is cselekeszi, hogy a kristus éll mi bennünk. mivel. a mely lélek élteti akristust. ugyan azon éltet minket. mostanában. egy keresztényben csak a természet szerént való életet láttyuk, a lelki élet el vagyon benne rejtve. hanem csak az utolsó napon fog a ki nyilatkoztatni. 25

Mind ezekre szent pál tanyit minket. aki is azt mondgya. hogy mi, a kristus lelkét vettük; és hogy, az a lélek bennünk lakozik. rom. 8. 9. azt mondgya. hogy már nem mi élünk. hanem akristus éll mi bennünk. *Én élek. mondá. vagy is inkább nem én élek. hanem akristus éll, én bennem.* meg másut azt mondgya. *meg holtatok., és a ti életetek el vagyon rejtve. a kristusál az Istenben.* Colos. 3. 3. azt is mondgya hogy a kristus élete. annak idejében. ki fog nyilatkoztatni mi bennünk; *Mindenkoron ami testünkben velünk hordozzuk a Jesus sanyargatását., hogy a jesus életeis ki nyilatkoztassék a mi testeinkben: mindenkor halálra adatunk. a Jésusért. hogy a Jésus életeis ki nyilatkoztassék a mi halando testünkben.* 2 Cor. 4. 10. 30

K. Miért mondod hogy a kristus a mi kenyérünk?

F. Azt a kristus mondgya *Én vagyok. az égből le szállot*⁶⁷⁷ **[101b:]**

⁶⁷⁶ jelentek [l-n-ből javítva.]

⁶⁷⁷ [A lap alján tollpróbászzerű tollvonások.]

*élő kenyér, aki ezt a kenyeret eszi. örökké áll, Az én testem valóság.
étel. és az én vérem, valóság ital. joan.⁶⁷⁸.*

K Miért mondd hogy a kristus a mi⁶⁷⁹ pásztorunk..?

F A kristus maga adgya magának ezt a nevet. és szent péter. azt
5 mondgya, hogy akristus ami lelkeinknek, pásztorja és püspökje,⁶⁸⁰ azt
könnyű által látni. hogy hány féle ókból lehet néki ezt a nevet⁶⁸¹ adni.
mivel a mi el tévelyedésünk, ő fel kereset minket. és az akolyba vitt,
ő úgy vigyáz reánk. mint egy jó pásztor vigyáz a juhaira. ő malaszttya
által oltalmaz minket ellenséginktől. ő minket táplál. ókta. életét éret-
10 tünk adgya. és magát fel áldozza üdvességünkért. joan. 10. Isai.⁶⁸² 40.
11. hebr. 13. 20.

K. Miért mondd hogy a kristus a mi⁶⁸³ jegyesünk?

F A kristus maga adgya magának ezt a ⁶⁸⁴ nevet, azért a szövetség-
gért. amelyet az ő nagy szeretetiből tett az anyaszent egyházával, ez
15 örökös szövetség., a melynek⁶⁸⁵ szenttésges formaja a keresztényi
házaság. szent pál szerént. 2. Cor. 11. 2. ephes. 5. 22.

K Miért mondd hogy a kristus a mi orvosunk?

F A kristus maga adgya magának ezt a nevet. mert azért jött el. hogy
meg gyógyíttson. betegségeinkből. és nyavalyáinkból. magára vévén
20 nyomorúságinkot. matth. 9. 12 márk.. 2. 17. luk. 4. 23.

K. Miért mondd hogy a kristus a mi királyunk? [102a:]

F A profeták. eszerént nevezték őtet. maga eszerént nevezi magát
pilátus előtt, és szent pál azt mondgya. hogy ő. az igazságnak., és a
békeségnek királya. a királyoknak. királya. és uraknak ura. mind ezek
25 valóságal illenek ő reája, mivel ő Isten. úgy pedig mint ember. minden
teremtett állatok felet valo. és minden hatalom adatot néki. amenyekbe.
és a földön.

K. Miért mondd hogy a kristus a mi biránk?

F Ezt a kristus. és az apostolok mondgyák nekünk. a kristus maga
30 dicsőségében fog el jöni hogy meg ítéllye az embereket. Az atya Isten.
az ő fiát. birájává tette. az eleveneknek. és a holtaknak: joan. 5. 22. tim.
4. 1.

⁶⁷⁸ joan. <2.> [?] 6.

⁶⁷⁹ a mi </> pásztorunk..?

⁶⁸⁰ püspökje, [A második p-k-ból javítva.]

⁶⁸¹ nevet [v – megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

⁶⁸² Isai. <30.> [?] 40. 11.

⁶⁸³ a mi <férjünk?> jegyesünk? [A javítás a törlés fölé írva.]

⁶⁸⁴ a [Beszúrás.]

⁶⁸⁵ a melynek <formája> szenttésges formaja [Törlés a sor elején.]

K Miért monddod hogy a kristus. kezdője. és⁶⁸⁶ el végezője hitünknek?

F. Azt szent pál mondgya. meg akarván velünk értetni, hogy a kristus adgya nekünk kegyelméből a hitet, ő tészí azt tekkéletessé. és ő is tartattya azt meg velünk mind végig. hebr. 12. 2. 5

K Miért monddod azt hogy a kristus lészén a mi dicsőségünk. és boldogságunk. az égben?

F Mert az örök élet. abból áll, hogy meg üsmérjék avalóságos. Istent, és a kristust, a kit az atya küldöt el. a szentek boldogsága a menyekbe. az, hogy láttyák. szeretik. és birják örökösön a kristust. ökk véle meg válhatatlan egyeségbe vannak., ugy hogy, amint szent pál mondgya. a kristus minden mindenben, és mindenek mindenben colos. 3. 11. [102b:] 10

20⁶⁸⁷ *Articulus.*

Hogy⁶⁸⁸ Miben, és mi⁶⁸⁹ formában példánk nekünk e földön

A kristus.

K. Miért monddod hogy a kristus csak azoknak lészén boldogsága mennyekben., akik ötet követni fogják mint példájokot e földön.? 15

F. Ezt a kristus mondgya. és ő utánna szent pál. és a több apostolok is mondgyák. akristus azt mondgya. *hogy aki és utámm akar jöni, mondgyon ellene magának. visellye keresztyét. és kövessen engemet.* matth. 17. 24. mark. 8. 34.

Meg másut azt mondgya. *nem nagyobb atanítvány a mesternél. sem⁶⁹⁰ 20 a szolgál az uránál. elég atanítványnak hogy olyan légyen, mint a mestere, és a szolgálának mint az ura.,* matth. 10. 24.

Szent pál azt mondgya; *hogy akiket elevé meg üsmért. elevéis el rendelte. hasonlokká. lenni az ő fia ábrázattyához.* rom. 8. 29. *Mint hogy a földi embernek ábrázattyát. viseltük. visellyük a menyneinek is ábrázattyát.* 1 Cor. 15. 49. *meg másut. hogy le kel tennünk. az előbbi élet szerént valo embert, a ki is földi ember. és az⁶⁹¹ uj emberben kel öltöz-* 25

⁶⁸⁶ [Sor végén:] és <el vé> el végező <el vé> fölé írva a sor végén; új sor elején:] <g tekkéletesége?> je hitünknek? <el végezője – későbbi beírás.]

⁶⁸⁷ [Itt Mikes eredetileg 19 *Articulus*t írt, a 20-as számot csak az *Articulus*tól kissé jobbra, távolabb írta le; a 19-es elé egy 2-est írt, melyet nem törölt.]

⁶⁸⁸ Hogy [Valószínűleg utólag írta a cím elé; H-2-ből? javítva.]

⁶⁸⁹ mi [Az m helyén felhúzott szárú betűt, valószínűleg f-et kezdett.]

⁶⁹⁰ sem <az ura a szolgálánál.> a szolgál az uránál.

⁶⁹¹ az [Beszúrás.]

nünk., a ki a kristus: ephes. 4 : 22. tudniillik, amint magais mondgya másut. hogy ellene kel mondanunk a világi roszt kívánságoknak.. és a kristushoz kapcsolunk magunkot. tanítási szerént kel élünk. és követ-[103a:]nünk kel példáit. tit 2. 12. philip. 2. 5. hebr 12. 2.

5 szent jános azt mondgya. hogy hasonló életet kel élünk. mint a melyet élt a kristus e földön. 1 joan. 2. 6. egy szóval, semmit szükségesebnek nem látunk a szent írásban, mint azt. hogy a kristust kövessük mindenben. mint példánkot

K. Legg inkább, miben kel ugy tekéntenünk a kristust mint példánkot?

F. A kristus életében. vannak olyan dolgok. a melyeket követni kel.⁶⁹² minden kereszténynek. akár minémü renden lévő⁶⁹³ legyen, vannak meg olyanok. a melyeknek követése., a különböző alkalmazóságokon., a belső, vagy a külső indulatokon áll. példának okáért. a közönséges hivek nem követhetik a kristust. tanításában. és prédikálásában. de nincsen olyan renden levő. aki ne tartoznék valamely részit akristus életének követni, mint példáját.

K. Mellyek azok a dolgok a melyeket kel követni⁶⁹⁴ minden renden lévő⁶⁹⁵ kereszténynek a kristus életében?

20 F 1. követnünk kel ötet abban. hogy ő meg vetette az érzékenységbéli dolgokat.. a kevélységet. a haszontalan dolgoknak. tudását. vagy látását. a fősvénységet.

2.⁶⁹⁶ ő egyedül az Istenhez ragaszkodot. mindeneket az ő dicsőségiért, és az ő dicsőségére cselekedet; ez is rö-⁶⁹⁷[103b:]videden. minden kötelesége. egy kereszténynek., Ebben az indulatban kel⁶⁹⁸ lenni minden kereszténynek, gazdagnak, szegénynek, királynak. urnak, szolgának. minden tartozik. a kristus példájára.. nem⁶⁹⁹ a világhoz., hanem csak az Istenhez ragaszkodni,

K. Mellyek azok a dolgok., akiket kel követni akristusban. különös rendekben. és hivatalokban.?

F hogy erre a kérdésre meg lehesen felelni. igen sok féle hivatalokot. és rendeket kellene meg vizsgálni mind külön külön., de azt⁷⁰⁰ most nem cselekeszük, mivel még ezután. ebben a munkában., minden féle ren-

⁶⁹² kel. [Beszúrás.]

⁶⁹³ lévő⟨k⟩ legyen,⟨ek.,⟩

⁶⁹⁴ követni [t – beszúrás.]

⁶⁹⁵ lévő ⟨ke⟩ kereszténynek

⁶⁹⁶ 2. ⟨j⟩ ő egyedül.

⁶⁹⁷ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁶⁹⁸ az indulatban kel ⟨ind⟩ lenni

⁶⁹⁹ nem [m – utólagos beírás.]

⁷⁰⁰ de azt ⟨itt⟩ most [most ⟨itt⟩ fölé írva.]

den, és hivatalban lévőnek. kötelességről eleget fogunk szollani., hanem itt csak azt mondjuk közönségesen, hogy az evangéliumban., amelyet szorgalmatosággal kel olvasni minden kereszténynek, meg találhatya ki ki azokat a rendeket és példákat, a melyeket követni kel, a kristus, példának okáért, meg mutatta. a maga személyében. a királyoknak. és mind azoknak. akiknek⁷⁰¹ hatalom adatott kezekben. hogy csak az Isten dicsőségire. és az alattok valojoknak üdvösegekre kel elni azzal a hatalommal.

A pásztoroknak. meg mutatta. hogy fel kel magokat áldozniok a juhokért. azokat kel szeretni. üsmérni, oktatni, azok előtt kel jární. ne az emberek-[104a:]től félyenek, hanem egyedül az Istentől. csak az igazsághoz kapcsolják magokat., a világ ítéletit., ígéletit, és fenyegetésit meg vessék.,

A prédikátoroknak meg mutatta. hogy hasznok keresők ne legyennek, hanem alázasok., hogy ne a palotákat, és nagy renden lévő halgatokat keresék, hanem a hová az Isten hija őket, odamenyenek, vagy a falukban. vagy a városokban., és hogy némelykor; sokal nagyob gondal kel fel keresni. egy szegény., és goromba bünost, egy olyan embernél. aki nagy tiszttségben. és bővölködésben vagyon

Elé lehetne számlálni. atöbb renden. és hivatalban lévőket is., és elejekbe adni az uraknak. a szolgálknak. a mester embereknek. az atyáknak. és anyáknak. a gyermekeknek., a szegényeknek, és gazdagoknak, abetegeknek. nyomoruságban lévőknak, az el hagyatattaknak., mind ezeknek mondom. elejekbe lehetne adni hogy miképpen kövessék. a kristust mind ezen külön külön féle állapotokban. és rendekben; de csak az evangéliumot olvasák. figyelmeteséggel. és abban fel találják., akár mely. hivatalban. és rendbe legyünk. de az irás szerént,⁷⁰² egyaránsu indulattal, és hajlandosággal kel lennünk. akristuséhoz, ugy itéllyünk mindenekről. valamint ő, ugy be-[104b:]széllyünk, cselekedgyünk, szenvedgyünk, könyörögjünk. valamint ő. ezeket is foglallyák magokba szent pálnak ezek a szavai, *hoc sentite in vobis, quod*⁷⁰³ *et in Christo Jesu* legyetek olyanok. mint a kristus volt. egy szoval oly tellyeseknek kel lennünk a kristusal. hogy valóságal el mondassuk. hogy ő él mi bennünk valamint szent pál mondá magáról. Én élek. vagy is inkább nem én élek. hanem a kristus áll. bennem. philip. 2. 5. ephes. 4. 24.

⁷⁰¹ akiknek <a> hatalom adatott [Törlés a sor elején.]

⁷⁰² szerént, <a kristuséhoz.> [Törlés a sor végén;] <hasonlo> egyaránsu [a javítás a törlés fölé írva, a sor elején.]

⁷⁰³ quod <est> et

6 Rész

A szent Lélekről. és a keresztyeni vallásnak
felállításáról.

Első Articulus

A szent Léleknek le szállásáról.

K A krisztus menybe menetele után. hová menének az apostolok?

F Mindnyájan viszá térének jerusálemben., és a parancsolat szerint.
mind addig ott maradának. valamég a szent lélek le nem szálla.

K. mit miveltek mind addig?

5 F magános életet eltenek, és fő képpen az imádságban foglalták
magokat,

K. Micsoda időben, és hány orakor szálla le reá-[105a:]jok a szent
Lélek?

F kilencz ora tájban reggel. áldozó csőtörtök után. a tizedik napon.
10 és ötvenedik napon. a krisztus fel támadása után. a mely napon a
pünkösödöt illették asidok.⁷⁰⁴

K. Miért akará az Isten. hogy a szent lélek. a sidok pünkösdye-
kor⁷⁰⁵ szállana le?

F Azért hogy jobban ki tessék. a valóság. a melyet jelenti vala a
15 sátoros Innep., mert mivel hogy a sidok egyiptumbol valo ki menetelek
után. ötven nap mulva vették az Istentől moyses által. a kő táblára. irott
törvényt, az Isten azt akará, hogy a szent lélek. le szállván. az emberek-
nek szivekben írja. a törvényt. ötven napal azután. hogy a krisztus meg
válta bennünket az ördögnek rabságából. fel támadása által.

20 K. Miképpen szálla le a szent lélek az apostolokra.

F Nagy zugás hallaték. mint a szeleknek zugási.. a mely bé tölté a
házat. melyben valának mindnyájan atanitványok. a Boldogságos szü-
zel. azonal tüzes nyelvek szállának le mindenikére, és bé töltetének
szent lélekel.

25 K Mit értesz azon. hogy az apostolok. bé töltetének⁷⁰⁶ szent lélekel?
[105b:]

F Azt értem. hogy a szent lélek. a szent háromságnak harmadik
személlye., a ki is krisztus lélkének, és igazság lelkének nevezetik.,
reájok le szállván. őket meg ujjittá, és benne lakozék. joan. 14. 16. 17.

K Micsoda változást tett a szent lélek az apostolokban.?

30 F. Egészen új embereké tévé őket. mert. 1. uj világoságal, Isteni

⁷⁰⁴ a mely napon a pünkösödöt illették asidok. [Utólag írta be.]

⁷⁰⁵ pünkösdyekor [f-d-ből javítva.]

⁷⁰⁶ bé töltetének [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

szeretettel. buzgoságal. erővel, és jó erkölccsel. tölté bé öket. a kik is annak elotte. gyengék. és homályos elmeüek valának.. joan. 17. 13.

2. Minden féle nyelveknek szollására. valo ajándékát adá nékik. hatalmat ada a csuda tételekre., noha ökk. annak előtte. tudatlanok⁷⁰⁷ valának. és leg aláb valók. a nép közöt. act. 2. 9. 5

K Az apostolok csak magokért vevéké a szent lelket.?

F. Ök azt azért is vevék. hogy azt közölylék ajándékival. és hasznai-val. együt. mind azokal., a kik hinni fognak a krisztusban. ö általok. vagy helyekben lévőek által. act. 8. 15. rom. 5. 5. 8. 9.

K. Mikor veszik a hivek a szent lelket. az apostolok. vagy helyekben 10 lévőek által?

F vészik annak sengéjit a keresztségbé. de főképpen azt veszik a bérmálás szentségében.

K Micsoda hasznot téssen a szent lélek a hivekben. kik azt vesz- 15 zik. [106a:]

F. Az Isten szeretetét. önti szivekben. valamint az apostolokban. buzgoságot., erőt, és jó erkölcsöt ölt beléjek. de nem adgya nékik mindenkor azt a nagy tudományt. és a tsuda tételre valo ajándékot. mert mostanában. hogy a keresztenyi vallás bé vétetett, a tsuda tételek nem olyan szükségések. mint abban az időben. amelyben tsuda tételek- 20 kel kellett meg bizonyítani annak igazságát.

K A proféták meg mondották valaé. a szent léleknek le szállását.?

F Az apostolok mihent a szent lelket vevék. szent péter a sidoknak kezdé prédikálni, a melyben meg mutatá nékik. hogy joel proféta meg 25 mondotta volt azt a nagy dolgot., a melyet ök úgy csudállják vala. act 2. 16. joel. 2. 28.

2. *Articulus.*

Az Apostoloknak prédikálásokról. sok számu sidoknak meg térésekről. és a többinek büntetésekről.

K Mit cselekedének az apostolok. azután. hogy a szent lélek le szálla reájok?

F. A krisztus parancsolattya szerént. az Evangéliumot prédikállák a sidoknak, a samaritánusoknak. és azután a pogányoknak.⁷⁰⁸ 30

K Miért akará a krisztus hogy az apostolok leg előbször a sidoknak prédikállják az Évangéliumot?

F Azért mert a sidóság az Isten nepe vala, ábrahámnak maradékja. akivel szövetséget tett volt az Isten. a Messiás nékik volt ígéletbe. ök

⁷⁰⁷ tudatlanok [Második *a-ø*-ból javítva.]

⁷⁰⁸ [Utána utólagos beírás: *it két kérdés héja. le kel irni.*]

is voltak meg tartóji⁷⁰⁹ az Isten tör-⁷¹⁰[106b:]vényének, és a jövendölés-
seknek.

K. A sidok meg térénék az apostolok prédikálására?

F Sok számuon közüllök meg térének, szent péter. csak egy napon.

5 három ezeret térítte meg közüllök, más alkalmazóság. egy szers mind
ött ezet., a több apostolok is sok számuakot térítének meg. és azok-
nak számok. kik meg térnek vala., minden nap nevedék, de nagyob
része a népek. a proféták jövendölések szerént. a hihetlenségbe
marada act. 2. 41. rom. 11.

10 K Micsoda életet élnek vala azok a sidok. kik keresztényeké lének?

F Igen szent életet éltenek., mindnyájoknak. egy szivek, és egy lelkek
vala, ajoszágotok oly kevésre becsüllék, hogy azokat el adák. és az
arrát. az apostolok lábaihoz tevék, hogy azt ki⁷¹¹ osztogatnák azok-
nak. kik szükségben valának, minden közös volt közöttök, oly igen
15 ellene mondottak vala magoknak., hogy örültenek, és boldogoknak
tarták magokat, a midön valamit szenvedhetének akristusért., az ő
buzgoságok csudálatra méltó volt. anapot. és az éttzakát. az imádság-
ban töltötték. act. 4. 32.

K. Mít mivelének azok kik meg nem térének.

20 F Az Apostolokat, és atöbb hiveket nagyon kezdék üldözni..

K. Az Isten büntetlen hagyae a sidoknak vétkeket.?

F. Nem, mert az Isten reájok bocsáttá mind azon büntetéseket.
a mellyeket meg jövendöltek vala aprofé-[107a:]tják,

1. El hagyattatának vakságokban, és keménységekben Deut. 28. 28.

25 2. Az Isten nem tartá őket többé. maga nepinek lenni. hanem helyet-
tek a pogányokat hívá a hitre. hogy azok birnák örökségül országát,
a mellyet meg veték a sidok. ose. 1. rom 9. 25.

3 Aző városokot meg vették., fel prédálták, és el égették. a templom-
jokot egészen le rontották,⁷¹² ahazájok egészen el pusztula., ki mond-
hatatlan sok számuakot, a romaiak meg ölének.,és a kik a halált el
30 kerülheték. az egész világra el terjedének. a hol vannak. és léznek.
oséas mondása szerént mind világ végiig. király. templom. oltár. és
áldozat nélkül, hordozván mindenüt magokal., az Istentől valo meg
vettetéseknek⁷¹³ látható bélyegét. daniel. 9. matth. 24. mark 3. luk. 21.
35 ose. 3. deut. 28.

K. Ez az utolsó nyomorúság micsoda időben szálla. a sidokra?

⁷⁰⁹ meg tartóji [-i-ből javítva.]

⁷¹⁰ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

⁷¹¹ ki <ki> osztogatnák

⁷¹² le rontották, [-r-ből javítva;] ahazájok [első a-e-ből javítva.]

⁷¹³ meg vettetéseknek [A második tt első t betűje utólagos beírás.]

F. Vespásiánus császár alatt. a kristus halála után. harmintz nyolcz esztendővel.

K. Miért nem akará Isten. hogy tellyeségl el töröltetnék az egész sidó⁷¹⁴ nemzet, hanem hogy el terjedgyen az egész földre, és hihetetlen-ségében meg maradjyon? 5

F Nagy sok fő okokra való nézve. 1. az egész földre való el oszlások, nagyon segített a pogányoknak meg téréseket.⁷¹⁵ [107b:] mivel mindenüvé⁷¹⁶ el vivék magokkal a szent könyveket. a mellyekből, a pogányok meg láták. a jövendőléseknek bé tellyesedését.

2. A profétiáknak olvasása. a melyeket mindenüvé el vivék a sidok,¹⁰ oly igen meg győzé,⁷¹⁷ a pogányokat. és oly igen meg szaporittá a keresztényeket, hogy Antoninus Császár., a ki indittá az ötödik üldözést az anyaszent egy ház ellen. nem találta más módót abban hogy azt meg gátolhassa. és eleit vehesse., mint azt, hogy meg tiltta büntetés alatt. a profétiáknak olvasását. 15

3. A sidoknak.⁷¹⁸ meg keményedések. vakságok., és meg vettettetéseik., mindenkori bizonyságok. a keresztényi vallásnak valóságáról., mert mind ezeket meg mondották vala aproféták. s. aug. de civ. dei lib 5. cap. 34. s. aug. libr. de fide rerum quae non videntur.

4. Az Isten el hagyván a sidokat, az által helyt ada apogányoknak²⁰ hogy az anyaszent egy házban mennyenek. ök valának az avad olajfa. a melyről szól szent pál. rom 11. de az Isten tellyeségl el nem hagyta a sidokat, hanem csak egy ideig. mert a midőn a nemzettségek között⁷¹⁹ való választattaknak számok bé telik., akkoron a sidok is meg üsmervén magokat, meg térnek., ugyan ez az utolsó hozájok való irgalmasága²⁵ az Istennek., egyik fő⁷²⁰ oka. hogy el nem törölte őket. rom 10. 11.⁷²¹
[108a:]

⁷¹⁴ sidó [sidő-ből javítva az ékezet módosításával.]

⁷¹⁵ [Tollpróbaszerű tollvonás és tintafolt a lap alján.]

⁷¹⁶ mindenüvé [d-e-ből javítva.]

⁷¹⁷ meg győzé, <és m> a pogányokat.

⁷¹⁸ A sidoknak. <k> meg keményedések.

⁷¹⁹ köz<t>öt [öt <t> fölé írva.]

⁷²⁰ fő [Beszúrás.]

⁷²¹ [A lap aljára később beírta Mikes: *it egy articulus el maradot le kel irni*]

A keresztényi vallásnak az üldöztetésekben való fel állításáról.

K. A keresztényi vallásnak valánaké ellent mondoi. fel állításakor?

F Igen is valának. mert mindenüt nagy üldöztetésekben kellett fel állítani; de mindenüt győzedelmet véve. az emberi hatalmon, ugyan ez is teszi csudálatossá fel állítását. és ebből ki tettzik. hogy a világnak meg térése. nem az embereké. hanem Isten munkája vala. s. aug. de civ. dei. libr. 18. cap. 50.

K. A keresztényi vallásnak. minden emberi hatalom nélkül való fel állítása. meg valaé mondva a proféták által?

¹⁰ F. Igen is. mivel danielnél⁷²³ ezt világosan jelenti a követtske. mely magától el válván a hegytől. azután lassanként. nagy hegy lett belőle. mely el fogá az egész világot és maga alá veté. az egész birodalmakat. dan. 2. 37.

K. Az apostolok. és az ő tanítványi. miképpen viselék magokat, az üldözésekbe.?

¹⁵ F Senki közüllök nem zugolodék. se magát nem oltalmazá; hanem bölts oktatásokal. és írásokal bizonyították meg ártatlanságokat, és a keresztényi vallásnak. igaz voltát. mindnyájan nagy⁷²⁴ békeséges türe-
sel szenvedék az igazsá⁷²⁵ [108b:]gért a kinokot, es a kegyetlenséget való
²⁰ halált.

K. ki Indittá fel az üldözéseket?

F Az ördög. mivel⁷²⁶ meg akará tartani hatalmát az embereken, és ellene állani a kristus hatalmának. luk. 11. 21.

K Az ördög kik által gerjeszté fel az üldözéseket?

²⁵ F A sidok, a pogányok., a CSászárok., fejdelmek és az egész emberi hatalmok által. act 4. 5.⁷²⁷

K.⁷²⁸ Az ördög véghez vihetéé szándékát, hogy el törölhesse a kristus vallását?

³⁰ F. Nem söt meg szégyenire válék, mivel az üldözések. mellyeket támaszta, nem hogy fogyasztotta volna, de söt még szaporította a kristus tanítványit. s. aug. de civ dei. libr 18. cap.50.

⁷²² [Az *Articulus*tól kissé távolabb beírt egy 4-es számot.]

⁷²³ danielnél [nél – beszúrás.]

⁷²⁴ nagy <k> békeséges

⁷²⁵ [A lap alján tollpróbászertű tollvonások.]

⁷²⁶ mivel <ellene> meg akará

⁷²⁷ act. 4. 5. [Utólag beírt utalás.]

⁷²⁸ [A K fölé beírta: egy kérdés héja.; kissé távolabb törlés:] <egy>

K. Az üldözések mi formában szaporították a krisztus tanítványit?

F. A meg számlálhatatlan martyrumokat. és azoknak számokat., kik csudallyák vala⁷²⁹ a martyrumokra. való nagy bátorságokat

Magyarázat

Mártyr. E görög szó. a mely bizonyág tételt teszen, tehát martyrum-⁵ ságot szenvedni. nem egyéb. hanem halált. vagy kint szenvedni, a krisztusrol. vagy az igazságról való bizonyág tételért, azoknak pedig számok meg számlálhatatlan. kik meg holtak. vagy kint szenvedtek az igazságról.

K. A martyrumok. miképpen szaporították vala a hívek számát. nem¹⁰ fogyozták valaé inkább halálokat? [109a:]

F. ugyan halálokat szaporították vala a hívek számát. mivel egy mátyrnak példájára való nézve. gyakorta sok számu pogányok⁷³⁰ térnek vala meg, tertullianus jól⁷³¹ mondá. hogy. az martyrumnak vére. a kereszténységnek magja. mivel.⁷³² egy magg helyet. a ki meg¹⁵ holt. száz termet helyében az évángyélium szerént.

K. Mennyi ideig tartá az üldözés?

F. Három száz esztendeig. mind addig valamég Constantinus Császár kereszténye nem lett. azután a több fejedelmek is keresztény vallásra állának..²⁰

K. A keresztényi vallást üldöztéké mind azok a Császárok kik uralkodtak a krisztus halála után Constantinusig?

F. Nem mindnyájan, az Isten meg sem engedé hogy az üldözések hoszasok légyenek. a haboruságot gyakorta meg csendesítette. azért hogy a hívek egybe gyűlhessenek: és rend tartást tehessenek. az első²⁵ három saeculumok alatt. tizen két rendbéli üldözéseket látunk.

K. kik valának tehát azok a Császárok. kik üldözik a keresztényeket?

F. Leg első vala Néró. aki parancsolatot ada ki az üldözésre. Anno Domini.⁷³³64. és tartá az üldözés. 68.ig a melyben meg hala ez a³⁰ császár.

A második üldözést kezdé domitiánus császár. Anno Domini⁷³⁴ 90. és tartá ennek a fejedelemnek haláláig. 96.⁷³⁵ [109b:]

⁷²⁹ csudallyák vala <azoknak nagy bátorságokat> a martyrumokra. [Törlés a sor végén; utólag beírta:] való nagy bátorságokat

⁷³⁰ pogányok [p-g-ből javítva.] térnek <p> vala meg,

⁷³¹ jól [l-későbbi beírás halvány tintával.]

⁷³² mivel. <ha> egy [Törlés a sor elején.]

⁷³³ Aō Dñi.

⁷³⁴ Anno Dñi.

⁷³⁵ [A lap alján töredékbeírások: *Az Iste Az Is.* és tollpróbaszerű tollvonások.]

A harmadik üldözést. kezdé trájanus császár. Anno Domini⁷³⁶ 97. ez a Császár parancsolatot nem ada ki a keresztények ellen. hanem csak a gyülekezetet⁷³⁷ tiltá meg közöttök., de a gubernátorok meg öleték azokat. kik egyben gyűlnek vala az Isteni szolgálatra. végtire a CSászár
5 meg tudván. hogy a keresztények annyin mennének a halálra., hogy még hóhért sem találhatnának elegendőt. meg ölettetésekre. el hagyatá az üldözést. 116.

A negyedik üldözést indittá Adriánus Császár. Anno Domini.⁷³⁸ 118. e meg tilta minden féle uj vallást., nem⁷³⁹ nevezvén a keresztényi vallást. nyolcz⁷⁴⁰ esztendő mulva. meg tiltá hogy ne kinoznák akeresztényeket. mind azon által holtáig tarta az üldözés. ugy mint 137.

Az ötödik üldözés kezdődék Antoninus Császár alatt. 138. ban. enoha parancsolatot adaki 153, hogy meg szűnnék az üldözés., mind azon által. a fő tisztek. hamiságok miat. még 156. ban. elég martyrumok
15 valának.

A hatodik kezdődék Marcus aurélius alatt. 161. ben. és ennek a császárnak parancsolattyaából meg szűnek 174 ben

A hetedikét kezdé Severus Császár. 199. és tarta ennek a Császárnak haláláig. ugy mint 211. ig.

20 A nyolczadikát kezdé. Maximinus Császár. 235 ben [110a:] ez a Császár. noha csak a püspökököt parancsolá meg öletni, de a gubernátorok a több edgy házi renden lévőket is oda számlálák. és meg öleték akiket meg kaphatának., ez az üldözés, ennek a Császárnak halálával végeződék el. 238. ban.

25 A⁷⁴¹ kilentzedikét kezdé decius császár. 249. a mely nagy kegyetlenségel tarta 251 ig. a melyben nyomorultul. meg hala ez a Császár.

A tizedikét.⁷⁴² váleriánus. és Galliánus Császárok kezdék.. 257. ben. e nagy kegyetlenségel tarta negyed fél esztendeig.

A tizen egyediket kezdé Aureliánus⁷⁴³ császár. 273. ban. és vege lett
30 275 ben

A tizen kettődikét, kezdék. diocletianus. és Maximianus⁷⁴⁴ Császárok. 303. ban. Galerius császár. a ki diocletianus helyében. következék. el hagyatá az üldöztetéseket 310. ben. de halála után. Maximinus el

⁷³⁶ Anno Dñi

⁷³⁷ gyülekezetet [g-k-ból javítva.]

⁷³⁸ Anno Dñi.

⁷³⁹ nem <v> nevezvén

⁷⁴⁰ nolcz [Íráshiba.]

⁷⁴¹ A <9> kilentzedikét

⁷⁴² tizedikét. [d-k-ból javítva.]

⁷⁴³ Aureliánus [A-a-ból javítva.]

⁷⁴⁴ Maxi-<mim>mianus [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

kezdeté⁷⁴⁵ 312. ben. licinius Császár nagy kegyetlenséggel követé. 316 tól fogvást. mind addig⁷⁴⁶ valamég Constantinus ura lévén az egész birodalomnak, az Anyaszent egy házat nagy nyugalomba tevé. a keresztényi vallásra térvén magais.

De azt jó meg tudni, hogy mind azok a Császárok kik az anyaszent egy házat üldözék. veszedelmes halá-⁷⁴⁷[110b:]laltak meg.

K Constantinus CSászártol fogvást. az Anyaszent egy ház volté üldöztetésben?

F Igen is volt, mert ő utánna. nagy kegyetlenséggel. és hamisággal üldözé juliánus Apostata császár. de még ezen császár után is üldöztek, vagy a pogányoktól. vagy a sidóktól; vagy az eretnekektől. vagy arosz keresztényektől. Az anya szent egyház soha nem volt. nem is léssen. ezen valamelyik üldöztetések nélkül.⁷⁴⁸ a mint azt meg fogjuk mutatni, és ezek a különösön való üldöztetések, az ante christus közönségesen való üldöztetésin végezödnek el. csak világ végén. s. aug. 15 libr. 18. de civ Dei Cap 52

Hetedik Rész.

Az Anya szent egy házrol.

Első Articulus

Hogy mi légyen a kristus Anyaszent egy háza. annak láthatóságáról. és hogy micsoda különbséggel különböztetik meg. atöbb gyülekezetektől.

K. Minek neveztetett a gyülekezet. amely a kristus vallására állott?
[111a:]

F keresztényi, vagy Catholica Anyaszent egyháznak, vagy is egy szóval. Anyaszent egy háznak..

Magyarázat

20

A hivek leg előbször Antiochiában neveztetének keresztényeknek, mivel az apostolok tanítványai a sidóktól való üldöztetések miat. el széllyedvén, oda menének hirdetni az evangéliumot. szent péter. az

⁷⁴⁵ el kezdeté <317. ben.> 312 ben.

⁷⁴⁶ mind addig a valamég [v-m-ből javítva; a fölösleges, de nincs törölve.]

⁷⁴⁷ [A lap alján beírások: $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{1}{4}$ et $\frac{1}{2}$. és tollpróbaszerű tollvonások.]

⁷⁴⁸ nélkül. [Így, / nélkül.]

apostoloknak⁷⁴⁹ feje őt is állította vala fel egy darab ideig az ő apostoli szekit; a melyet az után romában állittá fel, maradando képpen. act 11. 26. s. aug epist. 165. ad generosum.

Ez a szó keresztyén. a kristus tanítványit teszi; ekképpen hivatottnak mind azok, kik meg keresztelettek. és akristusba hisznek.

Ez a szó Ecclesia. görög szó. mely gyülekezetet. társaságot teszen. de közönségesen a helyet is annak hívják ahová gyülekeznek.

K. Micsoda az Anyaszent egy ház?

F. Nem egyéb hanem a hivekből és a pásztorokból álló társaság., a mely meg egyezvén. a kristusban, egy testé lettek ő véle. a mely testnek ő a feje. Ecclesia. plebs sacerdoti ad unata, et pastori suo grex ad haerens. s.Cypr. epist 66. ad pupianum.

Magyarázat

Ez a magyarázat. az egész anyaszent egy házat illeti. a⁷⁵⁰ [111b:] melyben foglaltatnak a meny országban lévő boldog lelkek, a purgatoriumban szenvedő lelkek, és a hivek. kik eföldön élnek.⁷⁵¹

K. Micsoda a keresztyén anyaszent egy ház?

F. Az., a hivekből álló tarsaság, a kik egyenlő hitet tartanak, a kik egyenlő szenttségekben részesülnek, az igazán való pásztorok alatt vannak, a kiknek látható fejek a pápa. a romai püspök, szent péternek successora. és a kristusnak földön lévő helytartója.

Magyarázat

Azt mondám, hogy a hivekből álló társaság mivel az olyanoknak társasága. kik a kristusban hisznek.

²⁵ Kik⁷⁵² Egyenlő hitet tartanak. mivel az anyaszent egy ház nem üsmeri az olyanokat fiainak, kik meg elegyittik a hitet

Egyenlő szenttségben részesülnek., mivel azok által. léznek ahivek egy testé akristusal., és egyeseké léznek magok között.

³⁰ Az igazán való pásztorok alatt., a kiknek fejek a pápa. az olyan elrontaná az egységnek kötelét, a melyet tett a kristus az anyaszent egy ház. tagjai. köziben. hogy ha pásztorinak nem üsmerné azokat, akiket arra rendelte hogy az anyaszent egy házat igazgassák.

K. Ez a társaság láthatóé.?

F. Igen is, mivel az irás ahegyhez hasonlittya., a kristus azt mond-

⁷⁴⁹ apostoloknak [Szóvégi k-utólagos beírás.]

⁷⁵⁰ [A lap alján beírások: D D D D D D D/D D D D D] a [111b:] a melyben

⁷⁵¹ [Utána későbbi beírás: heja van]

⁷⁵² Kik [Utólag írta be, az új bekezdés elé.]

gya, hogy az embereknek engedel-⁷⁵³[112a:]meskedni kel az Anyaszent egyháznak. szent pál azt mondgya hogy a szent lélek. a püspökököt az Anyaszent egyház. igazgatására rendelte. matth. 18. 17. act. 20. 28.

K. Az Anyaszent egy ház. nem a választottak társaságából állé, a mely társaságot csak egyedül az Isten üsméri, tehát ez a társaság 5 láthatatlan?

F Valo hogy a választottak legg kedveseb fiai az Anyaszent egy háznak, a választottak mindnyájan az Anyaszent egy házban vannak. és lesznek mind holtig. amelyen kívül nincsen üdveség. de a földön lévő anyaszent egy ház; a kiről is vagyon itt a szó. nem tsak a választottak társaságából áll. hanem, a mint a szent Atyák mondgyák., a jó magbol. 10 és konkolybol. a jobbol. és gonoszakbol.⁷⁵⁴ és tsak a világ végin tisztittatik ugy meg. hogy tsak a választottak társaságából állyon.

K Hogy ha látható az anyaszent egy ház, miért teszünk rolla hit- 15 tel⁷⁵⁵ valo vallás tételt. hogy fent vagyon. ezekel a szokal. hiszem az Anyaszent egy házat., azt nem kel hinni a mit látunk?

F. mi látunk egy dolgot, és mást olyat hiszünk. a melyet nem láttuk, mi láttuk a látható társaságot. és azt hiszük, hogy az a társaság az Isten Anyaszent egy háza. a mely mindenkoron meg fog maradni tisztán a hitben a kristus ígérete szerént. a kristust látták., de 20 azt hinni kellett, hogy ő légyen a kristus, mi láttuk a szenttsé-⁷⁵⁶ [112b:]geknek külső jeleit. de hinnünk kel. hogy azok bűneinknek bocsánattját⁷⁵⁷ munkáldogyák.

K. Sok olyan társaságok vannak. kik igaz Anyaszent egy háznak mondgyák magokot, ugy mint a görögök. kik scymathicusok. a luther- 25 ránusok., Calvinisták. az Angliai protestánsok., mind ezek közöt. micsoda jelekről lehet meg üsmerni. mellyik az igazán valo Anyaszent egy haz?

F Négy féle jelekből lehet azt meg üsmerni. a mellyek a szent írás, és a tráditioi szerént. meg különböztetik az anyaszent egy házat. a 30 scymathicusoktól, és a hereticusoktól. azok a jelek pedig ezek., az Anya szent egy ház. Edgy. szent. közönséges, és Apostoli. a mely társaságra illik ez a négy dolog. a minden bizonyal a kristus Anyaszent egy háza. atöbb tarsaságok pedig akikre nem illik. hamis ecclesia. azt pedig meg mutatjuk. hogy csak egyedül. a közönséges Anyaszent egy 35 hazra. a kit közönségesen romai Anyaszent egy háznak nevezik., illik ez a négy bélyeg. s. aug. lib 13. Contra fausti. Cap. 12.⁷⁵⁸ et 13.

⁷⁵³ [A lap aljára utólag beírta: *heja van*]

⁷⁵⁴ gonoszakbol. [*a-o*-ból javítva.]

⁷⁵⁵ hittel <vall>valo vallás tételt.

⁷⁵⁶ [A lap alján tollpróbászertű tollvonások.]

⁷⁵⁷ bocsánattját [Szóvégi *t-k*-ból javítva.]

⁷⁵⁸ Cap. 12. et 13. [A 2-3-ből javítva.]

2 Articulus.

Az Anyaszent egy háznak edgyes voltárol. és annak
külömb külömb féle tagjairól.

K Miért monddod hogy az Anyaszent egy ház edgy? [113a:]

F Azért mert a hivek. akiből áll tarsasága csak egy testben foglal-
tatnak. egy fejek is vagon, és mindenik tagja ennek a testnek egyet
hiszen, és remél.

⁵ K. kicsoda a feje az Anyaszent egy háznak?

F A kristus annak láthatatlan⁷⁵⁹ feje, és a pápa. ugy mint szent
péternek successora., látható feje e földön.

K. Miért monddod hogy a hiveknek akiből áll az Anyaszent egy ház.
csak edgy hitek vagon?

¹⁰ F Ezt szent pál mondgya. ugyan erre való nézveis vetette el minden-
kor magától az anyaszent egyház. az olyan tagjait. kik különös hitet
akartak tartani: mivel azt akarja hogy az egész tagjai egy hitben legye-
nek ephes. 4. 5.

K. Miért monddod⁷⁶⁰ hogy a hiveknek. akiből áll az anyaszent egy
¹⁵ ház. egyenlő reménségek vagon?

F Azt szent pál mondgya., hogy mindnyájan egyenlő boldogságra
hivatattunk. ephes. 4. 5.

K. Miképpen. nevezik a hivek társaságát, kik az égben uralkodnak
a kristusal.?

²⁰ F Győzedelmes Anyaszent egyháznak, menyei jesusálemnek., Isten
városának. a választottak Anyaszent egyházának.⁷⁶¹

K. Miképpen nevezik azoknak a lelkeknek társaságokat. kik a
purgátoriumban szenvednek?

F szenvedő Anyaszent egy háznak., mivel azért szenvednek hogy
²⁵ eleget tehessenek az Isten igasságának⁷⁶² [113b:]

K. Miképpen nevezik e földön lévő hiveknek társaságokat?

F Vitézkedő Anyaszent egy háznak⁷⁶³ mivel valamég e földön lé-
szen. mindenkor kel viaskodni.

A vitézkedő Anyaszent egy ház magában foglallya mind azokat, kik
³⁰ meg vannak keresztelve, és akik nem ex communicatusok. ebből követ-

⁷⁵⁹ láthatat⟨feje⟩lan feje, [láthatat-láthatoból javítva.]

⁷⁶⁰ monddod [Szóvégi *d* – megkezdett hosszú szárú betűből javítva.]

⁷⁶¹ [A sor alatt későbbi beírás: *ide le kel irni a magyarázatot.*]

⁷⁶² [A lap alján beírás: $\frac{27}{44}$ és tollpróbászertü tollvonások.]

⁷⁶³ egy háznak ⟨v⟩ mivel valamég

kezik hogy a hitetlenek. és a sidok nem tagjai, mivel nincsenek⁷⁶⁴ meg keresztelve. Az eretnekek, scymathicusok. és ahittől szakadtak. noha meg legyenek is keresztelve.⁷⁶⁵ de nem tagjai az Anyaszent egy háznak, mivel el szakadtak társaságotól.

3. *Articulus*

Hogy micsoda egyeség vagyon az anyaszent egy ház tagjai között. és a szenteknek egyeségéről.

K. Mind annyi sok féle tagjai az Anyaszent egyháznak. egyezneké 5
egy más között?

F igen is. mivel mindnyájan csak egy testben foglaltatnak, a mely testnek a kristus a feje, ugy hogy valósággal. el mondhatni. hogy mindnyájan a kristus tagjai.

K Az anyaszent egy ház tagjait mi kapcsollya esze egy másal.? 10

F belső képpen a kapcsollya őket esze egymásal. hogy mindnyájan egy lélekből, és kegyelmekből részesülnek. és egy láthatatlan főtől függenek., külső képen pedig a, hogy egy hitet vallanak: egyet reménelnek. [114a:] azon szentségekkel részesülnek. azon pásztoroknak⁷⁶⁶ engedelmesskednek. és ugyan egy látható főtől függenek.⁷⁶⁷ 15

K minek nevezik azt az⁷⁶⁸ egyeséget. amely az anyaszent egy háznak egész tagjai között vagyon?

F A szentek egyeségének., Communionának. e deák szó. a mely annyit térszen. mint esze valo kötözés, társaság. közlés. egyeség.

A szenteknek, mert az anyaszent egyháznak minden tagjai meg 20
szenteltettek a kereszttség által, és szentek. mind addig még annak kegyelmét meg tarttyák., vagy ha el vesztvén. azt penitentzia tartásokkal viszá⁷⁶⁹ nyerik., és hogy szüntelen a szentségre hivatatnak., ezért is szent pál. a mikor⁷⁷⁰ a hivekről szóllót. vagy nekik irt. mindenkor szenteknek nevezte őket rom. 1. 7. 1 Cor 1. 2. 25

K Miben áll a szenteknek egyesége?

⁷⁶⁴ nincsenek [ek – beszúrás.]

⁷⁶⁵ [Sor végén:] ke [új sor elején:] keresztelve.

⁷⁶⁶ pásztorok<tol>nak

⁷⁶⁷ [A sor alatt későbbi beírás: *it még heja van*]

⁷⁶⁸ az <meg egyezést> egyeséget. [az-a-ból javítva; *egyeséget*. <egyezést> fölé írva.]

⁷⁶⁹ viszá <ho> nyerik.,

⁷⁷⁰ a mikor [*mikor* – utólagos beszúrás a fölé a sor végén:] a hivekről [a – utólagos beszúrás a sor előtti margón.]

F két dologban. 1. a belső, vagy a külső egységben, a mely vagyon az Anyaszent egy ház tagjai között, a mint meg mondom.

2. Aban a közlésben, a melyel közlik⁷⁷¹ az Anyaszent egy háznak tagjai egy másal, a lelki jókót. s. aug. libr. 1. Contra maximum arianum.

K Mellyek azok a lelki jók a melyeket az Anyaszent egy háznak tagjai egy másal közölnek? [114b:]

F. Azok, az imádságok, a jó cselekedetek., a kegyelmek, és a szentségek.

10 K csak az földi⁷⁷² anyaszent egy háznak tagjai között vagyoné a lelki joknak közölése?

F A meg vagyon a három Anyaszent egy háznak tagjai között is, a földön lévő, a menyben lévő, és a purgátoriumban lévő anyaszent egy háznak, tagjai között, mert mint hogy ez a három anyaszent egy ház egy 15 test, mindnyájan is egyenlő jokban részesülnek, annyiban, a mennyiben mindenik ezek közül reszesülhet, ki ki a maga állapottyában, a melyben vagyon

K Miképpen vagyon az imádságokkal, és a kegyelmekel való közlés, a mennyekben lévő szentek, és a földön lévő⁷⁷³ hivek között?

20 F Az ugy vagyon, hogy mi könyörgünk a szenteknek., és a szentek nekünk., kegyelmet nyernek.,⁷⁷⁴ bővebben beszéllünk ezután arról, a mi a szentek segittségét illeti.

K. Miképpen vagyon ez a közlés, a földön lévő hivek., és a purgátoriumban lévő lelkek között?

25 F. A jó cselekedetek, imádságok, és a szent áldozatok által, a melyeket ajánlanak a hivek apurgátoriumban lévő lelkekért, ezekről még ezután, bővebben fogunk szollani.

K Miképpen vagyon ez a közlés, a földön lévő, [115a:] egész hivek között?

30 F 1. ugy hogy mindenek részesülnek az imádságokban, az áldozatban, a jó cselekedetekbe, kegyelmekbe, szentségekbe, az anyaszent egy háznak hitében. s. aug. lib 3. de babt. Cap. 17.

2. ugy hogy ki ki közüllök, a mely kegyelmet veszen., és jót cselekezzik., azokban részesülnek a többi is: s. aug. tract. 32. supr. s. joan.

35 K Azok kik halálos vétekben vannak., részesülneké a szentek egységében?

F hogy jól meg felelhessek erre a kérdésre., azt meg kel tudni., hogy a szent lélek nem lakozik kegyelme által a halálos vétekben lévő lélek-

⁷⁷¹ közlik [Szóvégi *k* – utólagos beírás a szóközbe.]

⁷⁷² földi [Beszúrás utólag, sötétebb tintával.]

⁷⁷³ lévő <sze> hivek

⁷⁷⁴ nyernek., <erről> bővebben beszéllünk [é-ő-ból javítva.]

ben., és hogy az olyan lélek, lelki képpen meg holt Isten előtt.,⁷⁷⁵ mind addig valamég meg nem tér tellyeségel az Istenhez

K. kicsodák azok., akiknek részek nincsen. se abelső, se a külső egyeségében a hiveknek?

F 1. Az olyanok. akik soha tagjai nem voltak az anyaszent egy háznak, 2. akik attól el válnak szászándékal. 3. azok: akiket az anyaszent egy ház ki vett társaságából. de hogy világosabban meg mondgyam. 1. a sidok és a hitetlenek. 2. az eretnekek. a scysmathicusok, a⁷⁷⁶ hitt tagadok. 3. az ex Communicátusok. s aug. libr. de vera religione. Cap. 5. 10

K. Mit értesz az eretnekeken.?

F Ertem azokat; kik vakmerő képpen ragaszkodnak olyan tanyítás-hoz, a melyet meg tiltotta az anyaszent egy ház. [115b:] vagy a kik nem akarják hinni azt. amit az anya szent egy ház hitt ágazattjának tart. st aug, lib 1. de babt. Contre donatis.⁷⁷⁷ 15

K Mit értesz a scysmathicusokon?

F Értem az olyanokat, kik el válnak az anyaszent egyháztól, kik⁷⁷⁸ az igazán való pásztorok alól el vonnyák magokat., és különös társaságot tsinálnak. 20

K Mit értesz ahittől szakadtokon?

F Értem azokat., kik minek utánna a keresztény vallást követték volna. annak ellene mondanak,⁷⁷⁹

4. Articulus

Az Anya szenttegy háznak szentséges voltárol.

K. Az Anyaszent egy ház szenté?

F. Igen is szent, azt mondgya szent pál. hogy a kristus ugy szerette az anyaszent egyházat, hogy önnön magát. adta érette. hogy azt meg szentelné., meg tisztítván aviznek feredőjével. az igének általa., hogy tenné az anyaszent egy házat dicsőségesé. melyben ne lenne makula. avagy sömörgözés, vagy valami efféle. hanem szent lenne., és meg fedhetetlen. ephes. 5. 25. 26. 27. 25

⁷⁷⁵ előtt., <it még héja van> mind addig valamég meg nem tér tellyeségel az Istenhez [A törölt beírás későbbi; a törléssel egyidejűleg beírt szöveget részben a törlés fölé, részben alá írta.]

⁷⁷⁶ a <hittől>hitt tagadok.

⁷⁷⁷ [A latin utalás későbbi beírásnak látszik;] donatis. <Cap 16.> [kissé távolabb:] <it>

⁷⁷⁸ kik <el> az igazán

⁷⁷⁹ [Alatta későbbi beírás: it <k> egy kérdés héja]

Ti pediglen választott nemzett. királyi papság, szent nemzettség. meg váltott népek vagytok., mondgya szent péter.⁷⁸⁰ 1 petr. 2. 9.

K A földön lévő anyaszent egyházzal, vagy a menyben lévő anyaszent egy házzal⁷⁸¹ kelle érteni az írásnak ezeket a szavait.?

5 **[116a:]** F. Mind egyikéről, mind a másikáról. a szentség e földön kezdődöt. és teljessé lett menyben. az anyaszent egy ház azért szent menyben, mert ugyan az is volt e földön, ugyan a földön is⁷⁸² tisztított és szenteltetett meg a krisztus által.

K. Miben szent az anyaszent egy ház?

10 F. 1. Abban. hogy afeje, a krisztus Jézus szent. és minden szentségnek kut feje.

2. Az anyaszent egy ház tanítása szent. és mindenkoron az is léssen. tsak ugyan az ő társaságában⁷⁸³ vannak szentek nintsen üdveség az anyaszent egy házon kívül.⁷⁸⁴

15 K. Miért mondod hogy az anya szent egy háznak tanítása szent.?
F Mert az anyaszent egy ház. csak azt a tisztá tudományt taníttya hitt ágazatul. melyet vett a krisztustól az apostolok által.

2. Az. anyaszent egy háznak tudománya. a krisztus szavaiból álván., meg szenteli azokat kik azt követik.

20 K. Honnét tudgyuk mi azt: hogy az anyaszent egy ház csak azokat a hitt ágazatokat taníttya. a melyeket vett a krisztustól az apostolok által.?

F két modgya vagyon annak hogy azt meg lehessen üsmérni, az első csak a tudosokat illeti. de a másodikat. minden meg értheti.

25 K. Mellyik az az első modgya?⁷⁸⁵ **[116b:]**

F. A hogy. meg kel visgálni az anyaszent egy háznak mindenik hitt ágazatit a szent írásból. és a tráditioból., mivel ezen a két ösvényen jutottak hozánk az apostoloknak tanítási. meg fogjuk mondani ezután. a midön a hitről fogunk szollani., mi formában lehet a traditio oly bizonyos útt. hogy abból meg lehessen üsmérni, ha az anyaszent egy ház tanítása. az apostoloktól jötté.

K Miért mondod hogy csak a tudosok visgalhattyk meg az anyaszent egy háznak mindenik hitt ágazatit a szent írásból, és a tráditioból?

F. Ezt ki ki által láthattya csak visgállya meg magát., mert ugyan
35 is. az együgyűek, és atudatlanok, mi képpen visgalhatnák. az ollyan

⁷⁸⁰ petér. [Ékezethiba.]

⁷⁸¹ egy házzal [e-h-ból javítva.]

⁷⁸² is [Utólagos beírás a sorközbe.]

⁷⁸³ társaságában [Első a - á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷⁸⁴ nintsen üdveség az anyaszent egy házon kívül. [Utólagos beírás a sor alatt.]

⁷⁸⁵ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

hoszas, és nehéz⁷⁸⁶ dolgokat. de ha meg vizsgálhatnák. együgyűek. és tudatlanok volnának? azok kik azt tartották, hogy ki ki a hivek közül. tartozik az illet meg vizálni, lehetetlen dolgot akartak fel állítani, amint magok is végtire által látták. mind ezekről bővebben fogunk szollani

K Mellyik a második modgya hogy meg lehessen üsmérni. ha az anyaszent egy ház tanítása. meg edgyeziké. az apostolokéval?

F Tsak arra kel figyelmezni hogy mit ígér a kristus az anyaszent egyháznak., meg láttyuk hogy azok az ígeretek világosak.

K. Mit ígért a kristus Anyaszent egy házának.?

F. 1. hogy mindenkor a szent lélektől vezéreltetnék.

2. hogy mindenkor. véle lenne világ végezetüig. [117a:] hogy meg ne engedgye a tévelygésben esni., ezek az ígeretek világosak, ugy mint.

En pedig kérem az Atyámat, és más vigasztalat küld néktek. mondgya a kristus. hogy veletek maradgyon mind örökké. az igazságnak lelkét, a kit a világ bé nem vehett. mert nem láttya ötet. és nem üsméri. ti pedig meg⁷⁸⁷ üsmeritek ötet. mert bennetek fog lakozni. és maradni; joan. 14. 16.

Midön pedig el jö az igazságnak lelke., minden igazságra, oktat benneteket. mondgya a kristus. joan 16. 13.

A kristus az igazságnak lelkét ígéri az anyaszent egyháznak., hogy örökösön véle legyen, soha atévelygésben nem fog hát esni.

Te vagy péter, mondgya a kristus. (az az kö szikla.). és erre a kösziklára épitem fel az én anyaszent egy házamat és a pokolnak kapui. (az az hatalmasi.). nem vesznek azon diadalmat. matth. 16. 18.

Tellyes⁷⁸⁸ hatalom. adatot nékem. mondgya a kristus. a menyben. és a földön. azért tanittsatok minden népeket, meg keresztelvé. őket. az Atyának., Fiunak és szent léleknek nevében. és imé veletek vagyok minden napon világ végezetéig. matth. 28. 18. 19. 20.

Ezekre a szavaira a kristusnak igen kel tehát figyelmeznünk, meg láttyuk ezekből. először. hogy az anya szent egy háznak mindenkor kel fent állani, és hogy soha az ördög azt el nem ronthattya. se tévelygésben nem ejtheti. mivel ha az anyaszent egy ház oda lenne. vagy ha hitét meg-⁷⁸⁹[117b:] változtatná, ugy nyilvánságosan ki tettzenék. hogy a pokolnak kapui diadalmat vettek rajta.

Meg láttyuk⁷⁹⁰ ezekből másodsor; hogy a kristus ugy tekénteti

⁷⁸⁶ néhez. [Ékezethiba.]

⁷⁸⁷ meg [Beszúrás.]

⁷⁸⁸ <Minden> Tellyes

⁷⁸⁹ [A lap alján beírás: meg tolok és tollpróbaszerű vonások.]

⁷⁹⁰ [Az új bekezdés elé egy X jelet tett a szerző.]

az⁷⁹¹ apostolival. az anyaszent egy házra⁷⁹² világ végiig valo gond viselésit.,⁷⁹³ mint minden hatóságának erejét, mindenkor véle is léssen. soha el sem hadgya. Én veletek vagyok, a kinek minden hatalom adatot. a földön. és menyben., minden napon.,⁷⁹⁴ nem kel attol félni,
5 hogy légyen. csak egy nap. csak egy szem pillantás, a melyben el ne mondhassam hogy⁷⁹⁵ veletek vagyok világ végezetig.

Ez az ígélet. nem csak az apostolokat tekéttette tehát. hanem mind azokat kik helyekben következtének, világ végiig. ezen ígélet szerént. léssen tehát mind világ végi-ig egy olyan⁷⁹⁶ anyaszent egyház. a ki tanyítani.⁷⁹⁷ keresztelni. főg. aki fent fog maradni. és akit segíteni fogja a kristus. és soha egy szem pillantásig⁷⁹⁸ el nem hadgya, minden ható lévén.. bé is töltheti ígéletét.

K Ezek az ígéreték meg bizonyittyáké. világosan. hogy az anyaszent egy ház tanítása edgy az apostolok tanításával?

15 F Igen is meg. hogy ha⁷⁹⁹ a szent lélek vezérel az anyaszent egy házat, hogy ha a pokol soha rajta gyözedelmet nem vehet., hogy ha a kristus ígérete szerént. mindenkor véle léssen., ezekből következik tehát. hogy a szentségek mindenkor szentül fognak ki szolgáltatni. az anyaszent egyházban. hogy az igazság tisztaságát prédikáltatik. tehát
20 mindenkor azt is fogja tanyítani, a mit az apostolok tanítottak

K Nem következhetik ebből, hogy nincsen senki is⁸⁰⁰ [118a:] az Anyaszent egy házban; a ki rosszul osztogathassa ki a szentségeket. se hogy rosztat prédikálhasson.?

F Eppen nem következhetik, mivel ezek az ígéreték. közönségesen
25 az egész Anyaszent egyházat tekéntik, és nem különösön annak tagjait. mindenkor voltanak, és lesznek olyanok., kik azon igyekeznek. hogy az anyaszent egyházban vétkes. és rendeletlen tanításokat vigyenek bé.,

⁷⁹¹ az [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁷⁹² egy házra [z-r-ből javítva.]

⁷⁹³ gond⟨d⟩ [?] viselésit., mint [mindből javítva.] minden hatóságának

⁷⁹⁴ napon., ⟨m⟩ nem kel [kel – beszúrás.]

⁷⁹⁵ hogy ⟨nem⟩ veletek [⟨nem⟩ – beszúrás:] ⟨nem⟩ vagyok [törlés a sor előtti margón.]

⁷⁹⁶ olyan [v-l-ből javítva.]

⁷⁹⁷ tanyítani ⟨fog.⟩ keresztelni. főg.

⁷⁹⁸ pillantásig [s (hosszú f) g-ből javítva.]

⁷⁹⁹ hogy ha ⟨azt el⟩ a szent lélek vezérel [r-l-ből javítva.]

⁸⁰⁰ [A lap alján tollpróbászertű vonások és őrszók: az anyaszentegyházban.]

de mindenkor kárhoztattak,⁸⁰¹ Condemnáltattak. és kárhoztatni Condemnáltatni is fognak, különösen egy ember. meg csalhattya magát. a szenttségek ki szolgáltatásában. és a tanításban. de együt az egész. anyaszent egy ház az ő⁸⁰² végezésiben., és a szenttségek ki szolgáltatásának.. rend szabásában., meg nem csalhattya magát. mert a kristus maga. és az ő szent⁸⁰³ lelke. az igazságnak lelke., cselekeszi⁸⁰⁴ azokat a végezéseket., és adgya azokat a rendeket, azért is mondgya szent pál. hogy az anyaszent egy ház oszlopa, és erős támasza az igazságnak, 1 tim. 3. 15. el lehet tehát mondani valóságál; hogy a szenttségek mindenkor szentül szolgáltatottak ki az anyaszent egy házban, és abban¹⁰ mindenkor az igazságot fogják tanyittani. 1 tim. 3. 15.⁸⁰⁵

K. Az anyaszent egy háznak tanítása szenteké tési tehát azokat, kik azt követik.?

F. Igen is. mivel, az⁸⁰⁶ anyaszent egy ház azt tanyittyta⁸⁰⁷ [118b:] a mit a kristus tanított., és soha nem is taníthat azzal ellenkezöt. másképp¹⁵ nem is lehet szenté lenni. hanem ha⁸⁰⁸ hiszik, és követik ezeket az igazságokat.

K. Miért mondád hogy csak az anyaszent egyház társaságában vannak a szentek?

F. Mert az anyaszent egyházon kívül nincsen üdveség. mind azok kik²⁰ azon kívül halnak meg. el vesznek., valamint hogy el vesztenek az özön viz által. mind azok, kik a bárkában nem voltanak. s. Cypr. libr. de⁸⁰⁹ unitate eccle. s. hiero. epist 57..

Magyarázat

Hogy erre a kérdésre. meg lehesen világosabban felelni. és meg²⁵ mutatni⁸¹⁰ az igazságot., szükséges különösen meg vizsgálni. hogy mit hívnak. az anyaszent egy házon kívül lenni.

Az anyaszent egy házon kívül vagyon. valaki, vagy azért hogy soha

⁸⁰¹ kárhoztattak, Condemnáltattak. [kárhoztattak, – beírás Condemnáltattak. fölé;] és kárhoztatni Condemnáltatni [kárhoztatni – későbbi beírás Condemnáltatni fölé.]

⁸⁰² az ő végezésiben., [ő-v-ből javítva.]

⁸⁰³ szent [n-t-ből javítva.]

⁸⁰⁴ cselekeszi azokat [c-a-ból javítva.]

⁸⁰⁵ [Utána későbbi beírás: kérdés héja.]

⁸⁰⁶ az <al> anyaszent

⁸⁰⁷ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁸⁰⁸ ha <ſ>hiszik,

⁸⁰⁹ de <n> unitate

⁸¹⁰ meg mutatni <annak> az igazságot.,

abban nem volt. vagy azért. hogy azt szán szándékal el hagyta, vagy azért hogy onnét ki üzetet.

Csak egyedül akerszttségnak szenttsége által. lehet az anyaszent egyháznak tagjává lenni, amint mar ezt meg mondtuk. a kristus azt világosan tanította., hogy a kik meg nem keresztesülhetnek. menyekben nem mennek., ez így lévén., nem üdvezülhetnek hát azok. kik az anyaszent egy ház társaságában nincsenek joan. 3. 5..

Az eretnekek. scysmathicusok. és a⁸¹¹ hitt tagadok el hadgyák szán szándékal az anyaszent egy hazat., és különös társaságot csinálnak.,
10 szent pál azt mondgya hogy⁸¹² [119a:] *Az Eretnektől.*⁸¹³ *egy vagy két intéés után távozá el. tudván. hogy aki efféle. el fordult. és vétkezik. holot az ő tulajdon itéletivel kárhoztatott.* tit. 3. 10. 11.

Ezek a szavai szent pálnak. mint ha csak az⁸¹⁴ meg átalkodot eretnekeket tekintené, de lehet azokat. közönségesen a scysmathicusok-
15 ra, és a hitt tagadokra is érteni. mert micsoda ókból nem akarja az apostol hogy egy eretnekel társalkodgyanak, hanem abbol; hogy egy olyan eretnek, aki meg átalkodot tévelygésében., és meg veti az anyaszent egyház⁸¹⁵ intéésit, a maga fel támadásával., itéletet tészén az anyaszent egy ház ellen., holot az olyan itélettel, magát kárhoztattya,
20 mert mint hogy a kristus azt ígérte, hogy mindenkor az anyaszent egyházal léssen. és azt⁸¹⁶ szüntelen fogja segíteni az igazságnak lelkével. azért aki az anyaszent egy ház ellen támad, az a kristust vádollya azzal., hogy az ígérteit bé nem töltötte. nem is okoza anyira az anyaszent egy házat. mint magát a kristust., a ki annak feje., fő papja. és
25 vezére., a ki pedig⁸¹⁷ a kristust itéli. a, magát kárhoztattya. a maga itéletivel. szent pál szerént.

A scysmathicusok, és a hitt tagadok., ugy valamint az eretnekek. az anyaszent egyház ellen támadnak., mivel edgyike. mind a másika. aztot kárhoztattják, és⁸¹⁸ szabad akaratbol válnak el társaságotól., tehát ök
30 magokot kárhoztattják. amagok iteletivel, ebből következik, hogy ökk

⁸¹¹ a <hittől> hitt tagadok el hadgyák [el – utólagos beírás a sor előtti margón.] <el> szán szándékal

⁸¹² hogy <az> [119a:] Az [Az–sor előtti margóra írva.]

⁸¹³ Eretnektől. [E–e–ből javítva.]

⁸¹⁴ az <eretneket> meg átalkodot eretnekeket tekintené, de lehet <kozons> azokat. közönségesen

⁸¹⁵ [Sor végén:] egyház- [új sor elején:] ház intéésit,

⁸¹⁶ azt <minden> szüntelen

⁸¹⁷ pedig [pedikből javítva!]

⁸¹⁸ és <szan> szabad akaratbol

az üdveség uttyán kívül vannak., szent judás apostol⁸¹⁹ testi embereknek nevezi az olyanokat., kik ma-⁸²⁰[119b:]goktol meg válnak, az anyaszent egy ház társaságától., *hi sunt qui segregant. semetipsos animales., spiritum non habentes.hos*⁸²¹ *arguite judicatos.* s. jud. vers: 19.

Az is bizonyos hogy az excommunicatusok az üdveség uttyán kívül ⁵ vannak., mivel az anyaszent egy ház. csak azokat excommunicállya a kik vétkekért. és engedetlenségekért. meg érdemlik ezt a büntetést., az⁸²² szent irás pedig azt mondgya, hogy azok. kik az anyaszent egyház pásztorinak nem engedelmeskednek, az Istennek engedetlenkednek *qui vos spernit. me spernit.*⁸²³ luk. 10. 15. és azokat ugy kel tekinteni mint ¹⁰ a⁸²⁴ pogányokat. matth 18. 17

tehát. az excommunicatusok, az eretnekek, a scysmathicusok, és a hitt tagadok, az üdveség uttyán kívül vannak, mind ezek meg is bizonyittyák,⁸²⁵ hogy az anyaszent egy házön kívül.. nincsen üdveség. s. Cyp. libr⁸²⁶ de unitate Eccle. s. aug.⁸²⁷ libr. de unitate eccle. ¹⁵

K. Mind azok. kik az anyaszent egy házban vannak. szenteké?

F mindnyájan a szenttségre hivatnak. de nem mindnyájan szentek. sokan vannak ahivatalosak. mondgya a kristus. de kevesen aválasztottak., sokan vannak kik meg gyalázák. hivataloságoknak szenttséget. rosz élettyekel, a földön lévő anyaszent egyház., konkolybol, és jó magbol áll. a jókbol. és a gonoszokbol., élő, és meg holt tagokbol. ezek az utolsok többen vannak. az elsőknél, de azt el mondhatni.: hogy az anyaszent egy házön kívül. nincsen se szenttség. se üdveség. [120a:]

K. Nem leheté az anyaszent egyháznak tulajdonítani. az ő fiainak meg romlásokat, fő képpen a pásztorokét: és azt mondani, hogy meg ²⁵ romlot az anyaszent egy ház., a midön valamely pásztor bottránkoztato életet éll?

F. tellyeségel nem lehet., mert egyröl nem lehet itélni az egész anyaszent egyházat., mivel szent pál a maga idejéről valo pásztorokrol szólván, panaszokdot irántok hogy csak a magok hasznokot keresik. ³⁰

⁸¹⁹ apostol <az> [Törlés a sor végén;] <ilyeneket> testi [törlés a sor elején.]

⁸²⁰ [A lap alján töredékes beírások: *Utty A meg atalkok m Kovet kov 30 20 köv Tamad ma* és próbaszerű tollvonások.]

⁸²¹ hos <jud> *arguite judicatos.*

⁸²² az <any> szent irás

⁸²³ spernit. <ki> luk. 10. 15.

⁸²⁴ a [Beszúrás.]

⁸²⁵ meg is bizonyittyák, <az> hogy az anyaszent

⁸²⁶ libr [Beszúrás.]

⁸²⁷ s. aug. <de un> libr. de unitate

és nem akristusét. philip. 2. 21. Az Anyaszent⁸²⁸ egyház., mindenkor keseregre nézte. fiainak meg romlásokat., mindenkor is ellene volt azoknak, azért nem némellyeknek⁸²⁹ magok viseléséről. kel itélni az Anyaszent egy házat, hanem, tanításáról, és végezéséről, a ki mindenkor tiltotta a rosztat., és ajót parancsolta, Az anyaszent egyház, nem cselekszik, se jóvá nem hadgya. se meg nem engedi., mondgya szent agoston., azt. a mi ahít, és ajó szokások ellen volna., noha némellyekbe kételen el szenvedni a rosztat., a melyet keservesen nézi. de azt mindenkor nem lehet meg orvoslani., erre valo nézve. a Conciliumban lévő tanításokat kel meg olvasni. s. aug. epist. 209. ad felician st. aug. epist 113 ad janua.⁸³⁰

5 Articulus

Az Anyaszent egy háznak közönséges voltárol.

K Mit tézzen ez a szó⁸³¹ Catholica?

F E Görög szó. mely tézzen közönségest.

K Az Anyaszent egy ház miért nevezetik közönségesnek?⁸³² [120b:]

15 F. Mert minden időre, és helyre el terjed; ez a név nem is illik más társaságra.

K. Miért mondod hogy az anyaszent egy ház minden időre el terjed?

F. Mert minden időben volt. és lézzen. a hivekből álo társaság. akik edgy hitben lévén, egy lélek által vezéreltetnek a kristustol ezt a társaságot is nevezik anyaszent egy háznak. st aug epist 49. ad deo gratias qu. 2.⁸³³

K. Miképpen lehetet akristus feje azoknak ahiveknek⁸³⁴ kik el jövelele előtt éltenek?

25 F Mert az első embernek esetétől fogvást. tsak akristus által üdvözülhettek az emberek. ugyan ő is érdemlette meg az ó testamentum béli szenteknek a kegyelmet és adicsőséget, ugyan ő is egyesítette meg őket lelke által. valamint mostanában egyesitti meg akeresztényeket azon lelke által., *nincsen más név. az ég alatt. amely által lehesen üdvözülni.* mondgya szent péter act. 4. 12. st aug. libr 19 Contr faust Cap 14.⁸³⁵

⁸²⁸ Anyaszent [A-a-ból javítva.]

⁸²⁹ [Sor végén:] ném [új sor elején:] némellyeknek [né-sor előtti margóra írva.] <vi> magok viseléséről.

⁸³⁰ st. aug. epist 113 ad janua. [Későbbi beírás.]

⁸³¹ szó <Cath> Catholica? [<t> - <h>-ból javítva.]

⁸³² [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁸³³ [A latin utalást utólag írta be a sorközbe.]

⁸³⁴ ahivekk

⁸³⁵ st aug. [...] Cap 14. [utólag írta be a sorközbe.]

K. Miért mondád azt, hogy az anyaszent egy ház. el terjed minden helyekre?

F. Mert az anyaszent egyház tanítása, predikáltatott, vagy predikaltatni fog az egész világon. mindenüt a hol⁸³⁶ vannak. vagy voltak, vagy léznek catholicusok. s. aug. epist. 80. ad hesychium. Cap. 12.⁸³⁷ 5

K. Miért mondod azt hogy csak egyedül az anyaszent egy ház az a társaság, a mely minden időkre és helyekre el terjed?

F. mert nincsen olyan társaság akire ez a két dolog illyék. könnyű meg látni atöbb tarsaságoknak kezdetit., és azidők meg mutaták azoknak végét. azoknak el terjedések igen meg vagyon határozva. vagy az időtől, vagy a helytől, tsak egyedül az⁸³⁸ [121a:] Anyaszent egyház maradot meg. mindenkor meg is fog maradni az ő közönségesen valo el terjedésében. 10

Jól tudgyuk hogy mint kezdöttek. és végezöttek. a montanisták., mánicheusok. áriánusok. donatisták. nestoriánusok. pelágiánusok, és hogy mennyire terjedtek alutheránusok. és a Calvinisták. nincsen edgy is ezek közül. a kiknek nem mondhatni. ti nem voltatok tegnap.⁸³⁹ ugyan csak ezzel a szoval. mondgya tertullianus. meg lehet gyözni mind azokat. kik el szakadtanak. az anyaszent egy háztól. tertulli. Contr. praxeam.⁸⁴⁰ 20

6 *Articulus.*

Az Anyaszent egy háznak Apostoli nevéröl.

K. Miért nevezed az anyaszent egyházat apostolinak?

F. 1. mert azt hiszi, és tanítja valamit az apostolok hittek és tanítottak.

2. Mert az apostolok által álitatot fel., és azö helyettek valojoktól igazgattatik. 25

K. Miért mondod. hogy az anyaszent egy ház. azt hiszi. és tanítja. valamit az apostolok tanítottak.?

F. Mert fel menván saeculumokról. saeculumokra. könnyen meg lehet látni, hogy mit hiszen. és tanyit az anyaszent egy ház.⁸⁴¹ mindenkor egy aránsu képen hitt és tanyitot. az apostoloktól fogvást a mái 30 napig.

K. Hogy mondod azt. hogy az anyaszent egy ház az apostoloktól

⁸³⁶ a hol [Beszúrás.]

⁸³⁷ [Utána beírás: *heja vagyon*]

⁸³⁸ az [121a:] az Anyaszent [A lap alján tollpróbaszerű vonások.]

⁸³⁹ tegnap. [t-v-ből javítva.]

⁸⁴⁰ [Utána későbbi beírás: *it még heja vagyon.*]

⁸⁴¹ egy ház. <?> mindenkor [Törlés a sor végén.]

álatatot fel. holt azt meg mutatád., hogy még a krisztus el jövele előtt is volt?

F. Hogy⁸⁴² ha közönségesen az egész hiveknek társaságáról szolunk., ugy el mondhattuk. hogy még a krisztus el jövele⁸⁴³ [121b:]
5 előtt fent állot. az anyaszent egyház. hogy ha pedig a kereszteny hivek-
ből álló társaságról szollunk., az anyaszent egy ház. az apostolok által
fundáltatot. Ez a két társaság pedig meg egyesülvén a krisztusban. csak
egy anyaszent egyház. valamint szent pál mondgya., kik fel építetttek.
a prophétáknak, és az apostoloknak fundámentumokra, melynek belső
10 szegelet köve a krisztus Jesus. eph. 2. 20.

K.⁸⁴⁴ Micsoda értelemel mondhatni azt, hogy az apostolok állították fel az anyaszent egy házat.

F Azzal. hogy ők hirdették. az egész világon akrisztus hitét, és évan-
gyéliumát. a sidokot. és a pogányokat keresztényekké, és a krisztus
15 tanitványivá tették., és mind ezekből a meg tért hivekből, oly társasá-
got állították fel. amelyet keresztényi anyaszent egy háznak nevezék.
amely attól az időtől fent áll. és fent is főg állani világ végezetéig. és⁸⁴⁵
félben szakadás nélkül.

K. Miért mondod hogy az apostolok által. fel állított anyaszent
20 egy ház. tartani. fog világ végezetig. és félben szakadás nélkül. sine
interruptione

F Mert ezt világosan meg ígérte akrisztus, az apostolok, a nemzeteket
való oktatásokal. és keresztelésekkel állították fel az anyaszent egy
házat., a krisztus parancsolattya szerént., akrisztus pedig azt ígérte., hogy
25 világ végi-ig⁸⁴⁶ abból atársaságból. álló anyaszent egy házal lenne.
tanitások és keresztelések: mondgya a krisztus. *és imé veletek vagyok
minden nap. világ végezetig.* matth. 28. 18. 19. 20.

Tehát. az anyaszent egy ház félben nem szakadhat., és a kik azt
tanították., valamint a protestánsok., hogy az anyaszent egy ház. félben
30 szakadván., szükséges volt. hogy az Is-[122a:]ten rend kívül való embe-
reket támaszon fel, akik azt ismét fel állítsák, az ilyenek nem csak a
szent irás ellen való veszedelmes dolgokat tanyítottak, de mint ha még
akrisztust azzal vádolták volna., hogy ígérteit bé nem töltvén, az anya-
szent egy házat el hadta volt. a mely nagy káromkodás.

35 Halgassuk⁸⁴⁷ meg figyelmeteséggel. hogy mit mond ez iránt szent
ágoston.. *Az olyanok., kik az anyaszent egyházat el hadták, azt mond-*

⁸⁴² Hogy <a> ha közönségesen az

⁸⁴³ [A lap alján próbaszerű tollvonások.]

⁸⁴⁴ [A K. elé, a sor elejére beírta: *it héja van*]

⁸⁴⁵ és <félben maradás nélkül. vagy> félben szakadás nélkül.

⁸⁴⁶ végi-ig <ab> abból [Törlés a sor végén.]

⁸⁴⁷ Halgassuk [g-k-ből, k-n-ből javítva.]

gyák., hogy az az anyaszent egy ház. akiben mentenek⁸⁴⁸ a nemzetségek, már a fent nem áll., óh esztelen szó! hát az anyaszent egyház. azért nem áll már fent mert te ki mentél. annak kebeléből! Az anyaszent egy ház fent léssen. ha szinte ti nem lesztek is. A szent lélek azt előre tudta. hogy lesznek olyanok, kik. ilyen utálatos. kevély. és hamiságval való 5 szokat fognak mondani, a mellyek nincsenek semmi igazságra építve.. amellyeket semmi bölcsesség nem világosította a melyek haszontalanok. vakmerők, veszedelmesek., hogy mondhatták. már nem áll fent az anyaszent egy ház. s. aug. serm 2. supr. ps. 101. num. 8.

K Miért mondom, hogy az anyaszent egy ház. az apostolok successori által igazgattatik?

F. Azért, mert az püspökök igazgatták az anyaszent egyházat.. azért mondgya szent pál. hogy a szent lélek titeket püspökökké tett, az Isten anyaszent egy házát vezérteni a mellyet a maga vérével kereset. act. 20. 28. a papok⁸⁴⁹ [122b:] a püspökök alatt igazgatták az anyaszent 15 egyházat.. tehát a szabot rend szerént tétett püspökök, az apostoloknak successori.

K. A püspökök miért successori az apostoloknak?

F. Azért. mert azok apüspökök⁸⁵⁰ kik mostanában igazgatták az anyaszent egyházat, más püspököktől rendeltettek. akik, saeculumokrol. saeculumokra fellyeb számlálván, menvén⁸⁵¹ per successionem, az apostoloktól rendeltettek. és helyekben lette⁸⁵² s. aug. libr. 3. Contr Cresconium. Cap.18.

K A püspököknek egy más után való⁸⁵³ successiojok., fel vagyoné 25 téve a szent írásban?

F Igen is. szent pál azt mondgya., hogy a kristus. az anyaszent egyháznak pásztorokot adott. a szentek⁸⁵⁴ tekéltetéségére, a szolgálatnak munkájára, a kristus testének épülésére, mig minnyájan el jussunk a hitnek. és az Isten fia üsméretinek egyeségére.⁸⁵⁵ az az, mind világ végi-ig. eph. 4. 11. 12. 13. 30

szent pál maga titust püspökké rendelé. és azután créta szigetében hagyá, hogy őt⁸⁵⁶ más püspököket rendellyen. és papokat minden

⁸⁴⁸ mentenek <volt> a nemzetségek,

⁸⁴⁹ [A lap alján beírások: Miért Miért]

⁸⁵⁰ apüspökök [ü-ös-ből javítva.]

⁸⁵¹ menvén [Utólag írta be számlálván, fölé.]

⁸⁵² és helyekben lettek [Későbbi beírás a sor alatt.]

⁸⁵³ való [v-f-ből javítva.]

⁸⁵⁴ a szentek <tellyes voltokra,> tekéltetéségére [A javítást Mikes a törlés fölé írta.]

⁸⁵⁵ [Sor végén:] egy [új sor elején:] gyeségére.

⁸⁵⁶ őt <maga> más

faluban. tit. 1. 5. E⁸⁵⁷ szerint igazgattatik tehát az anyaszent egy ház mind végig. apásztoroknak szüntelen valo successiojok által. a kik is. apostolok successoritól rendeltetvén. másokat fognak rendelni hogy helyekben legyenek.

- 5 K A püspököknek szüntelen valo successiojok, amelynek eredete fel megyen az apostolokig. bizonyos jeleé meg különböztetésére az igazán valo Anyaszent egy háznak?

F. Igen is. imé mit mond szent ágoston. *sok féle álla-[123a:]potok tartoztatnak meg az anyaszent egy házban. úgy mint. a⁸⁵⁸ népeknek, és a nemzetségeknél meg egyezések., a hatalom., mellyet nyert magának ez⁸⁵⁹ az anyaszent egy ház. a mely hatalom a tudákkal kezdődöt, a reménségél tápláltatot. a szeretettel nevedet, a régiséggel erősödöt, abban meg tartoztat engemet. apüspököknek szüntelen valo successiojok., akik mind emái napig szent péternek székiben ülnek, ezen apostoltól 15 fogvást. akinek a kristus örízése alá adá juhait. abban meg tartoztat engemet az anyaszent egy háznak Catholica. vagy közönséges neve., a mely név meltán maradot meg az anyaszent egy házón, noha az eretnekek is vegyék magoknak ezt a nevet, mind azon által. amidön valamely idegen kérdi, hogy hová gyülekeztenek a Catholicusok, egy eretnek sem méri 20 mutatni a maga templomát vagy házát., mind ezek a⁸⁶⁰ kedves, és nagy kötelek meg tartoztathatnak egy hü embert. a közönséges anyaszent egy házban. ámbár elegendő értelme⁸⁶¹ vagy jó erkölcsé ne legyen is. arra, hogy meg üsmérhesse nyilván az igazságot. meg aláb azt mondgya szent ágoston, hogy én az Évángyéliumnak sem hinnék, hogy ha az anyaszent 25 egy háznak auctoritása. arra nem vinne., Azok tehát akiknek engedelmeskedtem., amidön. azt mondották: hidgy az Évángyéliumnak, miért nem engedelmeskedném. ugyan azoknak. a midön azt mondgyák nékem, ne hidgy a manichéusoknak. s. aug.⁸⁶² Contr. epist. fundam. Cap. 4. et 5. s. aug. Contr. epist. funda. tő.⁸⁶³ 6. c. 4.⁸⁶⁴ [123b:]*

- 30 Ezek az emlékezetre méltó szavai szent ágostonnak, igen meg egyeznek a szent atyák tanyításival, és nyilván meg bizonyítyák mind azokat., amiket mondottunk az közönséges anyaszent egy háznak. apostoli

⁸⁵⁷ E szerint [E-e-ből javítva.]

⁸⁵⁸ a népeknek, és [a-e-ből javítva.]

⁸⁵⁹ ez [Beszúrás.]

⁸⁶⁰ ezek a <drág> kedves, és nagy <okok.> kötelek [kötelek <okok.> fölé írva, a sor végén.]

⁸⁶¹ értelme <nelégyen is> vagy jó erkölcsé ne legyen is.

⁸⁶² s. aug. <epist.> Contr. epist. fundam. <ent>

⁸⁶³ tő [tomus; rövidítésjellel.]

⁸⁶⁴ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

voltárol., hogy ugyan azokat is⁸⁶⁵ tanyitották az ő idejében., tudni⁸⁶⁶ illik, a negyedik. és az ötödik saeculumban., a mellyeket magok a protestánsok. az anyaszent egyház szép napjainak nevezik. tertul. de praescript. c. 20 22. 23.⁸⁶⁷

7. Articulus.

Hogy egyedül a Romai Anyaszent egyház. a kristus Anyaszent egy háza. a mellyen kívül nincsen üdveség.

K Mellyik Anyaszent egy ház az, a⁸⁶⁸ kire illik az a négy féle jell. 5
amellyeket meg magyaráztuk?

F. Az. A Romai Anyaszent egy ház mivel csak egyedül. arról lehet elmondani., hogy edgy, szent, közönséges, és apostoli, ezek. a négy féle jelek illenek a kristus anyaszent egy házára.,⁸⁶⁹ és éppen nem, a több társaságokra⁸⁷⁰ 10

K Mit értesz a romai Anyaszent egy házon?

F Értem azoknak ahiveknek gyülekezetét. kik a pápát. a Romai püspököt. látható fejeknek üsmérik lenni. előföldön, és akik néki engedelmeskednek.

K. A romai⁸⁷¹ püspök. miért neveztetik pápának? 15

F. Ez a szó. pápa. Görög szó. a mely térszen atyát. régenten így hitták apüspököt, mivel ökk az anyaszent [124a:] egy háznak atyai, de már egy néhány saeculumoktól fogvást. csak a romai püspököt⁸⁷² híják pápának egyedül., aki is feje lévén apüspököknek. az egész keresztényi hiveknek attyok. valamint nevezi szent agoston is. epist.⁸⁷³162. ad glorium. et ad eleusium. num. 16. 20

K. Miért a pápa feje az anyaszent egyháznak. és a pásztoroknak, és miért nem valamely más püspök?

F. Azért, mert ő üll. szent péternek székiben. aki is romában helyeztetvén székít. ugyan őtt is holt meg. ő feje is volt az apostoloknak. a 25
kristus rendelése szerént. s. aug epist. 165. ad generosum. num. 2. et 3.

K. Bizonyosé a. hogy szent pétert rendelte volna akristus fejül az apostoloknak.?

⁸⁶⁵ is [Beszúrás.]

⁸⁶⁶ tudni [tuniból javítva d beszúrásával.]

⁸⁶⁷ [A latin utalást később írta be.]

⁸⁶⁸ az, a⟨ki⟩ kire [Tollhiba.]

⁸⁶⁹ egy házá⟨hoz⟩., ra [ra ⟨hoz⟩ fölé írva.]

⁸⁷⁰ társaságok⟨hoz⟩ra [ra ⟨hoz⟩ fölé írva.]

⁸⁷¹ romai [Beszúrás.]

⁸⁷² püspököt [Második p-k-ból javítva.]

⁸⁷³ epist. ⟨a⟩ 162. ad glori⟨a⟩um.

F E hitt ágazattya. meg is bizonyítottatik a szent írásból.

1. valamikor az evangyelisták. az apostolokrol emlékeztetett téznek. szent p[é]tert mindenkor előre teszik. és némelykor elsőnek is nevezik. matth. 10. 2.

5 2. A krisztus azt mondta szent p[é]ternek. *Te vagy p[é]ter, (az⁸⁷⁴ az kö). és erre a kösziklára épitem fel az én anyaszent egy házamat.* matth. 16. 18.

3. szent bernárd. mondása szerint. az ő gondviselése⁸⁷⁵ és legeltetése alá adattak ahivek. és apásztorok. *legeltesd az én bárányimot. legeltesd az én juhaimot,* joan 21.15

10 4. Azt parancsolja neki hogy meg erősítse attyafiait a hitben, és a vallásban., *te pedig valamikor meg térvén.* mondgya a krisztus. *erősítsd meg atyád fiait.* luk. 22. 32.⁸⁷⁶ [124b:]

K Bizonyosé a, hogy szent p[é]ter romában lett volna. hogy oda helyezettette volna székét.⁸⁷⁷ hogy őtt is holt volna meg?

F Nincsen semmi bizonyosab., az egész régi auctorok ezen meg egyeznek., akik erről irtak., azt bizonyosan tudták. nem is mértek volna arról ugy irni. ha kételkedtek volna benne. de már ebben a protestánsok sem kételkednek.

20 K. Azért hogy szent p[é]ter. első volt az apostolok között. és hogy romában holt meg. következik abból. hogy a romai p[ü]spök első, és feje legyen a p[ü]spököknek.?

F Igen is. mert edgy p[ü]spök. az előtte valójának székiben ülven. ahoz⁸⁷⁸ ap[ü]spöki székhez tartozando praerogativával. és jurisdictionjával áll. ezen okból is tekinté minden idokban az anyaszent egyház. a romai p[ü]spökséget, ugy, mint első p[ü]spöki széket. s. Cypr. epist. 52. et 55. s.⁸⁷⁹ Iren. libr. 3. Cap. 3. s. hier. epist. 67.⁸⁸⁰ ad Damas. s. aug. epist. 65. ad generosum. Conc. nice. Can. 6. Conc. Calcedo. Can. 28. Conc. in trullo. Can. 2.

30 K. Mitől vagyon tehát. hogy a pápának ellenzik elsőségét. nem csak a protestánsok. de meg agörögök is.

F. A protestánsok. és agörögök. el szakadván a pápa egyeségetől. és ellenzvén az elsőségét. nem hogy az írás és atraditio szerint cselekednének. de sőt még. az írás, és atraditio tanítások ellen bontották meg az anyaszent egyház edgyeséget., és hagyták el Attyoknak hiteket.,

⁸⁷⁴ az [és-ből javítva az ékezet meghagyásával.]

⁸⁷⁵ gondviselése <alá> és legeltetése alá [Törlés a sor végén.]

⁸⁷⁶ [A lap alján próbaszerű tollvonások.]

⁸⁷⁷ székít [Beszúrás.]

⁸⁷⁸ ahoz [h-z-ből javítva.]

⁸⁷⁹ s <ir> Iren.

⁸⁸⁰ epist. 67. [67. – beszúrás.]

nyilvánosságosan is lettek scysmathicusokká., látható képpen is viselik. a Görögök az Isten haragját. a török rabságában.

K. Honnét bizonyított az meg. hogy a protestan-[125a:]sok. és a görögök scysmathicusok,⁸⁸¹ hát ők nem mondhatták ugyan azon okbol., hogy scysmathicusok azok. kik a romai anyaszent egy házban vannak? 5

F. könnyű azt meg bizonyítani. hogy a protestánsok. és a görögök scysmathicusok. mivel azok a scysmathicusok kik el szakadnak a krisztus igazán való anyaszent egyházának társaságától. ezt tselekedék a protestánsok és agörögök tehat scysmaticusok⁸⁸² 10

Magyarázat

A⁸⁸³ bizonyos hogy minek előtte a protestánsok és görögök⁸⁸⁴ elszakadtanak, volt avilágon olyan társaság., melyet akrisztus anyaszent egy házának kelletet hini., annak atársaságnak láthatonak kelletet lenni., az, a pásztorokból, és ahivekből állot. de meg ezen kívül. négy 15 féle jelt kelletet viselni annak atársaságnak. hogy meg különböztessék atöbbitől. tudni illik. annak. edgynek. szentnek, közönségesnek. és apostolinak kelletet lenni, abban azidőben minden keresztények azt vallották a Constantinápolyi Conciliummal. valamit mostanában is. Credo unam, sanctam, Catholicam., et apostolicam ecclesiam. hiszem 20 az edgy, szent., közönséges. és apostoli anyaszent egy házat.

Mind abban az időben. mind a mostaniban., tsak egyedül a romai anyaszent egy házra illet, és illik ez a négy jel., ez világosan ki tettzik. a görögök. és a protestánsok el hagyván tehát az valóságos anyaszent egy házat. azért scysmathicusok. 25

De ha a görögök és a protestánsok tagadgyák hogy az romai⁸⁸⁵ anyaszent egy házra illet volna ez a négy féle jell. amidőn⁸⁸⁶ [125b:] attól el szakadtanak, arra meg felelünk mindenikének különösön. először. a protestánsoknak. azutan a görögöknek.

1. A protestánsok azt nem tagadhatták. hogy a midőn el váltak a 30 romai anyaszent egyháztól., hogy akkor nem lett volna el terjedve az egész világra, és hogy nem apostoli lett volna, ezt a reformatorok magok sem tagadgyák, azt sem tagadhatták. hogy az anyaszent egy ház, a ki fejének üsméri lenni a pápát. ne lett volna igazán való anyaszent egyház. ahatt első saeculumokban, ezt magok is meg vallyák. 35

⁸⁸¹ scysmathicusok, [h-i-ből? javítva:] hát ők [k-javítva.]

⁸⁸² ezt tselekedék[...].scysmaticusok [Utólag írta be.]

⁸⁸³ A <biz> bizonyos [Tollhiba.]

⁸⁸⁴ és görögök [Beszúrás.]

⁸⁸⁵ romai [Sor alatti beszúrás világosabb tintával, a lap alján.]

⁸⁸⁶ [A lap alján tollpróbászerű tollvonások.]

tehát akkor is igazán való volt. a midőn tölle meg váltak., mivel az anyaszent egy háznak mindenkor egy aránsunak kel lenni, mert a kristus azt meg ígérte. és mindenkoron edgynek. szentnek, közönségesnek. és apostolinak kel lenni.

- 5 2. Imé meg más felelet, a melyet nem lehet tagadni. A protestánsok. minek előtte el váltanak volna. a Constancinápolyi symbolumot ugy mondották valamint mások, aki azt mondgya.⁸⁸⁷ hiszem hogy az anyaszent egy ház edgy, szent, közönséges, és apostoli.. meg vallották tehát azt. hogy⁸⁸⁸ volt akkor avilágon. olyan anyaszent egyház. a kire
- 10 illik ez a négy jel., el is hagyták azt az anyaszent egyházat.,⁸⁸⁹ akár micsodás vala a. mivel a romai anyaszent egyházat el hagyván., semmi más féle társasággal meg nem egyeztenek, ezt Calvinus maga meg vallya discessionem a toto terrarum orbe fecimus. a protestánsok. hogy job szint adhassanak, az anyaszent egy háztól való el válásoknak., [126a:]
- 15 azt mondgyák. hogy az anyaszent egyház meg romlására való nézve., szükséges volt hogy az Isten rend kívül való embereket támaszon, kik az anyaszent egyházat fel állítsák, és helyre hozák. ugyan ezt hija szent agoston olyan káromkodásnak. amely tellyeséggel ellenkezik. akristus ígéréttel. akivilagosan⁸⁹⁰ mondgya hogy minden nap az anyaszent
- 20 egyházal lészen világ végiig. serm. 2. supr. ps. 101. n. 8.⁸⁹¹

- De volté valaha olyan eretnekség kezdő. aki az anyaszent egyházat.⁸⁹² meg romlással nem vádolta volna., és aki azt ne tartotta volna maga felől, hogy az Isten ötet rendelte. annak meg igazítására, enagy kevélység, és káromkodás. nézük meg mit mond szent judás., a protestánsok, és atöbb eretnekek ellen. mondván. *Ti pedig szerelmesim meg emlékezetek abeszédekről. melyek elein meg mondtattak volt. ami urunk Jesus kristusnak apostoli által, hogy az utolsó időben lésznek hamis tanítottók, kik gonosz kívánságokban járnak. kik magokat el szakaszttyák akeresztényi gyülekezettől. testi okosságal élők, kikben nincsen szent lélek.* jud. vers. 18.
- 30

K Mit mondhatnak a protestánsok. ezek ellen, hogy valamely okát adhassák. eretnekségeknek?

- F. Soha semmi jó okát nem adhatni az eretnekségnek. mivel soha semmi ok nem lehet az egyeség el rontására. mondgya szent agoston.
- 35 libr. 2. Contr. epist parmen. Cap. 2. num 25.

⁸⁸⁷ azt mondgya. <Credo> hiszem

⁸⁸⁸ hogy <vagyon> volt akkor [A javítás a törlés fölé írva.]

⁸⁸⁹ egyházat., <nem> akár micsodás

⁸⁹⁰ akivilagosan [Második *i-a*-ból javítva.]

⁸⁹¹ [Utána beírta, majd törölte: <héja van>]

⁸⁹² egyházat. <ekeppen> meg romlással [meg romlással <ekeppen> fölé írva.]

Soha senki a szent atyák közül nem magyarázta, nem is magyarázhatta a szent írást úgy, mint a protestánsok magyará-⁸⁹³[126b:]zák. se olyan káromlásal, hogy jobban meg menthessék el válásokat. példának okáért. ezt averset citállyák az apocalypsisből. meny ki én népem babiloniából, és ne legyetek részesek. az ő bűneiben. hogy az ő büntetésivel. ne büntettestek apoc.18.4. Atellyeségel⁸⁹⁴ látható dolog. hogy nem akristus anyaszent egy házról. vagy on itt a szó., hanem a romai pogányokrol. és a városrol., a melyet az Isten fel prédáltatá a barbarus nemzettségekel., hogy meg büntesse vétkeit, és bálványozásit. a mint ezt meg láthatni a szent írás magyarázoknál. és ahistoriákban. 5
10

Egész vakság. és Istentelenség. akristus anyaszent egyházát. ahoz a meg szeplősitet, és bálványozó babiloniához tenni; holot micsoda világosan való ígéreteket tett a kristus az anyaszent egy háznak. hogy véle léssen minden nap világ végezetii. és hogy győzedelmesé teszi a pokolnak kapujin. 15

K Minek előtte el végezzed azt. ami a protestánsokat illeti. meg mutadhatnádé⁸⁹⁵ azt egy kevés szóval, hogy az a négy féle jegy. mely az anyaszent egy házra illik, úgy mint hogy az, egy, szent. közönséges, és apostoli, hogy ezek nem illenek. az ő társaságokra?

F. Két féle bizonyosságot adhatunk erre., az edgyike közönségesen az egész eretnekek ellen valo., a másodika különösen a protestánsokat illeti. 20

1. Tsak az⁸⁹⁶ egy anyaszent egyház az, akire illik ez a négy jegy. más képpen nem volna csak edgy, az anyaszent egy ház. azt már meg mutattuk, hogy csak a romai anyaszent egy-[127a:]házhoz illik, és hogy más féle társasághoz nem illik. 25

2. Az edgyeség. nem illik a protestánsokra, mivel, valamint a több eretnekek., úgy ökk is sok féle ágra szakadtak, magok között, de abban meg egyeznek., hogy mindnyájan az igaz anyaszent egy ház ellen vannak, ugyan ezis a szokások az eretnekeknek. mondgya tertullianus. libr de prescrip. Cap.41. angliában vagy on harmintz vagy negyven féle vallás. akik egy másal ellenkeznek, de mind azon által. a romai anyaszent egyház ellen együt tartanak, nintsen tehát egyeség köztök⁸⁹⁷ 30

Az ő társaságok nem szent., mivel annak ő magok ellene mondanak. tartván azt., hogy az anyaszent egy ház tévelygésben eshetik., és ugyan abban is eset. 35

⁸⁹³ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁸⁹⁴ Atellyeségel [A-a-ból javítva.]

⁸⁹⁵ meg mutadhatnádé [Első d-t-ből javítva.]

⁸⁹⁶ az [Beszúrás:] egy <az> anyaszent egyház az, [az, – beszúrás.]

⁸⁹⁷ nintsen tehát egyeség köztök [Későbbi beírás.]

A közönséges név sem illik rájuk mivel nincsenek⁸⁹⁸ el terjedve. se minden időtől fogvást. se minden helyeken, ennek clötte két száz esztendővel hírek sem vala.

Azt sem mondhatni hogy apostoli. mivel az ő pásztorokat nem
5 rendelték más olyan pásztorok., akik saeculumokrol, saeculumokra fellyeb menvén. meg mutathatnák. hogy az ő rendelések,⁸⁹⁹ az apostoloktol fogvást vagon

K Hát a Görögök el válások ellen mit lehet mondani?

F Azt könnyü meg mutatni., hogy azok. akik közüllök el váltanak
10 a romai anyaszent egyháztól., a kristusnak igazán valo anyaszent egy házától váltanak el. tsak azt az időt visgálljuk meg. a melyben a két anyaszent egy ház. cd-⁹⁰⁰[127b:]gyeségben volt., a bizonyos hogy abban a görögök a pápát. az anyaszent egy ház fejének üsmerték lenni. e ki tettzik a hétt első közönséges Conciliumokból., a melyekben.
15 mindenek elsőnek üsmerték lenni., photius. maga, aki kezdé az edgyenetlenséget. ezt meg vallotta, a lugdunumi. és florenciai közönséges Conciliumokban; a melyekben a görögökel valo meg egyezsrlö volt a végezés, azokban magok a görögök az elsőséget meg vallották. a Constantinapolyi anyaszent egy ház. soha sem tulajdonította magának az
20 elsőséget. hanem a második rendet a romai után., még azt is csak a negyedik saeculumban nyeré meg nagy nehezen el lehetet tehát akor is mondani hogy a pápa láthato feje az anyaszent egy háznak. és hogy roma. közepe az edgyeségnek. valamint ezt szent Irénüs. a lugdunumi püspök mondgya., a ki a második saeculumban élt. születet görög
25 volt⁹⁰¹ libr 3. Contr. heres. Cap. 3. hogy ha pedig az Anyaszent egy ház. a ki apápát láthato fejének üsmerte lenni., igazan valo anyaszent egy ház volt anyolcz első saeculumok alat, mindenkoron az is lészen. amint már azt meg bizonyítottuk.⁹⁰² ebböl következik. hogy aki el válik attol az anyaszent egy háztól⁹⁰³ a ki fejének⁹⁰⁴ üsmeri a pápát. az a⁹⁰⁵ valóságos anyaszent egy háztól válik el., és⁹⁰⁶ scysmaticus., tehát a görögök akik [128a:] attol elváltak. scysmathicusok.
30

K Hát ha az igaz volna, hogy a Catholicus anyaszent egy ház tévelygésben esnék.⁹⁰⁷ nem kelleneé attol elválni?

⁸⁹⁸ nincsenek [s (hosszú f) t-ből javítva.]

⁸⁹⁹ rendelések, [rendélék.ből javítva; s-k-ból jav.]

⁹⁰⁰ [A lap alján tollpróbaszerü tollvonás.]

⁹⁰¹ születet görög volt [Utólagos beírás a sor fölött.]

⁹⁰² meg bizonyítottuk. <teh> ebböl

⁹⁰³ egy háztol [tol-soreleji margóra írva világosabb tintával.]

⁹⁰⁴ fejének [Ékezethiba.]

⁹⁰⁵ a [Beszúrás.]

⁹⁰⁶ és [Beszúrás.] <a> scysmaticus.,

⁹⁰⁷ ésnek. [Ékezethiba.]

F. A tellyes lehetetlen hogy tévelygésben essék, a kristus azt meg ígérte. hogy minden nap. és mindenkor véle lészen.

Ezt sok féle képpen meg lehetne bizonyítani., de mint hogy sokan vannak olyanok kik azt meg nem foghatnák. azért ollyanal bizonyítottom meg. amelyet meg foghattya. mind az. aki az igazságot szereti. 5

A protestánsok azt meg vallyák. hogy az az anyaszent egy ház a ki láthato fejének üsmeri lenni a pápát. igazán valo anyaszent egy ház volt az első őt saeculumok alatt. a mely időben a görögök. egyet tartottanak véle. ebből következik., hogy az anyaszent egy ház. akit romainak nevezünk., akor a kristus anyaszent egy háza volt, ha ez így vagon. 10 a romai⁹⁰⁸ Catholica anyaszent egy ház. soha tévelygésben nem eshetik a valóságos anyaszent egy ház soha el nem tévelyedhet. amint már azt meg mutattuk, a mely anyaszent egy ház egy időben igazán valo volt, minden időkben is alészen., mint hogy a romai anyaszent egy ház. az előtt igazán valo anyaszent egy ház volt. tehát mostanában is igazán 15 valo, azt meg mutattuk, hogy az igazán valo anyaszent egyház a kristus ígéretere valo nézve, se soha meg nem⁹⁰⁹ változhatik, se soha el nem veszhet., és hogy minden koron fent fog maradni amaga edgyeségében. és szenttség⁹¹⁰[128b:]gében, és szüntelen fog tartani. tehát soha⁹¹¹ nem szabad el válni. attol. 20

Elegendő bővségel beszéllettünk az anyaszent egyházzól. azért. mert ennek adolognak világosan valo ki tétele., egyedül elegendő arra, hogy az eretnekeket, vagy meg térítse, vagy meg győze, és a hiveket a hitben meg erősítse., mihent azt el hiszik hogy az anyaszent egy ház. infalibilis. meg nem tsalatkozhatik, már nem szükséges annyira meg visgálni 25 a hit agazatit., a melyre igen kevesen is vannak olyanok. akik alkalmazatosak volnának., elegendő azt meg tudni, hogy mit tanit az anyaszent egyház. bizonyos lévén ki ki abban. hogy csak az igazságot tanittya:.

⁹⁰⁸ a romai <ch> Catholica [Törlés a sor elején.]

⁹⁰⁹ nem [Beszúrás.]

⁹¹⁰ [A lap alján fohásszerű beírás: *En Istenem Mindenem* és tollpróbaszerű tollvonások:] szenttségében, [s (hosszú f) y-ból javítva.]

⁹¹¹ tehát soha <attol soha> nem szabad el válni. attol. [attol. – későbbi beírás.]

8. Articulus

Hogy az Anyaszent egy háznak viaskodni kel. az ördög.
a hitetlenek, és a hereticusok ellen.

K. Mivel akristus az ő anyaszent egyházával vagyon. nem kel tehát néki senkivel is viaskodni?

F. Valo hogy az anyaszent egy házával vagyon.⁹¹² mindenkor. sok ellensége volt, de mindenkor győzedelmes volt. apokolnak hatalmasi mindenkor ellene voltak., de soha rajta diadalmat nem vesznek, mivel olyan épület, mely a kö sziklára vagyon építve. és amelyet sem a szélvész, sem a víz özön le nem rondhattyák.

K Kik ellen kell az anyaszent egy háznak viaskodni? [129a:]

F. Azok ellen kik az ő kebelén kívül vannak, ugymint az ördögök¹⁰ ellen. a hitetlenek, eretnekek, scysmathicusok ellen. de még ezeken az ellenségeken kívül, amelyek ellen szüntelen kel viaskodni az anyaszent egy haznak., a hivek közül mindenikének kel viaskodni külső vagy belső képpen. az ilyen viaskodást.⁹¹³ kísértetnek nevezik.

K. Míképpen árt az ördög az anyaszent egy háznak?

F Üldözéseket. eretnkségeket támasztván fel ellene. minden mester-ségit abban vetvén. hogy mentől több keresztényeket veszesen ell.⁹¹⁴

K. Miben vesztik ell. az ördögök a keresztényeket?

F valamely tévelygésben. vagy vétékben ejtik őket, meg gátolják hogy abból ki kellyenek, és más ezer féle mesterségekel. a mely csak²⁰ mind arra valok, hogy őket az Istentől el válaszák avilághoz kapcsol-lyák, hogy őket el veszésék.

K Mitől vagyon. hogy annyi sok számu keresztényeket vesz el az ördög?

F Azért. mert a veszedelmet ugy kerülük el. ha vigyáznak., és szüntelen imádkoznak. ha⁹¹⁵ a hittel elnek. ha minden nap erőszakot vesznek., ha magoknak.⁹¹⁶ és avilágnak meg hálnak. ha csak az Istennek élnek., de kevesen vannak olyan keresztények a kiknek⁹¹⁷ elegendő erejek. bátorságok.. és hitek volna hogy álhatatosan adnák magokat az ilyen féle életre, a mely oly igen ellenkezik az ő hajlandóságokkal. sokan közüllők. csak.⁹¹⁸[129b:] a mostani kedvekre valo életet szeretik leg jobban., mások vak merő képpen. a jövendő meg térésével biztat-

⁹¹² vagyon. <de> mindenkor. [Törlés a sor végén.]

⁹¹³ viaskodást. [i-e-ből? javítva.]

⁹¹⁴ [Utána beírás: *it heja vagyon*]

⁹¹⁵ ha [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁹¹⁶ magoknak. [Első a-o-ból javítva.]

⁹¹⁷ a kiknek [a – beszúrás.]

⁹¹⁸ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

tyák magokat. mint ha mentől⁹¹⁹ inkább fel gerjesztik az Isten. haragját.⁹²⁰ annál több részek lenne az ő irgalmaságában., gyakorta magokat meg vakittyák⁹²¹ a színes penitentiával. amely meg nem változtatta aszivet, azután a halál el jő. és aveszedelem követi.⁹²²

K. Az eretnekek mi képpen tamadnak fel az anyaszent egy ház ellen? 5

F Ellene álván tanításának. a szent írásnak rossz értelmet adnak. hogy tévelygéseknek kedvezzenek, tanítván azt hamisan hogy az anyaszent egy ház meg romlott. és hogy azt el kel hadni.

K. Soké az eretnekségeknél számok?

F A keresztényi vallásnak kezdetitől fogvást, mindenkor kellett az 10 anyaszent egy háznak viaskodni az eretnekek ellen. és mindenkor is kellett., mert szükség hogy hasonlóság legyen köztetek. mondgya szent pál. 1 Cor. 11. 19.

K. Miért engedi meg az Isten hogy az eretnekek fel támadgyanak az anyaszent egy ház ellen? 15

F Sok okokra való nézve. a melyek mind az ő dicsőségére. és hasznára válnak.

1. Hogy⁹²³ meg mutassa az ő igazságot azokon kik el hadgyák. az igazságnak részit.. és az ő irgalmasságát azokon kik abban meg maradnak álhathatosan., [130a:] 20

2. hogy meg próbállyá az ilyen szélvészekben. azokat. kik állandok a hitben, és meg különböztesse őket azoktól. a kik nem állandok. 1 Cor. 11. 19.

3. Hogy a békeséges türésre, és a szeretetre okot adgyon az anyaszent egy háznak, és hogy meg szentelje választatit. 25

4. Hogy jobban meg világosítsák. avallasnak igazsága. és a szent írások., mivel az Anyaszent egyháznak egy hit agazattya nintsen,⁹²⁴ amely ellen valamely eretnek ne tanított volna

5. hogy a pásztorok vigyázobbak legyenek, és nagyob⁹²⁵ gondviseléssel tarttsák meg a hitet: 30

6. hogy a traditiók. világosabban ki nyilatkoztassanak. erről fogunk még bővebben beszélni.⁹²⁶

K. Az anyaszent egy ház. mi formában. áll ellene az eretnekeknek? 35

⁹¹⁹ mentől <I> inkább

⁹²⁰ haragját. <annak.> annál több részek lenne az <I> ő

⁹²¹ meg vakittyák(<.>) a színes penitentiával.

⁹²² [Utána későbbi beírás: *héja van*]

⁹²³ Hogy [*H-h-ból?* javítva.]

⁹²⁴ nintsen [Beszúrás.]

⁹²⁵ nagyob [*ob*-beszúrás.]

⁹²⁶ [Utána beírás: *héja van*]

F Elejében tévén.⁹²⁷ mindenik hitt ágazatnak., a szent írásból, és atráditióból való, valóságos rendét. elejében teszi, az kristus ígéretere való nézve. az anyaszent egy háznak meg tsalatkozhatatlanságát. és állandóságát. és azt meg mutattya., hogy minden uj vallást. hamisnak⁵ kel tartani, csak egyedül. amaga ujságáért.

K Az anya szent egy ház. győzedelmes léssené mindenkor etretneken.?

F Igen is. mert a szent lélek által. igazgattatván, fundámentuma, és oszlopa az igazságnak., és mint hogy a régi etretnéseken győzedelmet¹⁰ vett. az a példa. bizonyosá teszi. hogy az ujjakon is azon győzedelmes léssen. I tim. 3. 15. s. aug. supr. ps. 57. num. 16.⁹²⁸

[130b:] 9 Articulus

Hogy kik voltanak azok az etretnkek. és scysmathicusok. kik az anyaszent egy ház ellen tamadtanak mind ez ideig. micsoda Conciliumok kárhottatták azokat és a szent Atyák. közül. kik irtak ellenek.

K kicsodák azok az etretnkek⁹²⁹ és scysmathicusok, kik az anyaszent egy ház ellen támadának.

F. Igen sok volna mind azokat különösön elé számlálni, hanem csak¹⁵ a leg nevezetesebbeket hozom elé. saeculumonként. és hogy kikel iratot az Isten ellenek.

Az Első saeculumban.

Még az apostolok idejében sok etretnkek támadának. azok⁹³⁰ közül leg nevezetesebbek valának, simon mágus. menander. a nicolaisták.²⁰ Cerintusok, és az⁹³¹ ebionisták.

Simon mágus azt tanította. hogy a szent lélek ajándékit pénzen meg lehet⁹³² venni., a simonia név ettől eredet., amely nevet azokra szokták adni, akik a szent dolgokat el adgyák. vagy meg veszik., ez Istennek akará magát üsmértetni. minden ottsmányságokat követet. és tanított²⁵ ezt meg szégyenített, és a földre veté szent péter. imádsága által.

Simon magusnak sok tanítványi valának. a leg nevezeteseb, menander: ez üdvezítőnek akará magát tartatni. keresztelt is másokat, a mely kereszttségnek. csudálatos hasznait mondotta. példának okáért, hogy

⁹²⁷ tévén. <a> mindenik

⁹²⁸ [A lap alján tollpróbaszerű beírás: A Mm és tollvonások.]

⁹²⁹ etretnkek [Szóvégi ek-későbbi beírásnak látszik.]

⁹³⁰ azok [ok – beszúrás.]

⁹³¹ az <eboin> ebionisták.

⁹³² meg lehet <m> venni.,

a kiket ő meg [131a:] keresztel. azok se meg nem halnak. se meg nem vénülnek, s justí. apolog 2. tertul. libr. de anima. Cap 50.

A nicolaisták, sokakban követék simon magust. sokan azt tartoták., hogy ezeknek fejek volt nicolaus. edgyik ahét első diaconusok közzül, de a nem bizonyos. 5

A Cerintusok, és az ebionisták a több⁹³³ hamis tanítások között, ők mérék leg elsőben tanítani hogy a krisztus nem volt Isten. ugyan erre való nézve is írta szent. János az évangyeliumát. szent hieronimus⁹³⁴ mondása szerént.

Mind ezen eretnekek ellen. vagy magok az⁹³⁵ apostolok. vagy más 10 apostoli emberek irtanak.,

A 2 dik⁹³⁶ saeculumban.

Ebben a saeculumban több eretnekek támadának., a leg nevezetesebbek ezek. A saturninus. és a basilides tanítványa, a gnosticusok, valentinianusok. marcionisták, és a montanisták. 15

A saturninus. és abasilides tanítványa, csak a simon magus. és a menander tanítványa valának., saturninus volt első a ki kárhoztatá. a lakadalmakot.⁹³⁷ és aházáságot., basilides mérte leg először, azt tanyítani. hogy a krisztus nem valóságos emberi testet vett fel., és hogy nem valójában. feszítet fel. Ezek ellen irtak. szent Ireneus. szent 20 kelemen alexandriai pap.

A montanistáknak feje vala a phrigyiai montánus. ez azt akarta hogy ötet. szent lélek gyanánt tekintsék, és két rossz éle-[131b:]tü aszszonyokot hordozván magával., azokat jövendöltetett., a másodszori házáságot tiltotta., arra akarta ahiveket kötelezni hogy három nagy 25 böjtöt tartssanak., akik csak egyet tartottak az apostolok rendelése szerént., azt tanította. hogy sok olyan vétek vannak, a melyekre nincsen az anyaszent egy háznak hatalma hogy meg bocsassa., tertullianus. akinek oly fényes elméje vala, nyomorultul esék amontánisták eretnekségében. noha ő nagy okoságalt irt volt. az eretnekek. ellen. 30

A 3 dik saeculumban

Eben a saeculumban támadának a novatianusok, a sabellianusok, a paulianisták. a manicheusok, és az oregénisták.

A novátius eretneksége azért kezdődék., hogy nem ötet választák

⁹³³ a több <a>hamis tanítások

⁹³⁴ szent hieronimus <szerént.> mondása szerént.

⁹³⁵ az [Beszúrás.]

⁹³⁶ 2 dik [Rövidítésjellel; később is így.]

⁹³⁷ a lakadalmakot. [dal – beszúrás.]

pápanak,⁹³⁸ hanem szent Corneliust, ez⁹³⁹ azt tanítá. hogy a kereszttség után tett nagy vétkeket. az anyaszent egy ház meg nem bocsáthattya

Ez⁹⁴⁰ ellen írának. szent Cypriánus. szent ambrus. szent basilus egy nehány Conciliumokban Condemnáltaték.,

- 5 A mánisták azt tartották hogy két féle kezdet vagyon. az egyik jó. a másika roszt, hogy minden embernek két lelke vagyon, azegy jó, amásika roszt. aházáságot tiltották, azt tartották. hogy a kristusnak nem volt valóságos teste. tagadták az embernek szabadságát., az erendő vétkeket, a kereszttségnek szükséges voltát. ugy a hitnek is., szent
10 agoston má-[132a:]nichéus léven, meg keresztelkedése, és meg térése után. sokat ira ellenek.

- Az orégenisták⁹⁴¹ azt tarttyák., hogy origénes lett volna kezdőjök. a ki is leg tudosab és hireseb volt abban az időben, és aki felől azt írják. hogy soha senki sejobban nem irt. senem beszélt mint ő, a midön jól
15 beszélt, se soha senki se nem irt senem beszélt rosztazul mint ő. ubi bene nemo melius. ubi male nemo pejus. azal vádolták. ötet, vagy a⁹⁴² tanitványit. hogy ezeket tanították volna. hogy a kristus lelke meg edgyesült volna az igével., még meg testesülése előtt. hogy az embernek lelke meg volna még a test fogantatása előtt. hogy a kristus nem csak
20 az emberekért holt meg. hanem még az ördögökért is. és hogy apokol béli kin. nem lenne örökös. némely theologusok azt tarttyák. hogy ezeket nem maga origenes tanította volna. hanem valamellyik a tanitványi közül. ezek ellen irt. szent hieronimus. szent epiphánus.

A 4⁹⁴³ dik saeculumban

- 25 Ebben az időben támadának. a donátisták., az áriánusok. a macédonisták., a messalianusok. a luciferisták. az apolinaristák. a priscilianisták. ajoinianisták.

- A donatisták ilyen formában kezdődének. áfrikában vala,⁹⁴⁴ egy donátus nevü püspök. majorinust szentelé Carthagobéli püspökké,
30 noha a szabot rend szerént. választatot volt ceciliánus püspökké.⁹⁴⁵ mensurius halála után. ez a meg hasonlás pedig attol kezdődék. hogy

⁹³⁸ pápá⟨p⟩nak,

⁹³⁹ ez⟨t⟩ azt tanítá.

⁹⁴⁰ Ez⟨ek⟩ ellen

⁹⁴¹ Az orégenisták⟨nak⟩ azt tarttyák.,

⁹⁴² a [Beszúrás.]

⁹⁴³ 4 dik [4-3-ból javítva]

⁹⁴⁴ vala, ⟨val⟩ egy donátus nevü püspök. ⟨aki⟩ majorinust

⁹⁴⁵ püspökké. ⟨az u⟩mensurius halála után. [men ⟨az u⟩ fölé írva; első s-t-ből javítva, nyilván az után-t kezdett írni.]

ceciliánus⁹⁴⁶ [132b:] archidiaconus lévén. még mensurius⁹⁴⁷ idejében. edgy nagy uri aszszonyt és gazdagot., meg feddé arrol. hogy miért tisztelné olyan martyrumnak a reliquijáját., a melyre még az anyaszent egy ház szabadságot nem adot vala., azt a tiszteletet pedig az aszszony. a Communio előtt szokta⁹⁴⁸ vala cselekedni., az aszszony ezen igen fel indula, és fel tevé magában a boszu állást. Ceciliánus püspöké tétettvén. az aszszony annyit mesterkedék ellene, hogy sok penzivel.⁹⁴⁹ ki téteté. és majorinust téteté⁹⁵⁰ helyében. ennek halála után. egy donat nevűt. választának helyiben. ugyan ez is kezdé azt a veszedelmes. és sokáig tarto eretnekséget. 5 10

A donátisták. azt tanították hogy a kereszttség az anyaszent egy házon kívül nem jó. és hogy másodszor meg kel keresztelni az eretneket., hogy az anyaszent egy ház csak az ő társaságokból áll. erre az okra valo nézve, afrikában mindenüt. ahol lelete. magok közül valo püspököt és papokat rendelének., minden féle kegyetlenségeket. és szenttség töréseket követének a templomokban., a melyeket, erőszakal veszik vala ell acatholicusoktól., ugy történék⁹⁵¹ egyszer. hogy a szentelt ostyákat az ebeknek veték. a kik is nagy dühöségel. reájok rohanának. a pápa Conciliumot tartván romában. a Concilium ezeket Condemnála. 313. 15 20

Az áriánusok az anyaszent egy ház ellen támad-[133a:]ván, nem kevesebb kárt okozának. árius. alexandriai pap volt. akristus ellen kezdte tanítani. mondván. hogy az⁹⁵² ige nem volna egy örökségiben. és állatlyában. az Attyával. ebből következik hogy az ő tanítások szerént. akristus nem volna valóságos Isten., az áriánusok, atöbb eretnekek szerént, sok részre oszlának. de abban meg egyesültek. hogy mindenik rész az anyaszent egy ház ellen vala., az ő részekre nagy hatalmasuak kezdének állani, azért igen meg erősödének. kegyetlen üldözéseket is támasztának., de végtire. meg szégyenitetének. és az ígazság diadalmasá lett. Ezek ellen íranak. szent alexander, az alexandriai püspök. a nagy szent Athanásius. szent ambrus, szent ágoston. Ezek ellen tartaték. a Niczeai első Concilium generalé. Anno⁹⁵³ 325. 25 30

⁹⁴⁶ [A lap alján két tollpróbaszerű vonal és töredékes beírások: *Az Minden bizo M Mely szép a jó erkölcs*]

⁹⁴⁷ mensurius <hal> idejében,

⁹⁴⁸ szokta vala [o-a-ból javítva.]

⁹⁴⁹ penzivel. <amazt> ki téteté.

⁹⁵⁰ téteté [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁹⁵¹ történék [ö-e-ből javítva.]

⁹⁵² az <kristus> ige [z - utólag írta a mellé.]

⁹⁵³ A^o <325.> 325. [Utána beírás: *it heja van*]

Az. 5.dik. saeculumban.

Ebben az időben támadának, a pélágiánusok. semi pelágiánusok. a nestoriánusok.,

- Pelágius, és Celestius valának kezdői a pélágistáknak., ezek mind a
5 ketten angliai barátok valának, ezek azt taníták., hogy ádam, vagy vétkezett, vagy nem vétkezett volna, de⁹⁵⁴ meg kellett volna halni., és hogy az ő vetke, csak néki ártot egyedül. hogy a gyermekek nem születnek eredendő vétékben., erre valo nézve. a kereszttség nem volna szükséges az üdvösségre. meg töb ilyeneket. Ezek ellen sokat irt sz.
10 hieronimus,⁹⁵⁵ [133b:] A nestoriánusnak feje volt Nestorius. Constan-
cinápolyi pátriárcha. ez azt tanítá. hogy a kristus nem volna a maga személyiben Isten. az Istennek tsak fogadot fia volt..⁹⁵⁶ és azért. el mondhatni. hogy a Boldogságos szüz, nem volt Isten anyja, mivel a fia maga személyiben nem volt Isten⁹⁵⁷ ez ellen ira szent Cyrillus. az
15 alexandriai pátriárcha.. ezt a tanítást. első Celestinus pápa Condemná-
lá., az ephesusbéli harmadik Concilium generale. hasonlot cselekedék.
Anno.⁹⁵⁸ 431.

A 7.dik saeculumban.

Ebben az időben támadának a monothelitak, pauliciánusok,

- 20 A monotheliták azt tanították. hogy noha két természet volt is akristusban., mind azon által., csak egy cselekedet, és egy akarat volt benne. amely cselekedet. és akarat Isteni volt. ezért neveztetének monothelitáknak.⁹⁵⁹ ezek ellen irtak Elemosinarius szent jános. alexandriai pátriárka. sophronius. ajérusálemi pátriárcha, és ezeket Condemnála.
25 a harmadik Constaninapolyi. és hatodik Concilium generale 680. ban.

Mahumet is ebben a saeculumban kezdé hirdetni, a maga fele sidosbol., fele kereszténységéből., és más imit amot ki szedegetet vallását., azt mindenek tudgyák. hogy menyire el terjedet ez a vallás., az Isten azt meg engedte. a keresztények büntetésire.

⁹⁵⁴ de <k> meg kellett

⁹⁵⁵ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

⁹⁵⁶ az Isenak [Így!] tsak fogadot fia volt.. [Csillaggal jelölt későbbi beírás a fejezet végén;] és azért. <el nem> el mondhatni. [el <nem> fölé írva.]

⁹⁵⁷ mivel a fia maga személyiben nem volt Isten [Kereszttel jelölt későbbi beírás a fejezet végén;] az ellen ira [el-ir-ből javítva.]

⁹⁵⁸ A^o. 431.

⁹⁵⁹ ezért neveztetének monothelitákk. [Kereszttel jelölt későbbi beírás a bekezdés végén.]

A 8 dik saeculumban.

Ebben a saeculumban. leg főveb eretnekek, az [134a:] Iconoclasták valának, ekképen hivatattanak.⁹⁶⁰ mert a képeket kezdék rontani, és az ellen atisztelet ellen támadának. a melyel tisztelte mindenkor az anyaszent egy ház, a kristus keresztit. képeit. és a szentekét., leo Görög császár kezdé oltalmazni ezeket az eretnekeket, és az utánna valo két görög császárok. hasonló képen oltalmok alá vevék, és ezek nagy rendeletlenségeket vivének végben, második⁹⁶¹ gergely pápa. és ő utánna valói, ellent allának⁹⁶² ennek az eretnekségnek. hasonló képpen. szent germanus., a Constancinapolyi patriarcha. és az Istenes Irénéa Császárné idejében. a második niceai. és hetedik Concilium Generalé. Condemnálá ezt az eretnekséget. Anno⁹⁶³ 787.

A 9 dik. saeculumban.

Photius. és Scotiai Janos. valának leg nevezetesebbek. atöbbi eretnekek között. kik ebben az időben fel támadának.,

Photius. igen nagy tudományu. és nagy elméjü vala, ő még világi lévén. a valóságos Constancinapolyi patriarchát.⁹⁶⁴ szent ignatzot. a székből ki téteté. és magát szentelteté helyében., mind olyan püspökökkel. akik excommunicatusok valának., első nicolaus pápa. ezt meg tudván. exCommunalá photiust, de ő nem csak meg veté az ex Communicatiot.⁹⁶⁵ de hanem még. nagy kevelységgel apápát exCommunicálni akará., azután igen kezdé írni a romai anyaszent egy ház⁹⁶⁶ [134b:] ellen, és azt tanítta. hogy a szent lélek. nem származik a fiutol, holot ez ellenkezik. az anyaszent egy ház tanításával. Basilius Császára lévén. Conciliumot hirdete, a mely negyedik Constancinapolyi. és nyolczadik Concilium generale. Anno⁹⁶⁷ 869. a mely Concilium photiust le tevé. és exCommonicálá, azután szent Ignatzot viszá tevé székbiben. de tiz esztendő mulva. szent Ignatz meg halván. photius. ismét apatriarchai székbén helyezteté magát ugyan a Császár segítségével., a pápa is Confirmalván. választatását. valóságos patriarcha volt. de ismét tanításával. a romai anyaszent egyház ellen támadván., erre valo nézve. apápa. a letételnek⁹⁶⁸ sententiáját adá ki ellene, a melyre. leo. a basilius

⁹⁶⁰ hivatattanak <meg> mert [mert <meg> fölé írva.]

⁹⁶¹ második [d – megkezdett k-ből javítva.]

⁹⁶² ellent allának <ezek> ennek

⁹⁶³ A^o 7. 87.

⁹⁶⁴ patriarchát. [h–k-ből javítva.]

⁹⁶⁵ Communicatiot. [ni–m-ből javítva.]

⁹⁶⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁹⁶⁷ A^o 869.

⁹⁶⁸ letételnek [Második l–s-ből javítva.]

Császár fia., photiust a szekből ki veté. és egy klastromba záratá. a hol meg holt.

Scotiai jános kezdé eretnekségit. Carolus Calvus alat. és tanittani kezdé. a predestinátorol. és az eucharistiáról.

5 A tizedik saeculumban⁹⁶⁹ semmi ujj eretnekek nem támadának.

A 11 dik saeculumban.

Ebben a saeculumban támadának az uj manichaeusok, és michael Cerularius.

Michael Cerularius. Constantinápolyi pátriarcha lévén. 1043.ban. 10 kezdé irni a deák anyaszent egy ház ellen. legg inkább ezekel vádolá. 1. hogy kovásztalan [135a:] kenyeret szentelne meg. 2. hogy meg fojtot hust ennének. 3 hogy a szakállakot el beretvályák. 4. hogy szombaton böjtölnek, 5. hogy a nagy böjtnek első hetin hust esznek. 6. hogy nicéai symbolumhoz ezt a szót tették. *filioque*. az⁹⁷⁰ anyaszent egy ház akarván. azzal meg értetni, hogy a szent lélek. az atyától. és a fiutol származik. de ő ezt véteknék tartá lenni. 7. hogy a Deák anyaszent egy házban. miért szabad. két egy testvér atyafinak, két egy testvér, leányokot elvenni. 8. hogy a békeségnek csokját. a mise alat. a Communio előtt. adgyák egy másnak. 9. hogy miért nem éneklük az alléluját.⁹⁷¹ nagy 20 böjtben., meg több ilyen csekély okokbol szakada el agörög anyaszent egy ház.

Kilenczedik leo pápa. minden tehetségivel, azon vala hogy tévelygéséből visza hozhatná. michael Ceruláriust. arra valo nézve követeket is küldé Constancinápolyban: a kik között első vala atudos humbertus 25 Cardinalis. de silvae Candidae.. a kiket nagy tisztelettel fogadá. monomachus császár. a követek Conferentiát tartának apátriarchával. de viszá nem hozhatván ötet. azért a szent sophia templomában exCommunicálák., a pátriarcha is nagy kevélységgel exCommunicálá a követeket. és apápát., a Császár⁹⁷² ki küldé székiből a pátriarchát, mind azon 30 által. már igen el terjedet vala közöttök az el szakadás. noha valának még az görögök között olyan anyaszent egy házak. akik még a⁹⁷³ következő saeculumban is aromai anyaszent egy házal. egyeségben valának. ezen időtől⁹⁷⁴ fogvást tart a scysma a Görög anyaszent egy házban.⁹⁷⁵ [135b:]

⁹⁶⁹ saeculumban [Első *a-e*-ből javítva.]

⁹⁷⁰ az <ak> anyaszent

⁹⁷¹ alléluját. [Harmadik *l-j*-ből javítva.]

⁹⁷² Császár [*C-sz*-ből javítva.] ki küldé székiből

⁹⁷³ meg a <más> következő

⁹⁷⁴ ezen időtől <időtől> fogvást

⁹⁷⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

A 13 dik saeculumban.

Az albigenesek, noha az elébbeni saeculumban támadtak fel. de ebben is tartának. és atöbbi közöt. ezek valának. leg inkább el terjedve, Circum celliones flagelantes. fraticelli, mind ezek. egy kevés ideig, haboruságot indították az anyaszent egyházban.

A flagelánsok, a közönséges népek. áitatóságából kezdődének, de végtire. 1260 ban. eretnekeké lének., olasz országban sokan esze gyűlvén. processio formára jártak az utzákon., ezek övig mezitelenek lévén., nagy keménységgel disciplinázák vala magokat, erre valo nézve. elinte⁹⁷⁶ mindgyárt sok bünösök meg térnek vala., de vígtire azt kezdék hirdetni, hogy senki büneinek bocsánattját nem veheti hogy ha csak az ő társaságokban nem mégyen. és noha ezek. világiak valának, mind azon által. olyan szabadságot adának magoknak., hogy egy másnak meg gyonván. egy mást fel is oldozták bünökből, ezek német országban is el hatának

A 14. dik saeculumban

A turlupinusok. és joannes. viclavus., kezdék háborgatni az anyaszent egy házat.

A turlupinusok. igen ocsmányok valának. ezek a delphinátusban. és sabaudinában kezdődének, ezek [136a:] mindenek előtt mezitelen jártanak, de nem tartának sokáig. mert a bírák. ellenek fel támadának. és a tüzre ítélték mind azokat akiket⁹⁷⁷ meg kaphattak.

Joanes⁹⁷⁸ viclavus. ánglus pap volt. ez sok tevélygéseket tanította. az Isten, akristus. az anyaszent egy ház. és a szentségek ellen. esokakban elől jároja volt Cálvinusnak. mondám hogy sokakban, és nem mindenben, mert nem tiltá a penitentiának., bérmlásnak szentségeit. se az utolso kenetet., se amisét. se a szentekhez valo imádságot. ezt angliában egy néhány Concilium Condemnálá. develtire. a Constanciai Concilium generale. 1414.

A 15 dik saeculumban.

Joannes husz.. e cseh. országi pap vala., és a ⁹⁷⁹ prágai universitásnak rectora. elet kezdöje. a hussitáknak., ez a viclavus. tévelygésit kezdé tanítani. és azokhoz magátol is ada, ezt a Constanciai Concilium generale. Condemnálá. de nem akarván engedelmeskedni., a világi bírák kezekben adatván, törvényt láttanak reájok. és elevenen meg égeteték.

⁹⁷⁶ elinte [eleinte]

⁹⁷⁷ azokat akiket [ot és et – beszúrások a szóközbe, a sorban.] meg kap<atat>hattak.

⁹⁷⁸ Joanes [es – utólagos beírás a szóközbe, a sorban.]

⁹⁷⁹ a [Beszúrás.]

A 16 dik. saeculumban.

Ebben a saeculumban, sok ellenségi támadának. az anyaszent egyháznak, úgy mint. luthérus.. Carlostád. zuinglius.⁹⁸⁰ [136b:] oecolampádus. meláncthon. bucérus. osiándres. brentius. az új keresztények.,
5 Calvinus, az antitrinitáriusok, a sociniánusok.

Mind ezeket egy néhány szor Condemnáta. a szent szék. és a tridentinumi Concilium generalé. a mely 1545.töll. 1563 mig tarta.

Nem szollunk ezeknek az etnekeknek tanításokrol. azokat minde- nek.⁹⁸¹ tudgyák.

10 Articulus⁹⁸²

Az Anyaszent egyháznak, a kebelében élő, rosz keresztények ellen valo viaskodásárol.

10 K. Az Anyaszent egyháznak. csak az ördögök. apogányok., sidok, etnekek. és scymathicusok ellen kellé viaskodni?

F. Már azt meg mondtuk. hogy a rosz keresztények ellen is kel viaskodni.

K A rosz keresztények. mi formában támadnak az anyaszent egy ház
15 ellen?

F. A midön. el fajult rosz erkölcsökel meg gyalázák, amidön okai lesznek annak., hogy rosz magok viselésekért. az Istennek szent nevét. káromlani fogják. ahitelenek, és az Istentelenek.

2. A midön, gyalázásokol. csufságokol., fenyegetésekel. rosz példá-
20 jokal., rosz tanácsokol. hizelkedésekel., avalóságos. [137a:] hiveket. az Isten uttyárol el fordittyák.

K A rosz keresztényeknek el fajulttságok.⁹⁸³ hogy okozza. az Isten szent nevének. karomoltatását. a hitetlenek, és az Istentelenek között?

F. A midön a hit nélkül valok. és az Istentelenek, az anyaszent egy
25 háznak tulajdonittyák, a különös embereknek meg romlásokot., azt hozván ki abbol, hogy az Isten el hagyta az⁹⁸⁴ anyaszent egy házát.

K Az anyaszent egyház mi formában oltalmazza magát az ilyen rosz keresztények ellen.

F belső suhajtozásival., imádságival. oktatásával. büntetésivel. jó
30 példa adásával.

K soké a rosz keresztényeknek számok.?

⁹⁸⁰ [A lap alján tollpróbaszerű vonások.]

⁹⁸¹ azokat mindenek.<et> tudgyák.

⁹⁸² 10 Articulus 11 [A 11-et valószínűleg utólag, főlösegesen írta be Mikes. Vö. még 987., 994., 1016., 1038., 1049., 1055. sz. jegyz. is.]

⁹⁸³ el fajulttságok. <az> hogy [<a>ból<h>t javított.] okozza. </> az

⁹⁸⁴ az [Beszúrás.]

F sokal több. mint a joknak számok.. a veszedelemre vivő széllyes uton. mindenkor többen jártanak, és fognak is járni, kevesen jarnak. az életre vivő keskeny uton. matth. 7. 13.

K Micsoda gondolattal kel lennünk. a sok számu. roszt keresztényekről, és a kevés számu jókról? 5

F. olyanal., hogy ha ugy élünk mint a sok számuak, az évangyélium szerént, minden bizonyal aveszedelemnek uttyán vagyunk., a mint is. aveszedelem uttyán vagyunk ha a világ szerént élünk. hogy ha az érzékenység. aroszt kivánság. és a kevelység uralkodik rajtunk., ennél az igazságnál, semmit gyakortáb nem mond az uj testámentum., nagyob része pedig a keresztényeknek. a világ szerént áll., és csak azt keresik., hogy roszt kivánságokat bé tölthessék; tehát⁹⁸⁵ [137b:] nagyob része⁹⁸⁶ közüllök, a veszedelem uttyán jár. ez iránt magunkot meg vakithattuk., de az igazság magában csak meg marad. 10

K Mi tarttya az anyaszent egyházat, anyi sok számu viaskodási között? 15

F. A kristus Jésus, aki azt tarttya, és igazgattya, az anyaszent egy háznak közepette léven. ugyan. azt. vezérel. és segitti szent lelke által. a mint már ezt bővön meg mutattuk.

11 Articulus.⁹⁸⁷

Az Anyaszent egyháznak. hasznairol.

K. Mellyek. az anyaszent egy háznak, hasznai? 20

F. Azok a hasznok. vagy közönségesen az egész anyaszent egy házat tekéntik. vagy különösön. az ő tagjait.

A hasznok mellyek közönségesen az egész anyaszent egy házat tekéntik. ezek., az Edgyeség. szenttség. közönséges, Apostoli.

A hasznok mellyek különösön az ő tagjait tekéntik, azok. vagy ezen 25 életre, vagy a más életre valok.

Azok, mellyek. ez életre valok., a szenteknek edgyeségit, és bünöknek bocsánattyát illetik.

Azok, mellyek a más életre. valok, a dicsőséges fel támadást. és az örök életet illetik. már azt meg⁹⁸⁸ [138a:] magyaráztuk. hogy. mi légyen 30 a szenteknek egyessége. a többit is meg magyarázunk.

El fogjuk kezdeni a bünöknek bocsánattyán, amely ezen életet tekin-

⁹⁸⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

⁹⁸⁶ nagyok része [nagyob része helyett.]

⁹⁸⁷ 11 Articulus. 12 [A 12-es számot utólag írta be. Vö. még a 982., 994., 1016., 1038., 1049., 1055. sz. jegyz. is.]

⁹⁸⁸ [A lap alján órszók: magyaráztuk. hogy]

ti. és minek. előtte. szölylyunk a feltámadásról.⁹⁸⁹ és az örök életről. meg fogjuk magyarázni. azt. amit arról tudunk. hogy mi⁹⁹⁰ fog következni közönségesen az anyaszent egy házal. és különösön⁹⁹¹ minden emberel. minek előtte mindenek bé tellyesedgyenek., a mely atesteknek fel táma-
15 dások előtt lesz meg.

K Az anyaszent egyháznak mindenik tagja. különösön nem részesülé. azokban a hasznokban, melyek az anyaszent egy házat tekintik közönségesen.?

F. Mindenik tagg részesül. azokban ahasznokban,⁹⁹² de nem egé-
10 szen., hanem valamely resziben

Magyarázat

Mindnyájan a hivek. az anyaszent egyháznak egyeségéhez tartoznak, amint már azt meg mondtuk, de csak egyedül. atest nem veszheti el sohas azt az egyeséget., különösön a tagok attól el szakadhatnak,
15 hasonlot mondhatunk az anyaszent egyháznak szenttséges voltáról., az anyaszent egy háznak minden tagjai a szenttségre hivatattak., de mindnyájan nem szentek., és akik azok, abbol le eshetnek. csak éppen az anyaszent egyháznak teste. nem éshetik soha. té⁹⁹³[138b:]velygésben. ezek olyan hasznok. a melyekben mindenik tagg részesül. de valójá-
20 ban. és maradandó képen., azok csak az anyaszent egyháznak testét illetik. amint már azt meg bizonyítottuk ide fellyeb.

12 Articulus.⁹⁹⁴

Hogy a bünöknek bocsánattya legelső út. amellyek által:
részesülünk, az Anyaszent egyháznak hasznaiban.

K. Micsoda modokkal részesülünk mi az anyaszent egyháznak hasznaiban.?

F. A bünök bocsánattjának modgyával, mely igen nagy haszna az
25 anyaszent egyháznak.

⁹⁸⁹ feltámadásról. [t-d-ből javítva.]

⁹⁹⁰ hogy mi <köv> fog <közönségesen az> következni közönségesen

⁹⁹¹ különösön [ön - beszúrás.]

⁹⁹² ahasznokban <valamely resziben.> de nem egészen., hanem valamely resziben [hanem valamely resziben - utólagos beírás a mondat végére, nyilván a törléssel egyidőben, de a kézirat keletkezésénél később.]

⁹⁹³ [A lap alján tollpróbászertű tollvonások.]

⁹⁹⁴ 12 Articulus. 13 [A 13-as számot utólag írta be. Vö. még 982., 987., 1016., 1038., 1049., 1055. sz. jegyz. is.]

Magyarázat.

Mi mindnyájan az Isten haragjában születünk, az ördögnek rabságában. midőn pedig akristus akereszténységre hiv bennünket., akkor nem talál egyebet mi bennünk a vételnél. és a meg romlotságnál, nem is lehetnénk tehát igazak, se⁹⁹⁵ az anyaszent egy háznak tagjai, az Istennek fiai, se akristusnak attyafiai, hogy ha nem vennők büneinknek bocsánattját., *a bűnnek bocsánattját az ő neve által veszik mindnyájan kik ő benne hisznek* act. 10. 43. 5

Az Isten leg először a bűnnek bocsánattját a keresztségnek szenttségében adgya meg, szent pál mondása szerint *akristus meg szentelte az anyaszent egy házát; meg tisztítván viznek [139a:] feredőjével. az igének általa.* eph. 5. 26.⁹⁹⁶ 10

De mint hogy az Isten szabad ajándékival., meg bocsáthatta a vétet. csak magától., és a keresztségnek külső fel vétele előtt is, ugyan így is cselekeszik azokkal. kik martyrumságot szenvednek keresztségek előtt., vagy akik. meg hálnak. erős kívánsággal kívánván. meg kereszttetelni.. abűnnek bocsánattját akár mely formában. engedgye meg az Isten. de attelységgel szükséges., *A kristus ő magat adta érettünk, hogy meg valtana minden hamiságtól, és tisztittana magának kivált képen való népet. jó cselekedetekre igyekezőt.* tit. 2. 14.⁹⁹⁷ 15 20

A bűnnek bocsánattja maga az a nagy haszna az anyaszent egy háznak., mivel csak egyedül az anyaszent egy háznak adta a kristus azt a hatalmat., hogy meg bocsáthassa a vétkeket, és csak az anyaszent egy házban lehet abűnnek bocsánattját venni., mivel az anyaszent egy házban kívül nincsen üdvesség. és azok a kik az ő kebelében nintsenek. 25 bűnök bocsánattját nem vehetik. ha tsak tagjaivá nem lesznek⁹⁹⁸

K Honnan tudgyuk mi azt hogy a kristus⁹⁹⁹ hatalmat adot az anyaszent egy háznak, abűnnek bocsátására?¹⁰⁰⁰

F A kristusnak maga szavaiból., aki hatalmat adot az anyaszent egy házának a szenttségeknek szolgaltatására., a mellyek által. azt tudgyuk. 30 akristustól, és az apostoloktól, hogy a bűnök meg bocsátatnak, még erről bővebben fogunk szollani ezután.

K Hogy tudgyuk mi azt hogy csak az anyaszent egyházat illeti ez a hatalom?

⁹⁹⁵ se [Beszúrás.]

⁹⁹⁶ eph. 5. 26. [A 6-os számjegy javítva.]

⁹⁹⁷ [Utána későbbi beírás: *héja vagyon*: első *a-n*-ből javítva.]

⁹⁹⁸ és azok[...]nem lesznek [Ezt a mondatot Mikes utólag írta a szöveghez, a sor végére és a sorközbe.]

⁹⁹⁹ a kristus <szab> hatalmat adot

¹⁰⁰⁰ bocsátására? [Első *a-o*-ból javítva.]

F Azt tudjuk, hogy a krisztus az anyaszent egy háznak adta¹⁰⁰¹ [139b:] ezt a hatalmat. ezen kívül, a senkinek nem adatott. s. aug.¹⁰⁰² manua. ad laur Cap 64. lib 1.

5 K. De nincsené a meg írva., hogy csak az Isten bocsátta meg a bünököt?

F. Mikor az anyaszent egy ház bocsátta meg a bünököt. akkor mindenkor az Isten bocsátta meg, mivel az anyaszent egy ház., az ő nevével munkálodik. az Isten ministeri vagyunk..¹⁰⁰³ mondgya szent pál. és az ő helyit tarttyuk. eph. 6 20.

10 K Mind azoknak., kik az anyaszent egyház tagjai: vagyoné hatalmok a bünt meg bocsátani?

F Nincsen. mivel csak egyedül. az apostoloknak adta a krisztus ezt a hatalmat, az apostolok a püspökökkel¹⁰⁰⁴ közlötték. és a püspökök apapokal.¹⁰⁰⁵

15 K. Az olyan papoknak, kik halálos vétékben vannak., vagyoné hatalmok a bünt meg bocsátani,¹⁰⁰⁶ mivel ökk is. bűnben vannak.?

F Igen is; és az anyaszent egy ház. Condemnálá a donatistákat,¹⁰⁰⁷ a 4 dik saeculumban, kik ezel ellenkezőt tanítottanak.

K. Miképpen bocsátják meg a papok. a vétéket?

20 F. A keresztség, és a több szentségeknek ki szolgáltatásában. a mely szentségekhez. a bűnnek bocsánattya, vagyon ragasztva.¹⁰⁰⁸

K. szükségesé. az anyaszent egyháznak szolgálaihoz folyamodni. hogy akár minémü vétéknek bocsánattyaát vehessék?

F. szükséges az eredendő, és a halálos vétékért. de nem a bocsánando vétékért., mert bocsánatot nyerhetnek a bocsánando. vétékért. az imádság, az áldozat.,¹⁰⁰⁹ abójt, a töredelmeség., és a jó cselekedetek által. [140a:]

K Mit értesz azon, a midön azt mondod. hogy a bünök meg bocsátattak?

30 F. Azt értem,¹⁰¹⁰ hogy azok meg bocsátattak, és el töröltettek.

¹⁰⁰¹ [A lap alján utólagos beírás: *heja van* és tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁰² s. aug. <ad> manua. ad [Törlés a sor végén; a latin utalás végére beírva: *heja va*]

¹⁰⁰³ vagyunk.. [n – valószínűleg megkezdett k-ból javítva.]

¹⁰⁰⁴ a püskökel [Elírás.]

¹⁰⁰⁵ [Utána beírás: *heja vagyon*]

¹⁰⁰⁶ meg bocsátani, <v>mivel ~

¹⁰⁰⁷ a donatistákat, <kik.> a 4 dik saeculumban, kik

¹⁰⁰⁸ [Utána beírás: *héja*]

¹⁰⁰⁹ az áldozat., [l-d-ből javítva.]

¹⁰¹⁰ Azt értem, <azon,> hogy

Magyarázat

Cálvinus azt mérte tanítani. hogy a mikor az Isten avétket meg bocsátta., egyebet nem cselekszik¹⁰¹¹ hanem hogy azokat vétkül nem tulajdonítja., ámbár azok a vétkek fent legyenek is. de az Isten azokat meg nem bünteti. 5

De az Anyaszent egyház. mindenkor azt hitte szent pálal. hogy az Isten azért nem tulajdonítja. nekünk a vétkeket,¹⁰¹² a midön azokat meg bocsátta, mert azokat valóságal. el törli., ugy hogy azok nincsenek fent azö szemei előtt, és hogy ha azokat meg nem bünteti azután. azért vagyon. mert azok már nincsenek, mivel *micsoda. részesülés lehet.* 10 mondgya szent pál. *a hamiság. és az igasság¹⁰¹³ között. ami sziveink a kereszttség által. az szent lélek templomivá lesznek.. akristus azokban lakozik* miképpen lakoznék tehát. akristus. és az ő szent lelke. olyan szivekben, a melyekben a vétkek lakozik., az igaz tehát, hogy az Isten nem azért az okért. nem tulajdonítja nekünk a meg bocsátót vétkeket, 15 mert azok el vannak rejtve. és fedezve. hanem. azért. hogy azok el vannak törölve. és nincsenek fent azután.¹⁰¹⁴ s. aug. serm 2. supr. ps. 31. num. 9. [140b:]

K. A mi érdemkért bocsáttatnaké meg a mi vétkeink?

F. A kristus érdemlette meg egyedül. halála által büneinknek bocsátatnyát, mi magunktol semmit nem érdemlünk. és mindenért, a kristusnak tartozunk,

K. A bűnnek bocsánattya. micsoda változást. cselekszik mi bennünk?

F. A szent lélek sziveinkben jö lakni, és bennünket az Isten fiaivá,²⁵ és a kristusnak örökös tarsaivá tészen. rom 8. 17. Conc. trid. sess. 6. de justification. Cap 7.

K. A midön egy szer a bűnnek bocsánattját. vettük, vagyoné még szükségünk. azután is arra a kegyelemre.?

F. Igen is vagyon. mind addig a még élünk. mert a mi gyarloságunk³⁰ minden nap sok számu vétkekben ejt bennünket., a melyekért szükségünk vagyon arra. hogy az Isten nekünk meg bocsásson, ugyan ezért

¹⁰¹¹ nem cselekszik <hogy> hanem hogy

¹⁰¹² a vétkeket, [Szóvégi t-k-ből javítva.]

¹⁰¹³ igasság [Első s (hosszú f) z-ből javítva.]

¹⁰¹⁴ azután. <rom. 8. 9. 17. Conc trid. sess. 6. de justificatione Cap. 7.> [A törölt utalás helye 4 bekezdéssel hátrább van;] s. aug. serm 2. supr ps. 31. num. 9. [A lap alján beírás: *szoly* és tollpróbaszerű tollvonások.]

kel néki minden nap mondani, *bocsásd meg a mi vétkeinket. miképpen mi is meg bocsátunk ellenünk vétetteknek.*¹⁰¹⁵

Mind ezeket bővebben meg fogjuk magyarázni. a midőn a szentségekről fogunk szollani.

13. Articulus.¹⁰¹⁶

Hogy a hivek közül. mindenikének.. min kel által menni, minek előtte az örök életet el érje. és leg először a halálról., mely közönséges minden emberekel.

5 K Micsoda. a halál.?

F A léleknek. a testtől valo meg válása, a mely büntetést lehetetlen el kerülni, a vétectől fogvást. s.aug serm. 2. supr ps. 48. num. 2.[141a:]

Azt mondam. hogy a vétectől fogvást., mivel az ember nem ugy¹⁰¹⁷ teremtett volt hogy meg halyon. és a halál az olta lett el kerülhetetlen-

10 né. a miolta a vétek meg rontotta a természetet.¹⁰¹⁸ rom. 6. 23.

K. Micsoda gondolatall kel lennünk a halálról?

F. Azt tudgyuk hogy minden bizonyal. mindenikünknek meg kel halni. azt pedig nem. tudgyuk. hogy mikor, mi formában, vagy talám hirtelenül történik., azt is tudgyuk hogy csak egy szer halunk meg., és

15 a mely halál nem keresztényi; azt nem lehet helyre hozni. mivel ahalálon áll.¹⁰¹⁹ az örökké valo boldogság. vagy az örökké valo kárhozat, szükséges tehát. valójában készülnünk ahoz a rettentő. szem pillantás-hoz. de idején kel ahoz készülni, mert ámbár bizonyosan tudnok is hogy nem történik hirtelenségel., de azt minden nap láttyuk. hogy a betegség.

20 nem engedi ahoz ugy készülni a mint kellene., az öregségre halasztani a készületet. a bizonytalan idő. az Isten is akor el hagyhatná az embert¹⁰²⁰ s. aug. supr ps. 38. num. 19.

K Miképpen kel a halálhoz készülni?

F. Meg kel valójában visgálni alélek üsmeretet, el kel rendelni mind

25 a lelki, mind a világi dolgokot, és valóságos keresztényi életet kell élni.

K. Edgy valóságos kereszténynek irtoztatoé ahalál?

F. De sőt még kívánatosnak kellene néki lenni, hogy ha a kereszté-

¹⁰¹⁵ [Utána beírás: *hejávan*]

¹⁰¹⁶ 13. Articulus. 14 [A 14-et utólag írta hozzá, világosabb tintával; vö. még 982., 987., 994., 1038., 1049., 1055. sz. jegy. is.]

¹⁰¹⁷ ugy [Beszúrás a sor elején;] teremtett volt <azért> hogy [<azért> beszúrás.]

¹⁰¹⁸ a természetet. <s. aug. supr. ps. 38. num. 19.> rom.6.23.

¹⁰¹⁹ áll. <v> az örökké valo

¹⁰²⁰ az Isten is akor el hagyhatná az embert [Utólag írta be Mikes a latin utalás után üresen maradt helyre, sötétebb tintával.]

nyek úgy élnének a mint kellene élniük,¹⁰²¹ és ha csak a mostani életet tekintenék, szent pál szerént. legg nyomorultabbak volnának minde- neknl.; öröme kel hát¹⁰²² [141b:] nékik azt az orát tekinteni. amely végit veti nyomorúságoknak., bé vivén őket abban aboldogságban. a melynek reménségiben áll minden vigasztalások e földön. I cor. 15. 5
19.

K Nem csak egyedül. az apostolokra., és a helyekben lévő egyházi szolgálókra kellé érteni. szent pálnak ezt a mondását., hogy mindennél nyomorultabbak volnánk, hogy ha csak. a mostani életet tekéntenők?

F. Azt lehet érteni minden keresztényekre., mert minden valaki keresztényi életet akar élni, annak minden világi kívánságokat el kel hadni. és csak Istenért kel élni, magának ellene kel mondani, ellene kel állani arosz kívánságoknak, szokásoknak., meg kel győzni az akadályokat. a melyek minden felől támadnak, el kel szenvedni az emberek üldöztetéseket. gyűlölségeket. csufságokat., káromlásokat, gyalázatyokat., erőszakoskodásokat, meg kel magát alázni. és mindent el szenvedni. inkább, hogy sem mint igasságtalanságban élni, mind ez igen nehéz a természetnek. de mint hogy más boldogab életet remél., az a reménség meg segitti és meg vigasztallya¹⁰²³ avasóságos keresztényt. mert másként nyomorult volna, és leg nyomorultab az emberek közöt. 20

szent Agoston nagy bölcsen mondgya, hogy az aki nem ohajtja. az más életben valo boldogságot., és aki ezen életnek boldogságában veti bizodalját, a kárhozatos állapotban vagyon.¹⁰²⁴ ez a mondás meg egyezik. az ábrahám rosz gazdagnak valo mondásával: s. aug. supr ps. 148. num. 4. luk. 16. 25. 25

K Rosz kereszténynek kellé tartani az ollyat a ki fél a haláltól? [142a:]

F. Azért félni ahaláltól. hogy el választ. e földön levő javainktól. és gyönyörüséginktől, amellyekkel élnénk.¹⁰²⁵ örökké ha lehetne. e közön- séges, de igen¹⁰²⁶ meg romlott gondolat., de a természetnek¹⁰²⁷ gyarló- ságabol félni ahaláltól., arra a kristus kívánt példát mutatni vigasztalá- sunkra. szabad ahaláltól félni azért, hogy ami büneinket meg tekintvén. bizonytalanok vagyunk holtunk után valo állapotunkrol., de mind

¹⁰²¹ kellene <k>élniük, és ha csak a mostani [a névelő – e-ből jav.]

¹⁰²² [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰²³ vigasztallya [A g helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

¹⁰²⁴ vagyon. <s. aug.> ez [Törlés a sor elején.]

¹⁰²⁵ élnénk. [Második n–megkezdett k-ból javítva.] <ha> örökké ha

¹⁰²⁶ igen [g–n-ből javítva;] meg romlott gondolat., [gondolat., – főlé beírt egy keresztet, mely a lap tetejére írt, kereszttel jelölt heja vagyon beírásra utal.]

¹⁰²⁷ a természetnek <gyeng> gyarlóságabol

azon által. a hittel. és az Istenben való bizodalomal. erősítsük meg magunkot; az Istent meg bántanok, hogy ha alázatoságal,¹⁰²⁸ penitencia tarto lélekel, és áldozatul nem vennök tőle a halált.¹⁰²⁹ st aug. serm 306. n. 4. de diversis

5 K. kicsodák azok. akiknek leg irtoztatobnak tettzik ahalál?

F. Azok. akik véteekben éltenek, és penitentiát nem tartottak, kik világot mindenkor szerették. kik a földhöz ragaszkodtak. és azal meg elégednek, nehéz azt el hadni amit szeretünk, de ketelenek leszünk akor azt el hagyni. és azt olyan állapotban. a melyben minden irtoztatonak

10 láttzik. st. aug. serm. I supr ps. 36. n. 1.¹⁰³⁰

K Mit kel cselekedni hogy el kerülhessük ezt a rettegést?

F Borullyunk idején az Isten irgalmoságanak lábaihoz penitentiát¹⁰³¹ kel tartani., valóságal kel munkálodni azon hogy el lehesen kerülni azt a nyomorúságot, amellyel fenyegeti Isten a hamisakat,¹⁰³² ezekel a szokal.,

Hiitalak, és nem akartátok, ki terjesztetem kezemet., és nem volt a ki nézné. meg utáltátok minden tanácsomat. és dorgálásimat el henlyeltetek. én is nevetek ati vesze-¹⁰³³[142b:]delmeteken, és meg csufollak. midön rajtatok történik a mitől féltetek, midön reátok rohan hirtelen¹⁰³⁴

20 *anyomorúság. és a veszedelem mint a szélvész érkezik. midön reátok¹⁰³⁵ jó aháboruság., és a szorongatás; akkor segítségül hinak engem, és meg nem halgatom, reggel fel kelnek, és meg nem találnek engem. azért hogy gyüölték az oktatást. és azur félelmet bé nem vették és nem engediek tanácsomnak, és rágalmazták minden feddésemet. azokáért az ő élettyek¹⁰³⁶ gyümölcsit fogják enni. és az ő tanácsokal meg elégitetnek. prov. 1. 24.*

Azt el hihettyük.¹⁰³⁶ hogy eza fenyegető jövendülés. minden nap bé tellyesedik¹⁰³⁷ sok számu keresztényeken., de jaj annak a ki erről nem gondolkodik. vagy magát meg nem jobbittya.

K. Miért akarta Isten. hogy a mi utolsó oránk bizonytalan lenne?

30 F Azért hogy mindenik orát ugy tekéntsük. mint utolsó oránkot., és hogy az illyen gondolat bennünk vigyázásban tartson. s. aug. serm. 2. supr. ps. 34. num. 14.

¹⁰²⁸ alázatoságal, <er> penitencia tarto [Törlés a sor végén.]

¹⁰²⁹ [Utána beírta: heja.; majd folytatólag, szintén utólag írta be a latin utalást.]

¹⁰³⁰ [A latin utalást utólag írta be Mikes a sor végére és a sorközbe.]

¹⁰³¹ penitentiát <ke> kel

¹⁰³² a hamisakat, [k-g-ből javítva.]

¹⁰³³ [A lap alján tollpróbászzerű tollvonások.]

¹⁰³⁴ hirtelen [l-n-ből javítva.]

¹⁰³⁵ reátok [Ékezethiba.] jó aháboruság.,

¹⁰³⁶ el hihettyük. <e> hogy eza

¹⁰³⁷ bé tellyesedik <sz> sok számu

14. Articulus.¹⁰³⁸

A különösön valo Itéletről.

K Hová léssen alélek. minek utánna atestből ki mégyen?

F. A kristus itélő szeke eleiben mégyen. hogy ót számot adgyon. jó, vagy gonosz cselekedeteiről. ez a szám vétel pedig nagy igasságal. és szorgalmatoságal mégyen végben. mivel [143a:] akristus azt mondgya. hogy az emberek számot adnak az utolsó napon. leg kisebbik¹⁰³⁹ 5 haszontalan szavokrol is. matth. 12. 36.

K. Miről kel az embereknek számot adni midőn az Isten eleiben mennek?

F. A vétekről melyet cselekedtek. gondolattal, szoval, tselekedetel. vagy el mulatassal., a rosz példáról melyet adtanak, a mások vétkiről 10 melyekben részesültek, egy szoval minden féle hivatalokrol. és kötelességokről; mert mind ezek meg lesznek fontolva a sanctuáriumbéli mérték szerént. 2. Cor. 5. 10. apoc. 20. 12. 13.

K Micsoda féle szabot rend szerént. vizsgáltnak meg az emberek cselekedeti? 15

F. Nem az emberek. szokások. tartások. és példajok szerént. hanem az örökös igazság szerént ítéltetnek meg, az Isten ígéje szerént, a kristus Évangyeliuma szerént., ez az ítéletnek szabot rende. ki ki vizsgállya meg. ha¹⁰⁴⁰ az élete meg egyeziké ezzel a rendel. joan 12. 48.

K. kicsoda léssen az itélő bíró? 20

F. A kristus Jésus., akinek az Atya. hatalmat adot az itélésre., és aki halála és fel támadása által. biroja lett az élőknek, és a holtaknak.. joan. 5. 22.

K. Mitől kel leg inkább rettegni abünösnek, hameg tekénti azt az utolsó napot. 25

F 1 Attol hogy micsoda szorgalmatoságal kel számot adni leg kisebbről is, 2 a Bironak világos és igasságos voltától, 3. attol. hogy az a bíró akoron irgalmaság nélkül leszen,¹⁰⁴¹ [143b:] 4. attol a gyalázattól. a melyben léssen akoron a bünös, minden segítség,¹⁰⁴² menttség. és vizsgálás nélkül, terhelve lévén vétkekel., haszontalanul gondolkodván. mind azokrol, a mellyeket el mulatott. az üdveség el nyeresére., és 30

¹⁰³⁸ 14. Articulus. 15 [A 15-öt utólag írta hozzá, világosabb tintával; vö. a 982., 987., 994., 1016., 1049., 1055. sz. jegyz. is.]

¹⁰³⁹ leg kisebbik <sz>haszontalan szavokrol

¹⁰⁴⁰ ha [Beszúrás.]

¹⁰⁴¹ [A lap alján egy tollpróbaszerű tollvonás.]

¹⁰⁴² segítség, [A *tt* utáni *s-e*-ből vagy *c*-ből javítva.]

attól, hogy micsoda bizonytalan az az ora, amelyben arra az irtoztato itéletre kel el menni. st aug. serm. 96. de tempore.¹⁰⁴³

K Mit kel cselekedni, hogy ezeket a nyomorúságokat el lehesen kerülni?

- 5 F 1. Most kel magunkot meg itélni, hogy meg előzhessük akristus kemény itéletit, 2 meg kel engesztelnünk. a Birót. penitentzia tartásunkal. és köny hullatásinkal, 3. szerezők meg magunknak. a jó lelki üsméretnek bekeségit, és vigasztalását., akár mely nehezen tegyünk is szert arra., 4.¹⁰⁴⁴ tarttsuk készen mindenkor magunkot, erre valo
- 10 nézve: vigyázunk, és mindenkor imádkozunk, a kristus hagyása szerint. 1 Cor. 11. 41. s. aug.¹⁰⁴⁵ serm 47. supr ps. 37. v. 16. luk. 21. 36.

K Az itélet napja. irtoztatoé. az igaz lelkeknek.?

- F Még az igazaknak is kel félni attól anaptol. mert senki nem tudgya ha szeretetre. vagy haragra méltóé.¹⁰⁴⁶ eccles. 9. 1. hogy ha az Isten
- 15 irgalmaság. nem bálnék velünk, senki meg nem álhatna az ő szine előtt., de az igazakban ez a félelem elegyes bizodalomal. és vigasztalásal. és némelylekben örömmel. s. hier. Cap. 6. supr. ps. 100. n. 2.

K. Míhez támaszttyák az igaz lelkek. az ő bizodalmakot, és vigasztalásokat.?**[144a:]**

- 20 F. Az Isten irgalmaságához., a kristus érdemeihez, az ő igéretihez, és¹⁰⁴⁷ a magok tiszta lelkek üsméretihez. 1 cor. 4. 45¹⁰⁴⁸

15 Articulus.¹⁰⁴⁹

Hogy micsoda állapotban léznek a lelkek a különösön valo itélet után.

K. Hová lesznek. a lelkek. akülönösön valo itélet után?

- F Némelylek a Paradicsomban. némelylek a purgátoriumban. némelylek a pokolban mennek., mind ezekről bővebben fogunk ezutan
- 25 szollani

K Micsoda lelkek mennek paradicsomba.?

- F Az olyanok kik meg tartották., vagy is helyre hozták, kereszttsé-

¹⁰⁴³ [A latin utalást utólag írta be, sötétebb tintával.]

¹⁰⁴⁴ 4. [Beszúrás.]

¹⁰⁴⁵ s. aug. <su> serm 47. supr [47. – beszúrás.]

¹⁰⁴⁶ méltóé <Eccles. 9> eccles. 9. 1. [Törlés a sor végén.]

¹⁰⁴⁷ és [Beszúrás.]

¹⁰⁴⁸ [A fejezet végére, a sor alá beírta: *it egy kérdés heja*]

¹⁰⁴⁹ 15 Articulus. 16 [A 16-ot utólag írta hozzá; vö. a 982., 987., 994., 1016., 1038., 1055. sz. jegyz. is.]

geknek ártatlanságát, annyira hogy még bocsánandó vétekben sem holtak meg.

K Micsoda lelkek mennek purgátoriumba?

F Az olyanok a kik meg nem tisztítottak bocsánando bünökből. halálok előtt, vagy az Isten igasságának teljeséget eleget nem tehettek

K. Micsoda lelkek mennek pokolba?

F Az olyanok. akik halálos vétekben halnak meg.

K Hová leszen atest, azután hogy a lélek ki megyen belőlle?

F Meg rohdad a földben, és porrá lesz. a fel támadásnak napjáig. De az Isten némelykor különösön valo kegyelmé-¹⁰⁵⁰[144b:]ből. meg oltalmazza némely szenteknek testeket arodhadástol., hogy nagyob fenyeséget¹⁰⁵¹ nyilatkoztassa ki szentségeket. erről. elég példa vagyon.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy mindenik embernek lelke halála után. mindgyárt meg büntettetik. vagy meg jutalmaztatik. még világ vége előtt?

F Azt a szent írásból, a traditioból, és az anyaszent egy ház. végezé-séből tudgyuk., a szent írás erről bizonyosgot ad. a rosz gazdag. és a szegény lázár példájában. luk. 23. 43.

K Mennyi ideig maradnak alelkek a purgátoriumba.

F. A szent írás, se atraditio erről bizonyost nem tanyit. se az anya-szent egyház erről nem végezet., hanem azt el gondolhattgyuk. hogy őtt fognak maradni mind addig. még eleget nem tesznek az Isten igasságá-nak.

K. Mennyi ideig kel tartani a purgátoriumnak?

F A kristus utolsó el jövetelég. és nem tovább. s. aug. de civ Dei libr 25 21. Cap. 1. et 16.

K. A viaskodo, és a szenvedő Anyaszent egy ház. nem fog tehát örökösön tartani.?

F Igen is nem. hanem csak világ végi-ig tart.

K. A gyözedelmes¹⁰⁵² anyaszent egy ház. meddig fog tartani?

F Mostanában. gyülekezik esze. és annak atársaságnak¹⁰⁵³ száma akor telik bé. a midön a földön, és a purgátoriumban lévő anyaszent egy háznak vége lesz. akoron [145a:] a gyözedelmes anyaszent egy-ház. egyedül fog tartani örökké.

K A gyözedelmes anyaszent egyháznak száma eléb miért nem telik bé, hanem mikor vége lesz a földön, és a purgátoriumban lévő anyaszent egyháznak?

¹⁰⁵⁰ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁵¹ nagyob fenyeséget <ki> nyilatkoztassa ki

¹⁰⁵² gyözedelmes [ed helyén szétfutott a tinta, amiatt a d szárát újra leírta; ed-od-ból javítva?]

¹⁰⁵³ atársaságnak <sza> száma [Törlés a sor elején.]

F Azért, mert agyőzedelmes anyaszent egyház¹⁰⁵⁴ társaságának száma hogy egész lehesen., és aboldogsága tellyes, szükséges hogy a választattak, kik eföldön. vagy apurgátoriumban vannak, mindnyájan aparadicsomban mennyenek, és hogy a testek. a boldog lelkekkel meg
5 egyesülvén, azok is részesülhessenek a boldogságban., mind ezeknek világ végekor kell meg lenni.

16 *Articulus*¹⁰⁵⁵

A világ. végiről. az Anti kristusrol., Illyés. és Enoch
el jöветеlekről. a sidok meg térésekről..

K. A világnak mikor leszén vége?

F Azt az időt nem tudhatni., hanem azt tudgyuk, hogy az égnek. és a földnek el kel mulni. ujj égg. és ujj föld leszén helyében., a hol fognak
10 lakni aboldogok

K világ végekor micsoda állapotok fognak törtenni?

F Leg inkább ezek vannak meg jövendőlvé., ugy mint. 1. a hadakozások., dög halálok., éhségek, nagy föld indulások, azidő járásának meg bomlása. 2. a keresztények között. a szeretett meg kezd hülni. 3. az
15 Evangyélium az egész földön fog pré-¹⁰⁵⁶[145b:]dikaltatni. 4. az anti kristus el fog jöni., 5. Illyes. és Enoch a földre¹⁰⁵⁷ visza jönek., 6. a sidok meg térnek..

K A szent irás mit tanit nekünk az antikristusról?

F Hogy gonosz és hatalmas ember lészén, ellene fog állani ajonak,
20 de leg inkább a kristusnak, 2. thes. 2. 3.

2. hogy Isten gyanánt fogja magát imádtatni. 2 thes. 2. 4.

3. hogy soha nagyob üldözés nem volt az anyaszent egyház ellen. mint a mellyet ő fog támasztani., és hogy sok számu keresztények hozája hodolnak. 2 thes. 2. 9: s. aug. supr. ps. 9. num. 27.

25 4. hogy hamis csudákat fog tenni, a mellyeket sokakat el áltatt.

5. A szent atyák azt mondgyák. hogy valamit Daniel meg jövendőlt volt Antiochusrol, hogy a jerusalemben lévő minden kori áldozatot el fogja törölni, hogy azt az antikristusra kel érteni. aki is azon lészén. hogy el töröllye az uj törvény béli áldozatot, mindenüt valahol fog
30 uralkodni.

6. Hogy az antikristusnak üldözése. nem fog sokáig tartani, a szent

¹⁰⁵⁴ egyház<nak>társaságának

¹⁰⁵⁵ 16 Articulus 17 [A 17-et utólag írta hozzá; vö. a 982., 987., 994., 1016., 1038., 1049. sz. jegyz. is.]

¹⁰⁵⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁵⁷ [Sor végén:] a [új sor elején:] a földre

írásból lehet által látni. hogy csak negyed fél esztendeig fog tartani.
apoc. 20.

7. hogy a kristus. ezt az Istentelent meg emeszi. az ő szájának
lelkével; és az ő dicsőséges el jövele által el törli.¹⁰⁵⁸ 2 thes. 2. 3. 8:

8. hogy az antikristus el jövele előtt. nagy támadás leszen az
anyaszent egy ház ellen. és sokan meg tagadgyák a hitet. 2. thes. 2. 3.
8.

9 Hogy az antikristus világ vége előtt. egy kevés idővel fog el jöni.,
és azután. minek utánna. az Évangélium [146a:] az egész világon
prédikáltatott volna. 2. thes. 2. 2. 8. 10

K Bizonyosé a. hogy még az antikristus elnem jött?

F. Ennek a szonak antikristus. két magyarázattya vagyon. az edgyik
közönséges, a másik különös, közönségesen azokat hiják antikristusok-
nak, kik a kristus ellen tamadnak ezen értelem szerént a szent írás. az
eretnekeket antikristusoknak nevezi., tehát ezen értelem szerént eljött. 15
1. joan. 2. 18.

De ha az antikristuson azt a gonoszat érttyük., aki az utolsó üldözést
fogja támasztani, abizonyos hogy még elnem jött. könnyű is meg felelni
az eretnekeknek., kik nagy káromlásal apápát anti kristusnak nevezik.

Először. nem lehet nekik az a káromlo gondolattya. hogy ha azt
fel nem teszik., hogy a közönséges anyaszent egy ház annyira meg
romlott., hogy az ő látható feje., a kivel minden koron egy volt. akristus
ellen támadot volna.,¹⁰⁵⁹ az ilyen gondolat pedig tellyeséggel akristus
ellen volna., aki azt ígerte az anyaszent egy háznak., hogy mindenkor
véle leszen. az igazságnak lelke azt soha el nem hadgya, és apokolnak 25
kapui az ellen győzedelmet nem vésznek, a tehát az antikristus, aki
akristusnak beszédi ellen tanyit.

2 tsak kevés értelemmel is által lehet látni, hogy csak esztelen vakság-
bol lehet apápának tulajdonítani. azt. a mi az antikristusra illik.¹⁰⁶⁰
[146b:]

3. A leg okosabbak a protestánsok között. meg vallyák azt. hogy 30
azok kik apápát. antikristusnak hívják. ók nélkül hívják. Grotius.
dissert. supr anti¹⁰⁶¹ Chris. 3 vol.

K Bizonyosé a. hogy még Illyés, és Enoch el fognak jöni?

F Azt, a szent írásból. és atráditiból tudgyuk. ugyan azért is ragad-
tattak el a földről életben. 35

K Illyés. és Enoch miért fognak el jöni?

¹⁰⁵⁸ el törli. <2 tess> 2 thess. [Törlés a sor elején.]

¹⁰⁵⁹ volna [Beszúrás sötétebb tintával.]

¹⁰⁶⁰ illik. <Grotius. disserta. supr. antikrist. 3. vol.> [A lap alján
tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁶¹ anti <Ckr.> Chris.

F Azért hogy ellene állyanak az antikristusnak, és hogy munkálkodjanak a sidok meg térésen. s. aug. tract. 6. supr. s. joan. lib. 1. de Civitt. Dei. libr. 20. Cap. 29.

K Mint fog vélek bánni az antikristus?

5 F. Meg öleti őket. és tsak hamar azután. meg szégyenítették akristus eljövételével:

K bizonyosé a. hogy a sidok meg térnek világ vége felé?

F. Igen is emeg nagyon irva. mind az Ó. mind az új testamentumban. ose. 3. 5.

10 Mostanában pedig a kristus Jésus haláláért való büntetés. akadályozta őket. a meg térésben. mostanában. mint egy lepedő vagon szemek előtt. hogy ne láthassák. a prophétiáknak bé tellyesedését. de világ végén.. az a lepedő el vétetik szemek elől. és akkor meg látták. hogy hejában vártak más Messiást a kristuson kívül., és akoron meg térnek
15 hozzája. malak 4. 5. 6. [147a:]

17 Articulus

A közönségesen valo fel támadásról. világ végén.

K Mi fog következni világ végén. az antikristus. üldözése., és a sidok meg térések után.?

F. Az Isten parancsolatlyából. az Angyalok szavokat az egész világra el terjesztik. valamint a hangos trombitáknak. szavait; és arra a szora az egész emberi Nemzet fel támad egy szem pillantásban, matth. 24. 31. I Cor 15. 1.

K Mit értesz azon. midőn azt mondd hogy a halottak mind fel támadnak.?

F Azt értem hogy minden embernek lelke a maga testében viszá
25 mégyen.

K Miképpen lehet meg. atestnek fel támadása?

F. Az Isten mindenhatóságával, a ki – is olyan könnyen támaszttya fel a testeket akoporsobol. valamely könnyen teremtette¹⁰⁶² semmiből. I Cor. 15. 42.

30 K. Meg foghattyuké mi azt., hogy miképpen mégyen viszá mindenik lélek. az elébbeni testében., aki-is annyi saeculumoktól fogvást porrá lett.?

F Mi azt igen gyengén foghattyuk meg. de hisszük, mert az Isten azt ki nyilatkoztatta., látunk is valami ha-¹⁰⁶³[147b:]sonlot ahoz a természetben, a buzát hogy el vetik. meg rohdad, és abbol a rohdadásból.

¹⁰⁶² teremtette [Harmadik e-t-ből javítva.]

¹⁰⁶³ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

más nő; ez a példa. noha tellyeségel nem világos. de ebből is meg láthattuk az Istennek mindenhatóságát. a testeknek fel támasztására.

K. A test hasonló állapotban támadé fel, mint a melyben volt halála előtt?

F Ugyan azon test léssen., de más féle állapotban., mivel más léssen. 5
az igazaknak fel támadások, más a gonoszoknak fel támadások I Cor. 15.

K Az igazak mi képpen támadnak fel.?

F. Dicsőséges testben. és mint egy lelki testben. I Cor. 15.

K Micsoda külömbiségei lesznek a dicsőséges testnek? 10

F. A szent Atyák. négy félet tesznek fel., szent pál után. I Cor. 15.
st aug de civ Dei lib 22 C. 21¹⁰⁶⁴

Először. hogy a világos. és fényes léssen. 2. hogy olyan könnyü. és gyors léssen. valamint alélek. 3. hogy olyan subtilis léssen. hogy minden által mehet., valamicsodás volt a kristus teste fel támadása után. 15
aki ahazban bé ment, noha az ajtok bé zárva valának, 4. szenvedhetetlen léssen, az az. hogy semmit nem fog szenvedni, apoc. 21. 4. phil. 3. 21.

K. Mi képpen támadnak fel a gonoszak.?

F Azt el lehet gondolni hogy az ő testek. a vétek miat. olyan 20
nyomoruságos. és irtoztato állapotban léssznek.¹⁰⁶⁵ [148a:] valamely nagy léssen dicsősége. a szentek testeinek

K. Lészené valaki a ki fel ne támadgyon.?

F A bizonyos. hogy minden holtak fel támadnak, de a nem oly bizonyos ha az emberek mindnyájan meg hálnaké; a szent Atyák. ezen 25
meg nem egyeznek., némellyek azt tarttyák. hogy mindnyájan meg hálnak., és hogy azok. kik életben léssznek. a kristus el jöveletekor; meg hálnak, de mindgyárt fel támadnak., mások azt tarttyák., hogy a kik akor életben léssznek. azok meg nem hálnak., hanem egy szempillantásban meg változnak, és az ő testek olyan léssen. mint ha¹⁰⁶⁶ meg 30
holtak. és fel támadtanak volna és hogy az irás ezért mondgya, hogy a kristus az élőknek. és a holtaknak bírája. s. aug. epist 193. ad mercatorem. de civitt. Dei libr. 20. Cap. 20. et 21.¹⁰⁶⁷

K Az Anyaszent egy háznak. minden tagjai dicsőségesen támadnaké 35
fel?

F. Nem, hanem csak azok. kik szentül. holtanak meg, a többi halálok után. már nem tagjai az anyaszent egy háznak. mivel az ördögnek irtoztato társaságában lesznek.

¹⁰⁶⁴ st aug de civ Dei lib 22 C. 21 [Ezt utólag írta be.]

¹⁰⁶⁵ [A lap alján tollpróbaszerű vonások.]

¹⁰⁶⁶ ha [Beszúrás.]

¹⁰⁶⁷ [Utána beírta: *heja vagyon*]

K A lélek fel támadé atestel?

F A léleknek nem szükséges fel támadni. mivel halhatatlan.

K. Az emberek. meg halnaké még a fel támadás után?¹⁰⁶⁸ [148b:]

F. Nem, mert azután. meg halhatatlanok lesznek. és többé. el nem
5 válik. a lélek a testtől.

18. Articulus.

A Kristusnak utolszori eljövételéről. és a közönséges
Itéletről.

K Mi fog történni a fel támadáskor?

F. A nap és ahold meg homályosodnak. a Csillagok helyeket meg
váltakoztatják., az egész természet el romol rettentő zugással., az eget, és
a földet atüz meg emészti, és az emberek meg láttyák¹⁰⁶⁹ a kristust,
10 nagy dicsőségel. és hatalommal le szállani a felhőkben, kisérvén ötet az
szent angyalok, és a szentek., matth. 24. 30. 2 petr. 3.

K Mi követi még ezeket?

F Először. a kristus keresztye meg fog láttzani, mint győzedelmének
jele., matth. 24. 30. s. Chrysost. supr. s. matth.

15 2. A kristus azö itélő székiben fog ülni. hogy meg itéllye az elevenek
és a holtakat. matth. 25. 31.

3. Maga mellé fogja ültetni a szenteket, hogy véle edgyüt itéllyék meg
az ördögököt., és az Istenteleneket, matth. 19. 28. 1 cor. 6. 2. 3.

K Miért akarja a kristus hogy véle edgyüt itéllyenek a szentek.?

20 F. Hogy fel magasztallya dicsőségeket, az ö meg aláztatásoknak
szenvedésiért. [149a:]

2. hogy meg pirullyanak és meg alázttassanak. a hamissak. kik
eföldön. meg vetették a szenteket

3. hogy meg mutassa azzal. hogy a szentek. az ö tagjai. s. aug. de
25 civitt dei libr 20. Cap. 5.

K Mivel minden ember meg itéltetik halála után. aközönséges itélet
tehat haszontalan.?

F Szükséges egy néhány¹⁰⁷⁰ okokra valo nézve

1. Hogy az egész emberi nemzet meg lássa. az Istennek cselekedetit.
30 és hogy nagyob fényeségl. és győzedelemel. tessék¹⁰⁷¹ ki azö rendelé-
se., a mely ellen. oly gyakran káromkodnak a hamissak. sap. 4. s. aug.
de Civitt dei libr 20. Cap 2.

¹⁰⁶⁸ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁶⁹ meg láttyák <le szállani> a kristust,

¹⁰⁷⁰ egy néhány <dolgokra. 1.> okokra valo nézve [Utólagos beírás
a sor végén; új sor elején:] 1. Hogy [...]

¹⁰⁷¹ tessék <meg> ki [ki <meg> fölé írva.]

2. Hogy mindenek előtt válaszsza el a jokat a gonoszoktól.
3. Hogy meg jutalmaztassa., vagy meg büntesse. az embereket., testekben. valamint lelkekben
4. Hogy meg szaporítsa. a szentek dicsőségét. vagy a hamisak szenvedését. kinek. kinek. érdeme szerint.

5

Magyarázat

Vannak olyan vétkek és jó tselekedetek., a melyek csak világ végén tellyesednek bé., és a melyek csak akkor jutalmaztathatnak.,¹⁰⁷² vagy is büntetődhetnek meg. példának okáért. egy Eretnekség kezdő. nem tsak azért abünért vétkes. hogy el szakadot az anyaszent egy háztól. ¹⁰ hanem még részesülni is fog mind azokban a vétkekben., a melyekben estek. vagy esnek világ végi-ig¹⁰⁷³ [149b:] mind azok. kik az ő tanítására, valo nézve. el szakadtak, vagy el szakadnak az anyaszent egyháztól., az ő bünei tehát bé nem telnek, se érdemek szerint. meg nem büntetődhetnek. hanem világ végén. ¹⁵

De meg ellenben egy Apostol. nem tsak azért a jó tselekedetért érdemel jutalmat., a melyet maga cselekedett, de sött még mind azért ajóért is, a melyet¹⁰⁷⁴ cselekedtek, vagy cselekesznek mind azok, akiket meg térittet az urhoz. prédikállása, vagy írása által,¹⁰⁷⁵ vagy az ő tanítvannyi által. világ végi-ig: ²⁰

Ebből a két példából. meg láthatták. hogy micsoda rettentő dolog követi a roszt példát. és abotránkoztatást. és hogy menyire el terjed a jó cselekedet.

K Az ítélő napon mi leszen még más is.?

F. Az Angyalok el választtyák a választattakat.¹⁰⁷⁶ a meg vettettek-²⁵ től, és az el választattakat a krisztus jób keze felől állittták. és a meg vettetteket bal keze felől, akoron¹⁰⁷⁷ akristus ki mondgya az ítéletet mindenik részre.¹⁰⁷⁸

A választattaknak azt mondgya¹⁰⁷⁹ jövetek el én Atyamnak áldoi-

¹⁰⁷² jutalmaztathatnak., [jutalmaztatnak.ból javítva; hat-nak-ból javítva.]

¹⁰⁷³ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁷⁴ a melyet [Első e-l-ből javítva.]

¹⁰⁷⁵ által, <még az ő> [Törlés a sor végén;] <tanítvannyinak> vagy az ő [vagy az ő – a törlés fölé írva a sor elején;] tanítvannyi <is>. által [által <is> fölé írva.]

¹⁰⁷⁶ a válasz<tattakatt.> tattakat.

¹⁰⁷⁷ akoron </.> akristus

¹⁰⁷⁸ részre. <A> [Új bekezdésben:] A

¹⁰⁷⁹ azt mondgya <Jertek> jövetel [Így!] el [jövetel <Jertek> fölé írva.]

tai, birjátok az országot. mely meg készítetett néktek, e világ fundámentumának fel vetése előtt, mert éheztem, és ennem adtatok. szomjuhoztam és innom adtatok. &.

Azután mondgya a bal felől valoknak¹⁰⁸⁰ [150a:]

- 5 Átkozottak mennyetek el töllem az örök tüzre, mely készítetet az ördögnek. és az ő angyalinak,¹⁰⁸¹ mert éheztem, és ennem nem adtatok. szomjuhoztam, és innom nem¹⁰⁸² adtatok., mezitelen voltam, és meg nem ruháztatok. &. akkoron a meg vettetek az örökké való szenvedésre mennek., testben és lélekben. az el választattak pedig test¹⁰ testől, lelkestől mennek apadicsomban, hogy az örökké való bódóságban éllyenek a kristusal. és a szent angyalokat.

19 *Articulus*
Az örök Életről.

K. Micsoda az örök élet.?

F Az olyan boldogság. amelyben élnek a szentek az égben.

K Micsoda nevelkedés nevezi az irás azt a boldog életet?

- 15 F Az Isten, és akristus országának, mennyeknek országának. és abarány menyegzőjének,¹⁰⁸³ alakadalom vendégséginek agyönyörűség patakának. az ur örömeinek,¹⁰⁸⁴

Az Isten. és a kristus országának., mert abban az életben való boldogság a, hogy a kristus Isten. s.' ember lévén, tellyeséger való ura
20 mind azoknak kik az égben vannak., minden örömmel engedelmeskedik néki. a szenteknek. az Istennel, és a kristusal. egy akarattyyok vagyon hebr. 2. 8.

A szenteknek addig tellyes boldogságok nem lészen, valamég akristus egész gyözedelmet nem vészen. minden ellenségein., a mely csak
25 világ végén lesz meg.¹⁰⁸⁵ [150b:]

¹⁰⁸⁰ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁰⁸¹ angyalinak, [i-a-ból javítva.]

¹⁰⁸² nem [Beszúrás:] adtatok., <&.> [törlés a sor végén.]

¹⁰⁸³ menyegzőjének, [j-i-ből javítva.]

¹⁰⁸⁴ alakadalom vendégséginek agyönyörűség patakának. az ur örömeinek, [Ezt a részt utólag írta be Mikes a sor végén üresen maradt helyre és a sorközbe.]

¹⁰⁸⁵ [A lap alján töredékes beírások: *A bal su Istenem mindenem rolanfi susasánna*; elírás és tollpróbaszerű tollvonások. Lorántffy Zsuzsanna neve a fohász kíséretében alább is előfordul a 256b üres levél felső részén; a második szakaszban többször is: 709., 902., 967., 1264. sz. jegyz.]

Mennyeknek országának., mert az égben vagy helyeztetve. ez az ország. és mind¹⁰⁸⁶ azok kik azt lakják. királyok, mivel a kristusnak örökös társai, akoron. magokon., és ateremtett állatokon tellyes birodalmok léssen. sap. 3. 8. apoc. 1. 6.

A Bárány menyegzőjének. mert akkor tellyesedik bé. a szent szövetség. melyet tett akristus az Istennek báránnya, az anyaszent egy házal., ugyan akkor is egyesülnek meg a szentek a kristusál, ugy., hogy mind edgyek lesznek véle. joan. 17. 23.¹⁰⁸⁷

K Miben áll. amás életnek boldogsága?

F. Mi azt ki nem mondhattuk., mert azt meg kellene próbálni. hogy 10 arrol lehetne szollani. hanem azt tudgyuk. hogy soha a szem nem látot, se afül nem hallot. és soha az embereknek szivekben nem ment., a mit az Isten készített. az ötet szeretőknek. 1 Cor 2. 9.

K Micsoda foglalatoságok léssen. aszenteknek az égben.?

F. Hogy az Istent mindenkor láttyák. imádgják. szeretik, és örökké 15 dicsérik.¹⁰⁸⁸

K A dicsóság¹⁰⁸⁹ iránt, leszené valamely külömbség az égben.?

F. Igen is: mert azok kik inkább szerették az Istent. és inkább követték a kristust a földön, azok nagyob dicsőségben is lesznek., a boldog lelkek mindnyájan. egy boldogságban vannak. de némelylek közüllök nagyob 20 tekélleteséggel birják azt másoknál., ugyan ebben is fog állani. az ő boldogságoknak külömbözése, matth. 20. 9. 1 cor. 15. 41.¹⁰⁹⁰ [151a:]

K kicsodák azok. akiknek részek nem lesz az örök életben?

F Mind azok kik az anyaszent egy hazon¹⁰⁹¹ kívül hálnak meg. és mind azok kik az anyaszent egy házban halálos vétékben hálnak meg. 25 edgy szoval mind azok, kiknek nevek nincsen fel írva az Élők könyvében.

K. Az örök élet szemlélésenek, micsoda gondolatokat kel oltani elménkben,¹⁰⁹² és szívünkben?

F. 1. Hogy¹⁰⁹³ minden crönkel azon legyünk. hogy oda juthassunk. 30
2. hogy a földi állapotokat meg vessük. 3. hogy siránkozunk e földön

¹⁰⁸⁶ mind [mintből javítva.]

¹⁰⁸⁷ [Utána beírta: *it egy nehány kérdés heja.*]

¹⁰⁸⁸ [Utána beírta: *heja*]

¹⁰⁸⁹ A dicsőség<ben>, iránt [*iránt* – beszúrás; a javítás és beszúrás későbbi, sötétebb tintával.]

¹⁰⁹⁰ [A lap aljára beírta: *heja*]

¹⁰⁹¹ egy hazon [*a-o*-ból javítva.]

¹⁰⁹² elménkben, [*l-n*-ből? javítva.]

¹⁰⁹³ Hogy [*H-a*-ból javítva.]

mint idegenek. és sohajtsuk az eget mind lako helyünket. 2. Cor. 5. 4.¹⁰⁹⁴ Edgyesüllyünk meg a kristusal, és kapcsollyuk ugy magunkot hozzája. hogy annak soha vége nelegyen

20 *Articulus.*¹⁰⁹⁵

Az örökké valo halálrol.

K. Micsoda az örökké valo halál?

5 F Az Istentől örökké valo meg válás., az Isten elete a mi lelkünknek, valamint alélek élete a testnek. tehát a lélek el válva az Istentől. halálban vagyon., az Istentől örökösön meg válva, örökké valo halálban vagyon s. aug. de Civitt Dei. lib 13. cap. 2.

K. Hová lesznek azok. kik erre az örökké valo halálra íteltetnek?

10 F. Az Isten szine elől. el lesznek örökül rekesztetve., soha¹⁰⁹⁶ [151b:] a mennyekben nem mehetnek. matt 5. 20..

2. örökké kinezni fogja őket lelkek üsméreti, de haszontalanul. mivel meg bánások meg nem szabadithattya őket nyomoruságotol. mark. 9. 45.

15 3. A tüzes tóban vettetnek. az ördögökkel pokolban mennek. apoc. 20. 15. matth 25.

K Micsodás tűz leszén a. testi és valóságos tűz leszé a?

F A szent irás mint egy meg érteti velünk. hogy a pokol béli tűz. valóságos tűz leszén., és amely természet felet valo erővel égeti a lelkeket, és a testet. meg emésztés nélkül.. s. aug. de Civitt Dei lib 20. Cap. 22. matth. 25. 41. apoc. 20. 15.

K. Hitt ágazattyaé a. hogy az elvettettek pokolban valóságos tűzben fognak szenvedni?

F A hit ágazattya, hogy ök örökül el lesznek válva az Istentől, és
25 aboldogságotol., a mely leg nagyob kinnya az ollyan teremtetett állatnak, a ki az Istenért teremtetett volt., az is hitt ágazattya hogy rettentó szenvedéseket éresznek örökké, testekben és lelkekben., minden vigasztalás és könnyébség nélkül.¹⁰⁹⁷ az is hit ágazattya, hogy azokat a kinokot. a szent irás örökké valo tűznek nevezi, de¹⁰⁹⁸ azt nem tudhattyuk bizonyoson. hogy ha valóságos materiális tűz leszén a. vagy nem, a szent irás azt nyilván nem tanittya.

K. A lelkek pokolban, egy aránsu képpen fognaké szenvedni?

¹⁰⁹⁴ 2. Cor. 5. 4. <Edgyezünk.> Edgyesüllyünk meg

¹⁰⁹⁵ Articulus. [r-t-ből javítva.]

¹⁰⁹⁶ [A lap alján tollpróbászertű tollvonások.]

¹⁰⁹⁷ [Sor végén:] nél- [új sor elején:] nélkül.

¹⁰⁹⁸ de azt [e-a-ból javítva.]

F. A büntetés holmiban nem léssen egy aránsu. de mindnyájan egy aránt szenvedik. az Istentől. valo el válást, és a büntetésnek örökké valo tartását.,¹⁰⁹⁹ [152a:]

K Bizonyosok vagyunk abban., hogy az el kárhozot lelkeknek büntetések örökké fog tartani? 5

F. Ez olyan hitt ágazattya. a mely a szent írásra, és atraditiora nagyon építve. az anyaszent egy ház. mindenkor etrenekeknek.¹¹⁰⁰ tartotta, a ki ezel ellenkezöt tanyított. s. aug. de Civit. Dei lib 21 cap. 17.

K Mit kel cselekedni. hogy el lehessen kerülni. a kárhozott; és az örök életben lehessen jutni? 10

F kereszténynek kel lenni. és keresztényül élni,¹¹⁰¹

K El érhettyük az örök életet. magunk erejével?

F Nem, az örök élet a kristus kegyelméből vagyon, ő erdemlette azt meg nekünk halálával. és irgalmaságából adgya azt meg nekünk. 15

K Miért mondgyák tehát. hogy szentül élvén. örök életet érdemlünk,

F. Mi azt meg érdemlünk., de nem amagunk. erejével. mivel nem élhetünk szentül. akristus kegyelme nélkül., ugyan aza kegyelem érdemli meg nekünk a dicsőséget., ez így lévén. akristus meg koronázvan szent életünket., a maga ajándékot koronáza meg, és mindenkor csak az ő irgalmaságának tartozunk mindenért. 20

K. Mi formában adatik nekünk. a szent életre valo kegyelem?

F A szentségekben, és azt a mi imádságink. vagy az anyaszent egy háznak. imádsági¹¹⁰² nyerik meg nekünk. [152b:] 25

21 Articulus.

Az Apostoli Symbolumrol. mely magában foglallya mind azt. valamit eddig mondottunk.

K Hol talállyuk fel tsak rövideden mind azokat¹¹⁰³ az igazságokat a mellyeket eddig mondottál?

F. Az Apostolok symbolumában.

K Mit értesz az apostolok symbolumán?

¹⁰⁹⁹ [Utána beírta: *a magyarázotot ide kel le írni.*]

¹¹⁰⁰ etrenekeknek. [Második *ek*-et utólag írta *eretnek* mellé a sor végén.]

¹¹⁰¹ élni, <?>

¹¹⁰² imádsági <my> nyerik meg nekünk. [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

¹¹⁰³ azokat [Első *o-t*-ből javítva.]

F Ertem a hit tételnek azt a formáját., melyet az apostoloktól vettük a traditioból.

Melly ekképpen vagyon.

1. Hiszek a mindenható Istenben. menynek és földnek teremtőjében.
2. És az ő egy fiában a kristus Jesusban mi urunkban. 3. Ki fogontaték a szent lélektől. születek szüz Mariától. 4. ki pontius pilatusnak alatta szenvedet. fel feszítetett, meg hala, és el temetteték. ki szálla alá poklokra. 5. ki harmad napon halottaiból fel támadá. 6 ki mene mennyekben, és áll a mindenható Atya Istennek jobján. 7. A honnan eljö itélni az eleveneket. és a holtakat.. 8. Hiszek a szent lélekben, 9. A közönséges Anyaszent egy házat, a szenteknek egyességét. 10. A bünöknek bocsánattyát. 11 A testnek fel támadását. 12. És az örök életett.

Ez a symbolum. a mint meg lehet látni. tizenkét részből áll.

- Az első rész magában¹¹⁰⁴ foglallya mind azt. valamit mondottunk eddig az Istenről. természetiről, tekéltetésiről. [153a:] a szent háromságrol. az égne, földnek, Angyaloknak, és az embernek¹¹⁰⁵ teremtésekről.

- A második rész. emlékezik. az emberek meg váltojáról. a mi urunk Jesus kristusunkrol Isten,¹¹⁰⁶ s'emberől. és ebben foglaltatik mind a. valamit mondottunk az embernek esetiről. az eredendő bünről, és a meg váltonak szükséges voltárol. és mind a. valami¹¹⁰⁷ történt ennek a meg váltonak el jövetelég.

A Harmadig¹¹⁰⁸ rész. rövideden magában foglallya mind azt; a mit mondottunk a kristus születésiről.

- 25 A Negyedik részben értődik, mind a, valamit mondottunk a kristus életéről. szenvedésiről. haláláról, temetéséről.

Az ötödik rész. emlékezik rövideden mind arrol. valamit mondottunk a kristus fel támadásáról.

- A hatodik rész pedig, mind arrol, valamit mondottunk a kristus¹¹⁰⁹ menyben meneteléről. és tulajdonságirol

A hetedik rész magában foglallya mind azt: a mit mondottunk. a különös, és a közönséges itéletről.,

A Nyolczadik. mind azt valamit mondottunk a szent lélekről, és az Anyaszent egy háznak fel állításáról.

¹¹⁰⁴ magában [b-g-ből javítva.]

¹¹⁰⁵ az embernek <tekéltetésiről.> teremtésekről.

¹¹⁰⁶ Isten, <és> s'emberől. és

¹¹⁰⁷ valami<nt> történt

¹¹⁰⁸ Harmadig [Harmadik]

¹¹⁰⁹ a kristus <J> menyben meneteléről. és <minémüségeiről.> tulajdonságirol [A törlés és javítás későbbi.]

A kilencedikben. értődik mind az. amit mondottunk¹¹¹⁰ az anyaszent egy házról, és az ő tagjainak egyeségéről.

A tizedikben foglaltatik. a mit mondottunk az anyaszent egy háznak hasznairól. a melyek között. első. abünöknek bocsánattya.

A tizenegyedikben. amit mondottunk. a közönségesen¹¹¹¹ [153b:]⁵ valo fel támadásról.

A tizenkettődik rész. magában foglalja mind azt rövideden. valamit mondottunk. az örök életről, és halálról.

K Nincsené az Anyaszent egyháznak még bővebben¹¹¹² valo vallás tétéle? a hitről?¹⁰

F A sok féle eretnkségek okozák. hogy az Apostoli symbolumnak¹¹¹³ bővebben valo magyarázására. az Anyaszent egy ház. egy néhány szót ada ehhez a symbolumhoz. azt meg láthatni a Nicéai. és a Constantinapolyi symbolumban.

de ezen a symbolumon kívül; az anyaszent egyház bé vette. és éneklí minden vasárnapokon a symbolumot. melyet szent Athanásius symbolumjának nevezik.¹⁵

A¹¹¹⁴ szent szék. csinált még a hitről valo vallást. a tridentinumi Conciliumnak végezése szerént. a melyben. a Nicéai, és a Constancinapolyi symbolum szerént. fel tétetnek mind azok a hit agazatok. a melyek ellen tanítottak a protestansok. az utolsó saeculumokban és a nem Catholicus, valaki nem hiszi valóságát a mi abban avallás tételben vagyon.²⁰

Ezt a vallás tételt meg lehet látni. ennek az első szakaszának avégin..

22 *Articulus.*

A melyben meg mutattatik miképpen kellesék élni e földön. hogy az örök életet. el lehessen élni. melyért is teremtettek az emberek

[154a:] Tsak rövideden a keresztényi életről.

K Mit kellesék e földön cselekedni hogy meg lehessen nyerni az örök életet. a melyért teremtettünk?²⁵

F. keresztényül kel élni.

K Mit értesz a keresztényi életen?

¹¹¹⁰ mondottunk <sz> az anyaszent egy házról. [Törlés a sor elején.]

¹¹¹¹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹¹¹² bővebben <a hitről> vallás tétéle? a hitről.? [Utólagos törlés; és utólag írta be a kérdés után: a hitről.]

¹¹¹³ symbolumnak <m>bővebben valo magyarázására.

¹¹¹⁴ A<z anyasze> szent szék.

F olyan életet értek, mely meg egyezik akristus tanításával.

K. Mellyek a kristus tanítási?

- F Tsak két dologból állanak., a világot el kel hagyni és az Istenhez¹¹¹⁵ ragaszkodni. *Ne szeresétek a világot.* mondgya szent János. *sem azokat mellyek avilágban vannak., ha valaki szereti a világot. nincsen abban az Atyának szerelme.* 1 joan. 2. 15. A kristus azt mondotta az apostolinak., és minden keresztényeknek, *Nem evilágból valok¹¹¹⁶ vagytok, el választottalak titeket evilág közül.* Joan 15. 19. meg másut azt mondgya. *hogy nem szolgálhat senki két urnak.* matth 6. 24. *szeresed ate uradot Istenedet tellyes szivedből., tellyes lelkeből. és tellyes elmédből.* matth 22. 37. ezek a kristus szavai.¹¹¹⁷

K mit értesz avilág el hagyásán?

F Azt hogy nem kel ragaszkodni a tiszteletekhez, a gyönyörűségekhez., egy szóval arosz kívánságokhoz.¹¹¹⁸

- 15 K Miért szükséges a világot. el hadni.?

F Mert minden valami evilágban vagyon. atestnek¹¹¹⁹ [154b:] kívánsága, szemnek bujálkodása, és életnek kevésége, mondgya szent. jános. 1 joan. 2. 16.

K Micsoda atestnek kívánsága?

- 20 F. Az érzékenységébéli gyönyörűségekhez valo ragaszkodás.¹¹²⁰ s. aug. tract. 1. in Epist 1. s. joan.

K Micsoda a szemnek bujálkodása?

F A fősvénység, vagy szent agoston szerént. a felettéb¹¹²¹ haszontalan valo szorgalmatoság. Conf. lib. 10. n. 51.

- 25 K. Micsoda a haszontalan valo szorgalmatoság.?

F Midön azt akarjuk látni vagy tudni ami nekünk ártalmas, vagy haszontalan st aug cap. 49. de vera religione¹¹²²

K. Micsoda az életnek kevésége?

F. Ezt másut meg mondgyuk ahol a fő vétkekről fogunk szollani.

- 30 K. Minek nevezik ezen három hajlandoságot?

F Rosz kívánságnak

K. Tartozunké ezektől el távozni?

¹¹¹⁵ Istenhez [hez – beszúrás.]

¹¹¹⁶ valok [A k betüt utólag írta be.]

¹¹¹⁷ ezek a kristus szavai. [Utólag írta be.]

¹¹¹⁸ [Utána beírta halvány tintával: heja van]

¹¹¹⁹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹¹²⁰ ragaszkodás(a).

¹¹²¹ a felettéb <valo> [Törlés a sor elején:] haszontalan <szor> valo szorgalmatoság. Conf. lib. 10. n. 51. [a javítást és a latin utalást utólag írta be sötétebb tintával.]

¹¹²² [A latin utalást utólag írta be.]

F. Igen is. egész életünkben kel azon munkálodni és. azért erőszakot kel magunkon venni. matth. 11. 12.¹¹²³ rom. 6. 12. gal. 5. 24.

K. Miért szükséges meg győzni ezen három hajlandoságot?

F Mert minden ros. és vetek. ezekből erednek. [155a:]

K Miért kel nekünk csak az Istenhez ragaszkodnunk? 5

F Mert az Isten ami örökös urunk. ő az örökös jó., mindennel néki tartozunk, ő tehet egyedül boldogokká, és ő érette is teremtetünk. st aug Conf lib 1. Cap 1.¹¹²⁴

K Miképpen ragaszkodhatunk mi az Istenhez?

F A jó erkölcsöknek cselekedete által. az az, a hit. reménség. és a 10 szeretett által.

K Miről lehet meg üsmérni hogy az Istenhez vagyunk ragaszkodva. a hit reménség. és a szeretett által.?

F Azt meg lehet üsmérni. arról. ha engedelmesek vagyunk az Istenhez. és az anyaszent egy házhoz, mivel csak ugy ragaszkodunk az Istenhez. hogy ha meg tarttjuk az ő parancsolatit. és az anyaszent egy házét. Mind ezekből. amiket mondottunk a következők, hogy e földön valo keresztényi élet abban áll., hogy avétket el kel kerülni, a jó erkölcsöt gyakorolni kel., az Isten. és az anyaszent egyház parancsolatit meg kel tartani. ebből áll tehát rövideden az egész keresztényi tanítás.. ezt a négy dolgot ide aláb bővebben meg magyarázuk. I joan. 2. 3. 4. 5. luk. 10. 16.

Második könyv¹¹²⁵

Nyolczadik Rész.

A vétékről. közönségesen¹¹²⁶

Első Articulus

Hogy mi légyen a véték

K. Micsoda a véték?¹¹²⁷ [155b:]

F. Az Isten törvényenek által hágása.

K. Micsoda a törvénynek által hágása? 25

F. A nem más. hanem., vagy gondolni. mondani. vagy tselekedni. vagy is el mulatni az ollyat. ami atörvény ellen vagyon.

¹¹²³ matth. 11. 12. <rom>rom. 6. 12. [Törlés a sor végén.]

¹¹²⁴ [A latin utalást utólag írta be sötétebb tintával.]

¹¹²⁵ Második könyv [Utólag írta be világosabb tintával, a sorköz-be.]

¹¹²⁶ közönségesen [Utólag írta be világosabb tintával.]

¹¹²⁷ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

K. Micsoda kezdetből¹¹²⁸ szegjük meg az Isten törvényit?

F. Azt meg szegjük. vagy tudatlanságból. vagy¹¹²⁹ gyarloságból vagy hamiságból. de mindenkor. csak a roszt kivánság agyükere ennek a három roszt kezdetnek. 1 tim. 6. 10.

5 K. Mikor vétünk tudatlanságból.?

F. A midön. tudatlanságból. olyan roszt cselekeszünk. vagy olyan jót mulatunk el., a melyről. lehetett volna, és kellett volna magunkot oktattatni.

K. Mikor vétünk gyarloságból.?

10 F. A midön el ragadtatunk a kísértetnek sebeségétől. a magunk gyarloságtól. vagy aroszt szokásnak erejétől.

K. Mikor vétkezünk hamiságból?

F. Midön avétket, tellyes szándékal., és roszt akarattal cselekeszünk.

K. Az Isten parancsolattját csak akkor szegjük meg. mikor mi 15 magunk tselekeszük a vétket.?

F. Akor is meg szegjük. mikor amás vétkeiben részesülünk. rom. 1. 32.

K. kicsodák azok, kik a más vétkeiben részesülnek.?

F. Azok., kik a roszt parancsoltyák., azt tanácsol-**[156a:]**lyák. se- 20 gittik., vagy dicsérik a roszt cselekedetet., vagy azok kik meg nem gátoltyák aroszt., hogy ha azt meg gátolhattyk. szent pál azt mond-gya. hogy méltó ahalálra. nem csak az, a¹¹³⁰ ki aroszt cselekeszi. hanem azis aki oltalmazza azokat. kik azt cselekeszik. rom. 1. 32.

K. Hány féle véték vagyon?

25 F. két féle, eredendő. és tselekedendő.

K. Micsoda az eredendő bün?

F. Az. a melyel mi születünk., mint ádamnak fiai.

K.¹¹³¹ Micsoda a tselekedendő bün?

F. Az. a melyet akarattal. tselekeszük, a midön már.¹¹³² az okoság- 30 nak idejét el értük

K. Azok kik részegen roszt tselekesznek. nem vétkeznek tehát. mivel az okosság nem élhetnek?

F. A véték nékik tulajdonittatik. hogy ha akarattal részegedtek meg, mivel akkor a roszt mellyet tselekesznek., kezdetiben. szánszándékal

35 valo.

¹¹²⁸ kezdetből [t-d-ből javítva.]

¹¹²⁹ vagy <gyengességéből> gyarloságból [A javítás a törlés fölé írva a sor végén.]

¹¹³⁰ az, a<z> ki [Törlés a sor végén.]

¹¹³¹ K. [F-ből javítva.]

¹¹³² már. <élhetünk az okosság. > az okoságnak idejét el értük [e-l- betűje r-ből javítva; a törlés és javítás későbbi.]

2. Articulus

A halálos. és a bocsánando vétekről

K Hány féle cselekedendő vétek vagon?

F két féle.¹¹³³ halálos. és bocsánando., a szent írásból ki tettzik hogy nem minden vétek halálos, a trádiobol¹¹³⁴ hasonlot látunk. I Cor. 3. 12. 15. s. aug. manu. ad laur. Cap. 64. de¹¹³⁵ civit dei lib 21. Cap 27.¹¹³⁶ **[156b:]**

K Micsoda. a halálos vétek?

F Az Isten parancsolattyának által hágása., mely lelki képpen alelket meg öli.

K A halálos vétek mi képpen öli meg alelket.?

F Annyiban meg öli. hogy abban a lélekben nem lakik az Isten 10
kegyelme és lelke.

K. Az Istennek lelke és kegyelme élteti tehát a lelket?

F Igen is valamint alélek élteti atestet., vallyon el a lélek a testtől.¹¹³⁷ az ember. meg hal, hasonló képen a lélek meg hal. ha el válik. az Isten kegyelmétől, és azö lelkétől. st. aug. de civ dei lib 13 cap 2.¹¹³⁸ 15

K de¹¹³⁹ A lélek nem halhatatlané?

F Igen is halhatatlan. de itt a lelki életről. és halálról vagon a szó. st aug. de civ dei 1. 13. Cap. 2.¹¹⁴⁰

K Miért neveztetik lelki halálnak az a halál. melyet a halálos vétek okoz? 20

F mert el válunk a szent lélektől midőn halálos vétet cselekeszünk.

K Mikor vétünk halálosan?

F. Midőn nagy dologban meg szegjük az Isten parancsolattyát. tellyes akarattal.

K Mi következik a halálos vétektől.? 25

F Ez a vétek minket az Istennek ellenségivé tészén, az ördögnek rabjává., és apokolnak kinnya ala vett.

K. Micsoda a bocsánando vétek.?

F. E könnyebb. és meg bocsáthatóbb vétek. **[157a:]**

K Mikor vétkezünk bocsánando vétekel.? 30

¹¹³³ két féle. <bocsánando.és> halálos. és bocsánando.,

¹¹³⁴ a trádiobol [Elírás *trádiobol* helyett.]

¹¹³⁵ de <civ> civit [Törlés a sor végén.]

¹¹³⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹¹³⁷ testtől. [s (hosszú j) t-ből javítva.]

¹¹³⁸ [A latin utalást utólag írta be a sor végére és a sor alá.]

¹¹³⁹ de [Utólagos beszúrás.]

¹¹⁴⁰ [A latin utalást később írta be.]

F Midőn a törvény ellen valamely kevés állapotban vétünk, vagy ha szinte nagyban¹¹⁴¹ vétünk is. de nem szánszándékal.

K Mi következik abocsánando vétékért?

F Ez a véték valo hogy meg nem öli alelki életet., de meg gyengitti, 5 készitti és vezeti ahalalos vétékre; az Isten előtt nem leszünk oly kedvesek. noha ideig valo büntetést érdemelyen is. de a gyakorta irtoztato. s. aug. hom 50. tract.12 supr. s. joan.

K Nagy vétéké a. mikor kevésnek tarttyuk abocsánando vétet?

F Igen is. mert először ha bocsánando is. de az Istent meg¹¹⁴² 10 bánttya. 2. mert arra keveset hajtván. lassanként nagyobbban esünk. és magunkot el veszttyük. 3. mert sokszor a mely vétet bocsánandonak tarttyuk. a halálos., igen nehéz is meg különböztetni mikor bocsánando. és mikor halálos st aug. manual. ad laurent cap 78¹¹⁴³

K. Leheté nekünk¹¹⁴⁴ bocsánatot nyerni. a magunk erejével. és 15 érdemével. a bocsánando vétékért?

F Tsak a kristus vérinek erejével., és aző kegyelmének¹¹⁴⁵ érdemi által. nyerünk bocsánatot akár mely vétékért. Conc. trid. sess. 6. dejustificatione. Cap. 9.

3 Articulus.

A fő vétkekről. közönségesen¹¹⁴⁶ [157b:]

K Hány részre lehet osztani a fő vétkeket közönségesen?

20 F Rend szerént hét részre oszttyák., amelyeket hétt fő vétkeknek nevezik.

Először. a kevésység, 2 afösvénység, 3. a tisztátalanság, 4. a torkoság, 5 az irigység, 6 aharag. 7. areszttség.

K. Miért nevezik ezeket a vétkeket fő vétkeknek?

25 F Mert rend szerént ezekből származnak. és erednek atöbbsi.

K. Ezek avétkek halálosoké¹¹⁴⁷ mindenkor.?

F Némelykor halálosok,¹¹⁴⁸ némelykor bocsánandok, halálosok. amidőn nagy dolgokban cselekeszik. és tellyes akarattal. bocsánandok, a midőn kevés dolgokban cselekeszik. és nem szán szándékal.

¹¹⁴¹ nagy<o>ban vétünk

¹¹⁴² meg <meg> bánttya. [Törlés a sor elején.]

¹¹⁴³ [A latin utalást utólag írta be a sor végére és a sorközbe.]

¹¹⁴⁴ nekünk <h> bocsánatot

¹¹⁴⁵ erejével., és aző kegyelmének <erejével.> érdemi által. [Törlés a sor elején.]

¹¹⁴⁶ [A lap alján egy tollpróbaszerű vonal.]

¹¹⁴⁷ halálosoké [Első o-a-ból javítva.]

¹¹⁴⁸ halálosok, [Második l-s-ből javítva.]

Kilentzedik Rész
Különösön a vétkekről.

Első Articulus
A kevélységről.

K Micsoda a kevélység?

F A magunkhoz való, rendeletlen szeretett, a mely nem hogy mindent az Istennek ajánlana,¹¹⁴⁹ és tulajdonittana, hanem mindent magának tulajdonit, mondgya szent ágoston. de Civit. dei libr 14. Cap. 23. Eccli. 10. 14. 15.¹¹⁵⁰ [158a:]

K Nagy vétéké a kevélység?

F. E legg elsőbb, legg nagyobb és legg veszedelmesebb a vétkek között.

Magyarázat.

Legg elsőbb. mert ez által vétkeznek az ördögök, és ebben is eset az első ember.

Legg nagyobb. mert mindenek felet ebánttya meg egyenesen az Istent. és atöbb vétkek is ettől származnak. s. aug. supr ps. 18.

Legg veszedelmesebb. 1. mert még a jó erkölcsök közé is bé szijja magát. mondgya szent ágoston. epist 56. et. 109. 15

2. Mert annak eredetét magunkban hordozuk. és leg utolszor is hadgyuk azt el. s. aug. serm 1. supr. ps. 18. num. 14.

3. mert mikor a kevélység uralkodik. a szivben. a jele a¹¹⁵¹ meg vettetésnek. s Greg. moral. supr. job. libr 34. Cap. 18.

K Miért jele a kevélység a¹¹⁵² meg vettetésnek? 20

F Először. mert a¹¹⁵³ meg vettekhez illik a kevélység. az ördög példájára. a ki-is a kevélyek királyának hivatik jób. 41. 45. 2. Mert az Isten ellene áll a kevélyeknek. és kegyelmit adgya. az alázatosoknak. jacob. 4. 6.

K Mellyek azok a külömb féle kevélységek. a mellyekért¹¹⁵⁴ vétkes lehet az ember?¹¹⁵⁵ [158b:] 25

F. Azok négy félek. 1. A testi vagy a lelki, a természet, vagy a

¹¹⁴⁹ ajánla.na, [na, – későbbi beszúrás.]

¹¹⁵⁰ [A lap alján őrszók: nagy vétéké a kevélység]

¹¹⁵¹ a jele a <meg><szám ki> meg vettetésnek. [<szám ki> – <meg>-föle írva; meg – <meg> alá írva.]

¹¹⁵² a <számkivettetésnek>? meg vettetésnek. [A javítás a törlés föle írva.]

¹¹⁵³ a <szám ki> meg vettekhez [meg <szám ki> föle írva.]

¹¹⁵⁴ a mellyekért [kért – beszúrás a sor végén.]

¹¹⁵⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

természet felet való ajándékokal magában való dicsekedés., amely dicsekedés ellenkezik a szent pál mondásával. *mid vagyon a mit nem vettél volna.* 1 cor. 4. 7. 2. Azt gondolni hogy az Isten a mi érdemünk jutalmaztatására. adta ezeket az ajándékokat. vagy pediglen azt¹¹⁵⁶ 5 hitetni el magunkal hogy az Isten nekünk valamivel tartozik. 3. magunknak többet tulajdonítani, vagy magunk felől többet állítani. mint sem amint kellene. 4. másokat meg vetni.

K Mellyek azok a vétkek a melyeket rend szerént okoz a kevélység?

F. A kevélység¹¹⁵⁷ amint meg mondtuk. kut feje a több vétkek-
10 nek. de vannak olyanok a mellyek inkább akevelységtől származnak mint sem mástól., szent Gergely szerént, ezek pedig azok. 1. ahejában való dicsőség, 2 az engedetlenség. 3 a szükség nélkül való dicsekedés, azt mondám. szükség nélkül való. mert némelykor a meg lehet szent pál szerént. 2. Cor. 12: 4. kép mutatoság. amely ellen akristus annyit
15 mondot., 5. a vetekedések, a mellyek., sem az igazságtól. sem a szeretettől,¹¹⁵⁸ sem a szükségtől nem erednek, 6. az igazság ellen valamely dologhoz vakmerő képpen való ragaszkodás. 7 a viszá vonás. egyenetlenség. 8. avallás ellen lévő ujj¹¹⁵⁹ dolgokon való kapás. 9. a nagyra vagyás. s. Greg.¹¹⁶⁰ moral supr. jób libr 10. Cap. 31. st aug. serm. de
20 utilitate jejun Cap 8.¹¹⁶¹

K Micsoda a kevélységnek orvosa?

F Az alázatosság.

K Micsoda az alázatosság?

F Szent Agoston szerént. az alázatosság nem egyéb. hanem [159a:]
25 hogy annyira vigyük az Isteni szeretetet. hogy magunkot meg vessük. de civitt dei libr 14. Cap. 13.

Az alázatóság szent thamás. szerént. nem egyéb, hanem olyan jó erkölcs.¹¹⁶² mely magunkat üsmértetvén velünk hogy mik vagyunk. meg határozzuk igazán magunkot a szerént a mik vagyunk, és hogy nem
30 keressük. senem kívánnuk¹¹⁶³ fellyeb valok lenni se a magunk elméjében. se a másokéban., mint sem a mint vagyunk. 3. thom. 22. quaest. 61.

Szent pál azt mondgya. hogy magunktol semmik vagyunk minden

¹¹⁵⁶ azt [t – utólagos beírás.]

¹¹⁵⁷ kevélység [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹¹⁵⁸ szeretettől, [r és ő betűk javítva.]

¹¹⁵⁹ ujj <k> dolgokon való kapás.

¹¹⁶⁰ s. Greg. <libr> moral supr. jób libr 10. [Törlés a sor végén.]

¹¹⁶¹ st aug[...]Cap. 8. [Ezt az utalást utólag írta be.]

¹¹⁶² erkölcs.<meg> mely meg üsmértetvén

¹¹⁶³ kívánnuk <felettéb> fellyeb [A javítás a törlés fölé írva, sötétebb tintával.]

valami jó vagyon bennünk az Istentől jö. *ha valaki láttatik magának valaminek lenni., holot semmi, az ilyen embert az ő maga gondolattya tsallya meg.* Gal. 6. 3. meg másut azt mondgya. *mid vagyon, a mit nem vettél volna ha pedig vetted mit kevéskedel. mint ha nem vetted volna.* 1 Cor. 4. 7. 5

Mind ezekből a következik., hogy az alázatosság cselekeszi azt., hogy mi semmiben ne dicsekedgyünk. hogy magunkot meg vessük., hogy senki eleiben magunkot ne tegyük, hogy senkit meg ne vessünk. hogy ne keressük az elő menetelt. becsületet, hogy jobban szeressük. engedelmeskedni. mint sem parancsolni., hogy mindenben az Isten 10 parancsolattya alá vessük magunkot, és engedelmeskedgyünk felebarátunknak az Isten rendelése szerént.,

Ezeket az utolsó szokot jól meg kell tartani, tudni illik 1. hogy mindenben az Isten parancsolattya alá vessük ma-¹¹⁶⁴[159b:]gunkot. az az, hogy mindenben engedelmeskedgyünk néki, hogy kívánunk meg 15 maradni abban az állapotban a melyben tett, és gyengeségünkre való nézve. jobban szerettyük. az alacson rendet, mind azon által. engedelmeséget. és Istenben való bizodalommal el vessük. tölle a fellyeb való rendet is. hogy ha¹¹⁶⁵ azt meg tudhatyuk a mennyiben lehet., hogy ő hi arra. s. Greg. pasto. pars. 1. 20

2. Az alázatóság cselekeszi, hogy felebarátunknak engedelmeskedünk. az Isten rendelése szerént. az az, hogy soha magunkban fellyeb nem emellyük magunkot. felebarátunknál. akár mely alá való légyen az emberek előtt. vagy nemzetségiért. tiszttségiért. vagy személyiben 25 való voltáért., mivel lehet alázatossal parancsolni, büntetni, inteni., a hivatalnak méltóságát. meg tartani., de jól reá kel vigyázni, hogy ezeket nem kel cselekedni kevéségből. az Isten rendelése, az igazságnak törvénye, az okosság. és a szeretett ellen. mivel kevéségből is lehet meg alázni magát az embernek. 30

K szükségesé az alázatosság.?

F olyan szükséges hogy anélkül bé nem megyünk az Isten országában, mondgya a kristus. matth. 18. luc. 18.

¹¹⁶⁴ [A lap alján beírások: *Dom. D Domine* és tollpróbászertü vonások.]

¹¹⁶⁵ ha [Utólagos beírás a sor előtti margóra.]

2. *Articulus.*
A fősvénységéről.

K Micsoda a fősvénység.?

F. A világi¹¹⁶⁶ jökhöz való renedetlen szeretett. st aug lib. 4. de civ Dei cap 15¹¹⁶⁷ [160a:]

K Mikor renedetlen a világi¹¹⁶⁸ jökhöz való szeretett?

5 F. A midön a sziv ahoz vagyon ragaszkodva.

K. Hogy lehet azt meg üsmérni, hogy a sziv avilági jökhöz vagyon ragaszkodva?

F Ezen ött jeleknek valamelyikéről., 1. a midön nagy örömmel kívánnyuk azakot¹¹⁶⁹ birni., és hogy mód nélkül félünk azokot el veszténi. és azoktol meg fosztatni. 2. a midön azokot igasságtalanul. és az Isten törvénye ellen keresük, vagy is akarjuk meg tartani.¹¹⁷⁰ 3. a midön azokot nagy nyughatatlanságal. és szorgalmatoságal keresük. 4 a midön. azokal szükségünk felet élünk. azért hogy eleget tegyünk. akevélységnek. és a mértékletlenségnek., 5 a midön a szükségesen fellyül
15 valot a szegényeknek nem adgyuk tim. 6. s. aug. serm¹¹⁷¹ 43. de diversis.

K Miről lehet meg üsmérni. hogy a sziv nincsen ragaszkodva a világi jökhöz.?

F. 1. A midön azoknak bírását valóságos boldogságnak nem tart-
20 tyuk. se azoknak el vesztésit nyomoruságnak 2. amidön jobban szeret-
tyük szegénységben élni mint¹¹⁷² sem rosz utakon gazdagságot szerez-
ni. vagy azokot meg tartani. 3. a midön nem a rosz kívánsagokat
keresük meg elégíteni. hanem csak a szükség, és a bé vett. jó¹¹⁷³ szokás
szerént akarunk élni azokal. 4. a midön. másokal jól teszünk, és a
25 szegé-¹¹⁷⁴[160b:]nyeknek adgyuk. a szükségesen fellyül valokot.

K Ez így lévén kevesen vannak tehát a kik nem fősvények.?

F. Igen is. mivel nagyob része a keresztényeknek. a fősvénységért
vész el. söt még az a nyomoruság, hogy kevesen gondolkodnak arrol.

¹¹⁶⁶ A. világi <jókért><a>jökhöz [<a>jökhöz <jókért> alá írva a lap alján.]

¹¹⁶⁷ [A latin utalást Mikes később írta be, a lap aljára.]

¹¹⁶⁸ a világi <jókért> jökhöz [A javítás a törlés fölé írva, a lap tetején.]

¹¹⁶⁹ azakot [azokot helyett; ozakorból javítva.]

¹¹⁷⁰ meg tartani. <4> 3.

¹¹⁷¹ serm <87.> 43.

¹¹⁷² mint sem [t-d-ből javítva.]

¹¹⁷³ jó [Későbbi beszúrás, sötétebb tintával.]

¹¹⁷⁴ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

Magyarázat.

Sokan meg csallyák magokat a fősvénység iránt. azt tarttyák hogy nincsenek ebben a vétekben, a midön olyan utakon keresik, és tarttyák meg a jóságokat, a melyek kárára nincsenek másoknak, a midön a költségek rendekhez képest vagyon, és hogy nem olyan sobrákok mint a kik magoktól is szánnyák, de emég nem elég. mert ugy is fősvények vagyunk. ha a világi jókhoz kapcsollyuk szívünket., sőt még az olyan jókhoz is, a melyek öss. örökünk, ilyen értelemel. kevesen vannak., a kik fősvények ne volnának., de még jóság nélkül lehet valaki fősvény. a szegények fősvények, a midön agazdagságot szeretik. és a midön szegénységeken suhajtoznak, és azt nyomoruságnak tarttyák. s. aug. supr. ps. 51. num. 14.

K Mik okozák a fősvénységet?

F A kevélység. a minden látásnak. és tudásnak. kivánsága. és a mértékletlenség., mivel evilági jokótt¹¹⁷⁵ nem szeretik egyébért, hanem hogy ezen három véteknek eleget tehessenek. s. aug. de confess. lib. 3. Cap. 8. **[161a:]**

K A fősvénység nagy véteké?

F. Igen is, mivel. sz.pál. azt mondgya, hogy a¹¹⁷⁶ fősvénység gyűke-re. minden roszaknak. 1 tim. 5. 10.

K Micsoda vétkeket okoz rend szerént a fősvénység?

F A nagy szent Gergely, hetet számlál elő. 1. az árulást. 2. a tsalást. 3 a hazugságot. 4. az esküvést,¹¹⁷⁷ 5. a nyughatalanságot, 6 az erőszakoskodást. 7. a szegényeken valo könyörületlenséget. s.greg. moral. supr jób. libr. 31 Cap. 31

K Mikor halálos vétek a fősvénység?

F Midön¹¹⁷⁸ inkább szerettyük avilági jokot az Istennél.

K. Micsoda orvosága vagyon a fősvénységnek.?

F. Az imádság., alamisnalkodás. az akarattal valo szegénység, és a halálrol valo elmelkedés., meg gondolván azt. hogy a halál. erővel el fogja venni tollünk azt a gazdagságot a melyet ugy szeretünk.

¹¹⁷⁵ jokótt [tt-rt-ből? javítva.]

¹¹⁷⁶ a [Beszúrás.]

¹¹⁷⁷ az esküvést, <a 4. a> 5. a nyughatatlanságot, [a névelő a sor előtti margóra írva.]

¹¹⁷⁸ Midön [d – megkezdett k-ból javítva.]

3. *Articulus*
A Tisztátalanságról.

K. Micsoda atisztátalanság?

F. olyan vétek amelytől irtozni kellene akeresztényeknek. sőt még üsmérni sem kellene.

K Mikor esnek¹¹⁷⁹ ebben a vétekben?

5 F I A midőn tisztátalan dolgot cselekesznek. egyedül, vagy¹¹⁸⁰ [161b:] másokkal., 2. a midőn beszélnek., énekelnek., olvasnak., irnak, vagy halgatnak tisztátalan dolgokat., 3 amidőn olyan személyeket, vagy dolgokat néznek, melyek vétket okozhatnak 4 a midőn helyt adnak arosz gondolatoknak,

10 K Mik okozák rend szerént atisztátalanságot?

F Az Isten arra meg tanyit a proféta által, hogy a kevélység, a torkosság., a bövség. a resztség. a szegényekhez valo keménység. okozák a tisztátalanságot. Ezech. 16. 49.

K vagyoné még más is. a mi a tisztátalanságra vezessen.?

15 F vagyon. A különböző személyeknek egy másal valo társalkodások. a táncz, a rosz könyvek olvasása.

K Mik követik rend szerént. a tisztátalanságot?

F. Az elmének vaksága., a szívnek meg keményedése, az egészségnek rontása; a házi dolgoknak rendeletlensége., a hirtelenkedés. álhatatlanság. az Istenről. és az üdvéségről valo feledékenység, a haláltal való irtozás. az elmének el fajulása, és gyakorta a penitentzia tartatlanság.

K Miképpen lehet el hagyni vagy el kerülni ezt a rut vétket?

F Az alkalmazatoságot kel el kerülni. az imadságot szeretni. a foglalatoskodást, penitentzia tarto életet kel élni. gyakorta meg gyonni., gondolkodni gyakorta a halálról, és az örökkévalóságról 2 Cor. 12. 8.

[162a:]

4. *Articulus*.
A Torkosságról.

K Micsoda. a torkosság?

F Az ételnek, és az itálnak mértékletlen szeretete.

K Miért mondd, mértékletlen szeretete?

F Hogy meg mutassam, hogy az ételnek. és az itálnak szeretete. lehet 30 jó. és helyes.

K Az ételnek és az itálnak szeretete. mikor jó. és helyes?

F A midőn csak a szükségre. és az egészség meg tartására vigyáznak.

¹¹⁷⁹ esnek [ésnekből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹¹⁸⁰ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

- K Mikor vétkeznek a torkosságal?
 F A midőn mód nélkül esznek, és isznak., 2. nagy kivánság. 3 nagy¹¹⁸¹ költséget, 4 mikor kényeségből az ételben, vagy az italban válogotnak. 5 mikor az egészesnek azal ártnak., 6 mikor a böjtöt¹¹⁸² meg szegik. 5
- K Mellyik torkosság leg veszedelmeseb?
 F. A reszégység.¹¹⁸³
 K Micsoda¹¹⁸⁴ veszedelem követi arészegeseket?
 F Azokat ezer féle rendeletlenség követheti., az embereknek tsufjai. a maradékjokot szegénységben vetik. élettyeket rövidítettik. az Istennek 10 átkozottai. Isai. 28. 7. oséas 4. 12.
- K Mik követik a torkosságot?
 F Az¹¹⁸⁵ elmének meg tompulása. a vigasság. a helytelen¹¹⁸⁶ [162b:] beszédek, a tisztátalanság.
- K A torkosság nagy véteké. 15
 F Igen is. mivel szent pál azt mondgya hogy a torkosoknak a hasok az Istenek phil. 3. 18.
- K Micsoda orvosága a torkoságnak?
 F A mértékletesség. böjt, penitentzia. ahalálról valo gondolkodás. tertull.¹¹⁸⁷ libr de jejun. st leo supr jejun 20

5 Articulus Az Irigységről.

- K Micsoda az irigység?
 F Az olyan kedvetlenség. amelyet érzünk. magunkban, a midőn felebarátunk valamely lelki vagy testi hasznos állapotokat bir., a mellyek meg sértik a mi magunkhoz valo szeretetett,
 K Mik okozzák az¹¹⁸⁸ irigységet? 25
 F. A kevélység. és a fősvénység.
 K Miért mondod hogy á kevélység okozza az irigységet?
 F. Mert nehéz a nekünk. mikor valaki nagyobra mégyen nálunknál,

¹¹⁸¹ nagy [n-t-ből javítva.]

¹¹⁸² a bojtöt [Ékezethiba.]

¹¹⁸³ reszégység. [Első g-k-ból javítva.]

¹¹⁸⁴ Micsoda <veszed> veszedelem

¹¹⁸⁵ Az <az> elmének

¹¹⁸⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹¹⁸⁷ tertull. <d> libr de jejun. [Később írta be ezt az utalást.]

¹¹⁸⁸ az <kevélységet.> irigységet? [az-a-ból javítva a z hozzáírásával.]

vagy hozánk hasonló leszen, mert kevélyek lévén. nagyobra becsüljük. magunkot másoknál.

K Miért mondd hogy a fősvénység okozza az irigységet?

F mert a földi jókhoz lévén ragaszkodva. azt nehezen szenvedgyük
5 hogy mások olyan jóságokat birjanak., a mellyeket magunknak kívánók. [163a:]

K Mik követik az irigységet?

F A felebarátunkhoz valo gyűlölség, kívánván néki artani, örülünk szomorúságán, szomorkodunk örömin., azután, az ember szollás. gya-
10 lázás.

De a miért leg inkább meg kellene utálnunk az irigységet a hogy hasonlokká teszen minket az ördögökhöz, a ki is csak irigységből kíván nekünk ártani., mert nem szenvedheti azt hogy mi boldogabbak legyünk nálánál. st Cypr. tract. de invi. st chrysost hom. 41. supr st math.¹¹⁸⁹

K Az irigység nagy vétéké.?

F Mint hogy hasonlokká téssen minket az ördöghöz hová lehet tehát ennél nagyobb véték.

K Micsoda orvoságai vannak az irigységnek?

20 F. Az alázatoság. a sanyargatás. a világi joknak ellene mondása., mivel ezek ajó erkölcsök. nem engedvén hogy szeressük a¹¹⁹⁰ gyönyörűségeket, és a gazdagságokat.,¹¹⁹¹ tehát irigységgel sem leszünk. azokhoz, akik ezeket birják. st basil. hom. supr in vid¹¹⁹²

6 Articulus

A haragrol.

K Micsoda a harag?

25 F A léleknek oly rendetlen indulattya, a mely sebességgel mutatattyaki ami nekünk nem tettzik.

K Mikor helyes. és igazságos aharag?

F. Midőn azzal valamely jót akarunk szerezni, vagy vala-
1193 [163b:] mely roszt meg gátolni, akristus példája szerént.¹¹⁹⁴
30 joan. 2:15.

K Minek nevezik a helyes haragot?

¹¹⁸⁹ [A latin utalást Mikes utólag írta be a sor végére és a sor alá.]

¹¹⁹⁰ a <jó> gyönyörűségeket,

¹¹⁹¹ gazdagságokat., [Szóvégi a-o-ból javítva.]

¹¹⁹² [A latin utalást utólag írta be.]

¹¹⁹³ [A lap alján beírás: *Mivel* és tollpróbaszerű tollvonások.]

¹¹⁹⁴ szerént. <joan>X(20. 15) joan. 2:15. [<joan> – beszúrás.]

- F Buzgoságnak. zelus. joan. 2. 15.
 K Mikor rendeletlen aharag?
 F midőn arosz indulatoktól ered.
 K Mit hisz arosz indulatoknak?
 F A léleknek rendeletlen¹¹⁹⁵ hajlandoságit. 5
 K Micsoda arosz indulatok¹¹⁹⁶ okozzák a haragot.
 F A kevélység. mértékletlenség. fősvénység.¹¹⁹⁷
 K Mik követik aharagot?
 F A vissza vonások, veszekedések, gyűlölségek. bestelenkedések. bo-
 szuállások, és gyilkosságok 10
 K Az igazságtalan¹¹⁹⁸ harag nagy vétéké?
 F Igen is. mikor annak meg türköztetésin nem igyekeznek.
 K Mit kel cselekedni hogy a haragot el lehesen kerülni?
 F Mindenben¹¹⁹⁹ ahitt. és az okosság szerént kel cselekedni. és soha
 sem az indulat szerént. imádkozni kel. keveset beszélni., és bekeséges 15
 türőnek kel lenni.

7 *Articulus.*
 A Resttségről.

- K Micsoda a resttség?
 F Az olyan tunyaság. és kelletlenség, amely inkább el hagyattya
 velünk kötelességünket. hogy sem mint valamely¹²⁰⁰ [164a:] erőszakot
 vegyünk magunkon. 20
 K Mikor vétt valaki a resttség miat?
 F. 1. Mikor kötelességit. hivatallyát. el mulattya, mikor magát nem
 oktattattya, mikor valamely hivatalt: a melyre hitta az Isten,¹²⁰¹ fél
 nem akarja venni. 2. mikor csak a tunyaságban¹²⁰² akarja az időt
 tölteni, 3 mikor csak ahejában valóságban foglalatoskodik. a sok be- 25
 szélgetésben. játékban, szüntelen valo vadászásban, 4 mikor el mulat-
 tyák. az Isteni szolgálatot. és az üdveség keresést., 5. mikor azon nem
 munkálódnak szüntelen., hogy magokat meg jobbítsák. fogyatkoz-
 sokból., és elő mennyenek ajó erkölcsben. 30
 K Mik okozzák. a resttséget?

¹¹⁹⁵ rendeletlen <in> hajlandoságit.

¹¹⁹⁶ indulatok<nak.> okozzák

¹¹⁹⁷ [Utána beírta: *héja vagyon*]

¹¹⁹⁸ igazságtalan [Első s (hosszú f) z-ből javítva.]

¹¹⁹⁹ Mindenben [*b-k*-ből javítva.]

¹²⁰⁰ valamely [Íráshiba; a lap alján tollpróbászzerű tollvonások.]

¹²⁰¹ az Isten, <azt> fél nem akarja

¹²⁰² tunyaságban <akaja> akarja

F A kevélység, fősvénység, mértékletlenség; a részesség, mivel azért mulattyákel.¹²⁰³ a kötelességet: hogy erőszakot nem akarnak venni a rossz hajlandóságokon.

K Mik követik a resttséget?

5 F A munkához való unalom, a sok álom, valamely nehéz dolognak el kezdéséhez való félelem, az igazságnak meg utálása, sött még¹²⁰⁴ az olyat is a ki arról beszél.

K A resttség nagy vétéké.?

F Ha a resttség a szívben uralkodik. kárhozatos véték. *a haszontalan*
10 szolgát vessétek akülső setéttsegre. mondgya a kristus. matth 25. 30.

K Mit kel cselekedni hogy el lehessen kerülni a resttséget?¹²⁰⁵

[164b:]

F Meg kel tanulni kötelességünket, aelki és világi hivatalunkot; mind azt. valami szükséges az üdveséghez., és mind azt, valami szükséges a rendhez.,¹²⁰⁶ tiszttséghez. mesterséghez. a melyekben vannak, a
15 munkát kel szeretni,. mindenkor foglalatoságban kel lenni, és erőszakot venni magunkon

K Micsoda orvoságai vannak a resttségeknek?

F Az imádság, a munkás élet, penitencia. mindenkor hasznos dologban való foglalatoskodás.

20 K Micsoda okokra való nézve kell ilyen életet élni?

F A halálra. és az örökké valóságra. való nézve, és más nagy okokra¹²⁰⁷ nézve. a melyek köteleznek az üdveségnek keresésére,

Tizedik. Rész

Közönségesen a jó Erkölcsökről.

K Mitt kel cselekedni hogy el lehesen kerülni a vétket?

F. A jó erkölcsököt kel követni, mivel aki nem jó erkölcsü. a minden
25 bizonyal a vétékben áll,

K Micsoda a jó erkölcs?

F. Az Istennek olyan ajándéka, mely mind könnyüséget. mind hajlandóságot ad. akeresztényi élet kötelességinek meg üsmérésére., és végben vitelére.

30 K Miért mondod azt. hogy az jó erkölcs Isten ajándéka?¹²⁰⁸ [165a:]

¹²⁰³ mula<tta>tyákel. [k – beszúrás.]

¹²⁰⁴ még <az is>az olyat is [az olyat is <azt is> fölé írva.]

¹²⁰⁵ [A lap alján beírás: *adgyon* és tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²⁰⁶ a rendhez., [n – beszúrás.]

¹²⁰⁷ okokra <valo> nézve.

¹²⁰⁸ [A lap alján beírások: *hizsem En* és tollpróbaszerű tollvonások.]

F Mert az embernek magától nem lehetne az a hajlandósága. a jóra,
ha Isten azt nem adná jacob. 1. 17.

K Hány féle jó erkölcs legyen.

F két féle.¹²⁰⁹ theologális. és morális.

K Mit hisz theologálisnak?¹²¹⁰

5

F hivom azt a jó erkölcsöt. a mely egyenesen az Istent tekint.

K Mellyek a morális jó erkölcsök?

F. Azok. amelyek a jó szokásokat rendben tartattak, és amelyek
nem egyenesen az Istent tekintik.

K Hány theologális jó erkölcs¹²¹¹ legyen?

10

F. Három. a hitt. a reménség. és a szeretett. 1 Cor. 13. könnyű azt
meg látni hogy ezek. egyenesen egyedül az Istent tekintik. mivel az
Istenben hiszünk ahitt által. a reménség által várjuk hogy ötet bírhas-
suk. és ötet szeretnünk kell.

K Hány morális jó erkölcs legyen?

15

F. Noha azok sok számuak, de lehet négy részben foglalni, amelye-
ket nevezik a deákok. *virtutes Cardinales*, mivel ezek. mint egy sarkai.
vagy fundámentumi atöbb jó erkölcsöknek, ezek pedig azok, az okos-
ság. a mértékletesség., az erő, és az igazság.

K Miért mondad azt. hogy a morális vagy a Cardinális jó erkölcsök. 20
nem tekintik egyenesen az Istent?

F. Mert azok egyenesen. a mi szokásinknak rendben. való vételit
tekintik. a melyeket azután az Istenhez kel fordítani,¹²¹² [165b:] mivel
ami szokásink csak akkor jók. és helyesek., mikor az Istenért munkáló-
dunk.

25

¹²⁰⁹ két féle. <tholo> theologális.

¹²¹⁰ theologálisnak.? [Első o-a-ból javítva.]

¹²¹¹ erkölcs [e-o-ból javítva.]

¹²¹² [A lap alján beírások: *virtutes virtutes Isten ajan* és tollpróbász-
rú tollvonások; ugyancsak a lap aljára Mikes utólag beírta, majd
törölte a következő mondatot:] <mivel a mi szokásink úgy jók ha az
Istenhez fordítottuk> [165b:] mivel ami szokásink csak akkor jók. és
helyesek., mikor az Istenért munkálodunk.

*Tizen, egyedik*¹²¹³ *Rész*
Különösön a jó Erkölcsoökről,¹²¹⁴ előbször a hitről.

Első Articulus
Hogy mi légyen. a hitt.

K Micsoda a hitt?

F. Az olyan világosság, a melyet az Isten lelkünkben öntvén, erősen hiszszünk¹²¹⁵ az Istenben. és mind azt valamit kinyilatkoztatott; ha szinte azt meg nem foghattuk is.

5

Magyarázat

Azt mondám hogy a hitt¹²¹⁶ világóság., mert meg világosította elmenket. és meg üsmérteti véle azokat az igazságokat.¹²¹⁷ a melyeket az Isten ki nyilatkoztatott; ez a világosság cselekeszi hogy *Erösen hiszszünk.* az az, minden kételkedés nélkül,¹²¹⁸ és tellyes bizodalomal. ez is cselekeszi.¹²¹⁹ hogy az *Istenben hiszünk.*, az az, hogy bizonyosok¹²²⁰ vagyunk. hogy vagyon edgy Isten akiben kel vetnünk minden bizodalunkot., ugyan ez a világóság cselekeszi. hogy hiszük mind azt. *valamit ki nyilatkoztatott. ha azt meg nem foghattuk is.* az az, hogy vannak olyan igazságok amellyeket mi soha meg nem foghatunk, azt meg¹⁵ foghattuk hogy az Isten teremtette evilágot. az eget és a földet, de azt meg nem foghattuk., hogy edgy [166a:] Istenségben három. különböző személy légyen. noha azt hiszük mert az Isten ki nyilatkozta.

K Micsoda a hitnek fundámentuma.?

F. Az Isten szava. mert csak azt hiszük erősen, ugy mint hitt ágaztatyát. a mít az Isten mondot. és ki nyilatkoztatot.²⁰

K Miért hiszük azt erősen. a mit az Isten mondot és ki nyilatkozta-tott?

F Mert az Isten véghetetlen bölcseségü, és véghetetlen jó. magát meg nem tsalhattya. sem minket. hebr. 6. 18.

²⁵ K Miképpen tudhattuk mi azt amit az Isten ki nyilatkoztatot nekünk?

¹²¹³ Tizen,egyedik [Tizenegyedikből javította, a vessző beírásával.]

¹²¹⁴ Erkölcsoökről, [E-e-ből javítva.]

¹²¹⁵ hiszszünk [n-k-ből javítva.]

¹²¹⁶ a hitt <ollyan> világóság.,

¹²¹⁷ igazságokat. [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

¹²¹⁸ nélkül, [Első l-k-ből javítva.]

¹²¹⁹ cselekeszi. [A 3. szótagbeli e-i-ből javítva.]

¹²²⁰ bizonyosok <vagyunk> vagyunk. [<n> – beszúrás.]

F Az Anyaszent egy ház által. akire bizta szavainak meg tartását. és gondviselését.

K Hol vagyon le téve, az Isten beszéde.?

F. Az szent írásban, és a tráditióban. ebben a kettőben fel találtatnak mind azok, valamiket az Isten ki nyilatkoztatott nekünk. 5

K Micsoda a szent Irás?

F. Az Istennek. írásban tétetett szavai. a mellyek záratva vannak a szent könyvekben., a mellyeket Canonicusoknak nevezük.

K Micsoda atráditió. vagy a hagyás.

F. Az Istennek olyan szavai, a mellyek nincsenek a Canonicus 10 könyvekben írva., hanem azokat az apostoloktól vet-¹²²¹[166b:]tük, mint egy kézről, kézre, az apostoloktól fogvást¹²²²

2. Articulus.

Az Anyaszent egy ház. hatalmárol. a hitt dolgaiban.

K Miért mondád, hogy az Isten. a közönséges anyaszent egy házra bizta a szent Írásnak., és atraditionak meg tartását.?

F. Mert egyedül a közönséges anyaszent egyházat illeti meg külömböztetni. az igazán való írást. és traditiót, a hamisaktól. 2. meg magyarázni, és meg üsmértetni velünk, avalóságos értelmit a tráditióknak és aszent írásnak. s. aug. libr 13. Contr. faust Cap. 4. 15

K Miért mondád azt hogy csak a közönséges anyaszent egy házat illeti.? 20

F. Mert csak egyedül az anyaszent egyház csalatkozhatatlan, és hogy csak azt is kel halgatni, hogy tévelygésben ne essünk. 1 tim. 3. 15. math. 16. 18. st aug.¹²²³ Contr. Cresconium cap. 33

K Mit mondhatni hát azok felöl. kik azt tanítyák. hogy mindeniknek a hivek közül. kel tudni magától a szent írásoknak értelmit, az anyaszent egyház¹²²⁴ segittsége nélkül? 25

F Azok kik ezt tanítyák. tévelygésben vannak., mert ez által kaput nyítanak a szabados életre. és az annyi sok féle vallásnak bé hozására., valamenyi külömböző elme vagyon az emberek közöt., mivel nincsen, és nem volt olyan eretnek, a ki nem vette volna eretnekségit, a szent 30

¹²²¹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²²² az apostoloktól fogvást [Utólag írta be sötétebb tintával; előtte egy nagy tintafolt van.]

¹²²³ st aug. <Cot> Contr. Cresconium cap. 33 [Utólagos beírás.]

¹²²⁴ egyház <nélkül>? segittsége nélkül [A későbbi javítás a törlés alá írva.]

írásokból. mondgya szent hilarius. lib 2. ad Constancium. s. aug. de Trinit. libr 1. Cap. 3. [167a:] E mind a szent írás ellen valo. tanítás.¹²²⁵ mind pedig lehetetlen. és az okosság ellen valo.

Magyarázat.

- 5 Azt mondám. hogy ez. a szent írás ellen vagyon mivel szent péter. azt mondgya. hogy az írást nem kel¹²²⁶ különösön valo magyarázatal magyarázni. 2. petr. 1. 20. soha nem volt szabad a sidoknál.¹²²⁷ hogy ki ki maga hatalmából. magyarázza az írásokat malach.2.7. Azt mon-
dám hogy a mind lehetetlen, mind az okosság ellen valo., mivel lehet-
10 len hogy az együgyuek, és atudatlanok., kik leg többen vannak az emberek között., és akik ugy hívtak a hitre valamint atudosok., hogy azoknak lehessen magyarázni a szent írást, holott olvasni sem tudgyák. és az írásoknak eredendő nyelvit sem értik.

K Nem érthetnéké meg a szent írás fordításit. ha ő előttök el olvas-
15 nák.. és a fordítások szerént itéletet nem tehetnéneké magoktol. az írások értelméről.?

F. Minek előtte itéletet tennének magoktol. a szent írás fordításáról, szükséges volna, hogy magoktol meg tudhatnák különböztetni az igazán valo írásokot, a hamisaktol. hogy melyik könyv Cannonicus,
20 és melyik nem a, 2. Aban bizonyosoknak kellene lenniek, hogy ha azok kik a szent írásokot fordították. meg nem saltáké őket, és azt is kellene magoktol meg tudni, ha azok a fordítások meg egyez.¹²²⁸[167b:]neké aleg elsőben írot könyvekel. de mind ezek. tellyes lehetetlen nékik. csak azok bizonyosok tehát ezekben., akik az anyaszent egy háznak meg
25 csalatkozhatatlan hatalmát tarttyák. a ki is előnkben adgya. mind az originalis könyveket, mind azoknak fordításit.

K De nem mondhatnié azt., hogy a szent lélek, oktattyá és világo-
sittyá ahiveket. fel nyitván szemeket belső világossittással., hogy meg üsmérhessék az írásnak értelmét?

30 F. Azt el nem mondhatni., mivel láttyuk, hogy az¹²²⁹ ilyen tartás. sok eretnekségeket okoz. luthérust. példának okáért. maga Calvinus igaz hívnek tartotta lenni, miért tehát nem hiszik midön azt mondgya hogy az Isten sugarlásából. magyarázta a szent írást noha. ellenkezőt tanított Calvinussal. miért nem mondhatnának hasonlot magok felől.

¹²²⁵ tanítás. [Későbbi beszúrás.]

¹²²⁶ nem kel <tulajdon> különösön valo [A javítás a törlés fölé írva, a sor végén.]

¹²²⁷ a sidoknál. [l-k-ból javítva.]

¹²²⁸ [A lap alján töredék beírások: *Deus Meus et omni Meus Deus Miert Deus m Meus. et omnia* és tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²²⁹ az [Beszúrás.]

az ujj keresztények, a reszketők, és a fánaticusok.? mindenik ezek közül el mondhattya, hogy a mely értelmet ad a szent írásnak, a szent lélektől vette., lehetetlen a szent léleknek két embernek, két különböző dolgot sugarlani., mivel ő az igazságnak lelke. azt nem¹²³⁰ sugalhattyá luthérusnak. hogy a kristus valóságát jelen vagy az eucharistiában,¹²³¹ 5 Zuinglusnak pedig azt. hogy őt nincsen, mind ezekből a következik. hogy ha az emberek között nem tartanak olyan meg változhatatlan tudományt. mely az ő elméjüket mint egy kötözve tarttsa., soha semmi közöttök [168a:] nem léssen bizonyos, avallás dolgában. és minden¹²³² tanítasnak szelétől¹²³³ el hadgyák magokat vinni. valamint a gyermekek. a mely a szent írás ellen való volna ephes. 4. 14. 10

Az Isten bölcsesége. által látta mind ezeket, meg is orvosolta. kötelezván minket arra hogy halgassuk. az anyaszent egyházat, és néki engedelmeskedgyünk. meg igérvén azt is. hogy az anyaszent egy ház, mindenkör fent marad. és soha tévelygésben nem esik. 15

3. Articulus A Szent Írásról.

K Micsoda a szent írás?

F Az Istennek a szent könyvekben bé zárt beszéde, a mellyeket Cannonicusoknak nevezik.

K Miért nevezik a szent könyveket Canonicusoknak.?

F. Mert a szent könyvek, a hitnek szabot rendei, mivel Canon. 20 görög szó lévén. rendet téssen.

K Mellyek a Canonicus könyvek?

F két Canonicus könyvek vannak., az ó testamentumbéli Canonicus könyvek, és az új testamentumnak Canonicus könyvei, az ó testámentum béli könyvek., a¹²³⁴ kristus előtt irattak. az új testámentum béli könyveket. a kristus halála után irták.

K Mellyek az ó testámentum béli Canonicus könyvek?¹²³⁵[168b:]

F. Azok négy félek, 1. a törvénynek könyvei, 2. a historiának könyvei, 3. a dicseretnek könyvei, 4. a proféták könyvei.

A törvénynek könyvei ezek. Mojsesnek ött könyvei. ugy mint, a 30 Genesis. Exod. leviticum, Numerorum, Deuteronom.

¹²³⁰ azt nem <nem> sugalhattyá

¹²³¹ eucharistiában, <Zuig> Zuinglusnak

¹²³² minden [d-t-ből javítva.]

¹²³³ szelétől [Első l-r-ből? javítva.]

¹²³⁴ a <melly> kristus

¹²³⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

A historia könyvei, Josué. Birák, Ruth. a királyok négy könyvei, a melyek közül a két elsőt, samuel két könyvének nevezik. a Chronica két könyvei, a melyeket nevezik paralipomenesnek., az Esdrás első könyve, a másika a nehémiasé., a Tobiás. judith, Esther, Jób. könyvei,⁵ és a Makabaeusok két könyvei.

A dicséretnek könyvei, a Dávid soltáros könyve. a melyben foglaltnak száz ötven soltárok., a példa beszédek, az Ecclesiastes., az Enekek éneke, a Bölcsesség könyve, és az Ecclesiasticus. ezek Isteni dicséreteket. és az életnek modgyait. foglalják magokban. noha sokszor. jövendöléseket. és historiát is foglalnak magokban.

A jövendölések, a negy első proféták könyvei. ugy mint Isaiásnak. jeremiásnak., Ezechielnak, Danielnek. Baruch is ezekhez számlálatik. a tizenkét kis proféták ezek. Osiás, joel. Amos. Abdiás. Jonás. Mikéus. Nahum. Habacuc. Zophonias. Haggeus, Zakariás. Malakiás. [169a:]

¹⁵ K Melyek az uj testámentum béli Canonicus könyvek.?

F. A kristus. négy Évangyélisták által iratott Évangyéliuma. ugy mint. Matthé. Márk. Lukáts. és János. az Apostolok tselekedetei¹²³⁶ lukáts által. az Apostolok levelei, ugy mint szent pálnak tizen négy levelei. szent jakabnak edgy, szent péternek kettő, szent Jánosnak²⁰ három, szent Judásnak. edgy. és az apocalypsis. vagy szent János látása

K A keresztényeknek kellé olvasni a szent írást?

F. Igen is kel, az anyaszent egyház. azt kívánnya hogy a hívek leg inkább annak olvasásában foglalatoskodgyanak fő képpen olvasák. az uj testamentumot., a soltárokat., a példa beszédeket. és a bölcseségnek²⁵ könyveit. s. Chrisost. hom. 2. supr s. matth. hom 10. supr. s. joan. hom. 1. supr. epist. ad rom.

K Micsoda formában kel olvasni a szent irast?

F. Tisztelettel., alázatoságal. figyelmeteségel.¹²³⁷ a mit meg értünk, azt kövessük. a mit pedig abban meg nem értünk, hidgyük. és tisztel³⁰ lyük., és mindenben az anyaszent egy ház itélete alá vessük magunkot.

K mit kel cselekedni hogy hasznunkra lehessen az a szent olvasás?

F. mind az olvasás előtt. mind utánna, kérjük az Istent hogy nyissa fel elménket, és szívünket beszédének., és ahoz szab-¹²³⁸[169b:]juk és intézük. a magunk viselését. hogy *ne legyünk hasonlo az olyan emberhez. a ki a tükörben nézi magát. és aki el felejtí hogy micsodás volt. mihent a tüköröl el veszi szeméit.* mondgya szent jakab. 1. 23.

¹²³⁶ tselekedí [tselekedetei, vagy tselekedeti]

¹²³⁷ figyelmeteségel. [Első l és t-s-ből javítva.]

¹²³⁸ [A lap alján tollpróbaszerű beírások: *M A Mely* és tollvonások.]

4 Articulus.

A hitt dolgaiban valo Traditiorol

K Meg vagyoné. mind az irva. a szent könyvekben a mit az¹²³⁹ Isten akarja hogy hidgyük.?

F. Nincsen. tartozunk hinni sok olyan dolgot, mely azokban nincsen meg irva. és ami azokban meg vagyon irva, nem tudhattuk azoknak valóságos értelmét más keppen. hanem a tráditioból. (a hagyásból.)¹²⁴⁰

Magyarázat.

Hogy micsoda szükséges atráditio. a ki tettzik a szent Irásból. a szent Atyákból, sőt még azoknak szokásokból is. kik azt meg vetik.

1. *A szent Irásból.* mivel szent pál azt mondgya a thessálonika bélieknek. hogy hiven meg maradgyanak a tráditio mellet, és meg tarttsák a tráditiot a mellyekre vagy szoval. vagy leveleiben tanította őket., szent pál sok helyen atráditioakra igazította a híveket. mivel nem mindent magyaráz meg nekik írásban. 2. thes. 2. 14. 2 Cor. 11. 23. 24. 2 tim. 2. 2.¹²⁴¹ [170a:]

2. *A szent Atyákból.* szent ignátz. a szent péter tanítványa., szent Irénéus. aki amásodik saeculumban élt. Alexandriai szent kelemen., Tertullianus.¹²⁴² Eusebius. szent basilius. szent Hieronimus, szent Agoston, nem szollok atöbb szent atyákról., akik mind egyet mondván., mindnyájan meg vallyák a tráditionak szükséges voltát. s. ignat. apud Euse, hist Eccle. libr. 3. Cap. 36. s. Iren. libr 3. Cap. 2. 3. 4. tertul.lib de corona mili. Cap.3. s.basil. de spiritu sancto. Cap. 27. s. hier. dialog. Contr. lucife. Cap. 4. s. aug. libr. de bapt. Contr. donatis.

3. *Azoknak szokásokból is. kik azt meg vetik.*., Mivel a protestánsok. sok olyan dolgot követnek. és hisznek., a mellyeket csak a traditiból tudhatni, azt hiszik hogy a kisedeket akár ki keresztelje meg. de a kereszttség jó., mi is így hiszük. de ezt a tartást, sem ők, sem mi meg nem mutathatnok más keppen. hanem atraditiból, ők is nem szombatot hanem vasárnapot¹²⁴³ illik, más Innepeket is illenek. ángliában még többet illenek mint másut., atráditiból tudgyuk tehát. hogy ezeket a bévett szokásokat kel követni., valamint sz.agoston mondgya¹²⁴⁴ epist 118. ad janua.

¹²³⁹ az Isten akarja [z – megkezdett k-ból javítva.]

¹²⁴⁰ (a hagyásból. [A kéziratban hiányzik a befejező zárójel.]

¹²⁴¹ [A lap alján töredékes beírások: *In omnibus requiem quaesivi et in*]

¹²⁴² Tertullianus. [r – megkezdett t-ből vagy l-ből javítva.]

¹²⁴³ vasárnapot [Beszűrés.]

¹²⁴⁴ mandgya [Íráshiba.]

Sok féle dolgok vannak olyanok a mellyeket a protestánsok nem követik., noha a szent írásban meg legyenek írva, és azt. csak atráditio-bol. és az egész anyaszent egyháznak szokásiból tudgyuk hogy nem szükséges azokat követni.¹²⁴⁵ [170b:]

5 Ök nem követik aláb mosást. noha azt a kristus világosan hadgya. és ha a kristus szavait betű szerent veszük, úgy tettzik mint ha ezt a Ceremoniát. szentségnek rendelte volna lenni. mondván szent péternek. *hameg nem¹²⁴⁶ mosom lábaidot, nem léssen részed velem.* és alább. *mossátok meg edgyik amásitoknak lábokat. valamint én tselekedtem.*

10 joan. 13.

Azt csak a tráditio-ból tudhatyuk. bizonyoson. hogy ezeket a szokot nem kel betű szerent erteni., és hogy nem rendeltetett szentségnek.

Meg más példa. a protestánsok. minden kételkedés nélkül meg eszik. a vért. és a fojtot hust valamint mi, epedig tellyeségel ellenkezik az
15 apostolok jérusálemben tartot Conciliumnak¹²⁴⁷ parancsolattyával, a mely ezeket hadgya, *tetszet a szent léleknek, és mi nekünk. hogy egyéb¹²⁴⁸ terhet ne vetnék ti réátok, hanem eszükséges dolgokat, tudni illik. meg tartozassátok magatokat azoktól. mellyek a bálványoknak áldoztattak.,¹²⁴⁹ avértől. és a fojtot hustol.* act. 15.

20 Azt pedig tsak atráditio-ból tudgyuk hogy ez a tilalma az apostoloknak tsak egy időre valo volt

A protestánsok kételenek tehát a magok tanítások ellen is. sok dolgokban atráditiot halgatni.¹²⁵⁰

25 K Miképpen jöhetet mi hozánk az Isten szava., mely írásban nincsen.?

F. Az Apostolok a kristustól tanulván., meg tanították [171a:] azokat a püspököket. akiket fel szenteltek., azok apüspökök meg tanították az utánnok valojokat, azok meg másokat. eszerent tehát az igazság meg maradot¹²⁵¹ az anyaszent egy házban, kézről kézre.

30 K De az a¹²⁵² fel nem iratot szó. annyi sok szájon menván által. idővel nem szenvedhetetté nagy változást.

F. Nem, mert, 1. az anyaszent egy ház. a szent lélektől vezetetvén, azt el nem hadgya soha, meg sem engedi hogy tévelygésben essék. 2. Az

¹²⁴⁵ [A lap alján tollpróbaszerű beírások: *Aak oh En In Mvva hatra vett M A A hi Hogy h szent kelemen és tollvonások.*]

¹²⁴⁶ nem [Utólagos beírás a sor előtti margón.]

¹²⁴⁷ [Helyesen: *Conciliumának*]

¹²⁴⁸ egyéb [*g-b-ből javítva.*]

¹²⁴⁹ áldoztattak., [*áldoztatot.-ból javítva.*]

¹²⁵⁰ [Utána beírta: *héja*]

¹²⁵¹ az igazság meg maradot <az igazság> az

¹²⁵² az a <szó.> fel nem iratot szó.

anyaszent egy háznak bizonyos és¹²⁵³ meg csalatkozhatatlan régulája
vaygon. hogy meg üsmérhesse. avalóságos tradíotit ahamistol., a me-
lyet meg tanulhatyuk szent Agostontol.,¹²⁵⁴ ugy mint *Az anyaszent
egy ház. tsak azt tarttya apostoli trádítionak, a melyet közönségesen
tarttyák, és taníttják mindenüt az egész anyaszent egy házban., noha ne* 5
tudhassák is annak kezdetit. s. aug. lib 5. de bap. Contra donatistas.
Cap 24.

K Miért bizonyos. és meg tsalatkozhatatlan. ez a regula.?

F. Mert lehetetlen hogy az egész keresztények, kik az egész földön
vannak., akik edgymásnak soha hirit nem hallották. és a kiknek kü-
lömb féle nyelvek. és szokások vaygon ahit ágazattján kívül., ugy meg 10
edgyezhessenek. hogy egyet taníttsanak. és tarttsanak., a vallás dolgá-
ban., hogy ha tsak. azt a¹²⁵⁵ [171b:] taníttást, vagy tartást. azon edgy
mestertől nem vették. volna. aki el küldvén tanítványit., egyenlő okta-
tást, és rendelést adot nékik. 15

K Nem történhetett meg, hogy valamely taníttás, vagy szokás.
mely az apostolokéval ellenkező volna., csak lassanként az anyaszent
egy házban¹²⁵⁶ bé szivárkozván, azt mindenüt bé vették., a mely válto-
zást. azután. sok idővel vették észre?

F ¹²⁵⁷ A lehetetlen, hogy ha nagy dologra értődik az a taníttás. vagy 20
szokás. négy ókból azt meg láthattjuk.,

1: A kristus meg ígérte anyaszent egy házának. hogy soha tévelygés-
ben nem esik.

2. Az okoság ellen volna meg is gondolni, hogy mindenüt meg
változtassák. az olyan taníttást. és szokást. a melyet közönségesen 25
vették bé, ugy hogy valaki azt észre ne vegye., és hogy az ellen valamely
vetekeést. és ellen tartást. ne indíttanáknak..

3. Soha semmi olyan nevezetes ujj dolog nem támadot az anyaszent
egy házban. hogy azt meg nem üsmerték volna. és azonnal nem Con-
demnálták¹²⁵⁸ volna azt, a kezdőivel együt. 30

4. Ez a változás nem lehetne meg. hogy ha csak egy szers mind meg
nem változtatnák. mind azt. valami akönyvekben vaygon írva és a
mellyek el vannak terjedve min-¹²⁵⁹[172a:]denüt. az Apostolok idejétől
fogvást. azokban a könyvekben pedig fel vannak téve. mind azok amit

¹²⁵³ és [é-n-ből vagy megkezdett m-ből javítva.]

¹²⁵⁴ Agostontol., <ez a,> ugy mint [A javítás a törlés fölé írva.]

¹²⁵⁵ [A lap alján tollpróbászertű beírások: *Mm m Mm proci procide-
unt Domini Nomine A* és tollvonások.]

¹²⁵⁶ egy ban [Elírás; vö. alább a 1263. sz. jegyz.]

¹²⁵⁷ F [K-ból javítva.]

¹²⁵⁸ Condemnálták [Második n-t-ből javítva.]

¹²⁵⁹ [A lap alján tollpróbászertű beírás: *Mom*]

hiszen. és tart az Anyaszent egy ház. és valamit tartott, és hitt minden saeculumokban. az ilyen változás tehát. mind az okosság ellen volna. mind pedig lehetetlen.

K Mi következik hát mind ezekből.?

- 5 F. Midőn valamely dolgot, az egész anyaszent egy házban közönségesen¹²⁶⁰ egyaránt hisznek. tanítanak. és követnek, nem tudhatván annak kezdetit., a bizonyos jele tertullianus, és szent agoston szerint, hogy a nem ujjontában találatott dolog., hanem az apostoloktól származot. a kik el terjedvén az egész világra. edgy lélekben tanították és
10 rendelték mind azt. mindenütt, valamire a kristus tanította őket. tert. de prescrip Cap. 20. 21. s. aug. libr 5. de bapt. Cap. 24. et epist. 118. ad janua.

K. Az anyaszent egy ház. vigyazé. a traditiora. a mi a szent írást illeti?

- 15 F Igen is. vigyáz két dologban. 1. tsak azokat a könyveket üsméri szent írásoknak¹²⁶¹ a mellyeket traditibol tud azoknak lenni. s. aug. libr. 2. de doctrina Christiana. Cap. 8.

2. hogy a szent írásokat, tsak a tráditio szerint.¹²⁶² [172b:] magyarázza.

- 20 K Az anyaszent egy ház. mindenkor azt hitte tehát az apostoloktól fogvást., valamit mostanában hiszen?

F. Nincsen külömben, mivel az anyaszent egyház. tsak azt hiszi mais.. amit az apostolok idejében hitt.

- K Az anyaszent egyházban valo bé vett szokások az apostoloktól
25 maradtanaké?

F Az egész anyaszent egy¹²⁶³ házban. mindenüt közönségesen bé vett szokások., ugy mint a nagy böjt. a kereszt vetés. a kisedek kereszteltetése., az apostoloktól maradt. ezekről bővebben szolunk másut.

¹²⁶⁰ közönségesen </> egyaránt hisznek.

¹²⁶¹ írásokk a mellyeket a traditibol <üsmér.> tud [Törlés a sor végén.]

¹²⁶² [A lap alján tollpróbaszerű beírások: *M M Mi három Ma har A lehem In omni* és tollvonások.]

¹²⁶³ egy<ban>házban. [Vö. előbb, az 1256. sz. jegyz.]

5. Articulus.

A Conciliumoknak. és a Szent Atyáknak auctoritásáról.
a hitnek dolgaiban.

K Mít cselekeszik az anyaszent egy ház. midőn valamely vetekedés támad a hívek között. a hit dolgában?

F. Az anyaszent egy ház. arról végezést teszen, vagy a pápa. vagy a püspökök által., a kik is meg tartói¹²⁶⁴ a tráditióknak. szent pál szerént 2. tim. 2. 2. 5

K Mikor szoktak Conciliumot tartani?

F Rend szerént mikor valamely kérdés támad a hitt dolgában. vagy valamely nagy dologról kel rendelést tenni. [173a:]

K Hány féle Concilium vagon?

F. Az Concilium, vagy Generálé; közönséges, (vagy Nationale. nemzet béli¹²⁶⁵ vagy provinciále, tartomány béli vagy diaecesis. egy püspökség A Concilium generálé az egész világon lévő püspököknek gyülekezetiből áll. A Nationale., tsak egy féle nemzetből való püspököknek gyülekezetiből,¹²⁶⁶ a provinciále, tsak egy tartományban lévő püspököknek gyülekezetiből,¹²⁶⁷ a Diaecesis. egy püspökségben lévő Clericusoknak gyülekezetiből áll.¹²⁶⁸ a püspök engedelméből. 15

K Tsak a püspökök vannaké jelen a Conciliumokban?

F. Más féle papi renden lévőknek is lehet jelen lenni vagy szokásból, vagy rend szerént. de tsak apüspökök voxolnak vég képen. és ők vannak ők úgy mint Birák 20

K Régi¹²⁶⁹ szokásé a Concilium tartás?

F Az apostolok kezdék ezt a szokást., jerusálemben, és annak a Conciliumnak végezése, e szerént kezdődik. *Ugy tettzet a szent léleknek és mi nekünk.* act. 15.

K Miért éltek az apostolok ilyen szokkal.? 25

F Hogy meg mutassák a szent léleknek jelen való létét. az olyan

¹²⁶⁴ meg tatói [Íráshiba.]

¹²⁶⁵ Nationale. nemzet béli [nemzet béli – Nationale fölé írva;] vagy provinciále, tartomány béli [tartomány béli – provinciále, fölé írva;] vagy diaecesis. <le.> [szóvégi s (hosszú f) a-ból javítva, szóvégi i – beszúrás; diaecesiale volt, vö. az 1267. sz. jegyz. is] egy püspökség [diaecesis fölé írva.]

¹²⁶⁶ gyülekezetiből, [Szóvégi e-i-ből javítva.] <áll> a provinciále, tsak egy tartomány<nak>ban

¹²⁶⁷ gyülekezetiből, <a a synodale vagy> a Diaecesi<ale.>si, [si.<ale.> fölé írva.] egy püspökség<nek>ben lévő

¹²⁶⁸ áll [Beszúrás.] a püspök <jelen létiben.> engedelméből.

¹²⁶⁹ Régi <dol> szokásé

szent gyülekezetekben, és hogy a szent lélek teszi avégezéseket¹²⁷⁰
[173b:]

K A Conciliumnak végezése ahit dolgában. tehát tsalatkozhatatlan?

F. A közönségesen valo Conciliumoknak végezesek. a hit dolgában,
igen is tsalatkozhatatlan., a más féle Conciliumoknak is¹²⁷¹ végezesek
5 tsalatkozhatatlanok,¹²⁷² hogy ha azokat bé veszi az egész anyaszent
egy ház.

K Miért tsalatkozhatatlan aközönséges Conciliumoknak végezesek
ahit dolgában.?

F Mert azok a Conciliumok az egész anyaszent egy háznak képit
10 viselik. akinek is a kristus meg ígérte hogy soha tévelygésben nem esik.

K Miért teszi¹²⁷³ az anyaszent egyháznak bé vétele., tsalatkozhatat-
lanná¹²⁷⁴ az olyan. Conciliumoknak végezésit, kik nem közönsége-
sek.?

F. Mert az a bé vétel. bizonyos jele., hogy azoknak a Conciliumok-
15 nak. végezesek. meg egyeznek az anyaszent egyháznak hitével. és a
traditioval, a mely bizonyos regulája ahitnek.¹²⁷⁵

Magyarázat.

Hogy meg lehessen jól érteni ezt a feleletett., azt meg kell tudni,
hogy soha az anyaszent egy ház. a Conciliumban más képpen nem
20 végez, hanem a szent írás, és atraditio szerént. a mely kétt meg tsalhat-
atlan régulája ahitnek., midön a vetekedés támad a szent írásban lévő
valamely versnek értelmén, a mint esokszor történt, mivel az eretnekek
mindenkor viszzá[174a:] élnek annak értelmével, veszedelmekre.,
2 petr,¹²⁷⁶ 3. 16. olyankor az anyaszent egy ház. a tráditiobol meg
25 magyaráza. azt averset. fel menvén az apostolok idejéig., valamint azt
meg mutattuk, hogy tsak a tartatik Isteni és apostoli traditionak, a
melyet tanítanak, és tanítottak mindenkor az anyaszent egy ház-
ban.¹²⁷⁷ mindenüt, Edgy néhány féle képpen lehet meg üsmérni., hogy
ha az az egész anyaszent egy ház. meg edgyeziké a hitben. és atartásban.
30 az első a., hogy öszve kell gyűjteni az egész világon levő püspökököt.,
kik gondviselői az Isten beszédinek, hogy mindenik püspök. hadd

¹²⁷⁰ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²⁷¹ is [Beszúrás.]

¹²⁷² tsalatkozhatatlanok, [ok – beszúrás:] hogy <azt> ha azokat [ha
azokat <azt> fölé írva.]

¹²⁷³ teszi [Beszúrás.]

¹²⁷⁴ tsalatkozhatatlanná <téski.> az olyan

¹²⁷⁵ a mely bizonyos regulája ahitnek. [Utólagos beírás.]

¹²⁷⁶ 2 petr<e>, 3. 16.

¹²⁷⁷ egy házban. [e – megkezdett h-ból javítva.]

adgyon számot. a maga püspökségiben lévő tráditiórol, ugyan ezt is követik a generale Conciliumban, de mint hogy nehezen lehetnek az olyan gyülekezetek., azért könnyeb uttyát találták annak, hogy bizonyosok lehesünk az anyaszent egy ház tráditiójában., mivel mikor¹²⁷⁸ a pápa végez valamiről. azt az anyaszent egyházak bé veszik., mikor¹²⁷⁹ pedig valamely vetekedés támad. a püspökök arról végeznek., vagy magok. vagy a Nationális, vagy a provinciális gyűlésekben., az ő végezéseket romában viszik, a pápa Confirmálya. és mindenik anyaszent egy ház bé veszi., ez a bé vétele, az egész anyaszent egy háznak az ilyen különösön valo Conciliumnak végezésit., meg bizonyította a traditionak¹²⁸⁰ meg egyezésit, és az ilyen különösön tett Concilium, a melynek végezésit. közönségesen bé veszik.¹²⁸¹ [174b:] csak nem annyit téssen. mint egy Concilium Generále, sok volt olyan Concilium, a mely noha nem volt is Generale. de mint hogy végezésit közönségesen bé vették., azért generalénak tarthatik., az első Constancinápolyi Concilium nem vala ugy hirdetve hogy Generale legyen. hanem Nationale, de mint hogy minden végezésit közönségesen bé vette az anyaszent egy ház, azért ugy tartatik. mint¹²⁸² második Concilium Generalé.

K. Miképpen tekénti az Anyaszent egy ház azokat, kik végezési alá nem vetik magokat ahit dolgában.,

F. A kristus mondása szerént. ugy tekénti őket, valamint a pogányokat, és a hamisakat, kí vetvén kebeléből, eretnekeknek tarttya. math 18. 17.

K. Micsoda engedelemel kel lenni aszent Atyák tanításihoz. a vallás dolgában?

F Ugy kel őket tekinteni, mint ki ki amaga saeculumában lévő, annyi bizonyóságit az anyaszent egyház tráditiójának, hogy ha valamelyik. közüllök egyedül tanit valamit. az ollyonak¹²⁸³ tanítása nem oly bé vehető., mint mikor. a többivel együt meg egyezik. Az anyaszent egy ház rend szerént nem végez az olyan dolgokrol., a mellyeken meg nem egyeznek a szent atyák. mert ollyankor a traditio nem lévén se oly bizonyos., se egyarán-[175a:]su, azért nem is tekéntik ugy mint Isteni,

¹²⁷⁸ mivel mikor [k-v-ből javítva.]

¹²⁷⁹ mikor [k-v-ből javítva.]

¹²⁸⁰ a traditionak <valóságát,> meg egyezésit, [A későbbi javítás a törlés fölé írva.]

¹²⁸¹ bé veszik, <n> csak nem [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²⁸² mint <Concilium> második Concilium [Törlés részben a sor végén, részben az új sor elején.]

¹²⁸³ ollyonak [Elírás lehet *ollyan(n)ak* helyett.]

vagy apostoli traditiot., ez is az oka hogy sok féle kérdések támadnak a theologusok között, a melyek jollehet a hitt ágazattját nem illetik.

K Mit kellessék cselekedni az olyan dologban, a melyről semmit nem végez az anyaszent egyház., és amelyen meg nem edgyeznek a theologusok.?

F. olyankor szabad az ollyannak értelmét választani, a melyik leg igazabbnak láttik lenni., de kettőre kel vigyázni., először;¹²⁸⁴ hogy ha az anyaszent egy ház. arról találna végezni., ahoz kel hajolni. másodszor meg kel a békeséget tartani azokal; kik az iránt a dolog iránt más értelemben vannak., mivel egy kereszténynek nincsen semmi drágáb mint a felebaráti szeretet: A szükséges dologban edgyeség legyen. a kéttészesben szabadság, de a felebaráti szeretetett meg kel tartani mind edgyikében. mind a másikában. st aug epist 118. ad janua.¹²⁸⁵

6 Articulus.

A hitnek szükséges voltárol.

K Szükségese a hitt az üdveségre?

15 F. Igen is szükséges. mivel nem lehet üdvezülni. hogy ha¹²⁸⁶ [175b:] azt nem hiszik. a mit az anyaszent egy ház tanit. és hiszen.¹²⁸⁷

K Szükségese. mindeniknek a hivek közül tudni mind azt. valamit az anyaszent egy ház hiszen. és tanit?

F szükséges. hogy mindenik. a hivek közül.¹²⁸⁸ higye közönségesen mind azt valamit az anyaszent egy ház hiszen, és hogy annak némely fő részeit meg tanullya különösön.

K Mellyek azok a fő részek mellyeket minden kereszténynek kel hinni és tudni különösön?

F. A szent háromságnak titkait., az igének meg testesülését,¹²⁸⁹ és az embereknek meg váltását a kristus által, az apostolok symbolumát, az Isten, és az anyaszent egy ház parancsolatit.,¹²⁹⁰ és mind azokat mellyek a szenttségeket illetik. főképpen a kereszttséget, Eucharistiát. és apenitentiát.

¹²⁸⁴ először; [Első *ō-s*-ből javítva.]

¹²⁸⁵ [A latin utalás utólagos beírásnak látszik.]

¹²⁸⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹²⁸⁷ és hiszen. [Későbbi beírás világosabb tintával.]

¹²⁸⁸ közül. <hidgye><tudgya> higye [Törlések a sor végén; <tudgya> <hidgye> fölé írva; higye <hidgye> alá írva.]

¹²⁸⁹ meg testesülését, [Szóvégi *é-e*-ből javítva, *t*, – utólagos beírás.]

¹²⁹⁰ parancsolatit., [*p-o*-ból? javítva;] és mind azokat [*ot* – beszúrás.]

Magyarázat

A hitt ágazattýárol valo úsmerettségnak nagyobnak, vagy keveseb-
nek kel lenni. ahogy képest. amint kinek kinek magaga rendi vagy hiva-
tallya hoza magával., igen nehéz volna azt el intézni hogy kinek kinek
menyi mértékű szükséges, nem szollok arról hogy mit kellett hinni 5
a kristus előtt, hanem szollok a meg kereszteltetett keresztényekről akik
szabadoson élhetnek az értelemel, mivel edgy sem üdvözülhet közüllök,
hogy ha nem tudgya a szent háromságnak.,¹²⁹¹ a meg testesülésnek és
a váltságnak titkait. mindenik tartozik tudni, az¹²⁹² [176a:] Isten, és
az anyaszent egy ház parancsolatit., az apostolok symbolumát., a 10
kereszttségnek nagy hasznát. és szükségít. és mind azokat valamellyek
atöbb szenttségeket, és hivatallyának kötelességeit illetik.

Mind ezek tekintik aleg együgyüebbeket is, azok pedig a kik alkal-
matusabbak a vallasnak melyebben valo meg tanulasára, és nem tsele-
keszik. veszedelmes tudatlanságban élnek. mivel nincsen semmi a mi 15
minket ugy illetve, se a melynek tudománya¹²⁹³ hasznosabb volna,
mint azt meg tanulni különösön, hogy mit hiszen az anyaszent egyház,
mit követ, és azt miért követi. erre valo nézve¹²⁹⁴ nagyob része a
keresztényeknek akarattal valo tudatlanságban élnek. a melyért félo
hogy irtoztato dolog ne kövesse az ítéletkor. 20

Nincsen olyan világi életre köteleztetet keresztény aki nem tölthetné
könnyen. avallásnak tanulásában azt az időt. a melyet ahejában valosá-
gokban tékozol el. atudatlanság tehát meg nem menti őket¹²⁹⁵

K A hit edgyé mindenekben akik hisznek?

F Nem, némellyekben élő hit vagyon., némellyekben meg holt hitt 25
vagyon.

K Mikor vagyon élő hitünk?

F Mikor hitünk szerént vannak tselekedetink., az az. hogy meg
edgyezék. életünk ahittel. példának okáért, avilághoz nem kel ragasz-
kodnunk, mert azt hiszszük. hogy az Isten ellen-¹²⁹⁶[176b:]sége az, aki 30
avilághoz ragaszkodik, mondgya szent jakab. 4. 4.

K Mikor vagyon meg holt hitünk?

F. Mikor ahittel ellenkezöt. cselekeszünk, más képpen elünk, mint
sem amint hiszünk. jacob. 2. 20.

¹²⁹¹ háromságnak., <titkait.> a meg testesülésnek [...] titkait.

¹²⁹² az [176a:] az Isten,

¹²⁹³ tudománya [y-n-ből javítva.]

¹²⁹⁴ nézve [Beszúrás.]

¹²⁹⁵ atudatlanság tehát meg nem menti őket [Utólagos beírás a sor
végére, egymás alá, 3 töredék sorban.]

¹²⁹⁶ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

K szükségesé élő hitünknek lenni?
F Tellyeséggel szükséges, mivel azért is vesznek el annyin akereszté-
nyek., hogy meg holt hitek vagyon. jacob. 2. 14.

7. Articulus

A hitt ellen valo vétkekről., a hitnek jeleiről. és
a kereszt vetésről.

K Kicsodák azok kik ahitt ellen vétének?¹²⁹⁷

5 F Azok négy féle személyek, 1. kik nem hiszik azokat az igazságokat
a mellyekre a hitt tanit. ilyenek ahitetlenek, a sidok, az eretnekek,
2. azok kik külsőképpen ellene mondanak ezen igazságnak, vagy is
nem¹²⁹⁸ merik mutatni hogy azt hiszik, se magokat keresztényeknek
vallani 3. akik akarattal kételkednek ezen igazságokban, 4. kik el
10 mulattják meg tanulni ahitnek igazságait. amely noha nekik oly szüksé-
ges.

K Nem elégséges tehát. tsak belső képpen. hinni azt amit az anya-
szent egy ház hiszen?

F. Nem, mivel szükséges külső keppen is vallást tenni mikor az
15 alkalmatoság azt kivannya. *mert szivel hiszünk az igazságra.* mondgya
szent pál. *szájjal teszünk pedig vallást. az üdvösségre.* rom. 10. 10. [177a:]
A kristus azt mondgya. *valaki meg tagad engem az emberek előtt, meg
tagadom én is azt az én mennyei Atyám előtt.* matth. 10. 31.

K Miképpen kel meg mutatni hitünket az embereknek.?

20 F. Azt három féle képpen mutathattuk meg.
1. Meg mutatván azt cselekedettel és beszédel, hogy nem pirulunk meg
az evangéliumért.
2. El mondván., a midön szükséges. az apostoli symbolumot. vagy más
egyéb hitt tételt.

25 3. keresztet vetvén. a mely rövideden valo hitt tétel.

K Micsoda a kereszt vetés?

F Ez olyan jel. amely azért rendeltetett, hogy az elménkben tegye
a hitt fő ágazatinak titkait., meg mutatván másoknak is hogy azokat
hiszük., és hogy az Isten áldását és segítségit vehesük. akereszten meg
30 holt¹²⁹⁹ jésus kristus érdemiért.

K A kereszt vetésel¹³⁰⁰ micsoda titkokrol tészünk vallást?

F A szent háromságrol., a meg testesülésről, aváltságáról.

¹²⁹⁷ vétének? [Az n helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

¹²⁹⁸ nem [Beszúrás.]

¹²⁹⁹ meg holt [ó-aból javítva.]

¹³⁰⁰ vetésel [vétése/ből javítva az ékezet áthúzásával.]

K Miképpen teszünk vallást. ezekről a titkokrol, a kereszt vetésel?
F Annyiban. hogy ezen jell, és szok által. segítségül hijuk a szentté-
ges szent háromságot, a meg testesült Isten fiának érdeme által., a ki
mi érettünk a kereszt fán meg holt.

K Mikor kel keresztet vetni?¹³⁰¹ [177b:] 5

F. Az első keresztényeket követvén. igen jó keresztet vetni az imád-
ság előtt, mikor valamely dologhoz fogunk, ultra indulunk. vagy ha
veszedelemben forgunk. mikor valamely munkához fogunk¹³⁰² tertul.
de corona mili. cap. 3.

K Miről kel gondolkodni mikor keresztet vetünk? 10

F Az Istent segítségül valo hívásrol, a keresztben meg holt kristus
által.

K. ki rendelte a kereszt vetést.?

F Az apostolok.

K Miképpen tudgyuk mi azt? 15

F. Azt mi atraditiobol tudgyuk., Ez a jel mindenkoron szokásban
volt az anyaszent egy házban. és minden keresztényeknél. minden
időkben. tertul.libri de Corona mili. Cap 3. s. Athan de incarnatione.
s. basil. de spiri sancta Cap. 27. s. Chrisost. hom 55. supr s. matth. s.
hier. epist. 22. ad eustochium. s. aug. tract. 118. sup. s. joan. et libr. 1. 20
de Conf. Cap 11.

K Hogy vagyon tehát hogy az utolsó időkben olyan keresztények
támadának. kik a kereszt vetést el törölék?

F Azt tsak az égben kiálto vakmerőség el törölheték el. a mely is
bizonyos jele. hogy nem a szent lélek által vezetettek., 25

K Bizonyosé a. hogy a hittel valo kereszt vetés. agonosz lelket el üzi.
és más egyéb tsudát is mivelhet?

F igenis,¹³⁰³ mivel sok féle csudákrol beszélnek a szent atyák kik az
első saeculumban éltenek¹³⁰⁴ [178a:]

Magyarázat 30

Lactancius. libr. 4. Cap. 27. azt mondgya hogy az ördög nem mére
Juliánus Császár kérdésire meg felelni mivel edgy keresztény őtt jelen
lévén. keresztet vetet magára. Názianus szent gergely mondgya., hogy
juliánus apostata. edgyszer valamely ördögségeket cselekedvén. maga-
ban igen meg rettene., és keresztet vetett. a gonosz lélek azonnal el tünt 35

¹³⁰¹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹³⁰² mikor valamely munkához fogunk [Kereszttel jelölt utólagos
beírás a sor alatt.]

¹³⁰³ F Ig(en,) igenis [igenis (en,) fölé írva; Ig - et nem törölte,
hanem abból javította az F betűt.]

¹³⁰⁴ [A lap alján örszó: magyarázat.]

előlle. sok féle csudákat látunk atöbb szent atyák irásiban, a mellyek a kereszt vetésért lettek. szent Athanásnál. a szent Antal életében. szent hieronimusnál., a szent pál első remete életében., szent agostonál, libr 22. de civitate Dei. Cap. 8. mind ezek a szent Atyák. a kik még a
5 a protestánsok előtt is nagy tiszteletben vannak. és még sokan többen. a kiket elé nem számlálunk, bizonyóságot tésznek. a csudákról, a melyeket a kereszt vetés¹³⁰⁵ cselekedet.

K Micsoda gondolatban lehetnek. a régi és az új catholicusok¹³⁰⁶ látván ilyen szent bizonyságokat, kik bizonyították a kereszt vetésnek
10 régiségit. és ezen jel által lett tsudákat?

F. I. Szálni kel azoknak vakságokat, kik inkább szeretik egy vakme-
rőnek rendelését követni.,¹³⁰⁷ mint sem az egész anyaszent egy háznak minden időbéli. szüntelen való szokását, mely szokást. az Isten annyi sok csuda tételekel jóvá hadgya,¹³⁰⁸ [178b:]

15 2. hogy nem kell soha csak szokásból keresztet vetni. hanem mindenkor figyelmeteséggel. és tisztelettel, és az elmének az Istenhez való fel emelésével.

Tizen kettődik Rész

A Reménségről.

Első Articulus

Hogy Micsoda a reménség.

K Micsoda a reménség?

F. Az Istennek olyan ajándéka, amellyel bizodalomal várjuk azokat
20 a jokat a mellyeket az Isten még ígért

K Miért mondod hogy a reménség az Isten ajándéka?

F Mert az Isten adgya azt. amagunktól nem jöhet. jac. 1. 17.

K Mire vagyon építve ami reménségünk?

F Az Isten ígéretere, a ki se meg nem tsalhat. se meg tsalni nem akar
25 minket, és kristus érdemire, aki azért jött evilágra. azért is holt meg, hogy örök életet nyerjen nekünk. hebr. 6. 18. rom. 8. 31.

K A bizodalom, a melyel várjuk az Isten ígértét. nem eleyesé félelemel?

F Igen is eleyes félelemel., mert el mulathattuk azt a mit az Isten
30 kíván tollünk, hogy ígérétenek bé töltését el érhessük. és hogy azt sem

¹³⁰⁵ a kereszt vetés <okozot.> cselekedet.

¹³⁰⁶ catholicusok [a-h-ból javítva.]

¹³⁰⁷ követni [Beszúrás.]

¹³⁰⁸ [A lap alján tollpróbászertü beírás: *Hat mit* és tollvonások.]

tudgya senki. ha a szeretetre méltóé, vagy a¹³⁰⁹ [179a:] gyűlölségre, és ha meg maradé végig ajóban. Eccle. 9. 1. 1 Cor. 9. 24.

K. Mit igért az Isten minckünk?

F Örökké valo életet, és modot annak elérésére. rom. 8

K Micsoda mód lehet a?

5

F Az, az Isten kegyelme és segítségé. mellyet ád a kristus által. hogy igazak lehessünk előtte, és hogy jó cselekedeteket mivelhessünk. Eph 1.

K kellé az Istentől várnunk evilági jókót is?

F Igen is. mert azokat az Isten adgya.. de azokat tsak annyiban kel kívánnunk és kérnünk, a mennyiben az¹³¹⁰ üdveségre szolgálhatnak.. 10

K. szükségesé az Istenben vetnünk reménségünket?

F A ki tsak az Istenben bizik. soha meg nem tsalatik., jaj annak aki más valamiben veti reménségit. ps. 24. 2. 3. 145. 2.

K Micsoda más valamiben vetni areménséget?

F Mikor mi magunkban bizunk. vagy más teremtett állatban. példá- 15
nak okáért. agazdagságban, vagy valaki jó akarattyában.

K Miért kell csak az Istenben bizni?

F I. Mert tsak egyedül ő tehet minket boldogokká. mivel edgyedül. ő véghetetlen hatalmu, és véghetetlen jó., minden más egyéb segítség romlando és tsalandó. a teremtett állat magában csak hazugság. és 20
gyarloság. 2. mert az Isten tsak azokat segitti meg, akik ő benne biznak. ps. 90. 14.

K A reménség edgyé minden keresztényben¹³¹¹ [179b:]

F. Azt kel mondani areménségről. valamit ahitről. a kibin edgyüt vagy az Isteni szeretettel. akkor a reménség élő, valamint szent péter 25
mondgya 1 petr. 1. 3. akiben a szeretet nélkül vagy az. akkor meg holt, és elégtelen. rom. 5. 5.

2. Articulus

A reménség ellen valo vétokról.

K Hány féle képpen vétének. a reménség ellen?

F kétt féle képpen. a mod nélkül valoval. és a kevéssel. 1. A maga 30
hittségel, és a kéttségben valo eséssel.

K. Mikor vétünk areménség ellen. a magunk hittségivel?¹³¹²

F I. A midön azt gondollyuk hogy az Isten segítségé nélkül. csak magunk erejével. jót cselekedhetünk. 2. mikor az Istent kísérttyük.

¹³⁰⁹ a [179a:] a gyűlölségre,

¹³¹⁰ az üdveségre [z-u-ból javítva.]

¹³¹¹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹³¹² hittség<el>? givel [Törlés és javítás a sor végén; givel – a szó fölé írva. A g-t nem törölte, bár fölösleges.]

K Hogy kísérttyük az Istent?

F. Mikor az Istentől olytat kérünk, vagy várunk, szükség nélkül. és
ők nélkül. a mit meg nem ígért.

Magyarázat

- 5 Az Isten azt akarja. hogy olyan modokkal élyünk, a melyek az ő
rendelése szerént vannak., ha azokat el mulattyük az Istent kísérttyük.,
példának okáért. kísértés volna. kérti vagy várni tölle szükség nélkül.
hogy mi érettünk valami csudát tegyen; hogy bennünket valamely
veszedelemtől meg oltalmazon, a melyre mi vakmerő képpen. és rende-
10 lése ellen adtuk magunkot., hogy minekünk szükségünkre valot ad-
[180a:]gyon. és a henyelésben tölttsük az időt., hogy meg halgassa
imádságinkot.. a midön készületlenül. és figyelmetlenül imádkozunk..
az¹³¹³ Istent kísérttyük., midön azt remélyük, hogy meg bocsáttya
bűneinket, ha penitentiát nem tartunk is. akkor is kísérttyük, mikor
15 abban abizodalomba vétkezünk, hogy még meg bocsáttya azt. rom. 2. 4.

K Hogy vétkeznek a kétségben valo esésel?

- F Edgy néhány féle képpen. 1. midön kétségben esnek. abün bocsá-
natnak meg nyerése iránt., azért hogy azok nagyságuak. és sokaságu-
ak., 2. midön kétségben esnek, a ros hajlandóságbol valo ki térésről.,
20 mert érzik szokásoknak meg rögzésit. és minden nap tapasztallyák. az
iránt magok gyengeségit. 3. midön bizodalomal nem vetik magokot az
Isten rendelése alá. félvén attol. hogy a szükségekre valo el fógy. 4
midon nem az Istenben vetik reménségeket. hanem magokban vagy
másokban st aug. serm. 35¹³¹⁴ supr ps. 146.

Tizen harmadik Rész.

Az Isteni szeretetről.

Első Articulus

Hogy mi legyen az Isteni szeretett.

- 25 K Micsoda az Isteni szeretett?

F Ez az Istennek olyan ajándéka, a mely az Istent szeretteti velünk.
magáért, mindenek felet. és a felebarátot¹³¹⁵ [180b:] az Istenért. vala-
mint magunkot.

K Miért mondod hogy a szeretet Isten ajándéka?

¹³¹³ az<t> Istent

¹³¹⁴ serm. 35<2> supr

¹³¹⁵ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

F Mert az Isten adgya azt, magunktól a nem jöhet, és a szent lélek tölti azt szívünkben mondgya szent pál. rom. 5. 5.

K Micsoda az Istent magáért szeretni?

F A nem más., hanem az Istent úgy szeresük, hogy semmi egyéb jutalmat azért ne várjunk, hanem csak önnön magát. s. aug. supr. ps. 72. 5
n. 34.

K Micsoda az Istent mindenek felet szeretni?

F Mikor ötet inkább szerettyük. magunknál. és inkább mint sem evilágon lévő mindennél.

K Mikor szerettyük az Istent mindenek felett? 10

F Mikor inkább ellene mondunk annak amit leg¹³¹⁶ jobban szeretünk evilágon, hogy sem ötet meg bántssuk.

K szükségesé mindenkor ilyen akaratban¹³¹⁷ lenni?

F. telyeségel szükséges, *aki inkább szereti¹³¹⁸ atyát, vagy anyját. hogy sem engemet. nem méltó az én hozám. és aki inkább szereti fiát vagy leányát, hogy sem engemet. nem méltó az én hozám.* mondgya a kristus math.10. 37.

K Ujj parancsolaté az Isteni szeretett?

F E legg régieb parancsolat. és el kerülhetetleneb.¹³¹⁹ azzal az emberi természet tartozik. hogy imádgya¹³²⁰ és tisztelje az Istent mint teremptőjét. az Istent pedig úgy tisztelik. ha szeretik mondgya szent agoston. epist. 29. ad s.hier. Cap.3. **[181a:]**

K A sidok üsmértéké ezt aparancsolatot?

F Igen is. ez a parancsolat legg nagyob és legg elsőbb a Mojses törvénye között, mondván. szeressed ate uradat Istenedet tellyes szivedből, tellyes elmédből, és minden erődből, irjátok a szivetekben ezeket a szoktat, agyermekeiteket¹³²¹ ezekre meg tanittsátok, ezekről gondolkodgyatok, aházatokban, utozástokban. mikor alusztok, mikor felébredtek., ezeket¹³²² ati kezeteiken visellyétek, deut. 6.

A kristus meg ujjította ezt a parancsolatot a keresztényeknek. mond- 30
ván. hogy úgy üdvezülünk. ha ezt követtyük. math. 22. 37.

K Micsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak szeressed ate Uradat Istenedet tellyes szivedből. tellyes elmédből. és minden erődből?

F. A hogy az Istenre tzeózanak minden kívánságink. gondolatink, és tselekedetink., valamint egy torkos csak a ételre. és az italra tzeóoz, 35

¹³¹⁶ leg<sze> jobban szeretünk [Törlés a sor végén.]

¹³¹⁷ akarat<tal>ban [ban <tal> fölé írva.]

¹³¹⁸ szereti [i-e-ből javítva.]

¹³¹⁹ el kerülhetetleneb [eb – beszúrás.]

¹³²⁰ imádgya, [Az i előtt egy felfelé húzott szárú betű vonala.]

¹³²¹ agyermekeiteket [ei-it-ből javítva.]

¹³²² ezeket [k-t-ből javítva.]

és edgy fősvény agazdagságra. az Isten nem akarja hogy a mi szívünk fel legyen osztva, ő közötté, és ateremtet állat közöt. egyedül akarja ő azt birni. mi lehet ennél igasságosabb. matth.6. 24.

K Micsoda az értelme ezeknek a szoknak, ezekről gondolkodgyatok, a házatokban. utozástokban., mikor alusztok. mikor fel ébredtek, ezeket ati kezeiteken visellyétek. a kaputokra fel írjátok

F Ezek a szavai Mojsesnek nyilván meg mutattják. a¹³²³ [181b:] sidok., és a keresztények kötelesegit. és azt, hogy minden tselekedetben az Isteni szeretetre kel vigyázni, és önéki ajánlani. a legg közönségesebb¹⁰ munkánkot is.

Szent pál hasonló parancsolatot ad a keresztényeknek mondván *akár egyetek, akár igyatok, akár¹³²⁴ mit cselekedgyetek., mindenedet az Isten dicsőségére mivellyétek.* 1 cor. 10. 31.

K E szerént a parancsolat szerént, szükségesé hogy szüntelen. az¹⁵ Isteni dolgokban foglalatoskodgyunk.?

F. A mennyekben léssen az a boldogságunk. hogy csak egyedül az Isteni dolgokban foglalatoskodgyunk., az Istent szeretni pedig¹³²⁵ e földön. ugy amint parancsollya, az elégséges. hogy ő hozzája czéloznak egyenesen, vagy más okok által, minden gondolatink., beszédink.²⁰ és tselekedetink. és hogy az ő rendelése szerént legyenek. s. Thom. 2. 2 qu. 24. art. 8.

K Vétéké meg mást is valamit. szeretni az Istenel?¹³²⁶

F. Igen is vétek. hogy ha az a szeretet nem czélöz az Istenhez. és nem az ő rendelése szerént vagyon, de ha ő hozzája czélöz. és rendelése¹³²⁷²⁵ szerent vagyon nem vétek. söt jó. s. aug. Conf. lib 10. Cap. 29. n. 40.

K Ennek a parancsolatnak meg szegése mindenkor halálos véteké?

F vagy halálosan., vagy bocsánando keppen lehet ez ellen véteni, halálosan, hogy ha valamely cselekedet el olttya szívünkben az Isteni szeretetet., bocsánando képen. hogy ha csak meg gyengitti. s. thom. 2.³⁰ 2. qu. 44. art. 4. [182a:]

K Szerettyüké az Istent azzal. mikor azt mondgyuk néki hogy szerettyük?

F Nem, hogy ha csak, valóságal nem szerettyük. mivel csak akkor szerettyük, mikor néki ajánlyuk minden gondolatinkot, kívánságinkot,³⁵ és cselekedetinket, egy szoval mikor magunk viselésével meg mutatgyuk. hogy a szívünkben vagyon a szeretet, hogy ha pedig csak szoval. mondgyuk és nem cselekedettel hazugok vagyunk, noha szoval is jó

¹³²³ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹³²⁴ akár mit [ár-is-ből javítva.]

¹³²⁵ pedig <ugy> e földön. ugy

¹³²⁶ az Istenel? <kivül.?) [Törlés a sor végén; l-n-ből javítva.]

¹³²⁷ rendelése [r helyén először d-t? kezdett.]

gyakorta a szeretetnek cselekedetét tenni. hogy magunkban azt fel
gerjeszük. de szükséges ötet szeretni minden időben.. ps. 77. 36¹³²⁸

K szerettyüké akkor az Istent amint kell. mikor csak a¹³²⁹ világi
jokért szerettyük?

F tsak azért szeretni az Istent hogy világi jokat adgyon., ugy nem ⁵
az Istent szerettyük. hanem avilági jokat st aug. supr. ps. 48. n. 15.

K szerettyüké az Istent akkor. amint kell. mikor mennyei jökért
szerettyük. a mellyeket ígért?

F A mennyei jök nem egyebek., hanem hogy az Istent birhassuk, az
Istent magáért szerettyük tehát., és ugy a mint kell. mikor a mennyei ¹⁰
jokért szerettyük. s. aug. supr. ps. 55. n. 17.

K kicsodák azok kik az Isteni szeretett ellen vétenek?

F Azok kik evilágot és azö kivánságit szeretik, mivel ezen szeretet
ellen valo vétek. vagy halálos, vagy bocsánando; halálos. hogy ha az
Istent meg vetvén. a teremtett állatokhoz ragaszkodunk., ugy hogy az ¹⁵
a ragaszkodás uralkodik a szivben. ha pedig aragaszkodás nem uralko-
dik. bocsánando¹³³⁰ [182b:]

2. Articulus

A Magunkhoz valo szeretetről.

K A felebaráti szeretet kötelezdé minket arra, hogy magunkot szere-
sük.?

F Igen is. mert a kristus azt parancsollya hogy ugy szeresük felebará- ²⁰
tunkot¹³³¹ valamint magunkot., kell tehát magunkot szeretni.

K Hogy kel magunkot szeretni?

F Az Istenért kell magunkot szeretni. az az, hogy az Istenhez kel
forditanunk a magunkhoz valo szeretetett.

K Mikor fordittyuk az Istenhez amagunkhoz valo szeretetett? ²⁵

F Mikor az Istenben keresük boldogságunkot, és csak ő hozája
igyekezünk.

K Miért kell az Istenhez fordítani.¹³³² amagunkhoz valo szeretetett.
és csak egyedül hozája igyekeznünk?

F Mert magunkot szeretni. annyi mint ha boldogok akarnánk lenni. ³⁰
és munkálodni azon hogy a boldogságot el érvük,¹³³³ mivel csak egye-

¹³²⁸ de szükséges [...]36. [Későbbi beírás a sor folytatásaként.]

¹³²⁹ a [Beszúrás:] a világi <jokat várunk> tölle? jokért szerettyük?
[a törlés és a javítás későbbi.]

¹³³⁰ [A lap alján tollpróbászertű tollvonások.]

¹³³¹ felebarátunkot [f-m-ből javítva.]

¹³³² fordítani. [Az r betű utólagos beszúrás.]

¹³³³ el érvük, <holot> mivel [mivel <holot> fölé írva.]

dül, az Isten tehet minket boldogoká. hogy pediglen ötet birhasuk. hozzája kel igyekeznünk.

K tsak akkor szerettyük hát mi magunkot amint kel. mikor az Istent szerettyük?

- 5 F Nincsen külömben. mivel másképpen nyomorultakká teszük magunkot. és a magunkhoz valo szeretet¹³³⁴ rendeletlen. és vétkes lészen. [183a:]

K kicsodák azok. kik magokot¹³³⁵ rendeletlenül, és vétkesen szeretik.?

- F Azok, kik eleget akarnak tenni a¹³³⁶ kevelységnek, az érzékeny-
10 ségnek. és a hajában valo látásnak, ugyan ezekre is vezetnek minket az eredendő vétkeket meg romlot természetünk., azért is kel szüntelen magunkon erőszakot vennünk. hogy ezeket aveszedelmes hajlandóságokot meg gyözhessük.

Magyarázat.

- 15 Mikor a kristus nekünk azt parancsolja hogy magunkot meg utállyuk. hogy meg hallyunk magunknak., akkor a magunkhoz valo vétkes szeretetet tilttya nekünk. és mivel hogy ez a vétkes szeretet minden nap uj gyökeret hajt mi bennünk. a mely edgyez a világi szokással, nevelte-
20 tessel. és a meg romlot természetnek¹³³⁷ hajlandóságával, tehát hogy meg lehesen magunknak halni. és azon halálal. örök életet nyerni, a kristus arra tanit hogy szüntelen erőszakot vegyünk magunkon, minden nap hordozzuk keresztünket, ne a sokaságot kövessük. hanem a szoros kapun mennyünk bé. és a keskeny uton járjunk., mind ekemén-
25 és könnyüvé teszi az ő terhét. kik azt akarják viselni., A szent lélek által szivben öntetett Isteni szeretett, nagyobb örömmel és vigasztalással vétet mivelünk erőszakot amagunknak valo meg halásra¹³³⁸ mint a mely öröme és vigasztalással követik a bünösök meg romlot hajlandóságokot sz. agoston sok helyt szépen beszél erről munkáiban.¹³³⁹ serm 47. de
30 diversis.¹³⁴⁰ [183b:]

K Minek nevezik a magunkhoz valo vétkes szeretetet?

¹³³⁴ szeretet<ett> rendeletlen.

¹³³⁵ magokot [Második o-a-ból javítva.]

¹³³⁶ a <rendeletlenségnek.> kevelységnek,

¹³³⁷ természet-<tel>nek [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

¹³³⁸ meg halásra., <mint sem a bünösök öröme, az ő meg romlott hajlandóságoknak követésében.> [A törlés elé csillagot tett és csillaggal jelölve írta be az új szöveget a lap aljára:] mint <sem> a mely öröme és vigasztalással követik a bünösök meg romlot <zo> hajlandóságokot
¹³³⁹ munkáiban. [i - megkezdett b-ből javítva.]

¹³⁴⁰ [A lap alján fohásszerű beírás: *en Istenem* és tollvonások.]

F Tulajdon szeretetnek, vagy ros kivánságnak.. (cupiditas) de ez a szeretett, vétkes., mert az Istent meg bánttya. és nekünk artalmas.

K Miben bánttya meg az Istent atulajdon szeretett?

F Abban hogy el hagyattya az emberel az Istent, a teremtett állatért.

K Miben árt nekünk atulajdon szeretett? 5

F Abban hogy nyomorultaká téssen., mivel el hagyattya velünk az Istent, aki egyedül valo boldogságunk.

K Lehető véteni bocsánando képen, atulajdon szeretettel.?

F. Igen is, mivel minden vétkek atulajdon szeretettől¹³⁴¹ származnak, de nem minden vétkek halálosok. 10

K A magunkhoz valo szeretettel mikor vétkezünk halálosan, vagy bocsánando képpen?

F, Mikor avétek., melyet amagunkhoz valo szeretett okoz, el olttya bennünk, az Isteni szeretetett, akor halálos vétkek, mikor el nem olttya egészen, hanem csak meg gyengitti, akor bocsánando vétkek. 15

K a¹³⁴² Rosz kivánságu szeretettől,¹³⁴³ vagy a Isteni szeretettől jöe, a világi jókót kivánni?

F Azokat az Isten rendelése szerént kivánni, hogy azokal az Isten szerént élünk, magunkot azokhoz nem kapcsolván., így Isteni szeretet., de arosz kivánságu szeretett, azért kivánni [184a:] hogy eleget 20
tehessünk, a kevésységnek, fősvénységnek, vagy a torkosságnak

3 *Articulus.*

A felebaráti szeretetről.

K A felebaráti szeretet mire kötelez minket?

F Arra, hogy szeresük, felebarátunkot mint magunkot.

K. kicsoda a mi felebarátunk?

F Minden ember, keresztény, eretnek., hitetlen, sőt még a leg na- 25
gyob ellenségünk is.

K Micsoda felebarátunkot¹³⁴⁴ úgy szeretni mint magunkot.?

F Hasonlo jót kel kivánni, és szerezni néki, valamint magunknak, tudni illik, az üdvéséget, és azt ami arra vezetheti.

¹³⁴¹ szeretettől [Utolsó e-o-ból javítva.]

¹³⁴² a [Utólagos beszúrás.]

¹³⁴³ szere<teté a,>tettől, [A javítás a törlés fölé írva.] vagy a [a – beszúrás:] Isteni szere<teté,>tettől [a javítás a törlés fölé írva.] <a világi jokot kivánni.?)>jöe, a világi jókót kivánni? [A törlés és a javítás későbbi.]

¹³⁴⁴ felebarátunkot <kel> úgy [<kel> – beszúrás.]

K Nem kellé felebarátunknak¹³⁴⁵ ideig valo jokat is kivánni és szerezni?

F Mind azokat kell néki kivánni és szerzeni valamit magunknak. edgyedül az Istenért. és üdvességire valo nézve. más képpen. a hozzá 5 valo szeretetünk vétkes volna.

K kellé minden embernek azt kivánni amit magunknak.?

F Igen is. mert mindennek kell kivánni az üdvéséget valamint magunknak., és mind azokat. valamik arra vezethetik.

K kellé közönségesen mindennek azt szerezni. amit magunknak kel 10 szerezünk?¹³⁴⁶ [184b:]

F Mint hogy a nem áll mi rajtunk, hogy mindenhez hasonló segítségel, legyünk. mind azon által. a felebaráti szeretetnek rendire. és kötele- ségire igen kel vigyázni.

K Micsoda a felebaráti szeretetnek rendgye. a melyre kel vigyázni? 15 F A, hogy inkább segítsük a hozánk közeleb¹³⁴⁷ valokat. másoknál. ugy mint az atyánk fiait, és tselédinket., a keresztényeket inkább mint sem a hitetleneket., a pásztorokat inkább. mint a közönséges hiveket.

K Miről üsmérhettyük meg. hogy ha szerettyüké felebarátunkot?

F Arrol. meg üsmérhettyük., a midön. nem hogy valami roszt 20 kivánnánk. vagy okoznánk néki. de söt még tehetségünk szerént. minden jót kívánunk. és szerzünk néki. mikor fogyatkozásit el türjük, és gyengeségit el szenvedgyük., a midön ugy bánunk véle. a mint kivánnok., hogy mások bannyanak velünk.

K Micsoda féle segítséget szerezhetünk felebarátunknak?

25 F Az a segítség két féle, lelki vagy testi., az elsöt lelki irgalmaságnak nevezik. a másikát. testi irgalmaságnak.

K mellyek a lelki irgalmaságnak cselekedeti?

F. 1. A tudatlanokat tanítani. 2. meg inteni avétkeseket. 3. jó taná- cset adni azoknak., kiknek¹³⁴⁸ arra szükségek vagyon 4. vigasztalni a 30 meg keseredeteket. 5 békeséggel szenvedni a mások rágalalmazásit. 6. jo szivel meg bocsátani azoknak. kik minket meg bántottanak. 7. imád- kozni kel az élökért [185a:] és aholtakért, és azokért. kik minket üldöz- nek.

K Mellyek atesti irgalmaságnak cselekedeti?

35 F. 1. Éteit adni azoknak kik éheznek, italt a szomjuhozoknak, 2. az idegeneket be fogadni, 3 ameziteleneket ruházni, 4. betegeteket látogatni. 5. a rabokat vigasztalni, 6. rabokat váltani., 7 aholtakat el temetni.

¹³⁴⁵ felebarátunknak <világi> ideig valo [A javítás a törlés fölé írva.]

¹³⁴⁶ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹³⁴⁷ közeleb [l-b-ből javítva.]

¹³⁴⁸ kiknek [Íráshiba.]

4 *Articulus.*
Az Alamisnáról.

K Mit értesz az alamisnán.?

F Értem azt a segítséget melyet szerzünk. felebarátunknak vagy lelki képpen, vagy testi képpen., az első lelki alamisna, a másika testi.

K. Az alamisnálkodás. el mulathatatlan kötelesség?

F Igen is mind azoknak, kik azt végben vihetik.

5

K Mire vagyon építve ez a kötelesség?

F A felebaráti kötelességre. mivel felebarátunkot nem szerettük akkor; ha szükségéről nem teszünk. mikor lehet 2. A kristus parancsolattyára. és fenyegetésére. matth. 25. 42.

K Az alamisnálkodás hasznosé.?

10

F. Sokal hasznosab annak aki adgya, mint sem aki veszi., a szegénynek, mulando segítséget adsz.¹³⁴⁹ és magadnak azal. örök életet nyersz mondgya szent agoston supr. ps. 102. n. 12. 13. **[185b:]**

K Melyek a fővebb hasznai az alamisnálkodásnak.?

F. 1. A nekünk bocsánatot nyér. luk. 11. 41. 2. azért az Isten irgalmaságal tekint reánk. ps. 40. 2. 3. azal az Isten igasságának. eleget teszünk dani. 4. 24. 4. azal nagyob bizodalomal kérjük az Isten imádásinkban. és nyomoruságinkban. tób. 4. 12.

K Mit tartozunk adni. hogy bé tölthessük ezt a parancsolatot?

F Mind azt, valami a szükségesen felyül vagyon.

20

K.¹³⁵⁰ Mit értesz a szükségesen felyül valon.?

F Mind azt, valami a szükségeset meg haladgya. mivel két féle szükség vagyon., az életnek, és a rendnek szüksége., az életnek szükségén értem. a mi szükséges a táplálásra, és aruházatra.¹³⁵¹ a rendnek szükségén értem. azt. a mi szükséges a mi rendünkhöz, és hivatalunkhoz.

25

K tartozunké a szegényeknek adni mind azt. a mi a szükségtől meg marad.?

F Igenis. és ez elegendő a közönséges szükségekben. de nem elegendő a nagy szükségekben, mikor nagy drágaság, nagy éhség vagyon az országban., a közönséges szükségek azok., a melyeket rend szerént szenvedik. a szegények.

K Az illyen állapotban mit kel cselekedni agazdágoknak?

F A közönséges szükségekben, a szegényeknek kel adni a szükségesen felyül valot, de a nagy szükségekben minden tehetségével azon légyen., hogy a szegényeket meg segittse még a szükségesből is¹³⁵²

35

¹³⁴⁹ adsz. [*adcz.*-ből javítva.]

¹³⁵⁰ K. [*F*-ből javítva.]

¹³⁵¹ aruházatra. [Középső *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

¹³⁵² még a szükségesből is [Utólagos beírás a sor végén, egymás alatt.]

K tartozunké tellyeségel eképpen cselekedni? [186a:]

F. Igen is, és azok, a kik ezt nem cselekeszik vétének.¹³⁵³

K Micsoda képpen kel alamisnát adni hogy hasznos és érdemes legyen.?

5 F. Alamisnát kel adni 1. serénységel., 2 örömmel, 3 szánakodo szivel. 4 alázatoságal., 5 értelemel., és külömböztetése. 6. igasságal., és amagunk saját jóságából. mivel a másébol adni. a boszu állast kérne ellenünk.

K A szegények tartoznaké alamisnát adni,?

10 F lehetetlenségre. senki nem köteleztetik. de a leg szegényeb is adhat alamisnát. leg aláb. lelki képpen, és meg segetheti felebarattját testi képen. ha csak valamiben is. s.aug.sup.ps. 125 n. 1. 12. 13 14. 3 reg. 17. nézd meg a sareptai¹³⁵⁴ özvegy aszszonyt

5. Articulus.

A felebaráti Intésről.

K Miben áll a felebaráti intés.?

15 F Hogy ötet meg fedgyük vétkeiről, és fogyatkozásairol.

K E szükséges. és hasznosé felebarátunknak.?

F Igen is. de azt szeretettel és okoságal kel végben vinni.

K tartozunké inteni másokat?

F. A köteleség, és az igasság. erre kötelezdi a hivatalban lévőket, a
20 buzgoság. a szeretet, és a kristus parancsolattya.. erre¹³⁵⁵ [186b:] köte-
lez másokat is. matth. 18. 15. luc. 17. 3.

K Micsoda a szeretettel valo felebaráti intés?

F. Nem más. hanem hogy harag nélkül, irigység nélkül. gyüöltség
nélkül. legyen; tekintvén tsak annak hasznát akit intünk, és azt. hogy
25 köteleségünknek eleget tegyünk

K. Micsoda az okoságal valo intés?

F A. hogy vigyázni kel mind a személyre. az időre, és a helyre. és
annak jó modgyára. hogy hasznos lehesen.

K Micsoda okos vigyázásal kel lenni az intésben. a mi a személyt
30 illeti?

F vigyázni kell.¹³⁵⁶ az idősségre, a rendre, gyengeségre. és termé-

¹³⁵³ [Alája beírta: *heja vagon*]

¹³⁵⁴ sareptai [Első *a-e*-ből javítva.]

¹³⁵⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹³⁵⁶ kell. [Beszúrás.]

szetre., és arra, hogy micsoda állapotban vagyon mind¹³⁵⁷ akinek inteni kell, mind az, akit inteni kell.¹³⁵⁸ 1 tim. 5. 1. 2.

K Mire kell vigyázni. a mi az időtt, és a helyt illeti?

F Meg¹³⁵⁹ kell vizsgálni. hogy ha az intésnek. nyilván kellé meg lenni vagy különösön, hogy ha mindgyárt abban az időbené a melyben avétek eset. vagy azután. egy szoval hogy meg nyerhessük az Istennek felebarátunkot., leg alkalmatosabb. időt, és helyt kell arra keresni matth. 18. 15. 16. 1 tim. 5. 20.

K Mire kel vigyázni. ami az intésnek modgyát illeti?

F. Meg tudgya a szeretet különböztetni az intésnek modgyát, mivel némelykor kegyeségel kel inteni, némely-**[187a:]**kor¹³⁶⁰ keménységel, némelykor a szent harag szükséges, némelykor ártalmas, némelykor akérelem, némelykor a fenyegetés, némelykor a kemény szó hasznos. de már az okosság abból áll, hogy meg tudgya kiki. az intésnek. amodgyát meg választani ugy, hogy helyesen légyen, mind az időhöz. mind a személyhez, és mind a vétekhez.

K Micsoda állapotban kell annak lenni a ki mást int?

F. A szeretet, és az okoságon kívül, nagy alázatoságu legyen. és afeddés előtt. imádkozék. az Istennek., ugy utánnais.

K Miért kell. alázatosnak lenni annak, aki mást int? 20

F Azért hogy magát el ne¹³⁶¹ veszesse a kevélységért. amidön atyafiát akarja meg menteni. más féle vétekben valo eséstől. mivel lehet¹³⁶² kísértetben esni az olyan állapotban., nagyobra becsülvén magát annál. a kit int. az ilyen veszedelmes kevélység volna

K Miért kel imádkozni. az intés előtt, és utánna? 25

F Azért hogy az Isten hasznosá tégye. az intést, mind annak a ki int, mind annak akit intenek.

K Micsoda elmével kell venni az intést.

F. Engedelmes, alázatos. és békeséges türo elmével. söt még (a mellyet nem kel könnyen el hinni.). ha szinte az intő. nem vigyázot volna is a szeretetre. és az okoságra intésében.¹³⁶³ **[187b:]**

K Miért hogy rend szerént. oly nehezen veszik bé az intést?

¹³⁵⁷ mind az <az> akinek

¹³⁵⁸ kell. <1 tim.> 1 tim. [Törlés a sor végén.]

¹³⁵⁹ Meg [*M-m*-ből javítva.] kell vizsgálni. hogy <a> ha az

¹³⁶⁰ némely-[187a:] <ne>kor

¹³⁶¹ ne [Beszúrás.]

¹³⁶² lehet [Beszúrás:] kísértetben <eshetik> esni [*esni* <eshetik> fölé írva:] az olyan [*az* - beszúrás.]

¹³⁶³ [A lap alján tollpróbászterü beírások: *lotla no2 a dnm* és tollvonások.]

F Azért mert tele vannak kevélységgel. és a magokhoz való szeretettel., és hogy szeretik fogatkozásokat. az irás sok helyt mondgya, hogy esztelen. az, aki az intést bé nem veszi. és el is vész. prov. 15. 5. prov. 29. 1.

6. *Articulus.*

A meg bántásért. valo bocsánattól.

- 5 K Tartoznaké a keresztények. meg bocsátani. mikor meg bánttyák őket?
F. Tellyeséggel tartoznak arra. anélkül. nem lehet bocsánatot várni Istentől.
K Miben áll, az a bocsánat?
- 10 F. Hogy szívünkben semmi gyűlölséget, boszu állást.¹³⁶⁴ vagy idegenséget ne tarttsunk. az ellen aki minket meg bántot, de söt igazán szeresük ötet mint atyánk fiát. és mutassuk meg néki hozzája valo szeretetünket.
K Hogy ennek aparancsolatnak eleget tegyünk., szükségese ahoz
15 menni aki minket meg bántot, és véle meg békéleni?
F Annak kel hozánk jöni. aki minket meg bántot., ami hivatalunk pedig a. hogy meg bocsásunk ha bocsánatot kér.
K De ha mindenkinek vetke vagyon. és ha mindenik meg bántodot félnek tarttya magát., a mint a sokszor történik. **[188a:]** olyankor mit
20 kel tsinálni?
F A melyiknek szivét, az Isten kegyelme előbször meg hattya. annak kel a másikához menni., és meg nyerni az Istenhez.
K Mikor a fellyeb valo. az alább valot meg bánttya. ók nélkül. kellé tölle bocsánatot kérni?
- 25 F Olyan alkalmatoságok történhetnek., a melyben az okosság, és az atyafi szeretet meg nem engedi neki azt cselekedni. nehogy hivatallyát, azzal meg kisebittse. de azon kívül, minden jó akarattyát. és szeretetít. kel néki mutatni az alatta valójához.
K Hogy ha az, aki minket meg bántot., meg nem alázván magát.
30 nem jó bocsánatot kérni, szabadé hozzája idegenséget mutatni?
F Vagy magát meg alázza vagy nem, de szivből meg kel¹³⁶⁵ bocsátani néki., és szeretni kel, ami pedig az idegenséget illeti, azt az szeretetnek, és az okoságnak. kel el rendelni.

¹³⁶⁴ boszu állást. [f-t-ből javítva.]

¹³⁶⁵ kel [Beszúrás.]

Magyarázat

szükséges és hasznos némelyekhez idegenséget mutatni. hogy azért magokban térjenek, de némelyekhamaréb meg üsmerik vétkeket, hogy ha barátságot mutatunk hozzájuk, mivel az idegenség még jobban felgerjesztené. mind ezeket okoság kel kormányozni. 5

K Hát azok kik törvény szerént keresik a meg bántodásnak helyre hozását. véteneke¹³⁶⁶ ezen parancsolat ellen?¹³⁶⁷ [188b:]

F. Sokszor hízkelnek magoknak az ilyen állapotban, mivel atörvényesen valo helyre hozásnak szine alatt, legg gyakrabban csak a kevelységnek. gyűlölségnek.,¹³⁶⁸ és aboszu állásnak akarnak eleget tenni. mind azon által szabad törvényesen helyre hozni a meg bántodást. mikor az igasságnak¹³⁶⁹ szeretete viszen arra. 10

K Mikor vagyon a. hogy az igasságnak szeretete viszen arra?

F Mikor azt nem haragból. irigységből. vagy boszu állásból cselekszik. hanem csak tisztán az igaz uton akarják¹³⁷⁰ és keresik meg tartani jóságokat.. jó hireket, bec sületeket. a melyel tartoznak is. fő képpen. hogy ha¹³⁷¹ nemzetségeket. vagy a közönséges jót. illetné.¹³⁷² 15

Tizen Negyedik Rész

A Keresztényi jó Erkölcsökről. a melyeket nevezik
Morálisoknak

Első Articulus

A négy Cardinalis jó erkölcsökről.

K Melyek azok a keresztényi jó erkölcsök, amelyeket nevezik morálisoknak?

F közönségesen négyet számlálnak, a melyeket¹³⁷³ Cardinalis jó erkölcsöknek is nevezik. mivel fundámentumi¹³⁷⁴ atöbbinék ezek azok, az okoság. az erő, mértékleteség. és az igasság. 20

K Miért hívják ezeket morális jó erkölcsöknek? [189a:]

F. Mert jókká, és rendesekké tészik a mi szokásinkot,

¹³⁶⁶ véteneke [n – megkezdett k-ból javítva.]

¹³⁶⁷ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

¹³⁶⁸ gyűlölségnek., [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹³⁶⁹ igasságnak [ss-zs-ből javítva.]

¹³⁷⁰ akarják [r-j-ből javítva.]

¹³⁷¹ ha [Beszúrás.]

¹³⁷² [Utána beírás: héja vagyon]

¹³⁷³ a melyeket [et – beszúrás.]

¹³⁷⁴ fundámentumi [f-n-ből javítva.]

K¹³⁷⁵ Miképpen tészik jökká, és rendeseké szokásinkot?

F Ugy hogy az Istenhez fordítottatyák velünk minden cselekedetinket.

K Az Isteni szeretetből erednek hát ezek ajó erkölcsök a keresztényekben.?

F Igen is. el is mondhatni szent ágostonal., hogy a hívekben ezek a jó erkölcsök nem egyéb. hanem Isteni szeretett, a melynek egy néhány féle nevet adtanak.. st aug¹³⁷⁶ epíst 52. ad macedo. Cap. 4.

K Micsoda a keresztényi okosság?

10 F Az olyan jó erkölcs mely meg különbözteti azt, a mi Istenhez vezethet, attól, ami tőlle el távoztathatt. az elsöt velünk szereteti, amásikát utáltattya. s. aug. lib 6. de musica. Cap. 13

K Micsoda a mértékleteség?

F Olyan jó erkölcs mely szívünket el távoztattya evilági jóktól, úgy
15 hogy mértékleteséggel, élvén azokkal. tsak az életnek szükségít, és felebarátunknak hasznát. tekénttyük¹³⁷⁷ azokban.

K Micsoda a keresztényi erő?

F olyan jó erkölcs. a melyel mindent inkább el szenvedünk, hogy sem
20 valamit Cselekedgyünk. kötelességünk, és az Istenhez valo szeretetünk ellen.

K Micsoda az igasság?

F. olyan jó erkölcs, a melyel el járunk abban, a mivel tartozunk az Istennek. felebarátunknak., és magunknak.¹³⁷⁸ [189b:]

K Miképpen járunk el igassággal abban. amivel tartozunk az Istennek?
25 nek?

F Ugy hogy tellyeséggel az Isten alá vettyük. magunkot szeretetünkkel.

K Miképpen. járunk ell. igassággal abban, amivel tartozunk felebarátunknak?

F úgy hogy, úgy bánunk felebarátunkal. valamint magunkal. és
30 hogy egészen bé tölttyük kötelességinket, a fellyeb valokhoz. hozánk hasonlokhoz, és az aláb valokhoz.

K Miképpen járunk el igassággal abban. amivel tartozunk magunknak.?

F Ugy hogy meg elégszünk arendel amelyben az Isten tett minket.
35 és az ő rendelése alá vettyük magunkot.,

Hogy csak egy néhány szoval ki lehesen mondani, valamit ebben az árticulusban mondottunk, csak szent agostont kell halgatni. „a jó erkölcs, mondgya. nem egyéb, hanem annak szeretete., amit szeretni

¹³⁷⁵ K [F-ből javítva.]

¹³⁷⁶ st aug [Beszúrás.]

¹³⁷⁷ [Alája beírta: *heja van*]

¹³⁷⁸ [A lap alján tollpróbászertű vonások.]

kel, tudni abban választást tenni, azt nevezik okoságnak, attól elnem távozni valamely akadályért, azt nevezik erőnek, se semmi gyönyörűségért., azt nevezik mértékleteségnek, se semmi kevélységért. azt nevezik igasságnak.” epist. 52. ad macedo. Cap. 4.

2 *Articulus.*

Hogy micsoda jó erkölcsök követik. a Cardinális jó erkölcsöket, és hogy micsoda vétkek ellenkeznek azokkal. [190a:]

K Mellyek azok a jó erkölcsök. kik az okoságot követik? 5

F 1. Az el mult dolgokrol valo figyelmeteség. 2. a jelen valo dolgokrol valo értelem. 3 a jövendőről való gondolkodás. 4 a mások jó tanácsokal való élés, 5. az okoság., az az, helyesen való okoskodás., (recta ratio). 6. az időről, a helyről, és a személyről, való meg vizsgálás, és figyelmezés., 7. a veszedelmekre való vigyazás. 8. a gyorsaság. és a serénység.

K Micsoda vétkek ellenkeznek az okoságal?

F Az oktalanság., ameg gondolatlanság. az álhatatlanság. az el mulatás., a csalárdság, a mód nélkül való nyughatatlanság a világi dolgokban. 15

K Mellyek azok a jó erkölcsök. akik a mértékleteséget követik?

F Azok, a szemérmeteség. és atiszteség. a böjt,¹³⁷⁹ a tisztaság. a kegyelmség. irgalmaság. az alázatoság. jámborság., a beszédben való meg türkőztetés. a tanulásnak szeretete., a tisztességes mulattság. és vigasság. 20

K Micsoda vétkek ellenkeznek a mértékleteségel.

F A mértékletlenség., tobzodás. torkoság., tisztátalanság. a harag. keménység, szemérmelenség. a mod nélkül való.¹³⁸⁰ álom, mulattság. foglalatoság. öröm. szomorúság, a beszéd. mikor halgatni kellene. a halgatás. mikor beszélleni kellene. 25

K Mellyek azok a jó erkölcsök. akik az erőtt követik?

F A nemesi természet. a békeséges türés, az álhatatoság,¹³⁸¹ [190b:] a tisztességes. bövségel való költés.

K A bövségel való költés. mikor tisztességes. és mikor nem ellenkezik a keresztényi rendel.? 30

F A mikor nem arosz kívánságtol., hanem a szeretettől vagyon.

¹³⁷⁹ a böjt, [j-y-ból javítva.]

¹³⁸⁰ való. [v-a-ból javítva.]

¹³⁸¹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

Magyarázat

Igen dicséretes dolog szép templomokat. és Ispotályokat¹³⁸² építeni, és olyan fundációkat tenni. a melyek hasznosok az anyaszent egyháznak. és az országnak, és hasonló költséget tenni a renchez., a
5 melyben az Isten tette, mind az ilyen költség meg egyezik ahittel. 1. hogy ha nem kevélységből, és nem hivalkodásból teszik a költséget. 2. mikor ezt a költséget azután teszik. minek utána minden igasságnak eleget tettek volna. meg fizetvén. adóságokat. cselédgyeket. 3. mikor az ilyen költség. az alamisna adást.. elnem¹³⁸³ mulattatta.. 4. mikor ez
10 a költség. meg egyezik. az idővel. és az állapotal. amelyben vannak
K Micsoda vétkek ellenkeznek az erővel.

F A maga hittség, és a meg átkodás. a nagyra vágyás, a hivalkodás, a lágyság, a vakmerőség.. türehetlenség. tékozlás.

K Melyek azok ajó erkölcsök, kik az igasságot követik?

15 F A vallás. áitatóság, kinek. kinek. abecsület meg adása az engedelmeség, hálaadoság., az igazságnak szeretete., abűnnek büntetése, azok által. akiknek arra hatalom adatot., az adakozás, és akegyesség. [191a:]

K Micsoda vétkek ellenkeznek az igasságal?

F Nincsen olyan aki egy reszint azal ne ellenkeznek. mivel minden
20 vétkünkből áll. hogy el mulattjuk azt. a mivel tartozunk. az Istennek. felebarátunknak. és magunknak, meg lehet őt látni azokat a vétkeket ahol szollunk. az Isten és az anyaszent egyház parancsolatiról.

Tizen ötödik Rész¹³⁸⁴

Az Isten parancsolatiról. közönségesen.

K Miről üsmerhetjük meg. ha szerettyük az Istent?

F Arrol ha meg tarttuk parancsolatit.

25 K Miért,

F. Azért mert. az Istent úgy szerettyük. hogy ha azt akarjuk. a mit¹³⁸⁵ ő akar, és azt cselekeszük amit parancsol.. aki ellenkezik akarattyával, a nem szereti.

K Hány parancsolati vannak az Istennek?

30 F. Tiz.

K. ki csinálta azokat atiz parancsolatokat?

¹³⁸² Ispotályokat [I-i-ből javítva.]

¹³⁸³ elnem <el> mulattatta.. [elnem – beszúrás.]

¹³⁸⁴ Tizen ötödik Rész [Utána beírt egy 6-ost. Vö. a 1476. stb. jegyz.]

¹³⁸⁵ a mit <ok> ő akar,

F Az Isten maga adta a sidoknak, két kö táblára írva. mojses¹³⁸⁶ által., Exod. 34.

K szükségesé meg tartani az Isten parancsolatit?

F, Igen is. mert ha csak egyet által hágnak halálos vétekel., el kárhozunk., ha penitentiát nem tartunk, a kristus azt mondgya¹³⁸⁷ 5
[191b:] hogy ha üdvözülni akarunk, tarttsuk meg aparancsolatokat.
matth. 19. 17.

K Mojses, előtt. nem tartoztanaké az emberek meg tartani a tiz parancsolatot?

F Az emberek mindenkor. tartoztanak és mindenkor tartozni fog- 10
nak¹³⁸⁸ arra. mivel atiz parancsolat. a törvénynek, és a természet
szerént¹³⁸⁹ valo. okoságnak parancsolatit foglallya¹³⁹⁰ magában., so-
hanem volt. nem is lesz szabad, az igazán valo okoság ellen cselekedni.
(recta ratio.). s. aug. libr 22. Contr. faust Cap. 27.

K Nem volt tehát szükséges. hogy az Isten ki adgya mojses által 15
ezeket aparancsolatokat a sidoknak., hogy ha azok még világ kezdeti-
től fogvást, az emberek szívében valának iratva?

F A vétek el törlötte. volt ezeket aparancsolatokat az emberek
szívéből. és elméjéből., azért is adá ki az Isten azokat ujontában. le írva
akö táblákon., a melyeket azután a kristus a sziveinkbe ira kegyelme 20
és szent lelke által., a mint szent pál mondgya 2. Cor. 3. 3. hebr. 8. 10.

K Micsoda jutalmat ígér az Isten azoknak, kik meg tarttyák paran-
csolatit.

F. Az örök életet.

K Mellyek azok aparancsolatok? 25

F. Ezek. 1. En vagyok ate urad Istened. ki Égyiptumnak földéből
ki hoztalak tegedet. ne legyenek te néked én előttem idegen Istened. Ne
tsinály magadnak faragot ké-[192a:]pet, se semmi hasonlatoságot azok-
nak formájára. melyek oda fel az égben vannak, sem azoknak formájá-
ra melyek it alatt a földön vannak. hogy azokat imádggyad vagy szol- 30
gallyad.

2. A te Uradnak Istenednek nevét hejában fel ne végyed. mert nem
hadgya az ur büntetés nélkül azt. aki az ő nevét hejában fel veszi.

3. Meg emlékezől a szombatrol. hogy azt meg szenteltyed, hat napon
munkálkodgyál, és minden munkádot el végezed. hetedik napon ate-
Uradnak Istenednek szombattyavagyon, semmi dolgot ne tégy azon

¹³⁸⁶ mojses [j-s-ből, első s (hosszú j) e-ből javítva.]

¹³⁸⁷ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

¹³⁸⁸ fognak<nak> arra.

¹³⁸⁹ szererént [Elírás.] valo. okoságnak <torv> parancsolatit

¹³⁹⁰ foglallya [g-l-ből javítva.]

anapon., sete, se fiad, se leányod. se szolgád, se szolgálod, és semmi barmod. se a jövevény. ki közöttetek vagyon.

4. Tisztellyed ate Atyádot. és Anyádot. hogy hoszu életü lehess főföldön. melyet ate urad Istened ád tenéked.

5 5. Ne ölly.

6. Ne paráználkodgyál.

7. Ne orozz. ne lopj

8. Ne mondgy ate felebarátod ellen hamis tanubizonyságot

9. Ne kívánnjad ate felebarátodnak feleségit.

10 10. Ne kívánnjad ate felebarátodnak se házát. se szolgáját, se szolgáló leányát. se ökret, se számárát. se semmi némü marháját.

Rend szerént. csak ezen versekel mondgyák el atiz parancsolatot. rövideden.¹³⁹¹ [192b:]

1. Tsak egy Istent kell Imádnod,

15 szeretettel azt szolgálnod,

2. Nevét hejában ne vegyed.

A káromlott te meg fedgyed;

3. Vasárnapot meg szentellyed,

A bünt azon el kerüllyed.

20 4. Becsüllyed Atyádot, Anyádot.

Öregségben láthassad magadot.

5 Gyilkos ne légy semmi moddal;

tselekedet, vagy szándékkal.,

6 Kerüllyed a paráznságot,

25 szeresed a tisztaságot,

7. Te a lopást el kerüllyed,

titkon másét el ne vegyed,

8. Ne tégy hamis bizonyaságot,

Kerüllyed a hazugságot,

30 9 Ne részesüly testi kívánságban.

hanem tsak a házáságban

10 Más jóságát ne kívánnjad.

Azt hamissan el ne vonnyad.

K Mit foglalnak magokban a tiz parancsolatok.?

35 F Az Isteni, és a felebaráti szeretetett, az első harom parancsolat., az Istent tekintik, a hétt pediglen a felebarátott. A kristus. azt mondgya. hogy az Isteni, és a felebará-[193a:]ti szeretetnek. parancsolattyában függ az egész törvény., és a proféták. matth. 22. 40. szent pál azt mondgya, hogy a ki felebarátyát szereti. bé töltötte az egész törvényt,

¹³⁹¹ [A lap alján fohász- vagy imaszerü beírás: *oh Seigneur, Mon D D D D tollpróbákkal. L. a 92. sz. jegyz. is. Magyar változataira vö. a 675. sz. jegyz.]*

rom. 13. 8. de arra kell vigyázni. szent ágostonal. erre a szavaira szent pálnak. hogy a felebaráti szeretett. meg válthatatlan az Isteni szeretettől. mivel nem szerethetjük felebarátunkot¹³⁹² úgy mint magunkot ha az Istent nem szerettük. hasonlot mondhatni az Isteni szeretetről. mivel az Istent nem szerethetjük. ha felebarátunkot nem szerettük, a mint már ezt meg mutattuk. s. aug. supr epist. s. paul. ad gala. Cap. 5.¹³⁹³

K Miért mondod hogy a három első parancsolat az Isteni¹³⁹⁴ szeretett tekéti?

F Mert az Istent nem lehet imádni úgy a mint kívántatik. se szent nevét tisztelni, se meg szentelni az ő szolgálattjára. rendeltetett napot., hogy ha ötet nem szeretik., hogy ha pedig szeretik. ezeket a kötelességeket végben viszik., valamint szent agoston mondgya. hogy az Istent úgy imádják. és szolgálják, ha szeretik.

K Miért mondod hogy a több hétt parancsolat. a felebaráti szeretett tekéti?

F Mert a mikor a felebarátot szeretik. meg adgyák¹³⁹⁵ a mivel tartoznak néki, és semmi kárt néki nem tesznek, meg becsülik azt. akít meg kel becsülni, a gyilkoságot el kerülük. semmi kárt¹³⁹⁶ nem tesznek felebarátjoknak., se személyében, se becsületiben. se jóságában, se szóval, se cselekedetel. sőt még gondo-¹³⁹⁷[193b:]lattal sem, ezekből áll. tehát a hét parancsolat. amint ezt meg fogjuk magyarázni. s. paul. rom. 13. 8. galat. 5. 14:

K Melyek az első táblán lévő parancsolatok?

F Az első három parancsolatok melyek az Istent tekéti. ugyan ezért is vagyon hogy a moyses törvényében., ezek csak nem annyi szóból allanak. mint a több hétt parancsolatok. a melyet meg lehet látni. a szent írásban. Exod. 34.

K Melyek a második táblára írot parancsolatok?

F Azok atöb hétt parancsolatok melyek a felebarátot tekéti.

K Bé töltthetjüké mi az Isten parancsolatit?

F. Igen is bé. az Isten kegyelmével.: az Isten meg is adgya ezt a kegyelmet azoknak. kik azt úgy kérik. a mint kell. mivel az Isten semmi lehetlent nem parancsol., a parancsolatban arra int. hogy azt cselekedjük. a mi lehet. és kérjük tölle azt, amit meg nem cselekedhetünk.

¹³⁹² felebarátunkot [f-b-ből? javítva.]

¹³⁹³ [A latin utalás utólagos beírás.]

¹³⁹⁴ Isteni [i-t-ből javítva.]

¹³⁹⁵ meg adgyák <néki> a mivel tartoznak néki,

¹³⁹⁶ kárt <te> nem tesznek [Törlés a sor elején.]

¹³⁹⁷ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

réa is segít a cselekedetre., mivel az ő parancsolati nem nehezek., az ő járma. kedves, és az ő terhe könnyű. Conc. trid, sess. 6. cap. 11. s. aug. libr. de natura et de gracia. Cap 43. s. aug. supr. ps. 30. n. 8.

Első. Articulus.

Hogy mit foglal magában az Első parancsolat.

K. Mellyik az első parancsolat?

5 F. Én vagyok a te Urad Istened. ki Egyiptumnak földéből. ki hoztalak tégedet. &c. [194a:]

K Miért kezdi az Isten ezen parancsolatit, En vagyok a te urad Istened ki Egyiptumnak földéből ki hoztalak tégedet?

F Azért hogy annál nagyobb tisztelettel lennének a sidok az ő nagy dicsőséges és hatalmas voltához. és nagyobb háláadásal. hozzájuk való nagy jó tétéményiért. és hogy mind ezekre való nézve nagyobb kötelességet tarttsák meg törvényit. Ezek a keresztényeket is illetik. mivel a farao szolgálattyaiból. meg szabadított sidok. jelentették a keresztényeket, a kiket a kristus Jesus meg szabadította a vétéknek. és az ördögnek. 15 szolgálattyaától, ebből következik tehát. hogy mi-is, akiket a mi Urunk Jésus kristusunk ki hozot az ördögnek rabságából. tartozunk engedelmeskedni a tiz parancsolatoknak., a mellyeket nekünk meg ujjította.

K Micsoda értelmek vagyon ezeknek a szoknak.. *Ne legyenek én előttem idegen Istenid, ne tsinály magadnak faragot képet. se semmi hasonlóságot hogy azt imádjad?* 20

F. Ezek a szók. tilalmat, és parancsolatot foglalnak magokban

K Mit parancsol az Isten nekünk ebben az első parancsolatban?

F Hogy ötet imádjuk, tiszteljük. egyedül néki szolgáljunk mint örökös urunknak. és teremtőnknek.

25 K Hány féle képen lehet az Istent imádni?

F. kétt képen. belső képpen lélekben. külső keppen. testünkkel.¹³⁹⁸

[194b:]

K Hogy lehet az Istent imádni belső képen. és lélekben?

F ugy hogy hozzája kapcsoljuk magunkot egész szívünkben. mint örökös urunkhoz.

30 K Miképpen kapcsoljuk magunkot az Istenhez?

F Mikor ő benne hiszünk, reménlünk, és ötet szerettyük.

K Akor imádjuk tehát az Istent, lélekben és igazságban mikor szerettyük?

F Igen is. mivel szívünkben az Istenhez kapcsolni magunkot., és

¹³⁹⁸ [A lap alján tollpróbászertű vonások.]

ötet¹³⁹⁹ szeretni. ez a ket szó egyet téssen. szent agoston sok helyt is mondgya, hogy szeretve imádják, és szolgálják az Istent epist 120. ad honorat Cap. 18.

K Azok kik avilágot szeretik. és kivánságit követik. nem imádják tehát az Istent lélekben, és igazságban? 5

F Nem, mert a szent irás azt mondgya. hogy evilághoz valo szeretett. ellenkezik. az Isteni szeretettel. I joan. 2. 15.

K Micsoda az Istent imádni külső képen?

F A hogy külső cselekedetinkben is. meg mutassuk hozzája valo¹⁴⁰⁰ tiszteletinket.. 10

K Tartozunké az Istent külső képpen is tisztelni valamint belső képen?

F Mind akét féle tisztelettel tartozunk néki. mivel a mi testünk is övé. valamint a lelkünk. igazságos. dolog hogy ötet imádjuk,¹⁴⁰¹ magunknak mind a két részivel. [195a:] 15

K Mellyik kedvesebb Isten¹⁴⁰² előtt. a belsőé, vagy a külső imádás

F. A belső kedveseb. ezt is kívánnya az Isten. de a külsőt sem kel el mulatni; valamint. a kristus. és az apostolok cselekedtenek joan 4. 21

K Mit mondhatni az olyanokrol; kik csak külső képpen imádják 20 az Istent?

F Az olyanok két színűek, és hazugok. az Isten meg veti az olyan tiszteletet¹⁴⁰³

K Az olyanok, akikben avilági szeretett uralkodik. két színűek tehát., a midőn az Isten előtt le borulván. azt mondgyák néki hogy¹⁴⁰⁴ 25 imádják.?

F Igen is. hogy ha amidőn le borulnak Isten előtt,¹⁴⁰⁵ azt nem kívánnják, hogy magokat meg jobbitsák. mivel csak akor¹⁴⁰⁶ imádják az Istent lélekben. és igazságban. mikor ötet szeretik mondgya szent ágoston. és a kristus szerént, avilági szeretett, meg nem edgyezik 30 az Isteni szeretettel. sz. Agos. epist 140 matth. 6. 24. ad honorat¹⁴⁰⁷

¹³⁹⁹ ötet [ö – javítva.]

¹⁴⁰⁰ valo <it> tiszteletinket..

¹⁴⁰¹ imádjuk<k>, [k–n-ből javítva; imádjunk volt.]

¹⁴⁰² Isten<n> előtt. [Istennélből javítva; előtt e-je é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹⁴⁰³ [Utána később beírta: egy kérdés héja.]

¹⁴⁰⁴ hogy <szerezik?> imádják.?

¹⁴⁰⁵ előtt., <ha csak> azt [Törlés a sor végén.] <is> nem

¹⁴⁰⁶ akor <al> imádják

¹⁴⁰⁷ [A latin utalást később írta be.]

2 *Articulus*

A vétkekről. melyek ellenkeznek az első parancsolattal.
leg először abálványozásról.

K Mit tilt az Isten nekünk az első parancsolatban?¹⁴⁰⁸

F Tilttya mind azokat a vétkeket, melyek ellenkeznek, a hittel. a remésséggel, az Isteni szeretettel. és avallással. ezekről már szollotunk ide fellyeb¹⁴⁰⁹ [195b:]

5 K Micsoda véték ellenkezik a vallásal?

F. A bálványozás. szenttség törés, és a babonaság.

K Mit téssen eza szó idololatria?

F E Görög. szó. a mely tészí. a bálványok imádását.

K Mit téssen ez a szó idolum. bálvány.?

10 F E görög. szó. a mely irot, vagy faragot képeket teszen. és a szent könyvek szerént hamis isteneket téssen; mivel a pogányok nem csak ateremtett állatokat imádák. hanem még a faragot képeit is azoknak. valamint szent pál mondgya. rom. 1. 23.

K Micsoda a bálványozás?

15 F A teremtt állatot imádni, holot csak egyedül az Istent kel imádni. a ki nem ötet imádgya. a bálványozo.

A bálványozás két féle. belső. és külső, abelső bálványozás a. mikor valaki minden szeretetét, remésségét., valami másban teszi és nem az Istenben

20 A pogányok bálványokat imádván, mind belső, mind külső képen bálványozok valának., mivel minden bizodalmokat. abálványokban vetették. és le borulva imádták.

Még azok is bálványozok egy részint, kik evilágot szeretik. mivel szereteteket. bizodalmokat. a becsületben gazdagságban, és a gyönyörűségeben teszik. atisztátalanság. és a fősvénység is bálványozás. szent

25 pál szerént. ephes. 5. 5. [196a:]

3 *Articulus.*

A szentek tiszteletéről. és segítségül valo hívásról.

K Kellé imádni a kristust?

F Igen is mert a kristus Isten

K. Kellé imádni a kristusnak szenttséges emberségít?

¹⁴⁰⁸ parancsolatban? [p-b-ből javítva.]

¹⁴⁰⁹ [A lap alján tollpróbászterü tollvonások.]

F Igen is, mert az el válhatatlan az Istenségtől, a krisztusban. az Istenség. és az emberség egy személy.

K szabadé imádni a boldogságos szüzet. az angyalokat, és a szenteket?

F Nem, mert a bálványozás volna., az anyaszent egy ház, se nem taníttya, se le nem szenved. se meg nem engedi az olyan utálatos dolgot Conc. trid. sess. 22. cap. 3. sess. 25. de invocatione sancti.

K. Meg vagyóné tiltva. az első parancsolatban hogy a¹⁴¹⁰ boldogságos. szüzet. az angyalokat. és a szenteket ne¹⁴¹¹ tiszteljük.

F. Nincsen, sött még szent, és dicséretes szokás. volt mindenkor. az anyaszent egy házban. hogy azok tiszteltessenek, mint szolgálai, és baráti az Istennek. de nem azzal az örökös tisztelettel tiszteltetnek. mint a melyel az Istennek tartozunk

K Mi okból tisztelik a szenteket?

F Azért hogy az Isten őket. bővségesen kegyelmivel meg áldotta¹⁵ azokért a győzelmekért. melyeket nyertek előföldön, adicsőségért melyben vannak., és az ő fejekel akristus Jesusal való egyeségeért. akinek is adatik a tisztelet. st. aug.¹⁴¹² libr. 20. Contr. faust.. C. 21 [196b:]

K Lehető kérni a szenteket?

F Igen is jó. és hasznos őket kérni., hogy nyerhessünk esedezések²⁰ által segedelmet, és kegyelmet. s. aug. libr. 8. de Civitate dei Cap. ult. et libr. 22. Cap. 10.

K Edgy képpen kériké az Istent. és a szenteket?

F Nem, az Istent kérjük hogy adgya meg nekünk a szükségünkre valokot, a szenteket pedig kérjük. hogy azokat kériék az Istentől¹⁴¹³ ²⁵ mi érettünk és mi velünk. akristus által.

K A kristust nem bánttyáké meg azzal. hogy a szenteknek esedeznek. nem keresünké akor más közben járot?

F. Nem. mivel ő abban inkább meg nem bántodik. mint mikor az élő hiveket kériék. hogy imádkozanak érettünk, edgyedül a krisztus jesus aközben járo. ő általa járulunk az Istenhez., mivel ő is váltot meg minket., a szenteket úgy hívjuk segítségül., mint a krisztus előtt érettünk való esedezőket. az anyaszent egy háznak minden féle imádsági igy végezödnek. A mi Urunk jesus krisztusunk által.

K Mint hogy mi magunk is a krisztus eleiben mehetünk. miért folyamodunk tehát a szentekhez?³⁵

¹⁴¹⁰ a [Beszúrás.]

¹⁴¹¹ ne [Beszúrás.]

¹⁴¹² st. aug. <Contr.> libr. 20. Contr. faust.. C. <24>21 [Utólagos beírás, részben a lap aljára.]

¹⁴¹³ Istentől [Elírás.]

F Noha ámbár akristus eleiben mehessünk is. de igen hasznos a szentekhez folyamodni, mivel ők igazabbak. és egységesebbek a kristusnál. mint sem mi, ez okáért ők inkább meg halgatatnak, az Évangéliumbéli százados mások által. kérésük a kristus., meg is dicséré az ő hitét.

⁵ alazatoságát. és bizodalmit. luc. 7. [197a:]

K Nem ellenkezik a szent írásal,¹⁴¹⁴ aszentekek segítségül való hívása?

F. Nem hogy ellenkeznék. de sőt még a szent írásból bizonyítatik meg. mivel szent pál. arra kéri a¹⁴¹⁵ híveket hogy imádkozzanak érte.

¹⁰ I thes. 5. 25. hebr. 13. 18. Az Isten azt parancsolja jóbnak hogy imádkozzék. barátiért. 42. 8.. 9. szent jakab azt mondgya imádkozatok egymásért, mert igen hasznos az igaznak buzgó könyörgése. 5. 16. Hogy ha pedig e földön lévő szenteknek edgymásért. való imádságok meg edgyeznek a szent írásal. és nem ellenkezik a kristus közben járosá-

¹⁵ gával. a mennyekben lévő szenteknek érettünk való könyörgések sem ellenkezik a szent írásal. és a kristus közben jároságával. s. aug. tract. 1. supr. I epist. s. joan. Először.¹⁴¹⁶ A szent írás azt mondgya hogy az angyalok., és a szentek az Isten eleiben viszik imádságinkot. tob. 12. 12. apoc. 5. 8.

²⁰ 2. hogy az Angyalok örülnek a bünösnek. meg térésin. és hogy a szentek hasonlok az angyalokhoz. luk 15. 7. 10. matth. 22. 30.

3. hogy az angyalok, és a szentek örülnek. az égben abálványozásnak veszedelmin. melyet jelenti babilonia a szent jános látásiban. 18. 20. 19. 1. 2. 3. 4.

²⁵ 4. hogy a szentek a kristusnál. együt igazgattyák. a nemzeteket. és hogy véle edgyüt fogják meg itélni. Avagy nem tudgyatóké. hogy a szentek meg itélik avilágot, I Cor. 6. 2.¹⁴¹⁷[197b:]

5. hogy a fő pap Oniás. és jeremias. imádkoznak a sidokért. 2. machab. 15. 12. Az angyalok és a szentek vigyáznak tehát e földön ³⁰ lévőkre. is. érettünk imádkoznak., nem ellenkezik tehát. a szent írásal. és akristus közben jároságával. hogy ha hozzájuk folyamodnak.

K A szentek hallják imádságinkot?

F Mint hogy az írás azt mondgya hogy az Istennek ajánlják könyör-

³⁵ gesinket. hogy a bünösnek meg térésin örülnek., hogy a nemzeteket meg itélik, abban nem lehet tehát kételkedni. hogy az Isten meg ne üsmértesse vélek. escedzésinket. valamint a profétákkal meg üsmértette

¹⁴¹⁴ írásal, <segítségül hívni a szenteket.?) aszentekek segítségül való hívása? [A törlés és javítás későbbi.]

¹⁴¹⁵ a <hi> híveket [Tollhiba.]

¹⁴¹⁶ Először. [Valószínűleg utólag írta be, az új bekezdés elé.]

¹⁴¹⁷ [A lap alján tollpróbaszerű beírások: *Mivel Mond* és tollvonások.]

ajövendőket. mivel sokkal nagyobb kedveséggel vannak a szentek Isten előtt az égben. mint azok valának e földön. de ha szinte nem halhatnak is imádságinkot (amelyet nem lehet mondani hogy ne hallanák.) mégis szükséges volna őket segítségül hini. mert amint szent ágoston mondgya. *mit tudunk abban. hogy ha a szentek. közönségesen nem könyörögneké az Istennek mind azokért kik őket segítségül hívják. valamint mi könyörgünk a holtakért., noha nem láttyuk őket, se azt nem tudgyuk. hol vannak. se azt hogy mit csinálnak.* s. aug. libr. de cura mort. cap. 16.

K Régi szokásé az anyaszent egy házban. a szenteket segítségül hívni? 10

F. Ez a szokás mindenkor meg volt az egész¹⁴¹⁸ anyaszent egy ház.¹⁴¹⁹[198a:]ban, és ezt az apostoloktól vettük. origen. hom. I. supr Ezech. libr. 13 s. basil. discurs. supr 40 mart. s greg Naz. discurs. 18. supr s. Cypr. s. Chrysost hom. 45. supr s. melec. s.hier. epist 27. s aug. libr. 7. de bapt Contr donat Cap. I. tract. 84. supr s. joan. s. hilar. supr. 15 ps. 124. s. leo. serm. 5. c. 4. de epiph.¹⁴²⁰ Conc. Calcedo. sess. 11.

4 Articulus.

A Reliquiák tiszteletéről.

K A mely tisztelet tisztelik az anyaszent egy házban. a szentek reliquiáit. nincsené meg tiltva az első parancsolatban?

F Nincsen, sött még helyyes. és a szent írásra vagyon fundálva. Az írás azt mondgya hogy az Illyés palástyával Élizéus.¹⁴²¹ kétt felé választotta a jordán vizét. és szárazon ment által rajta, egy halott fel támadot., hogy az Élizéus holt¹⁴²² teste hozája ért., a kristusnak köntöse. meg gyógyitta egy aszszonyt avér folyásbol. a nép nagy sokaságá¹⁴²³ ment sz. péter eleiben mert az ő árnyéka a betegeket meg gyógyította a ruha mely szent pál testéhez ért. a betegeket meg gyógyította act. 5. 15 25

K Miért tisztelik a szenttségeket?

F Mert azok drága részetskei azoknak a testeknek, a kik a szent lélek templomi voltak. és akik még dicsősége.¹⁴²⁴[198b:]sen fognak fel támadni.

¹⁴¹⁸ egész [Beszúrás.]

¹⁴¹⁹ [A lap alján őrszók: *ban és ezt*]

¹⁴²⁰ de epiph. <le> Conc. Calcedo.

¹⁴²¹ Élizéus. [*i-e*-ből javítva.]

¹⁴²² holt [Utólagos beírás a sor előtti margón.]

¹⁴²³ sokaságel [Íráshiba.]

¹⁴²⁴ [A lap alján tollpróbaszerű töredékes beírások: *Fen sz A hogy A papiros ha M* és tollvonások.]

K Azon tiszteletet adnaké a szenttségeknak. mint az Istennek.?

F Az Isten őrizzen, az utálatos bálványozás volna.

K Régi szokásé az anyaszent egyházban a szenttségek tisztelete?

F Ez a szokás. apostoli traditio. az anyaszent egyház mindenkor
5 nagy tisztelettel volt a martýrumok és a más szentek testihez, akiknek szenttségek nyilvánosságos volt mindenek előtt. a négy első saeculumokban a martýrumok testét kezdék közönségesen tisztelni. idővel azután a Confessorokét. az Isten meg is mutatta hogy jóvá hadná ezt a szokást. sok sok tsuda tételi által. melyeket tett az ő temető helyeken. Euseb.
10 libr. 4. de hist Eccle. Cap. 15. libr. 7. Cap. 19. s. aug de Conf libr. 9. Cap. 7. de civit Dei libr 22. cap. 8.¹⁴²⁵ a gyonásiban szent agoston. sok csudákat hoz elé. melyek lettek az ő idejében a szent István. reliquiái által.

5 Articulus

A kereszt, és a képek tiszteletéről.

K Mit parancsol az Isten az első parancsolatban. ezek a szók által
15 ne csinály faragot képet. se semmi hasonlatoságot azoknak formájára. kik az égben, a földön, vagy a vizekben vannak.?

F Ezek által azt parancsollyá az Isten, hogy nem kell [199a:] se írot, se faragot képet csinálni hogy azt imádgjuk

K Miért parancsolta az Isten ezeket a sidoknak.?

20 F Azért hogy ne kövessék. a bálványozo szomszédságokban lévő nemzeteket.¹⁴²⁶ kik a napnak. tsillagoknak. embereknek, még az okatlan állatoknak is képeket imádták.

K Ez által. az Isten nem parancsoltaé meg, hogy semmi képpen. nem kel képeket csinálni.?

25 F Nem, sött még az Isten maga parancsolá Mojsesnek, hogy két Cherubimokat csináltatván, a frigy ládájára tenné. ugyan véle is csináltatá a¹⁴²⁷ réz kigyot, az Isten jóvá hagyá. a salamon templomában az állatoknak. rézből. ki öntött. formáit.

K keresztet. faragot¹⁴²⁸ és írott képeket tartani a templomban.,
30 ez a szokás nem ellenkeziké az első parancsolattal.?

F. Nem, mert ezek közül. semmi nem imádtatik. a közönséges anyaszent egy ház. csak egyedül az Istent imádgja

K Ez a szokás régié az anyaszent egy házban?

¹⁴²⁵ cap. 8. <ebben a Caputban> a gyonásiban [A javítás a törlés fölé írva.]

¹⁴²⁶ nemzetet. [Elírás.]

¹⁴²⁷ a <k> réz kigyot,

¹⁴²⁸ faragot <k> és írott képeket

F legg régieb szokásnak mondhatni. mert tertull, Euseb., s. Greg. de Niss. s. greg. papa. és több szent atyák, arégiek közül. bizonyóságot. tesznek. ennek a szokásnak régiségéről.

Sőt még a protestánsok között is az értelmesek jonak tarttyák ezt a szokást., a lutheránusok., és az ánglusok. meg tartották. ezt a szokást. 5 mivel az ő templomokban., közönségesen le-¹⁴²⁹[199b:]het képeket látni.

K Miért tarttyák a keresztet. és a képeket a templomokban.?

F Szent gergely azt mondgya. hogy azok atudatlanok könyve. azért hogy meg emlékezünk azokra atitkokra¹⁴³⁰ amellyeket jelentnek., és azokért hálaadásal legyünk. az Istenhez. és kövessük a szenteket. Conc. trid sess. 25

K Nem vétünké tehát az első parancsolat ellen ha a keresztet. a kristus. és a szentek képeit tiszteljük?

F. Nem. 1. mert mi azokban nem tartunk lenni semmi Istenséget; se 15 erőt, 2. nem nekik imádkozunk hanem a kristusnak. és a szentek képei előtt. aszenteknek esedezünk. 3 mert mi azokban semmi reménségünket nem vettyük. valamint a pogányok vetették abálványokban.

K Hát mikor anép áitatoságal tiszteli a Boldogságos szűznek némely képeit, a mellyeket tsudálatos képeknek tarttyák. ez az áitatoság nem 20 bizonyittyaé meg hogy a nép abban veti reménségit és azt hiszi, hogy abban aképben. vagon valami természet felet valo erő, mind enem ellenkeziké az első parancsolattal.?

F Nem., mert ez az áitatoság. mikor az anyaszent egy ház. rendelése, és értelme szerént vagon., akkor nem ellenkezik a parancsolattal. 25

Magyarázat

Aztot tarttyák. akristus vagy a szentek tsudálatos képének., mikor az Istennek valamely tsuda tétele lett. valamely¹⁴³¹ kép [200a:] iránt. 1. Az anyaszent egyház. meg nem engedi hogy az olyan képeket ki tegyék. közönségesen., minck előtte¹⁴³² a püspökök jól meg nem vis- 30 gállyák a tsudáknak valóságit. 2. Az anyaszent egyház nem tarttya hogy a kép cselekeszi a tsudát., se hogy abban valami hatalom vagy erő legyen, de az¹⁴³³ olyan képet tiszteletben tarttya azért, hogy az Isten abban meg mutatta joságát, és hatalmát., Moyses parancsolattya szerént. a sidok is eszerént tartották tiszteletben az Áron veszszejét. és a 35 rézz kigyót. azoknak a tsudáknak emlékezetekre.. amellyeket tett volt

¹⁴²⁹ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁴³⁰ atitkora [Íráshiba.]

¹⁴³¹ valamely [l-v-ből javítva.]

¹⁴³² előtte [Első e-o-ból javítva.]

¹⁴³³ az [Beszúrás.]

Isten ezekben 3. Az anyaszent egy ház. remélni azt is. hogy a nép látván azokat aképeket amelyekben az Isten tsudákot tett. nagyobb hittel és buzgósággal fogják őtet imádni., a melyért. az Isten több kegyelmit adgya. rájuk. a krisztusnak érdemi által, a Boldogságos szűznek. és a szenteknek esedezéseik által. 4. Az anyaszent egy ház nem engedi azt. hogy az olyan képeknek imádkozanak. sem azt hogy valaki az olyanban vessé bizodalmat. mivel azt kel segittségül hívni. akit jelent a kép. és csak egyedül. az Istenben kell bizni. 5. hogy ha a hívek között találkozik olyan tudatlan a ki ez iránt valamely rendeletlenségben esik. vagy valamely helyetlen¹⁴³⁴ viszá éles talál történni, azt nem kel az anyaszent egy háznak tulajdonítani. mivel az olyat, soha jóvá nem¹⁴³⁵ [200b:] hagyta. nem is hadgya, azt parancsolja mindenkor a pástoroknak hogy az olyan rendeletlenségeket el ne szenvedgyék. hanem anépet meg tanítsák arra, hogy mit hidgyen. és tarttson az ilyen áitatoságokrol.¹⁴³⁶

K Mikor a kereszt előtt le borulnak, akersztett imádgyké akor.?

F Nem. mondgya szent ambrus. hanem akristust. ki akerszten holt meg, amely halálrol. emlekeztet minket akép. s. ambr. supr. s. helen.

K Leg aláb nem imádgyké, avalóságos keresztet a melyre a krisztus feszitetett volt fel.?

F Mindenkor csak a krisztust imádgyk. mikor a valóságos kereszt előtt le borulnak, bálványozás volna hogy ha a fát magát imádnak. egyedül az Istent kel imádni.

K Miért énekeli tehát az anyaszent egyház nagy pénteken. *tuam Crucem adoramus Domine, uam ate keresztetted imádgjuk. Ecce lignum Crucis. vete adoremus inhol a keresztnek faja. jöjjetek imádgjuk.?*

F Az anyaszent egy ház ezen a szón. *adorare* imádni. nem ért mást, hanem hogy a keresztre feszitetett krisztust imádgjuk. eztet világosan meg magyarázta; Ezek aszók tehát nem tésznek egyebet, hanem hogy borulnyunk le a kereszt előtt. imádgjuk a krisztus jésust. aki arra feszitett. [201a:]tetett. a mi üdveségünkért.

Magyarázat.

Ezt a terminust. *adorare*. Deák. sido. és Görög nyelven edgy néhány féle képen lehet érteni: de közönségesen le borulást tész. mikor tisztelnek valakit., azt minden nap láttyuk. hogy az emberek előtt le borulnak. de őket nem imádgják. a szent írásban egy néhány példát

¹⁴³⁴ he<lytelen>lyetlen [*lyetlen* <lytelen> fölé írva; *n* – beszúrás, melyet Mikes nem törölt. A javítás problematikus, mert *helytelen* lenne a jó kifejezés.]

¹⁴³⁵ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁴³⁶ [Utána később beírta: *héja vagon*]

látunk az adoratoriol., de más értelemel., mint sem valójában ez a szó tézsen.. Mikor ilyen szó találkozik az imádságokban., nem a szorol kel ítéletet tenni az anyaszent egy ház hitéről, hanem hogy micsoda értelmet ad annak a szonak. és micsodás avallása., az anyaszent egy ház. azt mindenkor meg vallotta hogy tsak edgy Istent imád, nem lehet tehát káromlás nélkül. más féle¹⁴³⁷ gondolattal lenni fölöle.¹⁴³⁸

K Miért füstölik. a keresztet. és a képeket?

F Az anyaszent egy ház. a füstölést. nem tarttya imádásnak még a hiveket is meg füstölik.

F. Azt az apostoloktól vettük. tertullianus azt mondgya hogy a pogányok azzal vádollyák vala a keresztényeket, hogy ök is imádgják a keresztet; azért hogy a hivek tisztelték a keresztet, és a kristus képit. tert. Cap. 16. in Apolog.¹⁴³⁹ [201b:]

6 Articulus

A szentség törésről. babonaságról. amelyek ellenkeznek az első parantsolattal

K Micsoda vétkek ellenkeznek még az első parancsolattal?

F A szentség törés, és a babonaság.

K Micsoda a szentség törés?

F A szent dolgoknak, vagy az Istennek szenteltetett dolgoknak meg szeplősítése.

K Mit értesz a szent dolgokon, vagy az Istennek szenteltetett dolgokon?

F 1. Az egy házi személyeket, vagy a szerzeteseket, 2. a szent helyeket, ugy mint a Czinteremeket. klastromokat, 3 a szentségeket 4 az egy házi jóságokat, 5. mind a, valami az Isteni tisztelethez tartozik. mint aképek, keresztet, az oltári ruhák, a szent edények. és a szent olajak.

K Micsoda a babonaság?

F Az olyan tartás. vagy tisztelet, a mely haszontalan valo. vagy ártalmas. s. aug libr 2. de doctr Christ. Cap. 20.

K Hány féle képpen vétkeznek ababonaságal?

F Négy féle képpen. 1. mikor az Isteni tiszteletben hejában valo tartásokot elegyitnek. a melyek haszontalanok, és amelyeket az Isten tilttya. vagy a melyeket az anyaszent egy ház¹⁴⁴⁰ jóvá nem hadgya.

¹⁴³⁷ más féle [Az e végső szárát magasan felhúzta, nyilván / betűt akart írni.]

¹⁴³⁸ [Alája beírta: héja vagyon; v-n-ből javítva.]

¹⁴³⁹ [A lap alján tollpróbaszerű vonások.]

¹⁴⁴⁰ egy ház [ház – keresztel jelölt beírás egy fölött, halvány tintával; Mikes írása?]

2 Mikor valaki bálványozásban esik, azaz, mikor külső képpen ateremtett állatoknak adgya azt az örökös tiszteletett. [202a:] a melyet csak az Istennek kellene adni.¹⁴⁴¹

3. Mikor az Isten, és az anyaszent egy haz tilalma ellen olyan 5 mesterséget cselekesznek, a melynek természetén kívül valo hasznát, vagy erejét várják.

4. Mikor az ördögel valo szövetség által. vagy szövetség nélkül is. a jövődöt meg akarják tudni. vagy valamely varáslotol azt tudakozák. vagy az álomnak hisznek.

10 K Ebben a dologban tsak azok vétkeseké kik a babonaságra adgyak magokot.?

F Azok is vétkesek. kik azoktol tudakozodnak. ámbár hitelt ne adgyanak is nékik, vagy mikor vétkekben részesülnek, dicsérvén őket, segitvén mesterségekben. Concil in Trullo. Can. 6. st aug. lib 4. de 15 confess cap 3. de doctrina christi Cap 20. 21. 22.¹⁴⁴²

*Tizen hatodik Rész*¹⁴⁴³

A Második Parancsolatrol.

Első Articulus

Hogy közönségesen mitt foglal magában ez a parantsolat.

K Mellyik az Istennek a¹⁴⁴⁴ második parancsolattya?

F *A te uradnak Istenednek nevét hejában fel ne vegyed.*

K Mit parancsol. és mit tilt az Isten nekünk ebben aparancsolatban.?

F Azt parancsolya hogy tiszteljük az ő szent nevét. és annak 20 hejában valo fel vételét tilttya.¹⁴⁴⁵ [202b:]

K Mikeppen tisztelik az Istennek szent nevét?

F 1 Az imádságal, 2. a hasznos és szent beszédekkel. 3 a keresztyeni étellel, 4. a fogadás tétellel. 5. az igasságos, és törvény szerént valo esküvésel.

25 Az imádságról. ezután fogunk szollani.

K Mikor veszük fel hejában az Istennek szent nevét.?

F. Mikor hejában esküszünk, hazudunk. szitkozodunk, káromkodunk.

¹⁴⁴¹ adni. <?>

¹⁴⁴² [A latin utalást később írta be.]

¹⁴⁴³ Tizen hatodik Rész [Utánaírt egy 7-est; ilyenféle beírás előbb és alább is előfordult, vö. a 1476. stb. jegyz.]

¹⁴⁴⁴ a [Beszúrás.]

¹⁴⁴⁵ [A lap alján tollpróbászéruen: H és tollvonások.]

2. *Articulus*
A fogadásról.

K Micsoda a fogadás.?

F. Az Istennek valamely jó tselekedetről való ígéret tétel, meg gondolva

K. Miért hívod ígéretnek.?

F Hogy meg különböztessenem a fogadást. a¹⁴⁴⁶ fel tételtől. példának okáért. fel teszem magamban hogy a rabokot meg látogatom ezel nem akarom magamot arra kötelezni, mint ha azt mondanám. az Istennek. azt ígérem, vagy fogadom, hogy a rabokot meg látogatom.

K Miért mondád azt. hogy valamely jó tselekedetről. való ígéret tétel.¹⁴⁴⁷ a fogadás? 10

F Mert az Istennek. jót, és kedves dolgot kel ígérni., anélkül nincsen se fogadás. se kötelesség. sőt az Isten nevének hejában való fel vétele., volna. példának okáért. csufság volna azt fogadni az Istennek, hogy holnap meg részegszem. boszut állok. vagy ha lo-[203a:]pok, a szegegyeknek. ennyit adok belőlle. 15

Rend szerént. olyan dolgokrol tesznek fogadást. a melyek szent írásbéli tanácsok. példának okáért, meg¹⁴⁴⁸ nem házasodni. minden pentekeken bőtölni, &. de olyan dolgokrol is lehet fogadást tenni. a melyek másként is parancsolatok. ugy mint, soha meg nem részegedni., soha sem hazudni, és olyankor dupla kötelesség. alát tartozik az olyan ezen vétkeket el kerülni, a parancsolatot, és a fogadást meg tartani. 20

K Miért mondád. hogy az Istennek tett ígéret?

F Mert igazán szolván, tsak az Istennek tesznek fogadást.

K Nem tészneké¹⁴⁴⁹ minden nap fogadást. a szenteknek?

F¹⁴⁵⁰ Igazán szolván., nem, az Istennek ígérük azt, hogy valamit fognak cselekedni valamely szentnek tiszteletére., de akor tsak az Istennek teszik a fogadást és nem a szentnek, a nem igazán¹⁴⁵¹ való szollásnak a modgya., azt mondani, fogadást tettem egy szentnek.

K Régi szokásé fogadást tenni a szentek tiszteletére.?¹⁴⁵²

F Ez igen régi szokás. Euseb lib. 13. de praepa. Evange. Cap. 7. 30
theodoretus.¹⁴⁵³ ad graec. lib 8. s. pauli. hymn. 1. 2. supr 1. felicem.

¹⁴⁴⁶ a [Beszúrás.]

¹⁴⁴⁷ ígéret tétel. <?> a fogadás? [A javítás és törlés későbbi.]

¹⁴⁴⁸ meg [m-a-ból javítva.]

¹⁴⁴⁹ tészneké [t-f-ből vagy hosszú f-ből javítva.]

¹⁴⁵⁰ F <nem> Igazán [I-i-ből javítva.] szolván., nem,

¹⁴⁵¹ igazán [a-o-ból javítva.]

¹⁴⁵² tiszteletére.? [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹⁴⁵³ theodoretus. [theoderatusból javítva.]

K Minek előtte fogadást tegyünk. szükségese. azt jól meg gondolni elsőben?

F Igen szükséges. mert azt meg kel tudni mire¹⁴⁵⁴ kötelezük magunkat.,¹⁴⁵⁵ és hogy ha szabadok vagyunké a fogadás tételre.¹⁴⁵⁶ [203b:]

5

Magyarázat

Mivel a tellyes okoságnak ideje előtt tett fogadás. semmi. ugy az olyan fogadások is a mellyek nem szabados akarattal tétettek. hanem fenyegetéssel. és erőszakkal.,¹⁴⁵⁷

Szükséges azon kívül. hogy a mely személy valamire kötelezdi magát., a rend szerént kötelezde., mivel tizen hat esztendő kora előtt senki nem kötelezheti magát. valamely szerzetes rendben. Egy férfiú, vagy egy leany gyermek. nem kötelezheti magát az attya akarattya ellen valamire, addig, az ideig. a még arra a törvény szabadságot nem ad néki, egy házas aszszony fogadást nem tehet aférje akarattya ellen. olyat: a mely haboruságot okozhatna közöttök. ugy mint bucsura jární. vagy éttzakákon fel¹⁴⁵⁸ kelni valamely áitatoságból, de olyanokra kötelezheti magát, a mi meg egyezhetik aköteleséggel. ugy mint a szenttségekhez gyakrabban járulhat, a játéktól magát el vonhattya., hasonlot mondhatni egy olyan szolgálóval, a ki olyan fogadást tenne., a mely ellenkeznék. az ura szolgálattyaival. De ha az ilyen személyek fogadást tettek. tartoznak azt vegben vinni hogy ha az, akitől függenek, szabadságot ad nékik arra, az ilyenekben, tanácsot kel kérni. az okos gyontato atyáktól. valamiket mondottunk. meg egyezik a természetnek., és a szabot rendnek törvényivel.

25

K Hány féle afogadás.?

F Edgy néhány féle. 1. a fogadás, vagy tellyeséggel valo. vagy *Conditionalis*. 2. vagy személy szerént valo, vagy valosá-[204a:]gos. vagy elegyes, 3. simplex. vagy, solemnis.

Magyarázat

30

A *tellyeséggel valo fogadás* az, amelyben semmi *Conditio* nincsen. A *Conditionalis* az, amely a *Conditio*val jár. ugy mint, azt fogadom az Istennek. hogy száz tallért adok aszegényeknek. ha az atyám betegségéből meg gyógyul. ez a *Conditionalis* fogadás, a mellyet tsak a gyógyulás után tartozom meg tartani.

¹⁴⁵⁴ mire [Beszúrás:] kötelezük magunkat., [szóvégi a-o-ból jav.]

¹⁴⁵⁵ magunkat., [Második a-o-ból javítva.]

¹⁴⁵⁶ [A lap alján tollpróbászertü tollvonások és beírások: *Hogy va danc pe!*]

¹⁴⁵⁷ erőszakkal., [Ékezethiba.]

¹⁴⁵⁸ fel <kelni> kelni [Az <n> betüt <t>re javította.]

A személy szerént való fogadás az., amely a személyt illeti, úgy mint. azt fogadom az Istennek hogy böjtölni fogok, abucsurá el megyek, személyem szerént tartozom hát ezeket végben vinni.

A valóságos fogadás. az, amely nem illeti csak a személyt. úgy mint., azt fogadom az Istennek hogy száz tallért adok araboknak. a fogadás a száz tallérból áll, ha én meg nem fizetem, az én maradékim, tartoznak meg fizetni. 5

Az elegyes fogadás az, amely mind a személyt illeti. mind valóságos. úgy mint.¹⁴⁵⁹ azt fogadom az Istennek hogy a betegeteket segíteni fogom mind szolgálatomal. mind pénzemel. 10

A solemnis fogadás az. amelyet solemniter tesznek valamely szerzetes rendben leg aláb esztendeig való noviciatuság után.

A simplex fogadás az. a melyet közönségesen veszi bé az anyaszent egy ház.

K Tsak könnyen kellé magunkot kötelezni a fogadásra? 15

F Nem. hanem meg ért elmével, és tanács kérésel kel fogadni mert amint az irás mondgya. jobb sokal nem fogadni. mint.¹⁴⁶⁰ [204b:] sem azt meg nem tartani Eccl. 5.

K Tartoznake bé tölteni a fogadást.?

F Igen is, és igen nagy vétek. azt meg szegni 20

K. Mit kellesék tselekedni, amidön nem vagyunk olyan állapotban, hogy bé tölthessük a fogadást?

F. A lelki pásztorunknak tudtára kel adnunk állapotunkot, a ki is vagy meg változtattya a fogadást. vagy dispensatiót ad. a mint leg helyesebnek itéli lenni. 25

K Leheté valakinek¹⁴⁶¹ e földön fel szabadítani fogadásunkból.?

F Igen is. halgassad szent thamás micsoda okát adgya, a fogadás valamely jonak ígérete, úgy történhetik.¹⁴⁶² idővel., hogy az, a ki a fogadást tette., olyan állapotban léssen., a melyben végben nem viheti azt, hogy valamely¹⁴⁶³ rosztat ne kövessen., vagy hogy még nagyob jót el ne hadgyon., szükséges tehát akoron vagy hogy tellyeséggel fel szabadittassék. fogadásából., vagy hogy a jó, amelyet fogadot. más jóvá változtassék. mind ezekben a pásztorok tanacsin kel járni. s. thom. 2. 2. quaest. 88. art. 10. 30

K kiknek illik a fogadást meg változtatni, vagy attol fel szabadítani? 35

F Azoknak, a kiknek hatalmok vagyon. az anyaszent egyházban a meg kötésre. a fel óldásra. kinek. kinek. a maga rendihez képest.

¹⁴⁵⁹ mint. [mind. ből javítva.]

¹⁴⁶⁰ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

¹⁴⁶¹ valakinek [Beszúrás más színű tintával.]

¹⁴⁶² történhetik. [Második t-h-ből javítva.]

¹⁴⁶³ valamely <ve> rosztat

A Pápának vagyon az egész anyaszent egyházban hatalma fel szabadítani a fogadástól. mert az ő hatalma nin-[205a:]csem meg határozva., és az ő iurisdictionja mindenüvé ki terjed., a püspököknek arra, csak
5 amagok. diecesisekben vagyon hatalmok., de őt is nem adhatnak dispensatit, olyan fogadásról. a mely csak apátát illeti, a mely dispensatio nem illeti csak a pápát., az olyan a püspökököt¹⁴⁶⁵ illeti., azért semmi féle pap a fogadást. fel nem szabadithatta, se meg nem változtathatta., hogy ha csak arra néki különös engedelem nem adatik.

10 K Mikor kel kérni, a fogadásból valo fel szabadulást. vagy annak meg változtatását?

F Azt akkor kel kérni. és meg engedni. mikor arra nagy, és helyes ók vagyon. mert másként. a dispensatio. inkább dissipatio. vagy tékozlás volna, mint sem dispensatio. mondgya szent bernárd libr. 4. de Considera. Cap. 4. s. thom 2. 2. quaest. 8. 8. art 12 ad secundum.

3. Articulus

Az Esküvérről. és a káromkodásról.

K Micsoda eskünni, vagy a hitet le tenni?

F Nem egyéb. hanem az Istent bizonyosságul hívni arról a mit cselekesznek. a mit mondanak. vagy a mit fogadnak.

K Az Istent bizonyosságul vesziké akkor mikor ateremtett állatokra
20 esküsznek.?

F. midőn azokra esküsznek, arra is esküsznek¹⁴⁶⁶ olyankor [205b:] a ki azokat teremtette. és vezérli. mondgya a kristus matth. 5. 34. 35.

K Mikor tisztelik. az Isten nevét az esküvésben?

F Mikor szükség képpen, és igazságos dologert esküsznek¹⁴⁶⁷ meg,
25 mikor a királyok. a békeség meg tártására meg esküsznek. mikor az ország. a bírák. vagy más tisztek. a hitet le teszik. mikor a törvényben valaki meg esküszik. az igazság meg bizonyítására.

K Mikor bántodik meg az Istennek szent neve az esküvésben.

F Mikor gondolatlanul, vakmerőül. esküsznek, szitkozodnak. vagy
30 káromkodnak.

K Mikor esküsznek. gondolatlanul.. vagy vakmerőül?

¹⁴⁶⁴ Magyarázat [r-z-ből javítva.]

¹⁴⁶⁵ a püspökököt <is> illeti.,

¹⁴⁶⁶ esküsznek [sk-sz-ből javítva; a lap alján tollpróbászertü tollvonások.]

¹⁴⁶⁷ esküsznek [ésküsznekből javítva az ékezet áthúzásával.]

F mikor, vagy az igazság ellen. vagy szükség nélkül esküsznek meg.

K Micsoda az igazság ellen valo esküvés?

F Mikor esküvéssel bizonyíttyák azt a mi nem igaz, vagy a mit nem tudnak bizonyosan. vagy esküvéssel ígérni azt. amit meg nem akarnak tartani. az ilyen esküvés igen nagy véték. 5

K Micsoda szükség nélkül eskünni?

F Mikor az esküvésre szükség nincsen, arra nem kénszeritnek., még is esküszünk, enagy véték.¹⁴⁶⁸ ámbár. a mit mondunk, vagy ígérünk, igaz volna. és azt meg akarnok is tartani. s.hieron. supr.Cap.4. jerem. 10

K szabadé meg tartani a hamis, és igazágtalan esküvést? [206a:]

F A hamisan valo esküvés véték. a hamis esküvéssel valo ígéretet meg tartani, meg más véték. s. basil. epist. 2. ad amphiloichium. Cap 29

K Mellyek a leg vétkeseb esküvések.?

F Az ¹⁴⁶⁹ a szitok, esküvés. vagy a ki magát, vagy mást. átkoza, ¹⁴⁷⁰ vagy a káromkodás. s. aug. Contr. mendacium. Cap. 19. 15

K. Micsoda a káromkodás?

F Az olyan szó. mely meg bántására vagyon Istennek és a szenteknek 20

Magyarázat.

Valamint a theologusok¹⁴⁷¹ mondgyák. hogy olyan szó. a mellyel esztelenül. tulajdonittanak valamely fogyatkozást az Istennek. ugy mint. a káromkodás volna azt mondani. hogy az Isten nem igazán valo., nem igazságos, hogy a vétket ő okozza, hogy ő változo, 25

A szentek ellen valo szokot is káromkodásnak tarttyák. mert valamint hogy az őket valo tisztelettel az Istent tisztelik, ugy mikor őket meg vetik. az Istent vetik meg akor

K Nagy vétéké a káromkodás?

F Minden időkben irtoztato vétéknek tartatott. az ó törvényben a káromkodó meg köveztetett.¹⁴⁷² az Isten száz huszon hét ezer embert vesztett el. hogy meg büntesse Benhádát az syriai királyt, káromkodásáért. 3¹⁴⁷³ reg. 20. 28. Az assirii királynak sennacheribnek., egy káromkodo szováért. egy éttzaka. száz nyolczvan ött ezer emberét öle 30

¹⁴⁶⁸ véték. [vaték.-ből javítva.]

¹⁴⁶⁹ Az [A-a-ból javítva;] <ollyan> a szitok, [a névelő – beszúrás.]

¹⁴⁷⁰ vagy [v-m-ből javítva.]

¹⁴⁷¹ theologusok [e-o-ból javítva.]

¹⁴⁷² meg köveztetett. [z-t-ből javítva.]

¹⁴⁷³ 3 reg. 20. 28. [3-2-ből? javítva.]

meg¹⁴⁷⁴ az angyal [206b:] táborában, 4.¹⁴⁷⁵ reg. 19. 22. szent pál. a sátánnak adá. himenaeust, és alexándert. káromkodásokért., 1 tim. 1. 20. az ország törvénye is azt hadgya hogy a káromkodonak. a nyelvit ki vonnyák.

*Tizen hetedik Rész*¹⁴⁷⁶
A harmadik parancsolatról.¹⁴⁷⁷

Első Articulus.

Hogy micsoda napot kel a keresztényeknek meg szentelni

5 K. Mellyik a harmadik parancsolat?

F *Meg emlékezél a szombatrol. hogy azt meg szentelyled, hat napon munkálkodgyál, hetedik napon ate uradnak Istenednek*¹⁴⁷⁸ *szombattya vagyon, semmi dolgot ne tégy azon anapon.*

K Miért kezdi az Isten ezt a parancsolatot ezekel a szokal. meg emlékezél?

F Meg akará azt értetni a sidokal. hogy ez a parancsolat nem uj parancsolat lévén. hanem következése. és meg ujjítása¹⁴⁷⁹ annak. amelyet mindenkoron meg tartották világ kezdetitől fogvást. az Isten parancsolattyaából. in catechism. Conc. trid.

15 K Mit parancsol az Isten ezen parancsolat által?¹⁴⁸⁰ [207a:]

F Hogy kivalt képpen szenteljük meg a szombatot., az az az Isten nyugodalmának napját. a mely napon meg szünek a teremtéstől.

K A szombatot kellene tehat meg szentelnünk. az Isten parancsolattya szerént.

20 F Az ő törvényben a szombatot szentelték. de az anyaszent egy ház a szent lélektől, vezetettvén vasárnappá változtatta azt a napot, ugy hogy az utolso nap helyet, az elsőt illik. a melyet is nevezik ur napjának Dies dominica.

K Az anyaszent egy ház. el változtathattaé a szombatot vasarnapá
25 az Isten parancsolattyanak meg szegése nélkül?

¹⁴⁷⁴ ölé meg az angyal [m-a-ból javítva; a lap alján tollpróbaszerű tollvonások és töredékes beírások: *oh Istennem mindenem Mikor tiszté M Mi Ist]*

¹⁴⁷⁵ 4. <19.> reg. 19.

¹⁴⁷⁶ Tizen hetedik Rész [Utána beírt egy 8-ast. Vö. a 1384., 1443., 1495., 1506., 1522., 1527., 1747. sz. jegyz.]

¹⁴⁷⁷ parancsolatról. [t – beszúrás.]

¹⁴⁷⁸ Istenednek <napja> szombattya

¹⁴⁷⁹ meg ujjítása [á-t-ből javítva.]

¹⁴⁸⁰ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások.]

F Igen is. mert az Isten lelke által tette ezt a változást.

K¹⁴⁸¹ Honnét tudgyuk miazit?

F. A Traditiobol. de az szent irásbol is ki tettzik.

Magyarázat

Szent pál azt mondgya hogy a hivek a hétnek első napján gyülekez- 5
nek vala esze.¹⁴⁸² I cor. 16. 2. mind azon által bizonyoson nem tudgyuk
ezt a változást. hanem atráditibol., és az egész anyaszent egy háznak,
mindenkori szokásából. ebben egészen meg egyeznek velünk aprotos-
tánsok.

K Az anyaszent egy ház. miért tette a szombatnak meg szentelésit ¹⁰
vasárnaprá?

F Mert a kristus vasárnapon támadot fel. és akor is¹⁴⁸³ kezdete el
nyugodalmát. minek utánna anyit szenvedet volna válttságunkért.¹⁴⁸⁴
[207b:] ugyan vasárnapon is szállot le a szent lélek¹⁴⁸⁵ az apostolokra.
és az anyaszent egy házra. s. aug. apolog. 2. s. leo. epist 81. ad diosco- ¹⁵
rum. episc. alex.¹⁴⁸⁶

2 Articulus

Miképpen kellesék. szentelni az Urnak napját.

K Mit kel csinálni. hogy meg szentelhesük. az urnak napját?

F Meg kel azon a napon magunkot tartoztatni, a szolgálat beli¹⁴⁸⁷
munkától, és tsak a vallásnak dolgaiban kel foglalatoskodnunk. st. aug.
epist 199. ad janua. Cap. 1.¹⁴⁸⁸ 20

K Mit értesz a szolgálatbéli. munkán?

F Minden féle vetket. minden kézi munkát. a melyet magának. vagy
pénzért dolgoznak

¹⁴⁸¹ K [F-ből javítva.]

¹⁴⁸² gyülekeznek vala esze. [esze első e-je o-ból javítva.]

¹⁴⁸³ akor is <ment be nyugodalmában>. kezdete el nyugodalmát
[Törlés a sor végén és új sor elején; kezdete el – a törlés fölé írva, a sor
végén; nyugodalmát – a törlés alá írva, új sor elején, lap alján.]

¹⁴⁸⁴ [A lap alján tollpróbaszerű tollvonások és fohásztörödédek: *Én
Isten* – Az imaszerű lapalji beírás előbbi változataira vö. a 675. sz.
jegyz.]

¹⁴⁸⁵ lélek<r> az apostolokra

¹⁴⁸⁶ episc. alex<an>:

¹⁴⁸⁷ a szolgálat beli [Későbbi beírás a sor fölé, világosabb tintával;]
a munkától, [a javítás miatt itt fölösleges a névelő, de Mikes nem
törölte.]

¹⁴⁸⁸ [A latin utalást utólag írta be, más tintával.]

K Miért szamlalod a vetket. a szolgálat béli munka közzé.?

F Mert az, az ördög hatalma ala. és ő rabságában vett minket
mondgya a kristus joan 8. 34

K Nem lehet tehát semmi kézi munkát. tsinálni vasárnapon?

5 F Lehet mikor. a szükség vagy a közönséges jó kívánnya, de apász-
toroknak engedelmivel. hogy ha a meg lehet

K Miért szükséges arra pásztoroknak engedelmek?

F Mert ök igazgatván a népet a lelki dolgokban. önékik is kel meg
visgálni havagyoné szükségek vagy nincsen, a szabadságra. act. 20. 28.

10 K Miért mondád azt. hogy ha a meg lehet?

F Mert ha a meg nem lehetne, és a munka szorgos és szükséges
volna, olyankor lehetne dolgozni szabadság nélkül, is, mert azt el lehet
gondolni, hogy ha a pásztorhoz folyamodhattak volna, arra szabadsá-
got adot volna, de az ilyenben nem kel magunknak hizelkedni.

15 K Miért tilttya az Isten a dolgot vasárnapon.?¹⁴⁸⁹ [208a:]

F.¹⁴⁹⁰ Mert a kézi munka meg nem egyezik azzal. amit az Isten
kiván az emberektől azon anapon?

K¹⁴⁹¹ Az Isten miképpen kívánnya hogy az emberek tölttsék azt a
napot?

20 F A vallásnak dolgaiban, az az. az ő tiszteletiben. és szolgáltyában.
ez életben lévő sok szükség. és hivatal. azt meg nem engedvén. hogy
egészen a hétnek minden napjait. a vallás dolgaiban tölthessék. az
igasságos dolog. hogy leg aláb egy legyen. a melyet arra szentellyék.

25 K Mit kellesék tselekedni hogy az Isten szolgáltyában. lehesen
tölteni azt a napot?

F A szent Misére. predikacióra. és vecsernyére kel el menni, imád-
kozni kel, jo könyvet kel olvasni. Istenes dolgokrol. gondolkodni jó
tselekedeteket mivelni.¹⁴⁹²

K Mikor vétének¹⁴⁹³ ezen parancsolat ellen?

30 F Mikor vasárnap. dolgoznak szükség vagy szabadság nélkül. mikor
az Isteni szolgálatokat el mulattyák., mikor a napot vendégségben.
részségben. játéokban, tánczban. és más¹⁴⁹⁴ illetlen mulattságokban
töltik.

¹⁴⁸⁹ vasárnapon.? [A 3. szótagbeli a-á-ból javítva az ékezet áthúzá-
sával; a lap alján tollpróbaszerű tollvonás.]

¹⁴⁹⁰ F. <K.> Mert

¹⁴⁹¹ K [F-ből javítva.]

¹⁴⁹² gondolkodni jó tselekedeteket mivelni. [Utólag írta be a sor
végére és a sor alá.]

¹⁴⁹³ véte</>nek

¹⁴⁹⁴ más [Beszúrás.]